

Muutos ei miestä odota

Six Point Groupin ja *Time and Tiden* feministinen keskustelu tasa-arvosta ja sukupuolesta Britanniassa 1918—1928.

Pro gradu

Eeva Toivanen

Yleinen historia

Humanistinen tiedekunta

Helsingin Yliopisto

Huhtikuu 2018

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen		Laitos – Institution – Department Kulttuurin, taiteiden, historian ja filosofian tutkimuksen laitos	
Tekijä – Författare – Author Eeva Toivanen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Muutos ei miestä odota – Six Point Groupin ja <i>Time and Tide</i> feministinen keskustelu tasa-arvosta ja sukupuolesta Britanniassa 1918—1928.			
Oppiaine – Läroämne – Subject		Yleinen historia	
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Huhtikuu 2018	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 112	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkielmassa tarkastellaan ensimmäisen maailmansodan jälkeen Britanniassa käytyä keskustelua sukupuolten tasa-arvosta ja naisten oikeuksista. Tutkimus lähestyy aihetta tasa-arvoa vaatineiden naistoimijoiden omasta näkökulmasta, ja katsoo etenkin, mitä he itse ajattelivat naisten tilanteesta, tulevaisuuden mahdollisuuksista ja naiseudesta ylipäänsä. Maailmansodan jälkeen brittifeminismin on historian tutkimuksen piirissä katsottu jakautuneen löyhästi kahteen erilaiseen ajattelusuuntaan: äitiyttä ja naisten roolia kotona korostaneeseen "uudeksi feminismiksi" nimettyyn, ja täyttä tasa-arvoa ja naisten oikeutta toimia täysivaltaisesti myös julkisessa elämässä puolustaneeseen "vanhaan feminismiin" tai tasa-arvofeminismiin. Tässä tutkielmassa keskitytään jälkimmäiseen suuntaukseen, pääasiallisesti vuonna 1921 perustetun Six Point Group -nimiseen poliittisen naisjärjestön kautta.</p> <p>Tutkimuskysymyksiä ovat: Millaisena nämä tasa-arvofeministit näkivät naisen roolin ja paikan yhteiskunnassa? Miksi he halusivat muutosta ja miten he perustelivat vaatimuksiaan? Miten lähteaineistossa puretaan sukupuolen ja yhteiskunnan valtarakenteiden suhdetta ja sukupuolta yleensä? Lisäksi tutkitaan myös sitä, miksi tasa-arvoa vaatineiden naisten oli tutkimusaikana niin vaikea saada vaadittua edistystä. Miten yhteiskunnan poliittisen ja julkisen elämän rakenteet ja kulttuuri määrittivät naisen roolin ja aseman ja miksi? Millaisia näkemyksiä naisten vaatimuksia vastustaneilla tahoilla oli sukupuolesta ja mihin ne perustuivat?</p> <p>Tärkeimpänä alkuperäislähdemateriaalina käytetään vuodesta 1920 alkaen julkaistua feminististä aikakauslehteä <i>Time and Tide</i>, josta käytettävissä on ollut vuosikerrat 1921—1925. <i>Time and Tide</i> oli hyvin lähellä sukupuolten tasa-arvoa ja naisten oikeuksien laajentamista vaatinutta Six Point Group -nimistä järjestöä, joka niin ikään perustettiin 1921. Molempia johti ja rahoitti Margaret Haig, eli lady Rhondda (1883—1958), jonka omaelämäkerrallinen teos <i>This was my world</i> (1933) on myös yksi alkuperäislähteistä. Täydentävänä alkuperäislähteenä toimii vielä vuonna 1936 julkaistu, Ray Stracheyn (1887—1940) toimittama esseekokoelma <i>Our freedom and its results</i>, jossa viisi naisliikkeessä aktiivisesti toiminutta naista pohtii tasa-arvon edistymistä vuoden 1918 jälkeen.</p> <p>Tutkielma esittää, että 1920-luvulla Britanniassa tietyt naisryhmät kävivät vilkasta keskustelua tasa-arvosta, naisten oikeuksista ja naiseuden rajoista. Vaatimukset ulottuivat paljon äänioikeutta tai muita formaalin poliittisen edustuksen muutoksia pidemmälle: tarkastellut naiset vaativat vapautta ja oikeutta määritellä itse omat toimintamahdollisuutensa niin avioliitossa, äiteinä kuin työelämässä ja julkisessa keskustelussakin. <i>Time and Tide</i>ssä esitetyissä näkemyksissä uskottiin, että sosiaalinen sukupuoli oli muuttuva ja kulttuurisesti rakentunut, ja että tulevaisuudessa naiset voisivat olla mitä vain halusivat. Tutkielmassa katsotaan, että sukupuolten tasa-arvon hidas edistyminen 1920-luvulla ei johtunut naistoimijoiden vaatimusten heikkenemisestä tai puuttumisesta, vaan yhteiskunnan patriarkaalista valtarakenteista, jotka tuottivat naisille kapean, ensisijaisesti äitiyteen ja kotiin sidotun roolin. Päättäjät ja muut valtaapitävät ryhmät vastustivat muutosta sukupuolijärjestykseen, eikä tasa-arvofeministeillä ollut riittävästi valtaa ajaa läpi radikaaleja muutoksia. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteikö muutos ajattelussa olisi heidän itsensä kohdallaan jo ollut käynnissä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords naisliike, Britannia, 1920-luku, tasa-arvo, sukupuolihistoria, Time and Tide, Six Point Group, naisten oikeudet, naisten asema			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampanuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1. Johdanto.....	1
1.1 Kotiinpaluu?	1
1.2 Lähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	3
2. Äänioikeusliikkeen perintö, uudet asetelmat ja sodan jäljet.....	6
2.1 Uusia tavoitteita vanhoille perustuksille.....	6
2.2 Eroja ja yhteistyötä	20
2.3 Sota muutti kaiken eikä mitään	25
3. Yksityiset oikeudet	35
3.1 Avioliitto: vangitusta vaimosta tasavertaiseksi kumppaniksi?	35
3.2 Äitiys ja lapset: tasa-arvoa, tukea ja terveyttä	43
3.3 Seksuaalisuus: ehkäisy, lasten hyväksikäyttö ja prostituutio	48
4. Muureja murtamassa	55
4.1 Valtionhallinnon prioriteetit ja naisten asia: Tärkeimmät ensin	55
4.2 Naiset työelämässä: Muureja, halveksuntaa, syrjintää ja vähän palkkaa	61
4.3 Universaali ihminen (mies) ja sukupuoleensa sidottu nainen.....	74
5. Muuttuva sukupuoli.....	90
5.1 Miesten rakentama maailma.....	90
5.2 Maskuliininen muutos	94
5.3 <i>Time and Tide wait for no Man</i> – Muutos lähtee meistä	99
5.4 Tulevaisuus todistaa: Nainen voi olla mitä vain.....	104
6. Johtopäätökset	110
Lähteet	

* Kansikuva on *Time and Tiden* mainos vuodelta 1923. Lehden nimi oli otettu englanninkielisen sanonnasta *Time and Tide wait for no man*, jonka sanalla ”man” haluttiin lehdessä viitata nimenomaan sukupuoleen. *Time and Tide* oli naisen perustama ja omistama, naistoimituksen pyörittämä lehti, jonka tarkoitus ei ollut jäädä odottamaan miesten apua tai hyväksyntää. (DeZordo 2002: 234) Kuvan nainen on nuori ja koulutettu, viitaten varmastikin toivottuun kohdeyleisöön.

1. Johdanto

1.1 Kotiinpaluu?

Naiset saivat Britanniassa pitkään vaaditun äänioikeuden heti ensimmäisen maailmansodan jälkeen vuonna 1918. Heidän osallistumisestaan sotaponnisteluihin kiiteltiin vuolaasti ja äänioikeuden lisäksi lakiin lisättiin myös pykälä, joka kielsi syrjinnän työelämässä sukupuolen perusteella. Tilanne näytti hetken paremmalta kuin vuosiin, ja monet uskoivat, että tärkeimmän merkkipaalun, eli äänioikeuden saavuttamisen jälkeen muut reformit seurasivat pian perässä ja naiset saavuttaisivat vihdoinkin tasa-arvoisen kansalaisen aseman. Brittiyhteiskunta otti kuitenkin ensimmäisenä sodanjälkeisenä vuosikymmenenä päinvastaisen suunnan. Julkisille aloille säädettiin niin kutsuttu avioliittomuuri, joka kielsi työssäkäynnin naimisissa olevilta naisilta. Naiset pakotettiin lailla luovuttamaan työnsä rintamalta palaaville miehille, monet yliopistot vähensivät naisten aloituspaikkoja tai kieltäytyivät kokonaan kouluttamasta naisia, parlamentin ylähuoneen ovet pysyivät edelleen naisilta suljettuina, ja naisten palkat kaikilla aloilla pysyivät murto-osassa miehen palkasta. Mediassa ja julkisessa keskustelussa korostettiin, että naisten ensisijainen tehtävä yhteiskunnassa oli olla äitejä ja kodinhoitajia. Nuoret, itseään elättävät naiset tuomittiin itsekkäiksi feminiinisyyden häpeäpilkuiksi.¹

Joidenkin historiantutkimusten esityksissä maailmansotien välistä aikaa on kuvailtu brittifeminismin pimeiksi vuosiksi, jolloin edistystä ei juuri saatu ja naiset itsekkin halusivat keskittyä eniten kodin asioihin äidin ja vaimon rooleissa. Tässä narratiivissa naiset luopuivat sodan aikana maistamastaan vapaudesta ja palasivat kotiin, elämän yksityiselle alueelle.² Muutamat tällaisista vanhemmista tutkimuksista ovat jopa lohdutonta luettavaa: niissä katsotaan, että naiset eivät enää sodan jälkeen osanneet äänioikeusliikkeen tapaan järjestäytyä tai puhua uskottavasti oikeuksistaan miehille päättäjille, jotka uskoivat vahvasti sukupuolten tiukkaan roolijakoon. Joissain tutkimuksissa jopa esitetään sodan jälkeinen feminismi vain keskinäisenä kinasteluna ja tehottomana riitelynä.³ Sotaa edeltäneen äänioikeusliikkeen henki ja naisten päättäväisyys hiipuu, ja naisliikkeestä tulee sivustaseuraaja, joka joko myöntyen tai vaisuja

¹Ks esim. Kent 1993.

² Kent 1993: 120, 140—141; Vervaecke 2013: 106; Banks 1993: 127—137; Pugh 1992: 228—235.

³ Ks. Harrison 1984, Pugh 1992.

vastalauseita kuiskaten katsoo, kun miehinen valtionhallinto määrittelee naisen paikan yhteiskunnassa.⁴

Jos on perehtynyt Britanniassa ennen ensimmäistä maailmansotaa vaikuttaneeseen naisten äänioikeusliikkeeseen, sen militanttiin siipeen ja äärimmäiseen päättäväisyyteen, pitkälle mietittyyn feminismiin ja vaatimuksiin sukupuolten tasa-arvosta, on edellä esitetty kertomus 1920-luvusta hämmentävää luettavaa.⁵ Miksi naisaktiivit ja -ajattelijat olisivat lopettaneet tasa-arvon vaatimisen, kun todellisessa muutoksessa oli päästy vasta alkuun? Tässä tutkielmassa selvitänkin, kertovatko tilastoluvut, kuten 1920-luvun vähät lakimuutokset, naisten pieni työmarkkinaosuus tai formaalin poliittisen edustuksen pienuus, koko tarinan. Toki viime vuosina historiankirjoitus on tällä saralla monipuolistunut, eikä edellä kuvaamani tilanne vastaa enää koko tutkimusalan todellisuutta.⁶ Katson kuitenkin, että lukemani kirjallisuuden perusteella keskivertonäkemys tutkimusajasta kallistuu kuvailemani asetelman suuntaan.

Sodan jälkeisessä Britanniassa toimi useita naisorganisaatioita, jotka pyrkivät kukin hieman erilaisista lähtökohdista kritisoimaan yhteiskunnassa naisia sortavia lakeja ja käytäntöjä. Tässä tutkielmassa keskiössä on jossain määrin militantin suffragettiliikkeen aatteellisen perinnön jatkajaksi vuonna 1921 syntynyt järjestö Six Point Group ja siihen hyvin tiukasti kytköksissä ollut aikakauslehti *Time and Tide*, joiden ympärillä toimineet naiset ja miehet pitivät tavoitteenaan sukupuolten tasa-arvoa kaikilla elämänalueilla.⁷ Tutkimuskysymyksiä ovat: millaisena nämä tasa-arvofeministit näkivät naisen roolin ja paikan yhteiskunnassa? Miksi he halusivat muutosta ja miten he perustelivat vaatimuksiaan? Miten lähdeaineistossa puretaan sukupuolen ja yhteiskunnan valtarakenteiden suhdetta ja sukupuolta yleensä? Toisaalta on nähdäkseni tärkeää tutkia myös sitä, miksi edistystä oli niin vaikea saada. Miten yhteiskunnan poliittisen ja julkisen elämän rakenteet ja kulttuuri määrittelivät naisen roolin ja aseman ja miksi? Millaisia näkemyksiä naisten vaatimuksia vastustavilla tahoilla oli sukupuolesta ja mihin ne perustuivat?

Tutkimuskysymykset ovat inspiroituneet historioitsija ja feministiteoreetikko Joan Scottin (1941-) kirjassaan *Gender and the Politics of History* (1999) esittämistä ehdotuksista sukupuolihistorian kirjoittamiselle. Scottin mukaan sen sijaan, että kirjoitamme historiaan ikään kuin naisia

⁴ DiCenzo 2014: 422–423.

⁵ Suffragettiliikkeestä ks. esim. Mayhall 2003.

⁶ Ikävä kyllä sain Suomessa käsiini harmillisen vähän uudempaa tutkimusta. Ymmärtääkseni etenkin Susan Pedersenin ja Cheryl Law'n työ tutkimusajan parissa on ollut ansiokasta.

⁷ Tässä tutkimuksessa "tasa-arvo feministeillä" viitataan tällaisiin ryhmiin, jotka näkivät sukupuolten tasa-arvon kaikilla elämänalueilla ensisijaisena tavoitteenaan. Myöhemmin tutkielmassa samasta ajattelutavasta käytetään myös aikalaisnimitystä "vanha feminismi", jota avataan laajemmin relevantissa yhteydessä.

käsitteleviä ”lisälukuja”, meidän tulisi tutkia, miksi kussakin ajassa sukupuolten välillä on valtasuhteita ja miten ne rakentuvat. Lisäksi Scott kannustaa tutkimaan, miksi sukupuoli vaikuttaa myös alueilla, joilla se ei selkeästi ole näkyvillä, sekä miksi ja miten ruumiilliset erot ovat merkityksellistetty erilaisiksi valtahierarkioiksi. Scottin mielestä on myös uudelleenmääriteltävä, mitkä ja kenen kokemukset historiassa ovat merkittäviä, sekä sisällytettävä henkilökohtaista ja subjektiivista kokemusta perinteisten poliittisten ja valtiollisten lähteiden rinnalle.⁸ Mielestäni Scottin teoria ja ehdotukset ovat erinomainen pohja tämän kaltaiselle tutkimukselle, ja olen pyrkinyt niitä seuraillen viitoittamaan tieni tutkielman teossa.

1.2 Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Tärkeimpänä lähdemateriaalinani toimii vuodesta 1921 alkaen viikoittain julkaistu aikakauslehti *Time and Tide*. Käytettävissäni on ollut lehden vuosikerrat 1921—1925.⁹ *Time and Tide* ei virallisesti ollut Six Point Groupin lehti, mutta omistaja ja suurin osa vakituisesta toimituskunnasta kuului siihen. Ryhmän jäsenten lisäksi lehteen kirjoitti laajasti muitakin aikalaisvaikuttajia ja myös miehiä. Se ei siis säädellyt sisältöään vain feministiseksi tai yksipuolisesti naiskysymystä käsitteleväksi, joten lehden sivuilta löytyy runsaasti kirjavia mielipiteitä ja eriäviä näkemyksiä.¹⁰ Tässä tutkimuksessa on keskitytty vain naiskysymyksiä ja sukupuoliajattelua koskeviin kirjoituksiin, jotka edustavat vain murto-osaa kunkin *Time and Tiden* numeron sisällöstä.¹¹ Lehti edusti kuitenkin kirjoittajakunnaltaan koulutettua, valkoista keski- ja yläluokkaa, joten myös tämän tutkielman tarkastelu rajautuu tuon viiteryhmän keskusteluun ja ajatuksiin. On siis erittäin tärkeä muistaa, että puhuessani naisaktiiveista, naisjärjestöistä tai satunnaisesti ”naisista”, tarkoitan vain tuota tiettyä, lähdeaineistooni kytkeytyvää joukkoa, ja esimerkiksi työväenluokan naisten omat näkemykset sekä rodullistetut naiset jäävät tämän tutkielman ulkopuolelle.

Time and Tiden lisäksi alkuperäislähteinä käytän vuonna 1936 julkaistua esseekokoelmaa *Our freedom and it's results*, jossa viisi naisliikkeessä aktiivisesti toiminutta naista pohtii tasa-arvon edistymistä vuoden 1918 jälkeen, sekä Six Point Groupin perustajan Lady Rhonddan vuonna 1933

⁸ Scott 1999.

⁹ Aikarajaus on tehty resurssisyistä. Minulla ei ollut Lontoon arkistossa käydessäni käytettävissäni aikaa useamman vuoden läpikäymiseen tai mahdollisuuksia ottaa materiaalia mukaani. *Time and Tide* julkaistiin vuoteen 1979 asti.

¹⁰ Levikkitetoja *Time and Tidea* en suureksi harmikseni ja yrityksistä huolimatta ole onnistunut löytämään.

¹¹ Kotimaan politiikan lisäksi lehti käsitteli laajasti kansainvälistä politiikkaa, kulttuuria, taloutta, urheilua ja vapaa-aikaa. Siinä julkaistiin myös paljon novelleja ja jatkokertomuksia.

julkaistua muistelmateosta *This was my world*, jossa hän kertoo siihenastisesta elämästään. Näistä jälkimmäinen on tämän tutkimuksen kannalta merkittävämpi, sillä Rhondda oli erittäin keskeinen hahmo sekä *Time and Tide*ssa, itse perustamassaan ja omistamassaan lehdessä, että Six Point Groupissa, jossa hän toimi pääsihteerinä ja tärkeänä rahoittajana.

Tutkimuskirjallisuudesta tärkeimpiä ovat Johanna Albertin *Beyond Suffrage* (1989), Olive Banksin *The Politics of British Feminism 1918—1970* (1993), Helen Jonesin *Women in British Public Life 1914—1950* (2000) ja Jane Lewisin *Women in England 1870—1950* (1984). Lisäksi Susan Kentin *Making Peace: The reconstruction of gender in interwar Britain* (1993) on tärkeä lähde etenkin sodan vaikutuksia pohdittaessa. Albertin teoksen näkökulma ja lähdepohja on lähimpänä tätä tutkielmaa. Hän on niin ikään tutkinut *Time and Tide*a ja tullut tulokseen, että 1920-lukua ei voida kuvata vain feminismin epäonnistumisena tai hajaannuksen aikana.¹² *Beyond Suffrage* tarjoaa ensiluokkaista analyysiä koko naisliikkeestä ja feminismistä, mutta käsittelee keskustelua kuitenkin varsin yleisellä tasolla keskittyen paljon myös muiden naisjärjestöjen kuin Six Point Groupin toimintaan. Alberti ei käsittele naistoimijoiden omia pohdintoja sukupuoliroolien muutoksesta ja tulevaisuuden mahdollisuuksista samalla tavoin kuin tämä tutkielma.

Banksin, Jonesin ja Lewisin kirjoissa tarkasteltava aikajakso on huomattavasti tätä tutkielmaa pidempi, joten vuosia 1918—1928 käsitellään ymmärrettävästi suppeammin. Banks analysoi naisia puolueissa, parlamentissa ja työmarkkinoilla pitkälti formaalin edustuksen ja virallisten kanavien kautta, joissa naisten edistys näyttäytyy hitaana tai jopa olemattomana. Jonesilla taas on taloudellisesti yhteiskuntapoliittinen näkökulma, ja Lewis tarjoaa laajan kattauksen tilastoja keskittyen erityisesti työväenluokan naisiin. Mikään näistä tutkimuksista ei keskity naisten omaan analyysiin tilanteestaan. Kaikki kolme teosta ovat kuitenkin olleet tärkeitä yleislähteitä, joiden lisäksi olen hyödyntänyt lukuisia muitakin tutkimuksia.

Tämän tutkielman kannalta tärkeitä olivat myös muutamien mieshistorioitsijoiden esitykset naisliikkeestä ja feminismistä 1920-luvun Britanniassa. Brian Harrisonin *Prudent Revolutionaries: Portraits of British Feminists between the wars* (1984) ja Martin Pugh'n *Women and the Women's Movement in Britain 1914—1959* (1992) tietyllä tapaa antoivat minulle kipinän paneutua aikaan ja aiheeseen perusteellisesti. Kumpikin teos esittää, että ensimmäisen maailmansodan jälkeen suurin osa brittinaisista halusi keskittyä kodinhoitoon ja äitiyteen, eivätkä harvat julkista toimintaa jatkaneet aktiivit sanoneet tai ajatelleet mitään erityisen merkittävää.

¹² Alberti 1989: 1—8.

Naisten oikeuksien hidas edistys tai jopa taantuma tunnuttiin näissä narratiiveissa laitettavan pelkästään naisten itsensä syyksi. Näkemysten lohduttomuus ja jopa naisvihamielinen asenne motivoivat ottamaan itse selvää.

Tämä tutkielma keskittyykin siis käytännön tapahtumia enemmän *Time and Tidessa* ja muissa lähteissä käytyyn keskusteluun siitä, mitä kirjoittajat halusivat yhteiskunnassa ja naisten asemassa muuttaa ja miksi. Ensimmäisessä käsittelyluvussa katsotaan sodanjälkeistä asetelmaa ja esitellään uudet toimijat, lisäksi pohditaan sotaa edeltäneen naisten äänioikeusliikkeen perintöä sodan jälkeiselle toiminnalle ja maailmansodan vaikutuksia sukupuolten tasa-arvon ajamisen edellytyksiin. Toisessa luvussa käsitellään vaatimuksia naisten aseman parantamisesta kodin, perheen ja seksuaalisuuden piirissä. Kolmas luku pureutuu naisten oikeuksia ajaneiden kohtaamiin esteisiin ja yhteiskunnan sukupuolittuneisiin rakenteisiin, jotka vaikuttivat niin työmarkkinoilla kuin politiikassakin. Viimeisessä luvussa tutkitaan naistoimijoiden ajatuksia sukupuoliroolien olemuksesta ja muutoksen avaimista. Mitä täytyisi tapahtua, jotta tulevaisuus olisi erilainen?

2. Äänioikeusliikkeen perintö, uudet asetelmat ja sodan jäljet

2.1 Uusia tavoitteita vanhoille perustuksille

Britanniassa oli kampanjoitu naisten äänioikeuden puolesta 1860-luvulta asti. Pitkä kampanja oli ollut täynnä vastoinikäymisiä, takaiskuja, loputtomilta tuntuneita lakialoitteita ja yrityksiä vedota hallitukseen ja kansaan äänioikeuden saamiseksi. Kampanjan aikana naisliike oli järjestäytynyt erilaisiin yhdistyksiin ja liittoihin, jotka kukin ajoivat samaa asiaa omalla tavallaan. Liike jakautui 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä näkyvästi perustuslailliseen ja militanttiin siipeen; ensiksi mainittu kampanjoi äänioikeuden puolesta perinteistä ja laillista kanavaa pitkin. Tämä tarkoitti sitä, että parlamentin jäseniin, hallituksiin ja kansaan yritettiin vedota kirjallisin vetoimuksin, rauhanomaisin mielenosoituksin ja lehtikirjoituksin, kuten oli tehty jo 1860-luvulta alkaen. Perustuslaillisen toimintatavan näkyvin edustaja oli *National Union of Women's Suffrage Societies* (NUWSS), jonka johdossa toimi pitkään Millicent Garrett Fawcett (1847—1929).¹³

Osa naisaktiiveista kuitenkin tuli vuonna 1906 tulokseen, että lailliset ja maltilliset keinot eivät tuottaneet tulosta, eikä hallituksella näyttänyt olevan aikomustakaan antaa naisille äänioikeutta, vaikka sitä oltiin jo vuosikymmeniä asiallisesti pyydetty. Niinpä Emmeline (1858—1928)¹⁴ ja Christabel Pankhurstin (1880—1958)¹⁵ vuonna 1903 perustama *Women's Social and Political Union* (WSPU) omaksui niin kutsutun militantin strategian, joka jakoi paljon mielipiteitä. Aluksi WSPU:n toiminnan ytimessä oli pidätetyksi hankkiutuminen sinnikkäällä mielenosoittamisella ja äänekkäällä protestoinnilla poliitikkojen puhetilaisuuksissa. Militantit toimet eskaloituivat ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä hyökkäyksiin yksityisomaisuutta kohtaan (esimerkiksi kivien heittäminen ikkunoihin, postin polttaminen ja golf-kenttien sabotointi) ja toisaalta hallituksen

¹³ Äänioikeuskampanjasta ks. esim van Windegren 1999. Fawcett jättäytyi pois NUWSS:n johdosta ja naisliikkeen keskiöstä vuonna 1919 tehtyään yli 50 vuotta töitä naisten oikeuksien eteen. Elämänsä viimeisen vuosikymmenen hän vietti kirjoittaen muistelmiaan ja osallistuen satunnaisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun ja naisjärjestöjen suurtaapahtumiin. Fawcett kuoli kotonaan 82-vuotiaana nähtyään viimeisenä elinvuotenaan naisten saavuttavan tasa-arvoisen äänioikeuden.

¹⁴ Emmeline Pankhurst muistetaan suffragettien karismaattisena johtajana, joka oli valmis kuolemaan naisten asian puolesta. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Pankhurst lähti kiertämään Amerikkaa ollen pitkään poissa Britannian yhteiskunnallisesta keskustelusta. Hän palasi Britanniaan vuonna 1925 Six Point Groupin pyynnöstä kampanjoidakseen vielä kerran naisten oikeuksien puolesta. Hän oli konservatiivipuolueen ehdokkaana parlamenttiin voittamatta paikkaa. Pankhurstin näkemykset olivat feminismissä edelleen edistyksellisiä, mutta sodan aikana hänestä oli tullut vannoutunut imperialisti sekä konservatiivi. Pankhurst kuoli vuonna 1928, juuri ennen tasa-arvoisen äänioikeuden saavuttamista. (Purvis 2013)

¹⁵ Christabel Pankhurst toimi äitinsä Emmelinen oikeana kätenä ja WSPU:n operatiivisena johtajana. Hän puhui ja kirjoitti ahkerasti naisten asiasta ja etenkin sukupuolittautien vaaroista. Christabel kääntyi pian ensimmäisen maailmansodan jälkeen adventistiksi, muutti Yhdysvaltoihin ja jättäytyi pois Britannian politiikasta.

väkivaltaisiin yrityksiin lopettaa WSPU:n toiminta kokonaan. Sadat militantit äänioikeuden vaatijat eli suffragetit istuivat kampanjan takia vankilassa, jossa heitä nälkälakon seurauksena pakkoruokittiin. Sodan sytyttyä WSPU päätti luopua kaikista militanteista toimistaan ja keskittää voimansa maan sotaponnisteluissa auttamiseen.¹⁶

Suursodan päättyttyä Britannian hallitus myönsi tiukan väittelyn ja naisjärjestöjen painostuksen jälkeen vuonna 1918 naisille rajoitetun äänioikeuden. *Representation of the People Act* antoi äänioikeuden yli 30-vuotiaille naisille, jotka olivat kiinteistönomistajia, kiinteistönomistajan vaimoja tai valmistuneet yliopistosta. Tämä tarkoitti noin 8,4 miljoonaa naista, ja yhteensä he muodostivat äänioikeutetuista noin 39,6 prosenttia.¹⁷ Samalla laki laajensi mieskansalaisten äänioikeuden ensimmäistä kertaa käytännössä universaaliksi, eli kaikki yli 21-vuotiaat mieskansalaiset saivat äänestää, ja myös ne 19 vuotta täyttäneet, jotka olivat palvelleet sodan aikana asevoimissa. Vaikka tämä kuulostaa tänä päivänä suhteellisen epäoikeudenmukaiselta menettelyltä, oli se vuonna 1918 naisliikkeelle suuri voitto: naiset olivat vihdoinkin saavuttaneet, vaikkakin vain osittain, virallisen kansalaisen aseman.

Tutkijat ovat esittäneet monenlaisia näkemyksiä siitä, miksi äänioikeus loppujen lopuksi päätettiin naisille antaa. Susan Kentin mukaan aikalaistarkkailijat pitivät perusteena sitä, että naisten sotaponnistelut ja korvaamaton osuus maanpuolustuksessa ansaitsivat kiitoksen. Hänen mielestään tämä on myös historioitsijoiden pitkälti hyväksymä näkemys.¹⁸ Martin Pughin mielestä vuoden 1918 laissa oli kuitenkin enemmän kyse siitä, että rintamalta palaaville sotilaille haluttiin antaa äänioikeus, ja naisten kampanjan rooli äänioikeuden lopullisessa saamisessa oli varsin pieni.¹⁹ Brian Harrison asettuu lähemmäs Pughin kantaa, hänen analyysissään äänioikeutta laajennettiin ensisijaisesti siksi, että Venäjän vallankumouksen jälkeen hallitus pelkäsi suuria tyytymättömiä kansanjoukkoja, eli tässä tapauksessa naisia ja nuoria miehiä, eikä heitä siksi haluttu jättää enää ilman äänioikeutta.²⁰ Johanna Alberti sen sijaan katsoo, että äänioikeus oli mitä suurimmissa määrin naisten pitkään jatkuneen kampanjoinnin ja painostuksen tulos.²¹ On kiinnostavaa huomata, että mielipiteet asiasta näyttävät jakautuvan tutkijan sukupuolen mukaan: mieshistorioitsijat eivät näe naisten 50 vuotta kestäneellä äänioikeuskampanjalla olleen tärkeää roolia oikeuden lopullisessa saamisessa, kun taas naishistorioitsijat pyrkivät sanomaan, että

¹⁶ Ks. Esim Smith 2007: 34–88.

¹⁷ Smith 2007: 90.

¹⁸ Kent 1999: 82.

¹⁹ Jones 2000: 27.

²⁰ Kent 1999: 85.

²¹ Alberti 2000: 70.

naisilla ja heidän toimillaan oli vaikutusta asiaan. Vielä enemmän tutkijoita jakaa kysymys siitä, mikä militantin kampanjan lopullinen vaikutus äänioikeuden saamiseen ja naisliikkeeseen lopulta oli, mutta tästä lisää hieman tuonnempana.

Lienee kuitenkin selvää, että äänioikeus sekä samaten vuonna 1918 saatu oikeus asettua ehdolle parlamenttivaaleissa olivat naisliikkeelle suuri ja tärkeä askel. Tutkija Olive Banksin mukaan asian eteen oli tehty niin kauan töitä, että monet näkivät äänioikeuden niin valtavana ja tärkeänä saavutuksena, että sen voittamisen uskottiin ratkaisevan kaikki ongelmat ja automaattisesti poistavan jäljellä olevat esteet sukupuolten tasa-arvon tieltä. Hänen mukaansa monet aikaisemmassa kampanjassa aktiivisesti toimineet naiset katsoivat työnsä nyt tehdyksi ja siirtyivät muiden asioiden pariin.²² Äänioikeuden saavuttamisen tärkeys näkyi myös esimerkiksi Ray Stracheyn (1887—1940) esseessä, hän katsoi äänioikeuden olleen perustavanlaatuisin asia, jonka jälkeen muut edistysaskeleet seuraisivat.²³ Aikalaislehistöä tutkineen Adrian Binghamin mukaan monissa lehdissä julistettiin tasa-arvo nyt saavutetuksi ja feminismi tarpeettomaksi.²⁴ Äänioikeus oli todella ollut tavoitteena erittäin pitkään, ja vaikka naisliikkeellä olikin ollut suurta kiistaa keinoista, oli yhteinen päämäärä ollut selkeä. Kun tuo päämäärä oli saavutettu, aktiivinaiset olivat mitä suurimmissa määrin uuden edessä: mitä nyt?

Muutamit tutkijoista vaikuttaisivat olevan sitä mieltä, että äänioikeus oli ainut tavoite, jonka takana naisliike pystyi seisomaan yhdessä: sotien välisenä aikana vahva naisliike katosi Britanniasta, feminismi koki takaiskun ja vanhat aatteet palasivat.²⁵ Etenkin Brian Harrison ja Susan Kent kuvaavat 1920–30-lukuja feministiryhmien välisen kiistelyn ja jakautumisen aikana, jolloin nähtiin niukalti edistystä.²⁶ Harrison sanookin suoraan, että hänen mielestään tutkimalla sotienvälistä aikaa löytää enimmäkseen hukattua lahjakkuutta ja käyttämättä jäänyttä potentiaalia.²⁷ Hän katsoo, että naisliike jakautui kahtia niin kutsuttuihin ”uuteen ja vanhaan feminismiin”²⁸, jossa uusi feminismi pyrki korostamaan naisten roolia äitinä ja vaimona, siinä missä vanha feminismi vaati edelleen sukupuolten tasa-arvoa kaikille elämänaloille. Harrisonin näkemyksen mukaan näiden kahden välillä oli suhteellisen suuri yhteistyön estänyt kuilu.²⁹

²² Banks 1993: 1.

²³ Strachey 1936: 123.

²⁴ Bingham 2013: 101.

²⁵ Pugh 1992: 72; Harrison 1987: 1, 309—311.

²⁶ Harrison 1987 & Kent 1993.

²⁷ Harrison 1987: 323.

²⁸ Termit uusi ja vanha feminismi tulivat Eleanor Rathbonen *National Union of Societies for Equal Citizenship*:n vuosikokouksessa 1925 pitämästä puheesta, jossa hän puhui siitä, että on katsottava naisasiaa uudella tavalla ja luotava ”uusi feminismi”. Eri mieltä olleita alettiin kutsua epävirallisesti ”vanhoiksi feministeiksi”.

²⁹ Harrison 1987: 311-317.

Asiasta on kuitenkin esitetty eriäviäkin näkemyksiä, joissa jako kahteen leiriin ei ollut niin selkeä tai merkityksellinen. Selkeää on, että sodan jälkeen nähtiin uusi järjestäytyminen ja uudenlaisia toimintatapoja, ja että järjestäytymisen pohjalla oli joitakin painotuseroja. Myös sotaa edeltäneen äänioikeusliikkeen perintö näkyy monien tahojen ajattelussa ja toiminnassa.

Perustuslaillisesti äänioikeuden puolesta kampanjoinut NUWSS selvisi sodasta elinvoimaisena, ja vaihtoi osittaisen äänioikeuden saamisen jälkeen nimekseen *National Union of Societies for Equal Citizenship* (NUSEC). Se oli tutkija Olive Banksin mukaan 1920-luvulla suurin ja näkyvin naisten oikeuksien ja tasa-arvon puolesta puhunut järjestö, joka vuosikymmenen alkupuoliskolla onnistui ajamaan läpi useita lakimuutoksia parlamentissa. Millicent Garrett Fawcettin tilalle järjestön johtoon nousi vuonna 1919 Eleanor Rathbone (1872—1946), josta tuli erittäin tärkeä hahmo sotienväliselle naisliikkeelle ja feministiselle keskustelulle. Rathbone johti NUSEC:ia vuoteen 1928 asti, jolloin hän lopetti tehtävässään asettuessaan menestyksekkäästi sitoutumattomana ehdolle parlamenttiin.³⁰

Rathbone oli toiminut ennen sotaa aktiivisesti NUWSS:ssa, ja kirjoitti itse saaneensa noina vuosina korvaamattomia oppeja poliittisesta toiminnasta ja osallistumisesta. Hän näki äänioikeusliikkeen ja naisten kamppailun poliitikoksi pääsemisestä itse asiassa tehneen heistä poliitikkoja: se opetti agitoimaan, organisoimaan, kampanjoimaan ja kirjoittamaan. Rathbonen mielestä pitkä ja sinnikäs perustuslaillinen kampanja johti siihen, että naiset saivat äänioikeuden, mutta myös militanttia toimintaa tarvittiin: se oli nopeuttanut asian etenemistä.³¹ Pitkän äänioikeuskampanjan opettavaisuutta korosti myös toinen aktiivi Mary Hamilton (1884—1966), joka totesi, että juuri sen ansiosta naisten organisaatiot olivat niin hyvin järjestäytyneitä ja toimintakykyisiä.³² Sotaa edeltäneen kampanjoinnin merkitystä siinä mukana olleille naisille ja koko naisliikkeelle ei missään nimessä tule vähätellä: kuten aikalaiset kirjoittavat, se oli ikään kuin poliittinen koulu, jossa vielä 1800-luvun puolivälissä täysin vailla julkista ääntä ja toimintakenttää olleet naiset oppivat poliittisen toiminnan ulottuvuudet, usein vaikeimman kautta.

Toisin kuin jotkut miestutkijat ovat esittäneet, naisliike kykeni myös osittaisen äänioikeuden saamisen jälkeen asettamaan yhteisiä tavoitteita. NUSEC:n johdolla naisjärjestöt pitivät 1920-luvulla kaikki tavoitteinaan naisten äänioikeuden laajentamista, naisten pääsyä parlamentin ylähuoneeseen, vaimojen työssäkäyntioikeuden takaamista, lasten huoltajiuslakien tasa-arvoistamista ja naisten oikeutta säilyttää kansalaisuutensa ulkomaalaisen kanssa naimisiin

³⁰ Banks 1993: 12.

³¹ Rathbone 1936: 15-24.

³² Hamilton 1936: 262.

mennessään.³³ Vaikka jotkut vanhassa kampanjassa paljon esillä olleet hahmot, kuten Fawcett ja Pankhurstit jättäytyivätkin sodan jälkeen pois julkisuudesta ja naisliikkeen johdosta, on nähdäkseni erikoinen tulkinta, että suuri osa feministeistä olisi katsonut tasa-arvon saavutetuksi. Tutkija Johanna Alberti sanookin, että vaikka jotkut uskoivat äänioikeuden myötä taistelun voitetuksi, suurin osa sekä suffragisteista³⁴, että suffrageteista näki äänioikeuden olleen vasta osasaavutus ja tunsu työtä olevan vielä paljon edessä.³⁵ Vaikka naiset saivat oikeuden asettua ehdolle parlamenttivaaleissa vuonna 1918, pääasiallisena toimintakanavana säilyivät virallisten puolueiden sijaan naisasiajärjestöt. Naisliikkeellä oli Britanniassa pitkä perinne itsenäisissä kansalaisjärjestöissä toimimisesta, ja kokemus oli, että niiden kautta pystyttiin parhaiten ajamaan feminististä agendaa - tällä linjalla myös jatkettiin äänioikeuden saamisen jälkeen.³⁶ Yksikään Britannian kolmesta pääpuolueesta (konservatiivit, Labour, liberaalit) ei myöskään ollut järin halukas ottamaan käytännön askelia tasa-arvon edistämiseksi, tästä lisää luvussa 4.1.

1920-luvun alkupuoliskolla NUSEC ja muut naisjärjestöt saivat painostettua läpi joukon naisten asemaa parantaneita lakimuutoksia: perinnönjaosta saatiin tasa-arvoinen, avioeron saamisesta tehtiin naisille helpompaa, oikeutta lasten huoltajuuteen tasa-arvoistettiin ja suojaikärajaa nostettiin. Rathbone kirjoitti näistä saavutuksista vuonna 1936 hyvin ylpeänä, naisaktiivit olivat onnistuneet uutteralla edunvalvonnallaan ja kampanjoinnillaan vaikuttamaan käytännön lainsäädäntöön.³⁷ Yllä lueteltujen reformien lisäksi Rathbone toi NUSEC:n agendalle kuitenkin aivan uusia asioita, jotka vuosikymmenen loppua kohden johtivat feministien mielipide-eroihin.

Eleanor Rathbone oli jo vuonna 1917 tullut tulokseen, että äidin asema perheessä oli täysin sietämätön, koska tällä ei ollut mitään taloudellista itsenäisyyttä. Tähän hän näki ratkaisuna perhetuen (*family allowance*), joka maksettaisiin rahana äidille. Perhetuesta tulikin Rathbonen sydämen asia tämän loppuelämäksi, ja hän toi sen myös NUSEC:n agendalle. Vuonna 1924 hän julkaisi teoksen *The Disinherited Family*, jossa perusteltiin perhetuen tarpeellisuus ja naisten aseman parantaminen nimenomaan äiteinä ja vaimoina.³⁸ Vaikka NUSEC ajoi myös tasa-arvoa työelämässä ja politiikassa, se alkoi vuosikymmenen loppua kohden keskittyä Rathbonen johdolla koko ajan enemmän nimenomaan äitiydestä puhumiseen. Ajatus oli, että suurin osa naisista käytti elämänsä parhaat vuodet kodin ja lasten hoitoon, ja nämä roolit olivat myös heille itselleen

³³ Banks 1993:14.

³⁴ Suffragistilla viitataan perustuslaillisesti äänioikeuden puolesta kampanjoineeseen henkilöön.

³⁵ Alberti 2000: 57, 268.

³⁶ Jones 2000: 134—139.

³⁷ Rathbone 1936: 47-50.

³⁸ Harrison 1987: 103.

tärkeimpiä ja ensisijaisia. Tässä ajatusmaailmassa sukupuolten eroja korostettiin, naisten tarpeet olivat perustavanlaatuisesti erilaisia kuin miesten, ja tästä johtuen puollettiin myös niin kutsuttuja suojelulakeja (*protective legislation*). Suojelulakeja olivat esimerkiksi säädökset naisten lyhemmästä työajasta sekä yötöiden kieltämisestä.³⁹

Suojelulait jakoivat mielipiteitä rankasti: osalle niiden hyväksyminen tarkoitti sitä, että nainen miellettiin miestä heikommaksi ja täten myös periaatteellisesti hyväksyttiin eriarvoinen kohtelu lain edessä. 1920-luvun puolivälissä Rathbonen ja NUSEC:n äitiydestä rakentavaa ajattelua alettiin kutsua ”uudeksi feminismiksi”, siinä missä tasa-arvoa ja yhtä ihmisyyttä puoltanut ajattelu sai ”vanhan feminismin” nimen.⁴⁰ Ero konkretisoitui vuonna 1926, kun NUSEC:n kokouksessa järjestettiin äänestys suojelulakien ajamisesta. Kokouksen tuloksena joukko tasa-arvofeministejä erosi NUSEC:sta ja siirtyi toimimaan jo aikaisemmin perustetun Six Point Groupin, sekä eron yhteydessä perustetun Open Door Councilin kautta.⁴¹

NUSEC:sta lähtijät uskoivat, että Rathbonen voimakas kampanja äitiyden parantamisesta johtaisi lopulta kaikkien naisten kotiin sulkemiseen. He kyllä kannattivat perhetukea ja äitien auttamista, mutta näkivät yhtä tärkeinä naisten oikeuden käydä töissä, elättää itse itsensä ja osallistua kaikkeen julkiseen toimintaan.⁴² Six Point Group (SPG) oli perustettu jo vuonna 1921, mutta vaikuttaisi siltä, että vuoteen 1926 asti se on ollut yksi toimija NUSEC:n rinnalla, kun taas tuon kiistavuoden jälkeen siitä on tullut jonkinlainen vastavoima tai ainakin vaihtoehto uudelle feminismille. Sekä Brian Harrison että esimerkiksi Olive Banks toteavat, että Six Point Groupia on tutkittu varsin vähän, kuten myös siihen erittäin läheisesti kytköksissä ollutta aikakauslehti *Time and Tide*.⁴³ Tästä huolimatta Harrison ottaa varsin negatiivisen kannan järjestöön: hänen mukaansa se oli liian ehdoton, vaativa ja keskittyi lehdessään vain ”purnaamaan” NUSEC:n taktiikoista.⁴⁴

Banksin mukaan Six Point Group olikin feminismissään NUSEC:a radikaalimpi ja näki itsensä jossain määrin militantin WSPU:n perinnön jatkajana.⁴⁵ Tämä selittää Harrisonin penseän suhtautumisen, sillä hänen näkemyksensä militantista suffragetiliikkeestä on erittäin negatiivinen ja suorastaan parhaava.⁴⁶ Vaikka monet muutkin historioitsijat ovat sitä mieltä, että vuosina

³⁹ Harrison 1987:280.

⁴⁰ Alberti 2000: 275.

⁴¹ Banks 1993: 14-15.

⁴² Banks 1993:14-15.

⁴³ Harrison 1987: 7, Banks 1993: 12-13.

⁴⁴ Harrison 1987: 7, 73, 279-280.

⁴⁵ Banks 1993: 12-13.

⁴⁶ Harrison 1987: 30-32, 34-39, 269, 318-319.

1912—1914 militantti kampanja riistäytyi käsistä ja oli jossain määrin haitallinen naisten päämäärän tavoittamiselle, useimmat kuitenkin katsovat sillä olleen myös positiivisia vaikutuksia. Dale Spender toteaaakin, että militanttia liikettä on ylenkatsottu ja halveksittu turhaan. Hänen näkemyksensä mukaan tämä johtuu siitä, että WSPU ja sen suffragetit kieltäytyivät käyttäytymästä kuten naisilta odotettiin. He irtisanoutuivat miesten asettamasta määritelmästä naiseudelle ja pyrkivät ottamaan toimijuuden ja poliittisen roolin omiin käsiinsä, ilman valtaapitävien tahojen suostumusta. Spender toteaaakin suoraan, että Pankhursteista on kirjoitettu erittäin vihamielisiä historioita, joissa heidän omat näkemyksensä ja selitykset militantille toiminnalle jätetään huomiotta. Lisäksi Spender on sitä mieltä, että koska naisia ei haluta nähdä intellektuelleina tai aktiivisina poliittisina toimijoina, heidän ajatuksiaan tai kirjoituksiaan ei oikeastaan oteta vakavasti, eikä niiden pohjalta kirjoiteta historioita.⁴⁷

Spenderin tulkinnoissa on ehdottomasti perää. Perehdyin omassa kandidaatintutkielmassani WSPU:n toimintaan ja sen johdon sekä rivijäsenten ajatuksiin. Oman tulkintani mukaan militantteihin toimiin ryhdyttiin, koska kaikki muut keinot oli jo suffragettien mielestä käytetty. Naisliike oli pyytännyt äänioikeutta laillisin ja rauhanomaisin keinoin 40 vuotta tuloksetta. Hallitus toisensa jälkeen oli tehnyt lupauksia vailla aikomustakaan täyttää niitä. Naisilla ei ollut mitään julkista edustusta tai laillista kanavaa viedä asiaansa eteenpäin, heitä kiellettiin esittämästä kysymyksiä poliitikkojen puhetilaisuuksissa. Lisäksi aikaisemmat miesten äänioikeutta laajentaneet reformit oli saavutettu militanteilla taktiikoilla. Tässä valossa suffragettiliike ja sen toimet olivat mielestäni ymmärrettäviä ja jopa loogisia. Lähdeteksteissä eivät puhuneet hysteeriset, epärationaaliset ja typerät naiset, vaan turhautuneet ihmiset, jotka perustelivat toimintansa ja vaatimuksensa järkeen ja oikeudenmukaisuuteen vedoten.⁴⁸

WSPU lakkautettiin ensimmäisen maailmansodan syttyessä, ja Harrisonin mukaan entiset suffragetit vetäytyivät julkisesta toiminnasta vuonna 1918, eivätkä enää osallistuneet naisliikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan, ainakaan hyödyllisesti. Lisäksi Harrison esittää, että suffragettikampanja saattoi jopa vaikuttaa lainsäädäntöön sodan jälkeen: naiset olivat käyttäytyneet niin huonosti, että halukkuus säätää heidän asemaansa parantavia lakeja oli pientä.⁴⁹ Harrisonin kirjassa esitellään entiset suffragetit turhamaisina ja itsekkäinä naisina, joiden elämäntarinat päättyivät olemaan surullisia epäonnistumisia ja ajatukset epäloogisia. Perustuslaillisella puolella toimineet sen sijaan esitetään kunnioitettavina, aikaansaavina ja

⁴⁷ Spender 1982: 394-396, 413.

⁴⁸ Toivanen 2015.

⁴⁹ Harrison 1987: 258, 269, 302, 318-321.

elämän realiteetit käsittävinä ihmisinä, jotka halusivat aina työskennellä miesten kanssa. Lisäksi heistä suurin osa, kuten Harrisonin ylistämä Eleanor Rathbone, olivat uuden feminismin ajattelijoita tai eivät feministejä ollenkaan.⁵⁰

Monen tutkijan sekä oma näkemykseni suffragettiajan perinnöstä ja entisten WSPU:laisten urasta on hyvin erilainen kuin Harrisonilla. Johanna Alberti esittää, että Six Point Group perustettiin vuonna 1921 osittain siksi, että NUSEC:n toimintatavat olivat joillekin liian jähmeitä ja varovaisia. Perustaja oli Margaret Haig eli Lady Rhondda (1883—1958), joka oli ennen sotaa toiminut aktiivisesti WSPU:ssa ja halusi sen jälkeen jatkaa työskentelyä naisten aseman parantamiseksi liittymättä liian sovinnaiseksi katsomaansa NUSEC:in. Lisäksi alusta asti vahvasti mukana olivat entiset suffragetit, näyttelijä ja kirjailija Elizabeth Robins (1862—1952) ja journalisti Helen Archdale (1876—1949).⁵¹ Järjestöön liittyi tiiviisti myös Rhonddan omilla varoillaan vuonna 1920 perustama, aluksi Archdalen ja myöhemmin Rhonddan itsensä päätoimittama viikoittain ilmestynyt aikakauslehti *Time and Tide*. Se oli ensimmäinen naisten perustama, täysin naisten pyörittämä ja laajasti naisten kirjoituksia julkaiseva lehti. Spenderin mukaan kyseessä oli ajoittain hyvinkin radikaali julkaisu, jossa koulutetut naiset kävivät ensimmäistä kertaa tällä tavoin kirjallisesti poliittista ja intellektuellia keskustelua. Lisäksi pohjalla oli ajatus, että heidät otettaisiin vakavasti, heidän mielipiteensä kuultaisiin ja arvioitaisiin samanarvoisina miesintellektuellien rinnalla.⁵²

Six Point Groupin sekä *Time and Tiden* kannalta keskeisin hahmo lienee Lady Rhondda, Margaret Haig, joten on syytä esitellä häntä hieman tarkemmin. Hän tuli varakkaasta walesilaisesta aatelistperheestä. Äiti Sybil Haig (1857—1941) oli viktoriaaninen aatelistrouva, joka oli kiinnostunut naisten äänioikeudesta ja toimi tyttärensä lapsuusvuosina NUWSS:ssa. Myöhemmin Sybil liittyi Margaretin mukana WSPU:n jäseneksi.⁵³ Margaret oli perheen ainut lapsi, ja vaikka laajaa liikeimperiumia johtanut isä David Alfred Thomas (1856—1918) oli toivonut poikaa, hän päätti, että tytärkin saisi laajan kasvatuksen ja kokemusta liikemaailmasta. Margaret saikin isältään paljon huomiota ja pääsi jo nuorena seuraamaan tämän työtä ja kuulemaan liikeneuvotteluja.⁵⁴ Rhondda itse piti isänsä ansiona myös journalismin pariin hakeutumistaan. Isä oli törmännyt sattumalta tuttuun walesilaisen lehden päätoimittajaan ja kysynyt, julkaisisiko tämä silloin tällöin Margaretin juttuja militantista äänioikeuskampanjasta. Rhonddan mukaan

⁵⁰ Harrison 1987.

⁵¹ Alberti 1989: 137-138.

⁵² Spender 1982: 438-439.

⁵³ Rhondda 1933: 155—157.

⁵⁴ Alberti 1989: 30.

sekä päätoimittaja, että hän itse epäilivät ideaa, mutta niin vain isän kannustuksesta ja velvollisuudentunnosta suffragetteja kohtaan hän alkoi kirjoittaa ja huomasi olevansa siinä varsin etevä.⁵⁵

Rhonddan kasvatus ja etenkin isän liberaali suhtautuminen tyttäreeseen olivat vuosisadan alun yläluokkaiselle perheelle vielä varsin poikkeuksellisia. Rhondda itse piti isän luottoa tyttärensä yhtenä varhaisen elämänsä merkittävimmistä tekijöistä: hänen isänsä oli yksi harvinaisista miehistä, jotka eivät pitäneet kunnianhimoa naisessa vikana. Myös politiikka ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen olivat läsnä hänen elämässään jo lapsesta asti: isä oli liiketoimiensa ohella myös liberaalipuolueen kansanedustaja. Omat poikkeukselliset kotiolot ja tytölle harvinainen kasvatus ovatkin varmasti antaneet Rhonddalle kipinän pohtia tarkkaan naiseuden rajoja ja sukupuolirooleja. Muistelmissaan hän korosti jatkuvasti, kuinka naisten eriarvoisuus ja alistettu asema työelämässä johtuivat pääosin kasvatuksesta, jossa heille opetettiin vain mielen tylsyyttä ja auktoriteettiuskkoa. Vaikka hän nuorena aikuisena oli päässyt isän mukaan kodin ulkopuolelle, odotettiin Margaretin kuitenkin myös seuraavan yläluokkaisen naisen elämänpolkua: hän avioitui (ilmeisesti järjestetysti) vuonna 1908 paroni Humphrey Mackworthin kanssa. Aviomieskin oli kuitenkin jossain määrin poikkeuksellinen yksilö: Rhonddan mukaan hän ”antoi” vaimonsa jatkaa suffragettina, kunhan tämä vain ei hankkiutuisi pidätetyksi. Avioliitto oli lapseton ja päättyi eroon ensimmäisen maailmansodan jälkeen.⁵⁶

Sodan aikana Rhonddan isä kutsuttiin valtionhallinnon tehtäviin, ja hän jätti tyttärensä vastuuseen liiketoimiensa valvomisesta. Rakkaan isän kuoltua vuonna 1918 tytär peri osan valtavasta omaisuudesta ja olisi voinut jatkaa perheen yritystoimien johtamista, mutta koki, että liikenaisen ura, vaikka kiinnostava olikin, ei ollut hänelle läheisin elämäntyö.⁵⁷ Isä D.A. Thomas oli myös eläessään vaatinut, että hänen varakreivin aatelisarvonsa siirtyisi tyttarelle, joten sodan jälkeen Margaretista tuli Rhonddan varakreivitär, Lady Rhondda (nimi jolla hänet tunnettiin tästä eteenpäin). Hänen kokemuksensa liikemaaailmasta tulevat tarkempaan tarkasteluun myöhemmin tässä tutkielmassa. Vaikka Rhondda piti niitä tärkeinä oppivuosina, vielä suurempaan arvoon hän tuntuu asettavan vuotensa WSPU:ssa ja militantissa naisliikkeessä.

Vuonna 1933 julkaistuissa muistelmissaan Rhondda kirjoitti militantin äänioikeuskampanjan muuttaneen hänen elämänsä suunnan. Nuori nainen oli saanut viktoriaanisen tytön koulutuksen

⁵⁵ Rhondda: ”My Introduction to the Press”, *Time and Tide* 21.10.1924.

⁵⁶ Rhondda 1933: 135—136, 231—233, 150—154, 295. Rhondda tuli lupauksestaan huolimatta pidätetyksi sytytettyään tuleen postilaatikon.

⁵⁷ Rhondda 1933: 276, 295, 296; Alberti 1989:137.

ja hänestä oli tulossa äitinsä tapaan joutilas yläluokkainen vaimo⁵⁸, kunnes militantti liike vei mukaansa ja näytti miltä vapaus voisi tuntua. Rhondda kirjoitti suffragettivuosina ymmärtäneensä, että naisena hän voisi tehdä muutakin kuin lisääntyä, että hänen elämällään saattoi olla laajempi tarkoitus. Yhtäkkiä tulevaisuus aatelisrouvana näytti merkityksettömältä ja pitkäveteiseltä vuosia kestävältä ajan tapolta. Hänelle ja monelle muulle nuorelle naiselle militantti kamppailu oli ollut ”elämän suola”, se oli muuttanut hänen itsekäsityksensä totaalisesti. Rhondda kirjoittikin suoraan, että vaikka äänioikeuden saaminen oli äärimmäisen tärkeää, militantin kamppailun merkittävin tehtävä oli muuttaa yhteiskunnan käsitys naisista, ja ennen kaikkea naisten käsitys itsestään. Hänen mukaansa tämän muutoksen vaikutukset olivat tärkeämpiä kuin itse äänioikeuden.⁵⁹ Myös perustuslailliseen joukkoon kuulunut Alison Neilans (1884—1942) kirjoitti, että vaikka militanteista taktiikoista voitiin olla monta mieltä, ne todella nostivat naisten tasa-arvovaatimukset ja aseman yhteiskunnassa koko kansan tietoisuuteen. Lisäksi hän totesi, että militantti kampanja toi vapautta ja itsekunnioitusta myös sellaisille naisille jotka eivät itse edes olleet siinä mukana.⁶⁰

Nähdäkseni voidaan hyvin sanoa, että suffragettitoimet eivät todellakaan olleet merkityksettömiä tai vailla historiallisia seurauksia. Näkemykseni mukaan militantti kampanja muutti siinä mukana olleiden naisten käsityksen sukupuolensa rajoista ja mahdollisuuksista. Äänioikeus tavoitteena ei ollut sidottu aviomiehiin tai isiin, se oli jotakin aivan omaa, jonka puolesta kampanjoitiin muiden naisten kanssa. Rhondda kirjoittaakin militanttiudesta puhuessaan aina monikossa, yhdessä osoitettiin mieltä, pidettiin puhetilaisuuksia, kirjoitettiin vetoomuksia ja menttiin vankilaan, toiminnassa oli vahva yhteisöllinen ulottuvuus. Myös kampanjoinnin fyysiset toimet ovat varmasti olleet naisten itseymmärryksen ja omien kykyjen käsittämisen kannalta merkittäviä: jo pelkkä julkisessa tilassa ilman miestä toimiminen ja esiintyminen olivat luultavasti etenkin yläluokkaisille naisille hämmästyttävä kokemus. Naisen paikka oli kuitenkin vuosisatoja ollut ensisijaisesti kotona, elämän yksityisellä alueella. Lisäksi yläluokan naisille oli pitkään kerrottu, että he olivat fyysisesti heikkoja, hauraita ja suojelun tarpeessa. Poliisiväkivallan kestäminen mielenosoituksissa, vankilassa istuminen ja pakkoruokinnasta selviäminen ovat mitä luultavimmin osoittaneet varsin konkreettisesti, että puheet hauraudesta ja heikkoudesta olivatkin

⁵⁸ Yläluokan naisten, tyttärien ja vaimojen, oletettiin pysyvän kotona käsitöiden, musiikin ja kotitalouden valvomisen parissa, kun varsinaiset kotityöt sekä lastenhoidon hoitivat palvelusväki. Paikallisyhteisössä tapahtuva hyväntekeväisyystyö oli ainoita hyväksytyjä julkisen toiminnan muotoja, palkkatyö katsottiin varsin häpeälliseksi. (Lewis 1984: 114—115).

⁵⁹ Rhondda 1933: xi, 120, 299-300.

⁶⁰ Neilans 1936: 220,

todellisuudessa täyttä roskaa – patriarkaalisten vallankäyttäjien tekaisema syy naisten kotiin lukitsemiselle.

Tämä suffragettitoiminnan kautta tullut itsekäsityksen muutos ja ymmärrys omien mahdollisuuksien laajuudesta oli varmasti merkittävää naisten sodanjälkeiselle toiminnalle ja ajattelulle. Samaten koettu yhteisöllisyys ja WSPU:ssa sidotut ystävyysuhteet vaikuttivat mitä luultavimmin esimerkiksi Six Point Groupin ydinryhmässä, joista monet kuten Rhondda, Robins ja Archdale olivat entisiä suffragetteja. Samaan tapaan kuten Rathbone, myös Rhondda ajatteli, että äänioikeuskampanja opetti hänelle myöhemmän toiminnan kannalta elintärkeitä käytännön taitoja. WSPU:n paikallisosaston johtajana hän opetteli kirjoittamaan lehtiin, organisoimaan tapahtumia ja pitämään puheita, kaikki taitoja joihin hänen kouluvuosinaan ei oltu kiinnitetty huomiota (opintoihin oli kuulunut lähinnä taidehistoriaa ja käsitöitä). Hän itse uskoi, että noina vuosina naiset saivat parhaan mahdollisen koulutuksen poliittista toimintaa ja elämää varten.⁶¹ Sodan ja osittaisen äänioikeuden saavuttamisen jälkeen oltiin Rhonddan mielestä kuitenkin vasta puolivälissä ja kaukana todellisesta tasa-arvosta. Niinpä vuonna 1921 oli tartuttava käytännön toimeen ja vietävä loppuun se, minkä isoäidit olivat aloittaneet. Tätä varten perustettiin Six Point Group.⁶²

Time and Tide julkaisi tammikuussa 1921 laajan juttukokonaisuuden Six Point Groupin perustamisesta ja ohjelmasta. Rhondda itse kertoi järjestöstä ja sen tarkoituksesta pitkässä *At the Half-way House* -jutussaan. Siinä ei suoraan mainittu NUSEC:a tai muita naisjärjestöjä, saatika avattu tarkasti, miksi uusi järjestö oli perustettu jo olemassa olevien toimijoiden rinnalle. Tekstissä kuitenkin sanottiin, että saadakseen aikaan todellisia, laeiksi asti yltäviä muutoksia, oli asetettava käytännöllisiä, saavutettavissa olevia tavoitteita, ja määriteltävä tarkat keinot niihin pääsemiseksi. Rhonddan mukaan olisi pantava syrjään löyhät lauseet, epämääräinen puhe ja hedelmättömät keskustelut, ja keskitettävä voimat käytännön työskentelyyn.⁶³ Nähdäkseni tässä ilmaistiin tyytymättömyys vallitseviin toimijoihin ja niiden menetelmiin, jotka nähtiin liian yleisinä ja teoreettisina. Rhondda ei sanonut, etteikö jo tällä hetkellä vallitsisi konsensus epätasa-arvon olemassaolosta ja muutoksen tarpeellisuudesta, mutta on selkeästi sitä mieltä, että asioihin olisi laitettava vauhtia.

⁶¹ Rhondda 1933: 130.

⁶² Rhondda: "At the Half-way House", *Time and Tide* 21.1.1921.

⁶³ Ibid.

Six Point Groupin alkuperäisessä kuuden kohdan ohjelmassa (ohjelma laajentui myöhemmin) vaadittiin lainsäädäntöä puuttumaan seuraaviin epäkohtiin:

1. Naimattoman äidin ja tämän lapsen asema (yhteiskunnassa).
2. Leskeksi jääneen äidin ja tämän lasten asema.
3. Lasten hyväksikäyttö.
4. Vanhempien epätasa-arvo lasten huoltajuudessa.
5. Naisopettajien palkka suhteessa miehiin.
6. Naisten asema valtion viroissa.⁶⁴

Näiden valikoitumista ohjelmaksi perusteltiin sillä, että niihin kaikkiin voitiin puuttua yksinkertaisella lainsäädännöllä. Jutussa todettiin, että suurimpaan osaan oli jo yritetty vaikuttaa yksittäisten parlamentin jäsenten lakialoitteilla, mutta onnistuakseen ne vaatisivat taakseen hallituksen tuen. Hallituksen tuen saamiseen taas tarvittiin suurten äänestäjämassojen tuki, joka ei ollut kirjoittajan (ei nimetty) mukaan vielä onnistunut.⁶⁵ Nähdäkseni tässä ajateltiin, että organisaation avulla ohjelmalle saataisiin enemmän julkista huomiota, ja myös toiminnan kanavoiminen olisi helpompaa. Listan kohdat ovat myös melko konkreettisia ja suorita, mikä oli linjassa Rhonddan ajatusten kanssa: olisi asetettava käytännöllisiä, ymmärrettäviä ja saavutettavissa olevia tavoitteita.

Rhondda perusteli ohjelmaa ja ryhmän perustamista vielä lisää. Hän kirjoitti, että edetäkseen ihminen tarvitsi suunnitelman tiestä, jota kulkea; olisi keskityttävä seuraavaan käytännön askeleeseen. Lopullisena tavoitteena oli täydellinen tasa-arvo naisille taloudellisesti, poliittisesti ja sosiaalisesti, heillä olisi oltava kokonaisvaltaisesti samanlaiset mahdollisuudet elämässä kuin miehilläkin. Rhonddan mukaan nyt oltiin puolivälissä, koska osittainen äänioikeus oli saatu, mutta työn loppuun saattamiseksi olisi katsottava naisiin itseensä. Eliminoidakseen vielä vahvana elävän sukupuolten välisen muurin heidän oli pantava puheet sivuun ja ryhdyttävä toimiin, oli mietittävä mikä tässä poliittisessa tilanteessa olisi mahdollista, ja tehtävä siitä tavoite.⁶⁶ Tässä näkyy mielestäni selkeänä WSPU:n perintö. Suffragettijärjestön motto oli ollut ”Deeds not words!” eli tekoja sanojen sijaan. Rhondda korosti juuri käytännön toimia suurien puheiden sijaan. Lisäksi WSPU:ssa oli ajateltu, että miehiset vallanpitäjät eivät tulisi antamaan tasa-arvoa naisille, vaan se täytyisi itse hankkia.

⁶⁴ *Time and Tide* 21.1.1921

⁶⁵ ”A Programme”, *Time and Tide* 21.1.1921.

⁶⁶ Rhondda: ”At the Half-way House”, *Time and Tide* 21.1.1921

Samanlainen ajatus näkyisi olevan myös Six Point Groupin taustalla. Militantissa liikkeessä oli myös katsottu, että pienetkin askeleet ovat askelia, tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, että WSPU oli aikanaan valmis hyväksymään äänioikeusreformit, joissa vain osalle naisista annettiin äänioikeus, koska se uskoi pienenkin voiton vievän lähemmäs lopullista päämäärää.⁶⁷ Tätä samaa pragmatismia on mielestäni nähtävissä myös Six Point Groupin perusamisjulistuksessa.

Itse ohjelmaa esiteltiin laajasti *Time and Tide*ssa alkuvuodesta 1923. Mahdollisesti Rhonddan kirjoittamassa jutussa (kirjoittajaa ei nimetty) todettiin, että Six Point Groupin tavoitteissa näkyivät nykynaisen kahdenlaiset ongelmat: huolet äitinä ja toisaalta palkansaajana. Lasten kasvattaminen oli jutun mukaan koko kansakunnan kannalta tärkeää, mutta koska naisilla oli äiteinä tähän avain erityistä osaamista, heidän näkemyksiään tulisi nostaa esille ja niiden pohjalta parantaa äitiyden edellytyksiä lainsäädännöllä. Tällaisia akuutteja toimia vaativia reformeja olisivat naimattomien äitien, sekä leskien ja heidän lastensa asema ja huoltajiuslakien tasa-arvoistaminen. Toisaalta jutussa todettiin, että yhtä tärkeää oli varmistaa naisille tasa-arvoinen asema miesten kanssa työelämässä. Päämääränä oli, että naiset ja miehet olisivat yhteiskunnalliselta statukseltaan tasa-arvoisia, naisilla olisi samanlaiset mahdollisuudet työelämässä kuin miehillä, sekä samansuuruinen palkka. Lasten hyväksikäyttöön puuttuminen, keskimmaisina kohdista, nähtiin erityisesti koko kansakuntaa hyödyttävänä, eikä välttämättä niinkään vain yksinoikeudella naisten asiana. Lopuksi jutussa todettiin, että julkinen mielipide oli kaikkien kohtien puolella, ja niistä oli jo käyty laajaa keskustelua niin yleisötilaisuuksissa kuin lehtien palstoillakin.⁶⁸ Samassa lehdessä Elizabeth Robins tarkensi vielä, että kuuden kohdan ja niitä ajavan ryhmän tärkein tavoite oli, että syrjintä sukupuolen perusteella ei olisi enää sosiaalista elämä määrittävä tekijä.⁶⁹ Vaikka ohjelma oli näennäisesti yksityiskohtainen ja hyvinkin konkreettinen, sen takana oli suuri ideologinen tavoite.

Ohjelmasta voidaan yleisellä tasolla huomata, että siinä ei näy jakolinjoja äitiyden puolustajien ja tasa-arvon vaatijoiden välillä. 1920-luvun alkupuolisko olikin, kuten tutkija Johanna Alberti esittää, yhteistyön ja yhteisen agendan aikaa. Kaikki kuusi kohtaa olivat myös NUSEC:n agendalla, ja niiden eteen tehtiin yhdessä töitä.⁷⁰ Nähdäkseni tässä vaiheessa Six Point Group ei nähnyt suurta ongelmaa tai ristiriitaa siinä, että puhuttiin sekä äitiyden erityisyydestä, että naisen oikeuksista palkansaajana. SPG vaikuttaisi nähneen naiset varsin kirjavana joukkona: jutussa todettiin, että ”monet naiset ovat äitejä”⁷¹, mutta nähdäkseni tässä haluttiin sanoa myös, että kaikki eivät olleet; asia, joka vielä tuolloin

⁶⁷ Kent 1987: 207.

⁶⁸ ”Six Point Group”, *Time and Tide* 19.1.1923.

⁶⁹ Elizabeth Robins: ”The six points and their common centre”, *Time and Tide* 19.1.1923.

⁷⁰ Alberti 1989: 135—136.

⁷¹ Six Point Group”, *Time and Tide* 19.1.1923.

piti erikseen todeta. SPG puolusti avioliiton ulkopuolella lapsen saaneita naisia, leskiä, työväenluokan naisia, joiden vaikeasta asemasta usein kirjoitettiin *Time and Tidessa*, sekä kouluttuja keskiluokan naisia, joita koskivat etenkin opettajia ja viranhaltijoita koskevat kohdat.⁷² Lasten hyväksikäyttökohdalla pyrittiin suojelemaan erityisesti nuoria tyttöjä. Näinpä esitänkin, että Six Point Groupissa ja sen ohjelmassa näkyi ajattelu, jossa tunnettiin solidaarisuutta kaikkien naisten välillä yhteiskunnalliseen asemaan, luokkaan, siviilisäättyyn, vanhemmuuteen tai ikään katsomatta. Ryhmä näki *kaikki* naiset jollakin tapaa rampautettuina yhteiskunnassa: ei ollut naista, joka ei kohtaisi elämässään sukupuolesta johtuvaa syrjintää ja epäoikeudenmukaisuutta.

Six Point Group pyrki tavoitteisiinsa laajalla käytännön toiminnalla. Kuten jo aiemmin kävi ilmi, se piti lainsäätäjiin ja etenkin hallitukseen vaikuttamista kaikista tehokkaimpana ja tärkeimpänä toimintaväylänä. Tämä tarkoitti käytännössä ahkeraa lobbaamista ja muun muassa kirjeiden kirjoittamista ministereille, parlamentin jäsenille ja korkeille virkamiehille. Delegaatiot kävivät myös puhumassa hallituksen edustajien kanssa. Usein kirjeet sekä ministerien vastaukset niihin julkaistiin *Time and Tidessa*. Lisäksi kaikkien parlamentin jäsenten puheita ja äänestyskäytöstä tarkkailtiin ja tilastoitiin, ja tästä raportoitiin äänestäjille. *Time and Tide* korostikin, että poliitikot kyllä puhuivat ja lupasivat paljon, mutta loppujen lopuksi vain käytännön toimilla, kuten parlamentin äänestyksillä, oli merkitystä. Hallituksen kannanottoja ja toimia naisten asioissa täytyi jatkuvasti tarkkailla ja tarvittaessa kritisoida tai kehua julkisuudessa. Vaalien alla *Time and Tide* julkaisi ”valkoisen ja mustan listan”: valkoisella listalla olivat ne ehdokkaat, jotka olivat tilastojen mukaan eniten puhuneet ja äänestäneet naisten asioiden puolesta, kun taas mustalle päätyivät ne, jotka toistuvasti pyörsivät lupauksensa ja puhuivat tai äänestivät Six Point Groupin tavoitteita vastaan.⁷³ Ryhmä toimi siis eräänlaisena naisten omana vahtikoirana politiikassa, pyrkien väsymättä tuomaan esiin sekä epäkohtia, että onnistumisia liittyen juuria naisia koskevaan lainsäädäntöön. Dale Spender katsoo, että tällainen julkaisu, joka keskittyi tekemään näkyväksi parlamentaarista toimintaa nimenomaan naisten asioissa, hakee historiassa vertaistaan.⁷⁴

Musta ja valkoinen lista ovat mielestäni erinomainen esimerkki Six Point Groupin toiminnasta. Siinä näkyy, että usko lainsäädäntöön ja parlamentaariseen toimintaan oli edelleen vahva. Ryhmässä uskottiin muutoksen olevan mahdollinen parlamentaarisia menetelmiä käyttämällä, ja kun lakeja ensin muutettaisiin, tavat ja asenteet seurasivat hiljalleen perässä.⁷⁵ Listoissa annettiin käytännön ehdotuksia äänestämiseen niille henkilöille, jotka olivat kiinnostuneita nimenomaan naisten asioista,

⁷² Elizabeth Robins: ”The six points and their common centre”, *Time and Tide* 19.1.1923.

⁷³ ”The Six Point Group”, *Time and Tide* 2.3.1923

⁷⁴ Spender 1982: 439.

⁷⁵ Lady Rhondda: ”A Key Reform”, *Time and Tide* 16.2.1923.

he voisivat pelkän sivusta seuraamisen sijaan toimia. Lista myös punnitsi parlamentin jäsenten tekoja; naisliikkeellä oli kuitenkin vuosikymmenten kokemus poliitikkojen tyhjästä lupauksista. Vaalien jälkeen *Time and Tide* julkaisi laajojen vaalikoosteiden ja analyysien lisäksi aina myös kummankin listan tulokset. Valkoisella listalla olleille järjestettiin suuri ”valkoinen lounas”, jossa juhlittiin tulosta ja puhuttiin uuden istuntokauden tavoitteista.⁷⁶ Tämmöinen toiminta on varmasti nostanut naisten ääntä esiin julkisuudessa, jossa se muuten jäi hyvin pieneksi. Lähdemateriaalini ei kerro, saiko listan, kirjeiden, parlamentissa pidettyjen puheiden ja äänestysten julkaiseminen jonkun parlamentin jäsenen varomaan puheitaan tai muuttamaan näkemyksiään, mutta arvelisin, että ainakin *Time and Tiden* lukijakunnan äänestyskäytökseen se on vaikuttanut.

Parlamentaarisen toiminnan tarkkailun ja kritisoinnin lisäksi Six Point Groupin käytännön toimiin kuului muun muassa viikoittaisten puhelilaisuuksien pitäminen ja erilaisissa naisjärjestöjen yhteistyöelimissä toimiminen.

2.2 Eroja ja yhteistyötä

NUSEC:n ja Six Point Groupin näkemykset feminismistä ja tarpeellisista reformeista alkoivat erota toisistaan 1920-luvun loppupuolella. Tutkija Johanna Albertin mukaan mielipide-erot olivat yksittäisiä lakeja syvemmällä: NUSEC:n johtaja Eleanor Rathbone piti vuonna 1925 järjestön vuosikokouksessa kuuluisan puheen, jossa hän puhui ”uudesta feminismistä”. Se ei enää keskittyisi vertaamaan naisia miehiin vaan lähtisi liikkeelle siitä, mikä oli juuri naisille tärkeää ja erityistä. Tässä äidinrooli ja äidin aseman parantaminen olivat ehdottomassa keskiössä. Albertin mukaan tämä näkemys oli joillekin NUSEC:ssa mukana olleille feministeille, kuten entiselle suffragetille ja NUSEC:n hallituksen jäsenelle Elizabeth Abbottille (1884—1957), vaikea niellä, ja myös SPG kritisoi näkemystä. Heidän mielestään ei oltu vielä niin pitkällä, että voitaisiin unohtaa tasa-arvoisten mahdollisuuksien ajaminen ja korostaa sukupuolten eroja. Abbott kommentoi Rathbonen esittelemää uutta strategiaa toteamalla, että siinä nähtiin äitiydessä ikuinen disabiliteetti ja hyväksyttiin väite, että naiset eivät koskaan voisi olla tasa-arvoisia ihmisolentoja miesten rinnalla. Albertin mukaan vuonna 1927 näkemyserot olivat kasvaneet niin suuriksi, että Abbott ja 11 muuta naista erosi NUSEC:n hallituksesta. Eroajat katsoivat, että eivät enää voineet jatkaa järjestössä, koska eivät kokeneet sen

⁷⁶ Esim. pääkirjoitus, *Time and Tide* 22.2.1924

omaksumaa linjaa omakseen. Monet heistä jatkoivat poliittista toimintaa Abbottin perustaman, erityisesti suojelevia lakeja vastaustavan Open Door Councilin kautta.⁷⁷

Open Door Council lähentyi nopeasti Six Point Groupin kanssa, sillä molemmilla oli näkemys siitä, että sen sijaan että naisia tulisi suojella tai pitää heikkoina, heille pitäisi antaa tasa-arvoiset mahdollisuudet ja tilaisuus näyttää kykynsä. 1920-luvun loppupuolella NUSEC:n politiikka vieraannutti siitä myös naisopettajien ammattiliitto *National Union of Women Teachers*:n (NUWT), joka sekin lähentyi Six Point Groupin kanssa, sillä molemmat pitivät opettajien palkkatasa-arvoa yhtenä päätavoitteistaan. Tutkija Olive Banks toteaaakin, että vaikka NUWT oli päällepäin ammattiliitto, oli se erittäin aktiivinen monissa feministisissä kampanjoissa ja teki enemmän yhteistyötä juuri muiden naisjärjestöjen kuin muiden, miesten hallitsemien, ammattiliittojen kanssa.⁷⁸ Samaten jo suffragettiaikana perustettu *Women's Freedom League* (WFL) jatkoi kampanjointia ensisijaisesti tasa-arvoisten mahdollisuuksien, äänioikeuden ja palkan puolesta, ja asemoitui näin neljänneksi ensisijaisesti ”vanhaa feminismiä” edustaneeksi järjestöksi.⁷⁹

Vaikka jotkut tutkijat ovat nostaneet 1920-luvun naisliikkeestä esille juuri erimielisyydet ja yllä esitellyn eron, on vuosikymmenestä mielestäni nostettava ehdottomasti esille myös erilaiset naisjärjestöjen yhteistyöelimet ja pyrkimykset yhdistää kymmenet erilaiset järjestöt yhteiseksi voimaksi. Myös naisten etujärjestöjen mahtava lukumäärä ja yleisesti naisten järjestäytymisen korkea taso ovat kiinnostava seikka, sillä jotkut tutkijat sanovat, että naisten hidas edistys ja huono asema yhteiskunnassa johtuivat heidän omasta epäpoliittisuudestaan ja vähäisestä kiinnostuksestaan politiikkaan. Esimerkiksi Adrian Bingham esittää, että naisilla oli ajatus, että politiikka ei koskenut heitä, ja naisjärjestöjen tärkein tehtävä oli kääntää politiikka ”kotitalouskielelle”, niin että naisetkin ymmärsivät sitä.⁸⁰ David Thackerynkin tulkinnan mukaan naisia piti houkutella politiikan pariin esimerkiksi kokouksilla, jotka oli verhottu epäpoliittisuuden viittaan jonkin kotitalousteeman avulla. Hänen mukaansa sotien välisenä aikana juuri ei-poliittiset naisorganisaatiot kukoistivat.⁸¹ Tietenkin myös Brian Harrison liittyy tähän kuoroon: hän näkee, että suurin osa naisista halusi liittyä vain epäfeministisiin, kotitalouteen ja äitiyteen keskittyviin järjestöihin ja kerhoihin, ja tasa-arvofeministien vaatimukset olivat heille vieraita tai jopa ärsyttäviä.⁸² On kiinnostavaa huomata, että juuri miestutkijat ovat halunneet nähdä naiset epäpoliittisena ja passiivisena massana, josta vain pieni

⁷⁷ Alberti 1989: 164–171, 176.

⁷⁸ Banks 1993: 13, 16.

⁷⁹ Alberti 1989: 180, 237, Jones 2000: 16.

⁸⁰ Bingham 2013: 91.

⁸¹ Thackery 2013: 43.

⁸² Harrison 1987: 8.

murto-osa toimi poliittisissa naisten etujärjestöissä, kuten NUSEC:ssa tai SPG:ssä. He nostavat esille kotitalouslehdet, kotiin jääneiden naisten prosentuaalisen määrän sekä naisedustajien vähyys parlamentissa. Huomiotta jäävät naisjärjestöjen julkaisemat, feministiset lehdet kuten *Time and Tide* tai NUSEC:n *Woman's Leader*⁸³, seikka, että kotiin jääminen oli monille naisille pakko eikä valinta, tai että parlamentin naisjäsenten vähyys saattoi johtua esimerkiksi siitä, että puolueet antoivat naisehdokkaille vain käytännössä mahdottomia vaalipiirejä.⁸⁴

Monet naistutkijat sen sijaan korostavat, että naisjärjestöjä oli sotien välisenä aikana kunnioitettava määrä, ja ne pyrkivät aktiivisesti osallistumaan julkiseen keskusteluun, sekä vaikuttamaan lainsäädäntöön ja asenteisiin. Helen Jones sanoo, että 1920-luvulla naiset liittyivät suurella joukolla erilaisiin poliittisiin naisjärjestöihin, ja organisoitumisen taso oli todella korkealla. Hänen mukaansa näissä järjestöissä keskusteltiin kyllä myös kodin ja äitiyden asioista, mutta ne nähtiin naisten poliittisina intresseinä, joihin haluttiin muutosta tai parannusta. Näin voitaneen myös pohtia, miten ”poliittinen” määrittäyty ja ovatko esimerkiksi keskustelut äitien terveydenhuollosta tai köyhien äitien ongelmista ”epäpoliittista kotitalousasiaa”. Jonesin mukaan naisorganisaatiot tarjosivat turvallisen ja naisystävällisen toiminnan kentän, jossa sekä sosiaalinen että poliittinen funktio olivat läsnä. Organisaatiot olivat naisten keino kaivertaa julkista tilaa itselleen kodin ulkopuolella.⁸⁵

Olive Banks korostaa myös erilaisten naisten etujärjestöjen määrää ja aktiivisuutta, ja toteaa, että naisilla oli järjestöjä hyvinkin spesifeille tavoitteille kuten esimerkiksi *The League of the Church Militant* pappisvirkaan pyrkiville naisille, *Association of Moral and Social Hygiene* joka yritti muuttaa valtion prostituutiolakeja sekä lukuisia ammattialajärjestöjä, joista kenties näkyvimpänä ja äänekkäimpänä *The National Union of Women Teachers* (NUWT).⁸⁶ Johanna Alberti toteaa, että erojen ja kiistelyn sijaan 1920-luvusta pitäisi nostaa esiin naisjärjestöjen pitkään jatkunut keskinäinen yhteistyö ja yhteinen agenda, sekä esimerkiksi yhteiseksi keskustelu- ja vaikutusareenaksi vuonna 1921 perustettu *Consultative Committee of Women's Organisations* (CCWO), johon kuului 49 erilaista naisjärjestöä.⁸⁷

CCWO:n perusti vuonna 1921 ensimmäinen naiskansanedustaja, Nancy Astor (1879—1964)⁸⁸. Astorin tarkoituksena oli komitean kautta koordinoida erilaisten naisjärjestöjen poliittisia toimia ja

⁸³ Dale Spenderin mukaan sotienvälisenä aikana Britanniassa julkaistiin yhteensä 24:ää feminististä aikakauslehteä.

⁸⁴ Rathbone 1936: 29—31.

⁸⁵ Jones 2000: 131.

⁸⁶ Banks 1993: 12-13.

⁸⁷ Alberti 1989: 135—164.

⁸⁸ Astor valittiin parlamenttiin Plymouthin vaalipiiristä konservatiivipuolueen ehdokkaana vuonna 1919, jolloin hän nousi ylähuoneeseen siirtyneen miehensä paikalle. Astor ei ollut toiminut naisliikkeessä ennen edustajaksi tuloaan, hän oli kuuden lapsen äiti, varakreivitär ja tunnettu epämuodollisuudestaan ja huumorintajustaan. Astor muistetaan

yhteistä lobbaamista. Jonesin mukaan taustalla oli myös ajatus siitä, että vähälukuiset naiskansanedustajat (sotienvälisenä aikana korkein naisedustus parlamentissa oli 2,4 %⁸⁹) saivat komitealta tukea ja neuvoja yrittäessään puskea naisasioita läpi parlamentissa. Jonesin mielestä komitea oli ymmärrettävä kokeilu, mutta altis epäonnistumaan sen alaisuudessa toimivien järjestöjen lukumäärän ja tavoitteiden erilaisuuden vuoksi. Vuonna 1928 komitean toiminta lakkasi, kun NUSEC vetäytyi siitä ja Astor kieltäytyi jatkamasta puheenjohtajana. Jones toteaa kuitenkin, että komitean pysyminen kasassa seitsemän vuotta on huomattavaa.⁹⁰

Time and Tide raportoi sivuillaan usein CCWO:n päätöksistä, johon myös Six Point Group kuului. Esimerkiksi marraskuussa 1922 pääkirjoituksessa kerrottiin ylpeään sävyyn, että 26 naisjärjestöä oli lady Astorin johdolla laatinut komitean kokouksessa päätöslauselman, jossa vaadittiin kaikilta puolueilta selontekoa siitä, kannattivatko he lainsäädäntöä ja hallinnollisia toimenpiteitä, jotka takaisivat statuksen, mahdollisuuksien ja vapauksien tasa-arvon miehille ja naisille. Yhteiseen lauselmaan oli kirjattu tärkeimmiksi asioiksi yhtäläinen äänioikeus, naisten pääsy parlamentin ylähuoneeseen, palkkojen tasa-arvo, moraalistandardien tasa-arvoistus sekä lasten huoltajuuksilait.⁹¹ 1923 taas kuukausittaisessa kokouksessa oli päätetty, että kaikki järjestöt tukevat pubien sulkemisajan aikaistamista, alkoholin myynnin ikärajan nostamista, sukupuolitautiongelmaan puuttumista sekä loppua naisten syrjinnälle hallinnon viroissa.⁹² Voidaan siis sanoa, että vaikka naisjärjestöt olivat erimielisiä joistain seikoista, oli myös halu tehdä yhteistyötä ja osoittaa yhtenäisyyden voimaa päättäjille suuri. Myös Harrisonin ja Pughin väitteet riitelyn ja toisten haukkumisen vuosikymmenestä näyttävät tässä valossa jossain määrin kärjistetyiltä.

Soraääniä ja keskinäistä vihoitteluakin oli. Kaikki järjestöt eivät liittyneet mukaan Astorin komiteaan, sillä Labour oli kieltänyt alaisuudessaan toimivilta naisosastoilta liittymisen pelkästään naisille suunnattuihin järjestöihin. Banksin mukaan Labourissa ajateltiin ideologisella tasolla, että sosialismin ja feminismin yhdistäminen oli mahdotonta tai turhaa, sillä naiset kyllä vapautuisivat työväenluokan nousun yhteydessä: luokka oli siis laitettava sukupuolen edelle. Käytännössä Labourin kanta kuitenkin johtui työläisperheiden järjestelyistä, joissa perheellisen miehen työssäkäynti esimerkiksi kaivoksella tai tehtaassa mahdollistui vain, jos vaimot pysyisivät kotona ja sukupuoliroolit perinteisinä. Lisäksi Labourin naisjaostossa toimivat naiset pitivät feminismiä keskiluokan naisten

erityisesti sanailustaan Winston Churchillin kanssa: Churchillin kerrotaan esimerkiksi sanoneen Astorille, että tämän saapuminen parlamenttiin oli tuntunut siltä, kuin nainen olisi yhtäkkiä astunut kutsumatta miesten pesutiloihin. Astor oli vastannut tähän: "Winston, sinun ulkonäölläsi ei tarvitse elätellä tuollaisia pelkoja."

⁸⁹ Banks 2000: 67.

⁹⁰ Jones 2000: 132.

⁹¹ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 10.11.1922.

⁹² "In the Tideway", *Time and Tide* 2.2.1923.

porvarillisena aatteena, joka ei todellisuudessa ajaisi työläisnaisen asiaa, jossa suojeluslait, köyhien perheiden asumisolot, sekä äitien terveys olivat keskiössä. He saivat Banksin mukaan kuitenkin huomata, että myöskään oma puolue ei todellisuudessa ollut valmis tekemään merkittäviä parannuksia työmiehen vaimon oloihin tai asemaan kotona.⁹³

Ensimmäisestä naiskansanedustajasta Nancy Astorista voisi kirjoittaa kokonaisen tutkielman, mutta kerrottakoon tässä, että hän ei itse sitoutunut tiukasti mihinkään naisjärjestöön, mutta toimi yhteistyössä niin Six Point Groupin kuin NUSEC:nkin kanssa. Hän oli usein puhujana SPG:n tilaisuuksissa, ja hänen toimistaan ja puheistaan parlamentissa raportoitiin usein *Time and Tide* sivuilla.⁹⁴ Harrisonin mukaan Astor oli parlamentissa kuin kotonaan. Hän oli paljon äänessä, osallistui väittelyihin naisten asioista, eikä pelännyt laukoa mielipiteitään istuntosalissa tai puhetilaisuuksissa. Astor ei myöskään epäröinyt äänestää oman puolueensa (kons.) linjaa vastaan jos katsoi naisasian sitä vaativan. Hän joutui ensimmäisenä naiskansanedustajana lehdistön silmätikuksi, ja hänen pukeutumistaan ja jokaista liikettään seurapiireissä tarkkailtiin jatkuvasti. Harrison toteaa kuitenkin, että Astor selvisi kaikesta pyöryksestä huolimatta hyvin erittäin vihamielisessä ja maskuliinisessa parlamenttiympäristössä huumorinsa, rohkeutensa ja luonteenlujuutensa ansiosta.⁹⁵

Alberti kirjoittaa, että naisjärjestöt olivat toivoneet ensimmäisen edustajan olleen ”yksi heistä”, mutta pian jo ylistettiin, että lady Astor oli kaikkea sitä mitä ensimmäiseltä edustajalta oli toivottu, lisäksi hän loi perustamallaan komitealla ja halukkuudellaan tehdä yhteistyötä naisjärjestöjen kanssa vahvan (ja ensimmäisen) suoran linjan järjestöjen ja parlamentin välille.⁹⁶ Astorin merkitystä kaikille naisjärjestöille ja naisille yleensä pioneerinä ja konkreettisena esimerkkinä siitä, että nainen kyllä pärjäsi parlamentissa ja politiikassa, ei voi vähätellä. Esimerkiksi Eleanor Rathbone kirjoitti 1936, että ensimmäinen naiskansanedustaja oli samaan aikaan sekä todella feminiininen lady, että niin kovaääninen ja sinnikäs puhuja, ettei kukaan voinut unohtaa hänen olevan salissa.⁹⁷ *Time and Tide* taas kirjoitti 1922 miesten muutosvastaisuudesta ja haluttomuudesta maksaa naisopettajille kohtuullista palkkaa. Jutussa oltiin tyrmistyneitä siitä, kuinka törkeästi Astoria oli parlamentissa häiritty tämän pitäessä puhetta kyseisestä aiheesta, mutta kiiteltiin häntä kuitenkin yli päänsä olemassaolosta: konservatiivipuolueessa oli ainakin yksi henkilö, jolla oli sydäntä, näkemystä ja maalaisjärkeä.⁹⁸ Astor pyrkin parhaansa mukaan tuomaan naisjärjestöjen vaatimuksia, kuten

⁹³ Banks 1993: 29–36.

⁹⁴ Esim. *Time and Tide* 22.12.1922, 8.12.1922.

⁹⁵ Harrison 1987: 75, 78-79, 82, 94, 95-97.

⁹⁶ Alberti 1989:97.

⁹⁷ Rathbone 1936: 34-35.

⁹⁸ ”What is conservatism?”, *Time and Tide* 22.12.1922.

avioliitossa olevien naisten oikeutta käydä töissä ja säilyttää kansalaisuutensa ulkomaalaisen kanssa naimisiin mennessään konservatiivipuolueen agendalle, mutta kuten Labourissakin, miehinen puoluejohto osoittautui vastahakoiseksi tai välinpitämättömäksi.⁹⁹

2.3 Sota muutti kaiken eikä mitään

Vaikka vanhat äänioikeuskampanjan päivät vaikuttivat selvästi vielä sodankin jälkeen naisliikkeessä, on ehdottomasti huomioitava, että myös ensimmäinen maailmansota vuosina 1914—1918 jätti jälkensä koko yhteiskuntaan. Sota oli ollut niin mullistava ja kaiken alleen jättävä kokemus, että monet katsoivat sen päättymisen uuden ja erilaisen ajan aluksi. Tämän tutkielman kannalta on erityisen tärkeää katsoa, miten erilaiset sota-ajan yhteiskunnalliset järjestelyt sekä naisten yksilölliset kokemukset sodasta mahdollisesti vaikuttivat heidän toimiinsa ja ajatuksiinsa sen jälkeen. Osa tutkijoista pitää maailmansotaa ja sen traumaa tärkeimpänä motivaattorina sukupuolten välisten suhteiden järjestelyssä 1920-luvulla.¹⁰⁰ Myös lähteistä välittyy kuva, että sota kuten äänioikeuskamppailukin, oli monin tavoin mullistava kokemus lukuisille naisille.

Susan Kent esittää teoksessaan *Making Peace: the Reconstruction of gender in interwar Britain*, että sodan jälkeen brittiyhteiskunta kaipasi rauhan ja turvallisuuden tunteita ja ennen kaikkea järjestystä. Sota oli ollut kaaoksen, epävarmuuden ja turvattomuuden aikaa. Tänä aikana myös sukupuolten vanhat aluerajat olivat hämärtyneet, kun naiset olivat astuneet kotirintamalla perinteisesti miesten töiksi miellettyihin tehtäviin. Tämä epäjärjestys tuntui yhteiskunnassa Kentin mukaan sodan jälkeen vaaralliselta, kun rintamalta kotiin palaavat miehet uhkuivat väkivaltaa, aggressiivisuutta ja vihaa. Niinpä turvallisuuden tunnetta haettiin ”sukupuolirauhasta”, joka tarkoitti käytännössä paluuta vanhaan erillisten elämänpiirien jakoon: nainen kuuluisi kotiin, elämän yksityiselle alueelle ja mies julkiseen sfääriin, palkkatyössä käyväksi perheen elättäjäksi. Kentin mukaan naisiin kohdistettu paine jättää sodanaikaiset työpaikkansa ja palata kotiin johtui erityisesti pelosta, että juuri päättynyt konflikti jatkuisi, kun naiset ja miehet kilpailisivat samoista työpaikoista.¹⁰¹

Tässä ajattelussa feminismi oli hyvin negatiivinen termi ja assosioitui sukupuolten sotaan ja epätasapainoiseen yhteiskuntaan. Kent nostaa osatekijäksi myös nousussa olleen psykologiatieteen ja sen teorialaisten eroista: maskuliinisuus ja feminiinisyys olivat kaksi täysin erilaista, joskin

⁹⁹ Banks 1993: 54—55.

¹⁰⁰ Kent 1999.

¹⁰¹ Kent 1999: 99—101, 113, 140.

toisiaan täydentävää kategoriaa. Tällä tavoin Kentin mukaan tieteellistettiin vanha ajatus erillisistä elämämpiireistä ja sukupuolten työnjaosta.¹⁰² Myös Banks katsoo, että psykologian ja uuden seksologiatieteen saama huomio vahvisti vanhoja sukupuolirooleja ja ajatuksia naisten ”luonnollisesta” asemasta miehen hallinnassa. Esimerkiksi kuuluisa seksologi Havelock Ellis esitti ”tieteellisessä” tutkimusteoksessaan, että feminiinisyys oli biologisesti alisteista maskuliinisuudelle, ja kaikki vastustus tätä järjestystä kohtaan oli erittäin vahingollista naisten psyykelle sekä seksuaalisuudelle. Rodun jatkaminen oli naisten käsissä, ja tästä syystä heidän piti keskittää kaikki energiansa äitiyteen.¹⁰³ Olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin rotuopillisten ajatusten ja sodan suhdetta naisten asemaan, sillä vaikuttaisi siltä, että etenkin konfliktin jälkeen huoli geneettisesti laadukkaiden imperiumin lasten riittävydestä on ollut suuri.

Myös muut tutkijat ovat tehneet samansuuntaisia tulkintoja Kentin kanssa. Martin Pugh toteaa, että sodan jälkeen yhteiskunta pyrki palauttamaan rintamalta palaavan miehen itsekunnioitusta osoittamalla, että hän oli edelleen perheen elättäjä. Käytännön toimissa tämä tarkoitti sitä, että hallitus sääti *Restoration of Pre-war Practices Act* -lain, jonka mukaan sodanaikaiset järjestelyt oli purettava, ja miesten saatava vanhat työnsä takaisin. Tämä laki ”palautti” miehet myös sellaisille sodan aikana syntyneille työpaikoille, joilla he eivät koskaan olleet työskennelleetkään, kuten uusiin ammustehtaisiin.¹⁰⁴ Myös Olive Banks toteaa, että vaikka usein on tehty tulkinta, että naisten urotyöt sodan aikana vapauttivat heidän asemaansa sen jälkeen, voidaan yhtä hyvin nähdä sotakokemuksen kiristäneen sukupuolirooleja entisestään ja työntäneen naisia takaisin elämän yksityiseen piiriin. Kuten Kent ja Pugh, katsoo Banksin, että sodanjälkeisessä brittiyhteiskunnassa suorastaan hyökättiin naisia ja heidän oikeuksiaan vastaan, koska he olivat ”hyötyneet” miesten kärsiessä rintamalla. Banksin mukaan tämä asenne oli kuitenkin vain valtaapitävien ja päätöksiä tekevien miesten, ei niinkään naisten ottama, mutta koska naisilla ei vielä(kään) ollut edustusta tai sananvaltaa valtion päätöksenteossa, ei heidän mielipiteellään juuri ollut merkitystä kun lakeja ja asetuksia säädettiin.¹⁰⁵ Samaten Helen Jones toteaa, että sodan aikana saatu edistys naisten palkkatyössä ei kestänyt rauhan aikaan, vaan naisten tehtäväksi katsottiin kansoittaa miesmenetyksistä kärsinyt maa uudelleen.¹⁰⁶

¹⁰² Kent 199: 140–141.

¹⁰³ Banks 1993: 75.

¹⁰⁴ Pugh 1992: 80.

¹⁰⁵ Banks 1993: 72-73.

¹⁰⁶ Jones 2000: 36, 46.

Ensimmäisen maailmansodan aikana noin 1,35 miljoonaa naista työskenteli sotateollisuudessa.¹⁰⁷ Ammus- ja asetehtaat olivat suuria työllistäjiä, kuten myös lentokoneiden valmistus sekä lautta- ja linja-autoliikennöinti. Tutkija Johanna Albertin mukaan tehdastyön lisäksi monet naiset päätyivät omasta toiveestaan sairaanhoitajiksi ja paarinkantajiksi, sillä halu auttaa rintamalla oli suuri.¹⁰⁸ Sairaanhoitaja oli ollut Britanniassa naisten ammatti jo pidempään, mutta sodan aikana myös naislääkärien määrä kasvoi huomattavasti. Lääketieteelliset opetussairaalat olivat pitkään kieltäytyneet ottamasta naisopiskelijoita, mutta kun lääkärien määrä alkoi näyttää huolestuttavalta vuonna 1916, suurin osa Lontoon sairaaloista alkoi kouluttaa myös naislääkäreitä.¹⁰⁹ Naislääkärien määrä kaksinkertaistui vuosina 1914—1921. Sotaministeriö kuitenkin rekrytoi heitä vastentahtoisesti ja pakon edessä, pyrkien rajoittamaan työtä niin, että naislääkäriin oli aina toimittava mieslääkäriin alaisuudessa, vaikka olisi osaamiseltaan ja ammattivuosiltaan seniori. Lehdistö kuitenkin uutisoi naislääkärien palveluksesta laajasti ja positiivisesti.¹¹⁰ Tästä huolimatta sodan päätyttyä opetussairaalat sulki ovensa jälleen naisopiskelijoilta, ja jäljelle jäi vain kaksi lontoolaista sairaalaa, jotka suostuivat jatkamaan naisten kouluttamista.¹¹¹ Pätevyyden saaneet naislääkärit saivat sodan jälkeen lukea rekrytointi-ilmoituksista: ”naisten ei tarvitse hakea”.¹¹² Edistys oli siis vain hetkellistä ja valtion taholta vastahakoista.

Tutkija Jane Lewisin mukaan sota-aikaa on joskus tulkittu näytteenä naisten kiihtyvistä siirtymisistä työmarkkinoille, joka harmillisesti katkesi konfliktia seuranneeseen lamaan. Hänen mielestään sota-aikaista järjestelyä pitäisi kuitenkin katsoa lyhyenä näytteenä siitä, kuinka miehinen hallitus, työnantajat ja ammattiliitot hetkeksi suostuivat hylkäämään perinteiset käsitykset ”naisten ja miesten töistä” kansallisen kriisin ajaksi. Tänä aikana kaikista naisista, poikkeuksellisesti myös äideistä, tuli valtion työvoimareservi, ja naisten ”tärkein tehtävä” äiteinä ja vaimoina voitiin hetkeksi katsoa toisarvoiseksi. Lewisin mukaan miestyöntekijät vastustivat naisten tuloa aloilleen kuitenkin intohimoisesti, ja heitä pyrittiin lepyttelemään maksamalla naisille huomattavasti pienempää palkkaa, kouluttamalla heitä mahdollisimman vähän ja vakuuttamalla, että järjestely olisi vain väliaikainen. Käytännössä monet naiset kuitenkin suorittivat sodan aikana teollisuudessa ja muilla aloilla osaamista vaativia, raskaita tehtäviä tehden ne vielä työnantajalle halvemmalla kuin miehet. Tämä näkyi sodan jälkeen työnantajille teetetyssä kyselyssä, jonka tulosten mukaan noin puolet haastatelluista olisi

¹⁰⁷ Lewis 1984: 146.

¹⁰⁸ Alberti 1989: 38—71.

¹⁰⁹ Lewis 1984: 195.

¹¹⁰ Jones 2000: 38—39.

¹¹¹ Lewis 1984: 195.

¹¹² ”On sticking one’s job”, *Time and Tide* 22.4.1921.

halunnut jatkaa naisten työllistämistä, mutta ei uskaltanut ammattiliittojen ja hallinnon vastustuksen takia. Niinpä Lewisin mukaan sodan jälkeen palattiin ajatukseen, että jos naiset tekisivät töitä teollisuudessa, he sopisivat parhaiten kevyempiin, monotonisiin ja toistosta koostuviin tehtäviin.¹¹³ Lewisin analyysi on osuva: sodan aikana naisten työssäkäynnin aikaisemmin estäneet kulttuurisesti rakennetut käsitykset naisten ja miesten kyvyistä nostettiin pakon edessä hetkeksi sivuun, mutta niiden palauttaminen ei ollutkaan enää helppoa.

Aikalaistekstissä on luettavissa kaikuja tästä sodan jälkeisestä tunnelmasta. Mary Hamilton kirjoitti, että sodan jälkeen naiset työnnettiin ulos yhtä nopeasti kuin heidät aikoinaan oli vedetty sisään.¹¹⁴ Ray Strachey taas sanoi, että naiset tiesivät, että heidän olisi välttämättä annettava työnsä takaisin miehille, jotka olivat kuitenkin taistelleet etulinjassa isänmaan puolesta. Niinpä ”naiset menivät hiljaa (takaisin kotiin), koska niin asioiden täytyi mennä”. Näistä sanoista huolimatta vaikuttaisi siltä, ettei Strachey vilpittömästi uskonut, että asiat voisivat täysin palata entiselleen koska tunsikin koko maailman olleen muuttunut.¹¹⁵ Stracheyn tekstissä onkin erikoinen ristiriita: hän sanoo, että naiset velvollisuudentuntoisesti menivät takaisin kotiin, mutta toisaalta epäsuorasti myös, että paluu oli vastentahtoista ja tuntui epäoikeudenmukaiselta. Tämä johtuu kenties siitä, että Strachey ei kirjallaan halunnut suututtaa tai provosoida, vaan argumentoida naisasian puolesta maltillisesti niin, että päättäjät suhtautuisivat siihen suopeasti. Nähdäkseni ”naisten paluu kotiin” oli kuitenkin lähdetekstien valossa enemmän pakotettua kuin vapaaehtoista ja tuntui monesta erittäin epäoikeudenmukaiselta.

Nuori kirjailija ja journalisti Winifred Holtby (1898—1935)¹¹⁶, joka oli 1921 Oxfordin Somerville collegesta valmistuttuaan alkanut innokkaasti osallistua feministiseen keskusteluun ja Six Point Groupin toimintaan, kirjoitti vuonna 1924 *Time and Tide*ssa katkeraan sävyyn, että sotaa edeltävien olosuhteiden palauttaminen oli valtion virallisen raportin mukaan nyt viety loppuun, ja naiset oli osoittamastaan kyvyistä huolimatta palautettu ”naisten aloille”. Vain hyvin harvoja naisia löytyi enää sota-aikana naisille auenneilta ”miesten aloilta”, ja hekin olivat selviytyjiä katoavasta ajanjaksosta. Jos näitä viimeisiä ei työnantajan puolesta heti erotettaisi, se tapahtuisi Holtbyn mukaan viimeistään

¹¹³ Lewis 1984: 180–182, 187.

¹¹⁴ Hamilton 1936: 254.

¹¹⁵ Strachey 1936: 129.

¹¹⁶ Winifred Holtby tuli varakkaasta Yorkshireläisestä perheestä. Hän oli liian nuori osallistuakseen suffragettikampanjaan, mutta ihaili koulutyttöä WSPU:ta ja sen toimintaa. Holtby hyväksyttiin Somerville collegeen vuonna 1917, jossa hän tutustui toiseen nuoreen feministiin Vera Brittainiin. Valmistumisensa jälkeen vuonna 1921 molemmat naiset liittyivät SPG:in ja ryhtyivät kirjoittamaan artikkeleita *Time and Tide*en sekä edustamaan järjestöä puhetilaisuuksissa. Holtby kirjoitti myös moniin muihin lehtiin, julkaisi 14 romaania ja lisäksi vannoutuneena pasifistina puhui ja toimi myös Kansainliiton puolesta.

avioitumisen yhteydessä. Otsikkoa ”Ladies First” - kantavan jutun kiinnostavin kohta on kuitenkin artikkelin pohdinta siitä, mitä ”miesten ja naisten työt” oikeastaan olivat, ja oliko kyseinen jako todellisuudessa varsin keinotekoinen. Holtby kirjoitti, että selkeästikään kyse ei ollut työn fyysisestä rasittavuudesta, koska naiset työskentelivät edelleen esimerkiksi putki- ja tekstiilitehtaissa, joissa työ oli erittäin raskasta. Sen sijaan naiset olivat hänen mukaansa katoamassa kevyemmistä mutta paremmin palkatuista töistä kuten lasin jalostamisesta. Holtby kirjoittikin, että työn varsinaisen luonteen sijasta ongelma löytyi historiasta: ammattiliitot eivät ikinä olleet halunneet vilpittömästi ottaa naisia mukaan toimintaansa, ja myös sodan jälkeen epäsivät tukensa ja asettuivat vastustamaan naisten työssäkäyntiä. Ammattiliittojen painostusvoimaa olisi hänen mukaansa kaivattu etenkin sodan jälkeen, kun naisia syrjäytettiin ”rintamalta palaavien sotilaiden” tieltä; Holtbyn mielestä useat työpaikan saaneet miehet olivat palvelleet sodassa aivan yhtä paljon kuin ammustehtaiden naisetkin. Ilmeisesti miehellä oli oikeus vaatia naisen työpaikkaa, vaikka ei olisi varsinaisesti rintamalla ollutkaan.¹¹⁷ Toisin kuin Strachey, Holtby ei jättänyt tilaa olettaa, että naiset olisivat itse halunneet poistua uusista työpaikoistaan tai lopettaa työntekoa, päinvastoin.

Holtbyn huomio ammattiliitoista on sekin erittäin tärkeä: myös tutkijat ovat tulleet tulokseen, että varteenotettavan institutionaalisen edunvalvojan ja naistyöntekijöiden yhtenäisen äänen puute oli suuri heikkous kamppailussa työssäkäyntioikeudesta. Monet ammattiliitot kieltäytyivät ottamasta lainkaan naisjäseniä, koska näkivät heidät uhkana työmarkkinoille ja miesjäsentensä palkoille: naisten palkat olivat huomattavasti matalampia kuin miesten, ja liitot pelkäsivät tämän painavan myös miesten palkkoja alas (kenenkään mielessä ei käynyt, että naisten palkkoja voisi vaatia miesten tasolle ja näinkin estää moisen ikävän skenaarion).¹¹⁸ Aikaisemmin perustetut naisten omat liitot *Women's Trade Union League* ja *National Federation of Women Workers* liittyivät molemmat vuonna 1920 kansallisiin (miesten) keskusliittoihin, joissa niiden ääni Albertin mukaan tehokkaasti vaiennettiin ja näin työläisnaisedustus ammattiyhdistyskentällä käytännössä katosi.¹¹⁹ Koulutetut naiset sen sijaan toimivat vielä muutamien omien liittojensa kuten NUWT:n kautta, mutta niistä lisää luvussa kolme.

Joidenkin tutkijoiden mukaan siis heti sodan jälkeen yhteiskuntaan haluttiin palauttaa ”sukupuolirauha” ja *Restoration of Pre-war Practices Act*:n toimeenpano oli suhteellisen helppoa. Näin saattoi hyvin olla, sillä kuten edellä totesin, päätösvalta oli erillisten elämänpiirien ideologiaa vaalivien miesten käsissä. Nähdäkseni on kuitenkin tärkeää katsoa myös, miten naiset itse kokivat sota-ajan vaikuttaneen heihin, ja minkälaisia ajatuksia heillä oli sen tuomista muutoksista, vaikka

¹¹⁷ Holtby: ”Ladies first”, *Time and Tide* 8.8.1924

¹¹⁸ Jones 2000: 59—71; Banks 1993:39—44.

¹¹⁹ Alberti 1989: 155.

näitä ajatuksia ei tuolloin olisikaan otettu valtion käytännön politiikassa huomioon. Jo yllä esitellyissä Stracheyn ja Holtbyn kirjoituksissa, *Time and Tiden* sivuilla ja Mary Agnes Hamiltonin esseestä välittyikin hyvin erilainen kuva sodanaikaisen kotirintaman töiden vaikutuksesta naisiin. Sen sijaan, että sota olisi aiheuttanut tarpeen palata vanhaan tai säilyttää ”sukupuolirauha”, sen aikana saatu kokemus palkkatyöstä ja muista julkisen sfäärin tehtävistä vaikuttaisi olleen silmiä avannut ja voimaannuttava kokemus. Strachey kirjoitti ylpeästi, kuinka naiset olivat todellakin pystyneet täyttämään lähes kaikki ”miesten paikat”; heistä tuli esimerkiksi putkimiehiä, sähköteknikkoja, haudankaivajia ja poliiseja.¹²⁰

Hamilton korosti, että rivityön lisäksi naiset astuivat myös esimieheksi ja johtajiksi, eivätkä vain täyttäneet näitä tehtäviä, vaan suoriutuivat niistä erinomaisesti. Tämä kenties yllätti koko yhteiskunnan, mutta teki hänen mielestään naisen paikasta siinä pysyvästi erilaisen. Naissukupuoli ei ollutkaan vähentänyt tehokkuutta tai estänyt johtoasemassa olemista.¹²¹ He olivat koko kansakunnan sankareita, joiden työpanos oli tehnyt sodan voittamisen mahdolliseksi. Stracheyn mukaan sota muutti naisten työssäkäynnin aseman yhdessä yössä häpeällisestä sankarilliseksi.¹²² Hänellä oli asiaan myös hyvin henkilökohtainen suhde: sodan aikana Strachey aloitti työskentelyn *Women's Service Bureau*ssa eli organisaatiossa, joka ohjasi naisia rintamalle joutuneilta miehiltä tyhjiksi jääneisiin tehtäviin.¹²³

Se, että sodan aikana oli käytännön kokemuksen kautta tullut selväksi, että naiset pystyvät samoihin töihin kuin miehetkin, vaikuttaisi lähteiden mukaan herättäneen naisissa epäoikeudenmukaisuuden tunteita, kun heidät sitten haluttiin palauttaa kotiin. Huhtikuussa 1921 *Time and Tidessa* pohdittiin (kirjoittajaa ei nimetty) seuraavasti:

”Nyt, kun polttava tarve heidän maanpuolustukselliselle palvelukselleen on ohi, naisten ei enää odoteta kohtaavan miehiä tasa-arvoisina työpaikoilla, vaan heidän tulee olla valmiita jättäytymään takaisin vähempiarvoisiin töihinsä, joissa ei vaadita vastuuta tai aloitteellisuutta, eivätkä siten myöskään avaa mahdollisuutta korkealle palkalle tai mielenkiintoisille urapoluille.”¹²⁴

¹²⁰ Strachey: 1936: 128.

¹²¹ Hamilton 1936: 246.

¹²² Strachey 1936: 127.

¹²³ Alberti 1989: 56—57.

¹²⁴ ”Now that the crushing need for their services as comrades-in-arms is over, the inevitable reaction has set in, and women are not expected to meet men as equals in work, but to be ready to drop back into the subordinate jobs which need no responsibility and demand no initiative, and therefore command no high salary or open up future prospects of an increasingly interesting career.” ”On sticking one's job”, *Time and Tide* 22.4.1921

Samassa kirjoituksessa myös tuskailtiin, kuinka loppututkinnolla varustettu, kokenut naislääkäri sai nyt lukea työpaikkailmoituksista lisäyksen ”naisten ei tarvitse hakea”, kun hän oli sodan aikana saattanut olla vastuussa kokonaisesta sairaalasta. Myös hallinnon tehtävissä sodan aikana toiminut ammattilaisnainen sai nyt kuulla että ”Sinä et kykene tähän!”, vaikka oli viimeiset vuodet todistetusti varsin mainiosti kyennyt.¹²⁵ Toinen kirjoittaja taas pohti sitä, miten oli mahdollista sanoa, että naisopettaja ei voinut opettaa poikia, vaikka sodan aikana tämä toimi käytännössä vallan mainiosti.¹²⁶ Pääkirjoituksessa maaliskuussa 1923, jolloin ”sotaa edeltävien olosuhteiden palauttaminen” oli jo pitkälti viety loppuun, ihmeteltiin napakkaan sävyyn, miten voitiinkaan sulkea sodan aikana kyvykkyytensä osoittaneet viranhaltijanaiset nyt kokonaan ulos hallinnosta.¹²⁷ Sodanaikaiset työt näyttäisivät siis olleen monelle konkreettinen todiste siitä, että mitään fyysisiä tai psyykkisiä esteitä naisten työssäkäynnille ei todellisuudessa ollut. Niinpä usealle etenkin sodan aikana syntyneessä työpaikassa¹²⁸ työskentelevälle naiselle oli todella vaikeaa luovuttaa työnsä jollekin miehelle. Kuten Ray Strachey kirjoittaa: ”Hei eivät oikein nähneet syytä, miksi heidän täytyisi väistyä.”¹²⁹

Sen lisäksi, että sota oli osoittanut naisten käytännön pystyvyyden työntekoon, se oli myös avannut heille uudenlaisen elämän ja vapauden maailman. Ennen sotaa pienituloisimpien luokkien naiset olivat mahdollisesti käyneet töissä lyhyen pätkän jossain vaiheessa elämäänsä, useimmiten 14—22 -vuotiaina. Hyvätuloisempien luokkien naisista suurin osa ei ollut ennen vuotta 1914 käynyt palkkatöissä missään vaiheessa elämäänsä, eikä sitä oltu nähty kovinkaan soveliaana.¹³⁰ Sodan aikana nämä aiemmin kodin ja yksityisen elämän piiriin aidatut naiset saivat kokea Mary Hamiltonin mukaan jotakin aivan ihmeellistä: ensimmäistä kertaa elämässään heillä oli omaa, itse työllä ansaittua rahaa. Voimme tänä päivänä vain yrittää kuvitella, miltä tämä on aina isän tai aviomiehen talouteen sidotusta aikuisesta naisesta tuntunut. Uusi vapaus ei rajoittunut vain rahaan: myös työvaatteet, housut, univormut ja saappaat, antoivat mahdollisuuden kokea miltä tuntui liikkua vapaasti ilman puvun asettamia rajoitteita. Naiset huomasivat, että pyörällä ajo oli aivan erilaista ilman raskasta hametta, ja työn käytännön syistä lyhemmiksi leikatut hiukset tekivät elämästä yksinkertaisempaa. Hamilton ihasteli myös sitä, kuinka helpottavaa oli pystyä ottamaan työhattu tai -kypärä pois päästä ilman, että täytyi murehtia kampauksen tilasta.¹³¹ Nämä ilonaiheet saattavat tuntua triviaaleilta, mutta on muistettava, millainen oli vuosisadan vaihteen keskiluokkainen pukukoodi: raskaat hameet ja mekot

¹²⁵ ”On sticking one’s job”, *Time and Tide* 22.4.1921.

¹²⁶ ”Equal pay for equal work”, *Time and Tide* 13.5.1921.

¹²⁷ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 30.3.1923.

¹²⁸ Esimerkiksi raskas teollisuus laajeni sodan aikana ja sinne syntyi uusia työpaikkoja.

¹²⁹ Strachey 1936: 129—130.

¹³⁰ Strachey 1936: 125—126.

¹³¹ Hamilton 1936: 249—251.

alushameineen, korsetit, hennot kengät ja näyttävät päähineet rajoittivat naisten liikkumista housuihin tai työhaalariin verrattuna huomattavasti. Pukukoodista poikkeaminen tai huolimaton ulkonäkö (esimerkiksi kampauksen osalta) katsottiin häpeälliseksi, mutta sodan aikana tällä ei ollut enää niin väliä.

Lady Rhonddan kokemukset sodasta kuvaavat mainiosti sitä, miten suuri vaikutus sillä saattoi yksilötasolla olla. Margaret oli sodan aikana vastannut isänsä liikeimperiumin johdosta, ja huomannut kykenevänsä toimimaan miesten maailmassa varsin hyvin. Vaikka alussa oli ollut vaikeaa, ja hänen läsnäoloonsa oli suhtauduttu penseästi, lopulta johtaminen ja kaupatenko oli onnistunut häneltä, naiselta, toisinaan jopa paremmin kuin miehiltä.¹³² Rhonddalle sota oli selvästi ollut suuren henkilökohtaisen kasvun ja muutoksen aikaa: hän kirjoittaa tunteneensa olleensa sodan syttyessä nuori tyttö, mutta sen päätyttyä keski-ikäinen nainen. Lisäksi hänellä oli jopa hieman naiivia uskoa, että muutkin naiset olivat kokeneet samanlaisen vapautumisen: ”Sota oli murtanut muureja, tapoja ja sopivuussääntöjä. Se oli jättänyt meidät kummallisen vapaiksi.”¹³³ Rhondda erosi aviomiehestään sodan jälkeen ja kirjoitti olleensa aivan uudenaikaisessa tilanteessa: hänellä oli rahaa, nimeä ja ammatti. Rhonddan tilanne on kenties ollut poikkeuksellinen jopa yläluokan naiselle, sillä harva oli saanut yhtä liberaalin kasvatuksen. Voisivatko silti Rhonddan sanat ”Olin vapaa, vapaampi kuin koskaan elämässäni aikaisemmin. - - Elämä oli edessäni tehdäkseeni sillä mitä halusin.”¹³⁴ kuvata muidenkin hänen kaltaistensa koulutettujen yläluokan naisten tuntemuksia sodan jälkeen? Vaikka uuden elämän aloittaminen oli monelle vaikeampaa kuin Rhonddalle, voisin nähdä, että ajatus vanhaan palaamisesta saattoi hyvinkin olla muille yhtä vaikea kuin hänelle.

Vaikka sotakokemus olisi naisille subjektiivisesti ollut vapauttava, olivat olosuhteet uudenlaisen elämän tavoittelulle haastavat. Myös maailmansodan demografiset seuraukset vaikuttivat naisten vaikeaan tilanteeseen konfliktin päätyttyä. Sodassa kaatui noin 722 800 brittisotilasta (kiistelty luku), pääosin 17—41-vuotiaita miehiä.¹³⁵ Tämä tarkoitti sitä, että sodan jälkeen naisia oli lukumäärällisesti enemmän, eikä kaikille nuorille naisille riittänyt aviomiestä. Jane Lewisin mukaan vuonna 1921 kaksissakymmenissä olevista naimattomista naisista 50 % pysyi naimattomana seuraavan kymmenen vuoden ajan. Tämä ”naisten ylijäämä” halusi jatkaa työntekoa, koska monelle muita vaihtoehtoja ei ollut. Etenkin keskiluokan naiset joutuivat kuitenkin huomaamaan, että jatkaminen ei

¹³² Rhondda 1933: 263.

¹³³ ”The War had broken down barriers, customs and conventions. It had let us curiously free.” Rhondda 1933: 294.

¹³⁴ ”I was free, free as never yet in my life had I been before. - - life was before me to do what I chose with.” Rhondda 1933: 295.

¹³⁵ Winter 1977: 541, 543

siltikään ollut itsestään selvää. Työväenluokan naisten työssäkäynti oli ollut aina hyväksytympää ja vähemmän kontrolloitua kuin keskiluokan naisten, joiden edelleen oletettiin siirtyvän suoraan isän holhouksesta aviomiehen elätettäväksi. Monen keskiluokan tyttären kohdalla tämä kuvio tuli mahdottomaksi, koska sota saattoi viedä potentiaalisen aviomiehen lisäksi myös elätyksestä vastanneen isän.¹³⁶

Useat naiset jäivät siis myös leskiksi ja yksinhuoltajiksi, ja heidän taloudellisen asemansa puolustaminen nousikin naisaktivistien agendan kärkeen, kuten esimerkiksi Six Point Groupin kuuden kohdan ohjelmaan. Sodan väestölliset vaikutukset aiheuttivat myös pienimuotoisen paniikin valtion johdossa: imperiumi oli menettänyt sodassa paljon kansalaisia, ja tämä aukko haluttiin paikata mahdollisimman pikaisesti. Lisää rodullisesti laadukkaita brittikansalaisia haluttiin mahdollisimman paljon, ja Lewisin mukaan tässä jalossa tehtävässä katse kohdistettiin nimenomaan keskiluokan naisiin, joiden tuolloin uskottiin tuottavan geneettisesti parhaita lapsia.¹³⁷

Ensimmäinen maailmansota vaikutti siis merkittävästi puitteisiin, joissa keskustelua naisten asemasta ja oikeuksista käytiin sen jälkeisellä vuosikymmenellä. Periaatekeskustelun lisäksi sodan vaikutukset näkyivät väestöllisten muutosten takia myös hyvin konkreettisesti monen naisen lähtökohdissa elämäänsä sen jälkeen. Monet tutkijat ovat esittäneet, että sota ja sen seuraukset johtivat perinteisten sukupuoliroolien korostamiseen, sekä naisten tiukempaan valvomiseen tehden tasa-arvoisia mahdollisuuksia vaatineiden naisjärjestöjen työstä lähes toivotonta. Toisaalta lähteiden perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että monilla naisilla oli vahva tunne siitä, että entiseen ei ollut paluuta. Ray Stracheyn mukaan ilmassa oli yleinen tunne siitä, että vanhat näkemykset olivat löystyneet, ja niinpä kunnianhimoiset nuoret naiset alkoivat etsiä töitä.¹³⁸ Lady Rhondda ajatteli samaten, että naisten asema oli muuttunut peruuttamattomasti, ja yhteiskunnan oli nyt uudistuttava sopeutuakseen näihin muutoksiin.¹³⁹ Yhteiskunnan päättäjillä oli kuitenkin hyvin erilainen käsitys siitä, mitä naisen työ tulevaisuudessa olisi. Sen lisäksi, että naisten tuli sodan jälkeen lain mukaan luovuttaa työnsä ”takaisin miehille, 1920-luvun alussa säädettiin laki, joka kielsi naimisissa olevien naisten työnteon julkisen sektorin viroissa. Erillisten elämänpiirien ideologia, jossa sukupuolilla oli toisiaan täydentävät, mutta hyvin erilaiset roolit, säilyi vahvana päättäjien mielissä. Monet tutkijat ovat esittäneet, että sodan jälkeen tuo ideologia jopa vahvistui. Tutkimani naisaktiivit halusivat naiselle vapauden poistua halutessaan elämän yksityisestä piiristä, mutta he halusivat myös muuttaa tuon

¹³⁶ Lewis 1984: 3–4, 75.

¹³⁷ Lewis 1984: 100. Naisia siis kutsuttiin synnytystalkoisiin.

¹³⁸ Strachey 1936: 136.

¹³⁹ Rhondda: ”At the half-way house”, *Time and Tide* 21.1.1921.

piirin toimintaehdoista ja asetelmia. Seuraavassa luvussa käsitellään vaatimuksia siitä, että myös avioliiton, kodin ja perheen sisälle olisi saatava tasa-arvoa.

3. Yksityiset oikeudet

3.1 Avioliitto: vangitusta vaimosta tasavertaiseksi kumppaniksi?

Edellisen luvun lopussa mainittu erillisten elämänpiirien ideologia tarkoittaa ajattelua, jossa uskotaan miehen ja naisen olevan kaksi toistaan täydentävää, hyvin erilaista olentoa¹⁴⁰. Näillä kahdella on myös, kuten termi antaa olettaa, erilliset elämänpiirit: naisen piiri on koti ja elämän ”yksityinen alue”, kun taas mies toimii ”julkisella elämäalueella”¹⁴¹, eli käy palkkatöissä ja hoitaa hallintoa ja politiikkaa. Tämä ideologia näkyi hyvin selvästi tutkimusajankohdan brittiyhteiskunnassa, jossa lapsia tuottava avioliitto oli äärimmäisen tärkeä instituutio, yhteiskunnan perusyksikkö. Tässä perusyksikössä mies ja vaimo olivat ikään kuin työpari, joilla molemmilla oli omat tehtävänsä, ja myös lainsäädäntö ja työmarkkinoiden toiminta perustuivat nähdäkseni tähän malliin. Seuraavaksi erittelen tutkimusajan yhteiskunnassa vaikuttaneita perinteisiä näkemyksiä avioliitosta ja niiden seurauksia naisten asemalle ja mahdollisuuksille, sekä toisaalta tutkimieni naisten kasvavaa halua muuttaa ja rikkoa tuota roolijakoa. Etenkin Six Point Group ja *Time and Tide* olivat sitä mieltä, että avioliiton vaimolle asettamia kapeita rajoja oli siirrettävä ja laajennettava.

Tutkijat ovat varsin yksimielisiä siitä, että 1920-luvun Britanniassa yleinen asenne oli, että avioliitossa mies oli työssäkäyvä elättäjä vaimon huolehtiessa kodista ja lapsista. Miehen saama palkka nähtiin ikään kuin perheen palkkana, ei välttämättä hänen henkilökohtaisena tulonaan, sillä työssäkäyvän aviomiehen lakiin kirjattu taloudellinen velvollisuus oli elättää vaimoaan.¹⁴² Helen Jonesin ja Olive Banksin mukaan oli myös poliittisesti pätevä ja hyväksytty argumentti puhua naisen *velvollisuudesta* olla kotona ja lisääntyä. Molemmat pääpuolueet pitivät perinteiseen puolisojen työnjakoon perustuvaa avioliittoa sosiaalipoliittisena lähtökohtanaan, ja olivat kiinnostuneita lähinnä reformeista, jotka vahvistivat tätä perhenäkemystä.¹⁴³ Jane Lewisin mukaan vuonna 1921 naimisissa oli yli 15-vuotiaista naisista 63 % ja 45–49 –vuotiaista jopa 83 %. Vaimoista vain 14 % kävi vuonna 1921 palkkatöissä, kymmenen vuotta myöhemmin työssäkäyvien vaimojen osuus oli noussut vain

¹⁴⁰ Myöhemmin tässä tutkielmassa käsitellään sitä, kuinka nainen ei joissain näkemyksissä aina ollut aivan täysiverinen ”ihminen” samalla tapaa kuin mies.

¹⁴¹ Termit ovat lainausmerkeissä, koska ne ovat kuviteltuja ja rakentuneita. Moderni feministinen teoria on kyseenalaistanut perusteellisesti yksityisen ja julkisen rajaa ja kahtiajaon pohjaa. Kuuluu lause ”Henkilökohtainen on poliittista” kuvaa juuri tätä keskustelua.

¹⁴² Banks 1993: 117; Jones 2000: 52; Lewis 1984 173.

¹⁴³ Banks 1993: 76, 82, 98; Jones 2000: 54.

kaksi prosenttiyksikköä, joten jo näiden lukujen perusteella voidaan todeta, että myös käytännössä suurin osa naimisissa olevista naisista otti, tai joutui ottamaan kodin ja lasten hoitamisen työkseen.¹⁴⁴

Miten tätä avioliitossa elävän naisen velvollisuutta jäädä kotiin sitten perusteltiin? Tutkija Jonesin mukaan monet argumentit perustuivat uskomuksiin naisen ”luonnollisista” ominaisuuksista ja taipumuksista. Ajatus oli, että jos avioliitossa elävä äiti menisi töihin, hänen sydämensä ja ajatuksensa olisivat väistämättä silti kotona ja näin sekä palkkatyö että kotityö suoritettaisiin huonosti. Nainen, joka ei reagoinut kotoa poistumiseen tällä tavoin, eli epäonnistuneessa avioliitossa. Jones huomauttaa, että tällaista retoriikkaa naisen luonnollisesta kotonaolon tarpeesta oli käytetty jo aikaisemmin viktoriaanisella ajalla, kunnes hetkeksi äänioikeuskampanjan aikaan oli alettu väittää, että naiset eivät fyysisesti kykenisi muihin kuin kotitöihin. Koska sota osoitti, että naiset kyllä pystyivät suorittamaan kaikenlaisia töitä, nousi Jonesin mukaan jälleen tarve argumentoida naisten fyysisten rajoitteiden sijaan moraalisisista velvoitteista ja siitä mikä naiselle yli päänsä olisi sopivaa.¹⁴⁵ Avioliitossa elävän äidin ensisijainen tehtävä oli synnyttää lapsia. Jos avioparille ei syntynyt lapsia ja nainen kävi palkkatöissä, tuomittiin hänet tutkija Olive Banksin mukaan helposti itsekkääksi ja luonnottomaksi, tärkeimmän tehtävänsä laiminlyöjäksi. Jos, ja useimmiten kun, lapsia oli, äidin paikka nähtiin ehdottomasti kotona heidän luonaan. Banksin mukaan näkemys äidin ensisijaisuudesta pienten lasten hoitajana oli niin vahva, että kun sodan aikana myös naimisissa olevien naisten työpanosta tarvittiin, valtio oli erittäin vastahakoinen perustamaan päiväkoteja. Tämä taas johti siihen, että sodan aikana (ja sen jälkeen) monet naiset joutuivat tekemään kaksinkertaista työtä tehtaan lisäksi kotona.¹⁴⁶ Pakon edessä avatut muutamat päiväkodit suljettiin pikaisesti sodan päättyttyä.¹⁴⁷

Banksin mukaan ilmassa oli myös yleistä huolta siitä, että naisista oli tulossa huonoja äitejä ja äitiys kiinnosti heitä vähemmän.¹⁴⁸ Myös tutkija Karen Hunt sanoo, että työssäkäyvät vaimot joutuivat usein syyllistetyksi miestensä ja lastensa laiminlyönnistä. Tästä syystä esimerkiksi julkisissa töissä olevat naiset, kuten harvat parlamentin naisjäsenet, joutuivat perustelemaan todella huolellisesti työssäkäyntiään jollakin ylevällä yhteiskunnallisella tarkoitusperällä.¹⁴⁹ Yksikään miesparlamentaarikko tuskin joutui perustelemaan uravalintojaan.

Myös lähteissäni näkyy tällaista syyttelyä sekä tarvetta perustella naisten työssäkäyntiä yleisellä hyödyllä. Esimerkiksi *Time and Tiden* yleisönosastolla tammikuussa 1921 nimimerkki ”Pelkkä mies”

¹⁴⁴ Lewis 1984: 3, 152.

¹⁴⁵ Jones 2000: 53, 65.

¹⁴⁶ Banks 1993: 76, 78.

¹⁴⁷ Lewis 1984: 35.

¹⁴⁸ Banks 1993: 83.

¹⁴⁹ Hunt 2013: 135.

ilmaisi huolensa naisten kouluttautumisen ja työssäkäynnin vaaroista. ”Pelkän miehen” mielestä äitiyden moraaliset velvoitteet vain kasvoivat lasten vanhetessa, ja pikkulapsiavaiheen jälkeen uran perään lähtevä äiti syyllistyisi itsekkyyteen ja tunteettomuuteen. Hänen mielestään äiti oli kodin keskus, joka tarjosi levon tuntikausia uurastaneelle miehelleen ja pettämättömän tuen, sympatian ja avun kaikenikäisille lapsilleen.¹⁵⁰ Tässä näkyi hyvin ajatus siitä, että naisen *velvollisuus* oli monen mielestä huolehtia lapsista ja kodista, ja kaikki muu häneltä oli itsekästä toimintaa. Niinpä monissa naisten työssäkäyntiä puolustaneissa artikkeleissa korostettiin nimenomaan naisten panoksen yhteiskunnallista merkittävyyttä ja hyötyä koko kansakunnalle. Painotus oli *Time and Tide* usein kuitenkin yksilön potentiaalissa, eikä niinkään feminiinisten ominaisuuksien kautta tulevassa ”yhteiskunnallisessa äitiydessä”. Esimerkiksi Anne Doubleday kirjoitti, että pitäessään naiset kotona yhteiskunta saattoi menettää ties kuinka monia uusia Darwineita ja Edisoneja.¹⁵¹

Vaikka avioliitto nähtiin eräänlaisena työparina, tässä parissa oli selkeä hierarkia: mies oli perheen pää, jonka alaisuudessa nainen toimi. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että brittimiehen naidessa ulkomaalaisen naisen tämä sai automaattisesti Britannian kansalaisuuden. Sen sijaan ulkomaalaisen kanssa naimisiin mennyt brittinainen menetti poikkeuksetta kansalaisuutensa. Perusteena menettelylle oli tutkija Helen Jonesin mukaan ajatukset siitä, että imperiumi ja sen tärkein osa, perhe, täytyi pitää yhtenäisenä.¹⁵² Nähdäkseni tässä taustalla oli ajatus, että ulkomaalaisen kanssa naimisiin mennessään brittinainen siirtyisi vieraan valtion edustajan ”alaisuuteen”, kun taas brittimiehen alaisuuteen tullessaan ulkomaalaisesta naisesta tuli imperiumin perheyksikön jäsen ja täten vaaraton. Naisjärjestöt vastustivat tätä lakia kiihkeästi. Keskustelu oli erityisen vilkasta vuonna 1925, jolloin Nancy Astor teki parlamentin alahuoneessa lakialoitteen naisten oikeudesta säilyttää kansalaisuutensa ulkomaalaisen kanssa naimisiin mennessään.¹⁵³ *Time and Tide* raportoi aloitteen etenemisestä useasti, ja korosti sitä tukevissa kirjoituksissaan esimerkiksi naisten riskiä jäädä kokonaan ilman kansalaisuutta: monet valtiot eivät myöntäneet kansalaisuutta ilman, että oli asunut valtiossa tietyn aikaa tai täytti muita hankalia kriteereitä.¹⁵⁴ Helmikuussa 1925 *Time and Tide* kirjoitti toiveikkaana pääkirjoituksessaan, että tunne alahuoneessa oli ollut lakialoitteen puolella, ja vain muutamat vihamieliset miesedustajat olivat avoimesti vastustaneet aloitetta. Jutussa korostettiin myös, että tämä pieni laki ei maksaisi hallinnolle mitään.¹⁵⁵ Optimismi oli kuitenkin ennen aikaista,

¹⁵⁰ Yleisönosasto, *Time and Tide* 7.1.1921.

¹⁵¹ Anne Doubleday: ”Careers and livelihoods” *Time and Tide* 29.4.1921.

¹⁵² Jones 2000: 104–105.

¹⁵³ Banks 1993: 54.

¹⁵⁴ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 3.7.1925.

¹⁵⁵ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 27.2.1925.

brittinaiset saivat oikeuden säilyttää kansalaisuutensa ulkomaalaisen kanssa avioituessaan vasta vuonna 1948.

Avioliiton sisäinen epätasa-arvo näkyi myös siinä, että vuoteen 1925 asti aviomies oli oikeudellisessa vastuussa vaimonsa tekemistä rikoksista, jos oli niistä tekohetkellä tietoinen.¹⁵⁶ *Time and Tide* asiasta kirjoittanut Maud Crofts piti tätä jäänteinä menneistä ajoista, jolloin vaimot olivat olleet täysin miehensä omaisuutta. Hänen mielestään kaikki tällaiset vaimon etuoikeudet piti poistaa, sillä aviossa olevien naisten täytyi saada muiden kansalaisten tavoin seistä oikeuden edessä itsenäisinä. Jutussa korostettiin, kuinka epäoikeudenmukaista oli, että miehellä oli velvollisuus elättää vaimoaan, vaikka vaimolla ei miestänsä, kuinka vaimo ei yritystoimintaa harjoittaessaan joutunut normaaliin konkurssimenettelyyn ja kuinka vaimo sai anteeksi rikoksensa, jos kertoi miehensä hänet siihen pakottaneen. Croftsinkin mukaan modernit vaimot eivät tarvinneet tällaisia etuoikeuksia ja pystyisivät kyllä itsenäisinä yksilöinä kantamaan vastuun teoistaan.¹⁵⁷ Tässä pyrittiin nähdäkseni jälleen kerran sanomaan, että naiset halusivat ja pystyivät olla itsenäisiä kansalaisia, vaikka yhteiskunta pyrki sen estämään. Laki itsessään taas oli mielestäni hyvä esimerkki siitä, että käsitys naisesta miehen auktoriteetin alaisuuteen kuuluvana, ei-itsenäisenä subjektina oli tapojen ja käsitysten lisäksi myös virallisesti institutionalisoitu.

Avioliitto oli siis monella tapaa naisen elämää rajoittava instituutio: siihen sisältyi odotus kotiin jäämisestä, lasten hankkimisesta, taloudellisesta riippuvaisuudesta, sekä miehen alaisuuteen siirtymisestä. Vaimon oli myös suhteellisen vaikea päästä avioliitosta pois: vuoteen 1923 asti nainen ei saanut laillista avioeroa pelkästään miehen aviorikoksen perusteella, vaan siihen täytyi lisäksi liittyä joko inestiiä, kaksiavioisuutta, julmuutta tai hylkääminen. Mies sen sijaan sai avioeron huomattavasti kirjavammin perustein ja helpommin.¹⁵⁸ *Time and Tide* valaisi hyvin, miten nöyryyttävää tämä oli vaimolle: jos miehensä hylkäämä vaimo halusi avioeron, hänen täytyi esittää oikeudelle todisteena (ääneen luettuna) esimerkiksi kirjeitä, joissa aneli hylkääjä-miestään palaamaan luokseen tai esittää fyysiset todisteet kokemastaan julmuudesta oikeussalissa. Heinäkuussa 1923 julkaistussa jutussa todettiin, että vihdoinkin tällainen nöyryyttäminen saattoi kenties päättyä, kun lakimuutoksen myötä myös vaimo pystyi hakea avioeroa pelkästään aviorikoksen perusteella. Nimeämätön kirjoittaja julisti, että jälleen oltiin askel lähempänä tasa-arvoista moraalintasoa, jota

¹⁵⁶ Lewis 1984: 119.

¹⁵⁷ Maud I. Crofts: "The Legal Privileges of Women", *Time and Tide* 23.3.1923 ja samalla otsikolla 30.3.1923.

¹⁵⁸ Jones 2000: 145.

kaikki kohtuulliset miehet ja naiset varmasti halusivat. Jutussa myös nähtiin, että tämä pitkään kaivattu muutos oli ehdottomasti naisten äänioikeuden ansiota.¹⁵⁹

Seuraava avioerolakireformi saatiin läpi vasta vuonna 1937, kun vaimo sai eron myös sen perusteella, että mies oli hylännyt hänet.¹⁶⁰ Mielestäni se, että avioeron saaminen oli tehty niin vaikeaksi etenkin vaimolle, kertoi muun muassa siitä, kuinka tärkeänä yhteiskunta piti avioliittoa. Nähdäkseni tätä voitaisiin tulkita myös niin, että ihanteena oli, että kaikki naiset olisivat jonkun miehen suojeluksessa tai valvonnassa, ja vapaana kuljeksivia naisia olisi mahdollisimman vähän. Lisäksi avioerolain epätasa-arvoisuudesta voitaisiin tulkita, että naisen päätökset ja harkintakyky arvotettiin miestä huonommiksi. Voidaan myös pohdiskella, mitä avioerolle hyväksytyt syyt kertovat liittojen tuon aikaisesta sisällöstä, onko esimerkiksi miesten kaksiavioisuus ollut yleistä? Kuinka yleistä vaimon hylkääminen on ollut, jos siitä 1937 tehtiin vielä virallinen peruste avioeron saamiselle?

Avioerolakia muuttanutta ehdotusta valmistellessaan naisjärjestöt yrittivät saada lakiin uusiksi eroperusteiksi myös esimerkiksi miehen tapoihin juurtuneen juoppouden, pelkän julmuuden (ilman aviorikosta) tai hulluuden.¹⁶¹ Aikaansa edellä ollut Maude Royden (1876–1956)¹⁶² kirjoitti *Time and Tide*ssa vuonna 1922, että sen sijaan että kasvatettiin listaa hyväksyttävistä perusteista avioeroon, voitaisiin lakia muuttaa niin, että puoliset itse olisivat oikeudessa eron arvokkaimmat tuomarit. Hänen mielestään avioliiton tuli ensisijaisesti olla keskinäiseen kunnioitukseen ja rakkauteen perustuvaa yhteiseloä, ja mikäli näitä ei kummankaan puolison mielestä enää liitossa ollut, se täytyisi voida yhteispäätöksellä purkaa. Royden sanoi, että onneton koti ei ollut hyväksi kenellekään, vähiten lapselle. Uskovaisena ihmisenä hän myös totesi, että avioeron ottaminen tilanteessa, jossa liitto vain vahingoittaa sen osapuolia, olisi täysin kristillisten arvojen mukaista.¹⁶³ Tässä näkemyksessä voidaan nähdä paljon samaa kuin nykyisissä länsimaisissa avioerokäytännöissä, mutta 1922 Maude Royden ja *Time and Tide* edustivat tällaisilla ajatuksilla radikaalia kantaa. Nähdäkseni Royden tässä näki avioliiton kahden ihmisen rakkauteen perustuvana kumppanuutena, kun taas yhteiskunnalle tärkeämpää oli taloudellinen liitto, joka tuotti lapsia.

¹⁵⁹ "Equal Divorce", *Time and Tide* 13.7.1925. Avioerolakia muutettiin vuonna 1923 niin, että vaimo sai hakea eroa perusteenaan pelkkä miehen aviorikos. Lakimuutos on nähty naisjärjestöjen painostuksen tuloksena.

¹⁶⁰ Lewis 1984: 123.

¹⁶¹ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 6.5.1921.

¹⁶² Maude Royden oli rikkaan aatelisperheen tytär, joka yliopistosta valmistuttuaan toimi muun muassa naisjärjestöaktiivina, kirjailijana, NUWSS:n lehden päätoimittajana sekä ennen kaikkea kuuluisana naissaarnaajana. Royden vaati anglikaanista kirkkoa hyväksymään naispappeuden, ja johti tätä tavoitetta ajamaan perustettua *The League of The Church Militant*:ia. Hänet muistetaan myös kuuluisasta vuonna 1921 julkaistusta kirjasta *Sex and Commonsense*, jossa hän puhui avioparin onnellisuudesta ja keskinäisestä kunnioituksesta.

¹⁶³ Maude Royden: "Divorce Law Reform", *Time and Tide* 27.1.1922.

Naisjärjestöt pyrkivät monin tavoin parantamaan naisen asemaa avioliitossa ja kotona. Vaikka tämän tutkielman keskiössä on mahdollisuuksien tasa-arvoa ja yksilönvapauksia naisille vaatinut Six Point Group, niin kutsutun ”vanhaa feminismin” edustaja, on nähdäkseni tarpeellista myös esitellä lyhyesti ”uuden feminismin” eli äidin ja vaimon roolien kautta naisen aseman parantamiseen keskittyneiden feministien ajatuksia avioliiton ja etenkin äitiyden parantamisesta. Tämä myös siksi, että kuten luvussa kaksi totesin, monesti näiden kahden suuntauksen jako ei ollut kovin selkeä, ja myös esimerkiksi SPG kannatti aluksi monia uuden feminismin aloitteita.

Tutkija Susan Kentin mukaan uudessa feminismissä katsottiin lasten kasvatuksen ja kodinhoidon olevan naisten ”ammattiosaamista”, jossa oltiin luonnostaan parhaita, kun taas muilla aloilla väistämättä amatöörejä.¹⁶⁴ Tätä naisen erityisosaamista korosti erityisesti Eleanor Rathbone. Hän kirjoitti esseessään kirjassa *Our freedom and its results*, että molemmilla sukupuolilla oli omat erikoisalansa, mutta naisten osaamista ei tähän mennessä oltu asianmukaisesti arvostettu. Rathbonen mukaan naiset tiesivät valtavasti esimerkiksi lasten hoitamisesta ja kasvatuksesta, ja näiden erityisalojen takia naisten panos oli myös yhteiskunnallisesti merkittävä.¹⁶⁵ Rathbonea tutkinut Johanna Alberti on samaten tullut tulokseen, että Rathbone piti kotiäidin taitoja merkittävänä erityisosaamisena ja argumentoi esimerkiksi, että mikäli vaimo ei hoitaisi kotitöitä, miehen täytyisi palkata rahalla tähän tehtävään joku ulkopuolinen. Niinpä naisten panos kotona oli hänen mielestään elintärkeä myös miesten työssäkäynnin ja kansantalouden kannalta. Rathbonen mielestä äitiys oli työnä palkitseva: hänen mukaansa yhdeksässä kymmenestä tapauksessa kotiäidin työ oli kiinnostavampaa ja vaativampaa kuin kenenkään työssäkäyvän naisen.¹⁶⁶

Brian Harrisonin mukaan Britanniassa nähtiin maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä julkinen kotitalouskampanja, jossa rohkaistiin naisia käyttämään yhä enemmän aikaa ja vaivaa kodinhoidon ”ammattiin”.¹⁶⁷ 1930-luvulla myös Ray Strachey ajatteli, että naisen työ kotona oli jäänyt vailla ansaitsemaansa tunnustusta. Hän kirjoitti, että naisten työ oli sodan jälkeen vihdoinkin tullut oikeaksi työksi ja ”kodin tiede” oli tunnustettu kunnioitettavaksi alaksi.¹⁶⁸ Tätä ajatusta kotityöstä palkkatöitä vastaavana vakavasti otettavana työtehtävänä tukivat myös muutamat *Time and Tidessa* julkaistut kirjoitukset, joista yhdessä naisille annettiin neuvoja, kuinka organisoida kotitaloutta kuin mies liiketoimiaan esimerkiksi hankkimalla uusia kodinkoneita ja tekemällä tarkkoja laskelmia työtuntien

¹⁶⁴ Kent 1999: 126.

¹⁶⁵ Rathbone 1936: 74–75.

¹⁶⁶ Alberti 1996: 77.

¹⁶⁷ Harrison 1987: 317.

¹⁶⁸ Strachey 1936: 150.

tehokkaasta käytöstä.¹⁶⁹ Toisessa taas todettiin, että kaikki naiset eivät rakasta ruoanlaittoa tai kykene päivästä toiseen loihtimaan maukkaita ja ravitsevia aterioita töistä palaavalle miehelleen, mutta annettiin sitten mullistavia ohjeita hedelmä- ja vihannespitoisista ruoista, joiden valmistamiseen ei tarvinnut käyttää puolta päivää. Jutun kirjoittanut tohtori ilmoitti, että näitä neuvoja seuraamalla kotiaidille jäisi suorastaan aikaa laiskotteluun.¹⁷⁰ Harrisonin mukaan työväestön ja sitä myöten Labour-puolueen oli retoriikassaan loogista jakaa sukupuolten työt toisistaan erillisiin osaamisaloihin, koska esimerkiksi kaivosmiehen työ ei olisi onnistunut, ellei vaimo olisi hoitanut kodin töitä ja lapsia. Niinpä etenkin Labourin lähellä olleet mediat tukivat viestinnässään tätä ”kotitalouskampanjaa”.¹⁷¹

Uudet feministit siis korostivat perinteisten naisten töiden, kuten äitiyden ja kodinhoidon vaativuutta ja vastuullisuutta erityisammattina. Tässä ajattelussa naisten ei tarvinnutkaan päästä pois kotoa tai saada vapautta työskennellä miesten kanssa samoilla aloilla. Eleanor Rathbone tiivistä ajattelunsa ytimen kirjoittaessaan, että naisten tarpeet eivät ole samanlaisia kuin miesten, eikä naisten tarvitsisi mitata saavutuksiaan vertaamalla niitä miesten saavutuksiin. Hänen mukaansa naiset olivat jo voittaneet ne välttämättömät asiat (äänioikeus), jotka miesten rinnalle pääsyyn tarvittiin, ja nyt voitaisiin vihdoinkin keskittyä siihen, mitä naiset juuri *naisina* tarvitsivat.¹⁷² Uusi feminismi otti siis lähtökohdaksi sukupuolten välisten erojen tunnustamisen; maailma jakautui kahden sukupuolen mukaan, ja molemmat olivat yhtä arvokkaita. Feminismin missiona oli nostaa nainen ja naiseuden erityisominaisuudet yhteiskunnassa ja kulttuurissa yhtä tärkeiksi kuin miehet ominaisuuksineen. Vanha feminismi taas korosti enemmän yhtä ihmisyyttä ja yksilöllisiä variaatioita, he pyrkivät sanomaan, etteivät naiset, kuten eivät miehetkään, olleet yhtenäinen ryhmä, ja heihin liitetyt yleistyksen ja sukupuolistereotyyppiat olivat monin tavoin keinotekoisia. Tätä väittelyä erojen korostamisesta tai niiden näkemisestä kulttuurisesti rakentuneina käydään feministisen teorian piirissä edelleen.¹⁷³

Rathbone näki siis sukupuolten tasa-arvon eri tavalla kuin täydellisten mahdollisuuksien tasa-arvoa vaatinut Six Point Group. Rathbonen mielestä vaimon taloudellinen riippuvaisuus avioliitossa teki hänestä alistetun, sillä ”kukkaron valta” antoi miehelle syyn pitää itseään perheen kaikkivaltiaana jumalana.¹⁷⁴ Johanna Albertin mukaan naisen itsemääräämisoikeus ja itsenäisyys nimenomaan

¹⁶⁹ ”Efficiency organization in the home”, *Time and Tide* 18.2.1921.

¹⁷⁰ Dr. Josiah Oldfield: ”A slave of the Kitchen”, *Time and Tide* 21.7.1922.

¹⁷¹ Harrison 1987: 127.

¹⁷² Rathbone 1936: 57–58.

¹⁷³ Ks. Scott 1999. Scott antaa hyvän yleiskäsityksen tästä feminististä jo pitkään vaivanneesta dilemmasta.

¹⁷⁴ Rathbone 1936: 61–63. ”Power of the Purse”

avioliiton sisällä olikin Rathbonelle hyvin tärkeää, ja hän otti elämäntehtäväkseen tämän ongelman korjaamisen.¹⁷⁵ Rathbonen suuri ratkaisuehdotus oli perhetuet, jotka maksettaisiin suoraan äidille. Tämä valtion maksama raha nostaisi äitiyden ansaitsemaansa kunniaan ja auttaisi heidän kauttaan myös lapsia. Hänen mielestään perhetuki olisi naisten tärkein ja ensisijainen tavoite, ja vasta kun se olisi saavutettu, voitaisiin puhua esimerkiksi palkka-tasa-arvosta.¹⁷⁶ Brian Harrisonin mukaan Rathbonen mielestä samasta palkasta ja ”miesten töistä” taisteleminen oli melko turhaa, kun todellisuudessa naisten tulisi keskittyä omiin erityistarpeisiinsa ja nostaa kotityön statusta. Hän uskoi, etteivät asianmukaisesti palkitut kotiäidit myöskään kilpailisi miesten kanssa työelämässä, ja silloin naisten työssäkäynti kodin ulkopuolella voisi asettua ”luonnollisiin lukemiinsa”.¹⁷⁷ Nähdäkseni Rathbone tässä hyväksyi, että jotkut (harvat naiset) todella haluaisivat käydä palkkatöissä, mutta suurin osa valitsisi arvostetun kotiäitiyden.

Ymmärtääkseni Rathbonen perhetuki olisi ollut ikään kuin äitiydestä maksettava palkka, joka tekisi naisen kotona tapahtuvasta työstä myös taloudellisesti palkitsevaa vapauttaen naisen aviomiehen kukkarosta. Rathbonen ajattelussa vaimon taloudellinen itsenäisyys olisi taattava myös avioerossa ja miehen kuollessa, ja lasten hyvinvointi oli laitettava aina agendalla korkealle.¹⁷⁸ Tämä tapahtui hänen ehdotuksessaan esimerkiksi niin, että miehen oli eron jälkeen maksettava vaimolle korkeampia elatusmaksuja ja aviomiehen kuollessa vaimolle kuuluisi pakollisesti osa perinnöstä.¹⁷⁹ Rathbone ei vaikuttanut näkevän vaihtoehtona sitä, että nainen itse kävisi äitinä olemisen lisäksi töissä, tai että mies hoitaisi lapsia avioliitossa tai sen jälkeen. Perhetuki oli kuitenkin omalla tavallaan hyvin radikaali ja tärkeä avaus. Ajatus siitä, että yhteiskunnan täytyisi järjestelmällisesti tukea naista äitiydessä, oli uusi ja siinä tunnustettiin tarve valtion tuelle nimenomaan naiseuden erityistarpeissa. Ongelma oli kuitenkin siinä, että tässä uskottiin kaikkien naisten haluavan luonnostaan olla ensisijaisesti äitejä, ja tasa-arvo muilla elämänaloilla tuli toisarvoiseksi. Aloitetta perhetuesta ei otettu parlamentissa ollenkaan käsittelyyn tutkimusaikana.

Tutkija Susan Kentin mukaan tämä uusi äidin ja vaimon asemaa korostanut ajattelutapa oli vain feminismiin verhottu versio erillisten elämänpiirien ideologiasta, ja muistutti siten paljon sotaa edeltänyttä naisten äänioikeuden vastaista liikettä. Siinä nähtiin äitiys naisten tärkeimpänä työnä, ja tällä tavoin nainen määrittyi helposti toissijaiseksi kaikissa muissa töissä.¹⁸⁰ Rathbonen mielestä taas

¹⁷⁵ Alberti 1996: 63.

¹⁷⁶ Rathbone 1936: 61–64.

¹⁷⁷ Harrison 1987: 111–112.

¹⁷⁸ Harrison 1987: 109.

¹⁷⁹ Rathbone 1936: 69.

¹⁸⁰ Kent 1999: 125–126.

hänen perhetukiehdotuksensa pahin vastustaja oli ”vanha feminismi”, sillä jopa miehet olivat hänen mukaansa suhtautuneet siihen paremmin.¹⁸¹ Nämä kaksi ajattelutapaa olivat kyllä ristiriidassa, sillä kuten myöhemmin tässä luvussa huomaamme, vanhat feministit (tai tasa-arvo-feministit) korostivat sukupuolten erillispiirteiden sijasta yhtä ihmisyyttä ja tasa-arvoisia mahdollisuuksia kaikilla elämänalueilla. Äitiyden parantaminen ja avioliiton sisäisen tasa-arvon lisääminen olivat kuitenkin erittäin tärkeitä teemoja myös Six Point Groupille ja *Time and Tide*en liittyneille naisille.

3.2 Äitiys ja lapset: tasa-arvoa, tukea ja terveyttä

Six Point Groupin alkuperäisessä kuuden kohdan ohjelmassa kaksi ensimmäistä kohtaa käsittelivät äitien aseman parantamista. Kohta yksi koski naimattoman äidin ja tämän lapsen asemaa, ja tämä olikin aihe, josta *Time and Tide*ssa usein kirjoitettiin. Esimerkiksi 24.2.1922 pääkirjoituksessa todettiin, että avioliiton ulkopuolella lapsen saaneen naisen asema oli lain edessä kaikista ryhmistä huonoin ja epäoikeudenmukaisin. *Time and Tide* vaati, että yhteiskunnassa ryhdyttäisiin välittömästi toimiin näiden erittäin heikossa asemassa olevien äitien tukemiseksi. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi lapsen isän vastuun kasvattamista ja parempaa taloudellista tukea yksin lasta kasvattavalle äidille. Kirjoituksessa uskottiin, että kunnollisella sosiaaliuella myös saataisiin lapsenmurhien määrä vähenemään, kun nuoren naisen tilanne ei näyttäisi synnytyksen jälkeen niin epätoivoiselta.¹⁸²

Isän vastuun kasvattamista vaadittiin myös nimettömän kirjoittajan jutussa, jossa epäiltiin, että valtio oli haluton parantamaan aviottoman lapsen saaneiden naisten asemaa, koska halusi ehkäistä epämoraaalisia toimia rankaisemalla niistä. Kirjoittajan mielestä oli erittäin epäoikeudenmukaista, että nainen joutui tässä miestä suuremmaksi syylliseksi, vaikka molemmat olivat yhtä paljon mukana rikoksessa.¹⁸³ Avioliiton ulkopuoliset sukupuolisuhteet ja lapsen saaminen avioliiton ulkopuolella olivat vielä koko tutkimusajan yhteiskunnallisia tabuja ja epämoraaalisiksi katsottuja tekoja. *Time and Tide*en asiaa käsitelleissä kirjoituksissa ei kuitenkaan otettu asiaan moraalisesti kantaa, sävy oli nähdäkseni enemmänkin toteava: aviottomia lapsia oli ollut aina, ja tulisi aina olemaan. Painotus olikin enemmän tämän ongelman konkreettisessa käsittelyssä, joka oli pitkään ollut yksityisten hyväntekeväisyystahojen ja erittäin ohuen köyhäinavun varassa. Six Point Group, *Time and Tide* äänitorvena katsoi ensinnäkin, että sukupuolten tulisi kantaa tasa-arvoisesti vastuu tällaisissa

¹⁸¹ Rathbone 1936: 65.

¹⁸² Pääkirjoitus, *Time and Tide* 24.2.1922.

¹⁸³ ”Justice not Mercy”, *Time and Tide* 26.1.1923.

tapauksissa, ja että yhteiskunnan tulisi osallistua naisen taakan kantamiseen. Kyse ei siis ollut avioliiton statuksen sivuuttamisesta, mikä tutkimusajalla olisi vielä ollut erittäin radikaalia.

Kuuden kohdan ohjelman toinen kohta käsitteli leskiäidin ja tämän lapsen asemaa. Leskiäidit olivat sodan jälkeen akuutti kysymys, joiden auttamisen tärkeydestä kaikki naisjärjestöt olivat yhtä mieltä.¹⁸⁴ Leskiäidin asema oli hankala: perhettä elättäneen miehen kuoltua tulot katkesivat, mutta pienten lasten äidin oli vaikea lähteä itse töihin, koska päiväkoteja tai muita hoitoratkaisuja oli huonosti tarjolla. Six Point Groupin (ja monen muun) ratkaisuehdotus oli valtion maksamat leskeneläkkeet, jotka olisivat summaltaan riittäviä mahdollistaakseen äidin kotiin jäämisen. *Time and Tide* mukaan valtio kyllä maksoi avustusta leskille, mutta summa oli hyvin pieni ja sitä oli täydennettävä palkkatöillä, mikä taas johti lasten kasvatuksen laadun huomattavaan laskuun.¹⁸⁵ Nähdäkseni siis myös Six Point Groupissa uskottiin jossain määrin naisen ensisijaisuuteen pienten lasten kasvattajana, ja haluttiin äidin kotiin jäämisen olevan valtion tuella mahdollista. Uskoakseni tässä tarkoitettiin etenkin sellaisia perheitä, joilla ei ollut varaa palkata ulkopuolista apua. On kiinnostavaa, että päivähoitojärjestelmän rakentaminen ei ole ilmeisesti ollut varteenotettavana ratkaisuehdotuksena missään vaiheessa tutkimusaikaa. Sekä Rathbonen perhetukimallissa, että leskeneläkkeissä ydinajatuksena oli maksaa äidille kotona tapahtuvasta lastenhoidosta. Sodan aikana oli kuitenkin perustettu jonkin verran päiväkoteja, miksei niissä nähty potentiaalia? Sen sijaan useassa *Time and Tide* jutussa korostettiin, kuinka leskille ja muille yksin jääneille äideille maksettavat eläkkeet säästäisivät valtiolta kuluja köyhäinavussa, laitoksissa ja vankiloissa, kun heidän lapsistaan kasvaisikin terveitä ja lainkuuliaisia kansalaisia.¹⁸⁶

Toisin kuin jotkut muut naisjärjestöt, Six Point Group ei kuitenkaan toivonut valtion maksavan mitään tukea lapsettomalle leskelle, sillä se nähtiin rahanhukkana ja naisen ominaisuuksien väheksymisenä. Lapsettoman leskinaisen täytyi ehdottomasti saada mennä töihin ja elättää itse itsensä. *Time and Tide* katsoi, että leskinaiselle joutilaana kotonaolosta maksaminen olikin suorastaan valtiovarainministeri Winston Churchillin tahallinen loukkaus naisia kohtaan.¹⁸⁷ Valtio siis maksoi pientä eläkettä myös lapsettomalle leskelle, missä nähtiin loukkauksen lisäksi myös vaaroja: tällainen kohtelu saattaisi lisätä naisten alemmuuskompleksia ja passivoida monia täysin kykeneviä naisia kotiin. Tällaista leskeneläkettä ei oltu ikinä pyydetty, ja *Time and Tide* pääkirjoitustoimitus

¹⁸⁴ Banks 1993: 92.

¹⁸⁵ "A Great Principle Established", *Time and Tide* 8.5.1925.

¹⁸⁶ Pääkirjoitus, 1.12.1922; Joseph L. Cohen: "A Scheme for Great Britain" 2.3.1923; Joseph L. Cohen "Maternity insurance and pensions for mothers" 26.1.1923, kaikki *Time and Tide*.

¹⁸⁷ "A Great Principle Established", *Time and Tide* 8.5.1925.

kummeksuikin, miksi toiset naisjärjestöt olivat sitä tukeneet.¹⁸⁸ Nähdäkseni tästä keskustelusta voidaan havaita, kuinka vahvasti valtion päättäjät näkivät naisen paikan olevan kotona, ja kuinka vähän heillä oli kiinnostusta paneutua kunnolla naisten ongelmiin. Tutkija Jane Lewisin mukaan valtion politiikan tarkoituksena olikin enemmän korostaa ”oikeanlaista äitiyttä” tai naiseutta ja niiden moraalisia periaatteita, kuin korjata naisten todellisia käytännön ongelmia tai vastata heidän tarpeisiinsa esimerkiksi äitiyden ja palkkatyön yhdistämisestä.¹⁸⁹ Lisäksi näemme, kuinka tasa-arvoa vaatineet feministit torjuivat ajatuksen siitä, että avioliitossa olevan/olleen naisen ei tulisi käydä töissä, tai että naiset eivät sopisi työnteekoon.

Toinen *Time and Tide* sivuilla jatkuvasti esiintyvä huoli oli yleinen äitien huono terveystilanne, synnyttämisen suuret riskit ja korkea lapsikuolleisuus. Vuonna 1925 aloitettiin *National Baby Week* –niminen vuosittainen tapahtuma, jonka tarkoituksena oli kiinnittää huomiota juuri vastasyntyneiden ja pienten lasten terveyteen. Aikalaislaskennan mukaan tuolloin lapsikuolleisuus oli 7 %.¹⁹⁰ Vauvojen lisäksi myös äitejä kuoli paljon synnytykseen, joka oli kaikille naisille vielä hengenvaarallista. Äitien terveyden puolesta kampanjoineen Dora Russellin (1894—1986)¹⁹¹ sloganiksi muodostuikin: ”On neljä kertaa vaarallisempaa kantaa lasta kuin työskennellä kaivoksessa, ja kaivostyö on miesten vaarallisin ammatti.”¹⁹² Feministit vaativat parempaa terveydenhuoltoa äideille sekä ennen, että jälkeen synnytyksen, koulutettua kättilöä avustamaan synnytyksessä,¹⁹³ työssäkäyville äideille oikeutta jäädä kotiin muutamaksi viikoksi synnytyksen jälkeen¹⁹⁴ sekä perheiden parempaa neuvontaa pienten lasten ruokinnasta ja hygieniasta.¹⁹⁵ Tutkija Helen Jonesin mukaan edistystä ei kuitenkaan juuri saatu, sillä terveysviranomaiset syyttivät mieluusti naisia itseään sekä synnytyskuolemista, että huonosta terveydentilastaan. Viranomaiset argumentoivat esimerkiksi, että naiset itse olivat välinpitämättömiä terveytensä suhteen ja siksi sairastuivat helposti ja olivat liian heikkoja synnyttämään, tai että naisten heikko tila johtui heidän huonosta ruoanlaittotaidostaan. Jonesin mukaan todellinen syy oli kuitenkin etenkin työväenluokan keskuudessa köyhyys. Köyhillä perheillä ei ollut varaa lääkärikäynteihin, sairaalasyntymyksiin tai kunnolliseen ravintoon. Jonesin

¹⁸⁸ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 3.7.1925.

¹⁸⁹ Lewis 1984: 12.

¹⁹⁰ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 3.7.1925.

¹⁹¹ Russell opiskeli kieliä Cambridgen Girton collegessa, jossa myös tapasi aviomiehensä Bertrand Russellin, josta tuli kuuluisa filosofi. Dora Russell kampanjoi 1920-luvulla väsymättä ehkäisyn ja liberaalin kasvatuksen puolesta. Myöhemmin hän keskittyi pasifismiin.

¹⁹² ”It is four more times as dangerous to bear a child as to work in a mine: and mining is man’s most dangerous trade”, lainattu Spender 1982: 480.

¹⁹³ Joseph L. Cohen: ”Maternity insurance and pensions for mothers”, *Time and Tide* 26.1.1923.

¹⁹⁴ Rhoda Adamson: ”Motherhood in industry”, *Time and Tide* 6.7.1923.

¹⁹⁵ Winifred Holtby: ”The Dangerous Age”, *Time and Tide* 25.7.1924.

mukaan etenkin työväenluokan naisille ja heidän asioitaan ajaneille tärkeintä olikin juuri terveydenhuollon ja elinolojen parantaminen.¹⁹⁶

Jonesin mukaan pienten lasten terveystaloutehin saatiinkin joitakin pieniä parannuksia heti ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Jones katsoo, että nämä parannukset olivat pitkälti naisjärjestöjen ahkeran painostuksen tulosta, mutta syy hallinnon myötämielisyyteen juuri tässä asiassa johtui siitä, että imperiumin väestöön tulleen aukon paikkaaminen istui kaikkien tahojen poliittisiin päämääriin. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että äitien terveysongelmiin olisi naisjärjestöjen vaatimilla tavoilla puututtu. Juuri *National Baby Week* ja sitä järjestämään perustettu *National Baby Week Council* kuvasivat valtion asennetta erinomaisesti: organisaation poliittinen tarkoitus oli huolehtia imperiumin saavan lisää laadukkaita kansalaisia, ja järjestön johdossa oli pääosin miehiä.¹⁹⁷ Niinpä *Baby Weekin* sisältöön kuului esimerkiksi ”Imperiumin äiti ja vauva” –kilpailu, jossa oli sarjoja eri ikäisille vauvoille ja pikkulapsille äiteineen. Tässä vauvanäyttelyssä sitten valittiin laadukkain brittivauva kussakin ikäkategoriassa kilpailemaan muiden imperiumin maiden voittajayksilöitä vastaan. Vauvojen äidit vastasivat omassa osuudessaan erilaisiin kysymyksiin äitiyden ammatista (engl. *mothercraft*), ja voittajille luvassa oli sosiaalituki tietyksi ajaksi.¹⁹⁸

Mielestäni on suhteellisen irvokasta, että samaan aikaan kun naisjärjestöt vaativat kunnollista sosiaalitukijärjestelmää ja terveydenhuoltoa äideille ja pienille lapsille, järjestettiin näytösluontoinen vauvakisa, jossa muutamat onnekkaat saivat kaikkien kipeästi tarvitseman tukipaketin pariksi vuodeksi vastaamalla miesjohtoisen järjestelmän määrittelemiin kysymyksiin hyvästä äitiydestä. *Time and Tide* Winifred Holtby ihmettelikin valtion linjaa terävässä kritiikissään: Holtby kummasteli, kuinka lasten ja äitien äärimmäisen huono terveystilanne, lukuisat synnytyskuolemat ja orvoiksi jääneet lapset voitiin vain jättää yksityisen hyväntekeväisyyden varaan samaan aikaan kun valtio panosti merkittävästi teollisuuden kehitykseen. Miten kansakunta, joka valmisti niin hienoja koneita, hoiti niin huonosti ”ihmisteollisuuden”?¹⁹⁹ Holtby osuikin tässä asian ytimeen: kyse oli varmasti paljolti siitä, kuka rahankäytöstä ja näkökulmasta määräsi, ja se oli tuolloin vielä lähes täysin miehinen parlamentti sekä valtionhallinto, joka ei halunnut tai pystynyt ymmärtämään tarvetta esimerkiksi raskaudenaikaiselle terveydenhuollolle. Naisjärjestöt painostivat päättäjiä parhaansa

¹⁹⁶ Jones 2000: 97–98, 137.

¹⁹⁷ Jones 2000: 28–29.

¹⁹⁸ ”National Baby Week”, *Time and Tide* 1.5.1925.

¹⁹⁹ Winifred Holtby: ”The Dangerous Age” *Time and Tide* 25.7.1924.

mukaan, mutta tutkimusajankohdalla he saivat usein tyytyä kuulemaan, että valtiolla ei huonossa taloustilanteessa ollut varaa tällaisiin sosiaaliuudistuksiin.²⁰⁰

Naisjärjestöt halusivat äidille tasa-arvoa myös lasten huoltajuudessa, ja tämä oli Six Point Groupin ohjelman neljäs kohta. Keskustelu aiheesta kävi kuumana vuonna 1924, kun hallitus otti ohjelmaansa NUSEC:n valmisteleman lakialoitteen tasa-arvoisesta huoltajuudesta avioliitossa. Six Point Group ei ollut tyytyväinen aloitteeseen tehtyihin muutoksiin, jotka *Time and Tide* mukaan pitivät vanhemmat edelleen epätasa-arvoisina. Aloite muutti olemassa olevaa lakia niin, että riitatapauksissa äidillä oli tasa-arvoinen oikeus vaatia lasten huoltajuutta itselleen. Tämä tarkoitti kuitenkin sitä, että ”normaalioloissa” huoltajuus kuului edelleen automaattisesti isälle. *Time and Tide* katsoi, että tässä epäonnistuttiin edelleen periaatteen tasolla asettamasta sukupuolia yhdenvertaisiksi avioliitossa, mikä etenkin hallituksen aloitteessa olisi ollut ensiarvoista. Kirjoituksen mukaan aloitteen vastustajat olivatkin parlamentissa vedonneet suoraan siihen, että perheellä tuli olla yksi pää: mies.²⁰¹ *Time and Tide* kävi näiden argumenttien kimppuun armottomasti: *The Times* –lehti oli ottanut huoltajuuslakiin kantaa vetoamalla siihen, että isällä tuli olla periaatteellinen johtajuus avioliitossa syntyvien lasten elämässä, siinä missä äidillä oli luontainen vastuu aviottomista lapsista. *Times* oli vedonnut lasten hyvinvointiin ja ilmaissut, että koko kansakunnan perhe-elämän vakaus oli vaakalaudalla, jos isältä viettäisiin johtajuus. *Time and Tide* ihmetteli koko argumentin logiikkaa: miten avioliitossa syntyneen ja aviottoman lapsen hyvinvointi erosivat toisistaan? Miten vanhempien vastuun jakaminen vaarantaisi perhe-elämän? Lopuksi kun koko argumentti oli todettu pitämättömäksi, *Time and Tide* totesi brittiläisen perhe-elämän varmasti olevan vakaammalla pohjalla kuin *The Times* kuvitteli.²⁰² Tässä keskustelussa nähdään, kuinka tutkimani feministit kieltäytyivät hyväksymästä argumentteja ”perheen päästä” tai miehen luontaisesta johtajuudesta. Heidän mielestään naisella oli samanarvoinen oikeus sekä avioliitossa, että sen ulkopuolella syntyneiden lasten huoltajuuteen, ja tämä periaate olisi pitänyt kirjata lakiin.

NUSEC oli kuitenkin valmis hyväksymään kompromissin. Järjestön johto puolusti aloitetta *Time and Tide* yleisönosastolla maaliskuussa 1924 vedoten siihen, että aloite antaisi naisille oikeuden vaatia huoltajuutta tasa-arvoisesti oikeudessa, mikä olisi jo askel eteenpäin. Kirjoitus oli mitä ilmeisimmin osoitettu Six Point Groupille, kun siinä pyydettiin harkitsemaan aloitteen tukemista uudelleen ja muistelemaan vanhan äänioikeusliikkeen henkeä. NUSEC:laiset korostivat, että tämänkin aloitteen eteen oli jo jouduttu tekemään huomattava määrä työtä, eikä sen hyväksyminen olisi esteenä

²⁰⁰ Banks 1993: 112, 124–125.

²⁰¹ ”A bill to provide for unequal guardianship”, *Time and Tide* 6.6.1924.

²⁰² Pääkirjoitus, *Time and Tide* 22.2.1924.

lopulliseen päämäärään pyrkimisessä.²⁰³ Six Point Group piti kuitenkin kiinni periaatteestaan, se halusi vanhemmille täysin tasa-arvoiset huoltajuusoikeudet.²⁰⁴ Maaliskuussa 1925 *Time and Tide* pääkirjoituksessa juuri ennen aloitteen läpimenoa todettiin, ettei aloitetta tulisi hyväksyä, ellei siihen tehtäisi edustaja Nancy Astorin ehdottamia äidin oikeuksia lisääviä muutoksia.²⁰⁵ Tästä huolimatta keskustelu päättyi vuonna 1925 siihen, että huoltajuuslakeihin kirjattiin muutos, joka oikeutti vanhemmat hakemaan riitatapauksissa huoltajuutta tasa-arvoisesti oikeusteitse.²⁰⁶ NUSEC:n maltillinen linja voitti, mikä kertoi nähdäkseni ajan hengestä: radikaaleja askelia naisten tasa-arvon edistämiseksi ei oltu laajemmin yhteiskunnassa valmiita ottamaan.

3.3 Seksuaalisuus: ehkäisy, lasten hyväksikäyttö ja prostituutio

Viimeinen tärkeä naisten asemaan avioliitossa (ja toki sen ulkopuolella) vaikuttanut pinnalla ollut kysymys oli ehkäisy. Ehkäisystä käytiin tutkija Johanna Albertin mukaan Britanniassa ensimmäistä kertaa 1920-luvulla julkista keskustelua, ja niin yksittäiset ihmiset kuin organisaatiotkin muodostivat siihen ensi kertaa julkiset kantansa. Keskustelu ehkäisystä kytkeytyi vahvasti avioliittoon. Naisjärjestöille oli tärkeää korostaa, että ehkäisy edistäisi nimenomaan avioliitossa elävien äitien ja heidän lastensa terveyttä, eikä sillä olisi mitään tekemistä esimerkiksi nuorten naimattomien naisten elämässä. Ehkäisy oli pitkään ollut vaiettu aihe, ja yhteiskunnassa eli edelleen vahva pelko sen moraalia rappeuttavasta ja irtosuhteita rohkaisevista syntisistä vaikutuksista.²⁰⁷

Erityisen tärkeä aihe ehkäisy oli työväenluokan naisille, joilla oli ennestään vähiten tietoa ja huonoin pääsy siihen. Tutkija Jane Lewisin mukaan työväenluokan naiset synnyttivät keskimäärin viisi lasta, mikä oli monen perheen taloudelle liikaa. Liian korkea lapsiluku johti usein ankaraan köyhyyteen ja toistuvat raskaudet äitien terveyden romahtamiseen. Lewisin mukaan seksi oli monelle työväenluokan naiselle pelottava asia, koska sen tiedettiin johtavan taas uuteen raskauteen, joista monia myös pyrittiin keskeyttämään hengenvaarallisilla pimeillä aborteilla.²⁰⁸ Myös keskiluokan naisille aihe oli tärkeä; monet kokivat kutsumusta parantaa (hieman holhoavalla otteella) työväenluokan naisten oloja ja toiset näkivät asiassa laajempia naisten oikeuksiin liittyviä periaatteita.

²⁰³ "Equal Guardianship of Infants", Yleisönosasto, *Time and Tide* 20.6.1924.

²⁰⁴ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 6.3.1925.

²⁰⁵ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 20.3.1925.

²⁰⁶ Jones 2000: 146.

²⁰⁷ Alberti 1989: 121–123.

²⁰⁸ Lewis 1984: 15–17.

Yksi kuuluisimmista ehkäisyn puolestapuhujista oli Marie Stopes (1880—1958), joka julkaisi vuonna 1918 kirjan *Wise Parenthood*. Kirjassa kerrottiin yksityiskohtaisesti ehkäisystä, kuten toimimattomista menetelmistä ja saatavilla olevien välineiden käytöstä. Jotakin kansan tiedonhalusta ja –tarpeesta kertonee se, että kirjasta täytyi kuukauden sisään ottaa kolme uutta painosta. Stopes perusti miehensä kanssa ensimmäisen ehkäisyklinikan Lontooseen vuonna 1921, ja sai heti tukea monilta naisaktiiveilta tuotuaan vihdoinkin ”valoa pimeyteen”. Valtionhallinto heräsi julkiseen ehkäisykeskusteluun vuonna 1922, kun ehkäisy tiedon levittämisestä alettiin jakaa rangaistuksia: esimerkiksi eräs sairaanhoitaja pantiin viralta tämän annettua potilaalleen Stopesin klinikan osoitteen, ja kaksi yksityishenkilöä sai oikeudessa tuomion amerikkalaisen ehkäisypamfletin julkaisemisesta ja levittämisestä.²⁰⁹ Erityisesti työväenluokan naisille suunnattu, ehkäisystä yksinkertaisesti ja selkokielellä kertonut pamfletti vedettiin pois levityksestä säädyttömänä, ja terveysministeriö ilmoitti kaikkien ehkäisy tietoa jakavien työntekijöidensä olevan erotusuhan alaisia. Tämä suututti erityisesti työväenpuolueessa toimineen Dora Russellin, joka katsoi, että naisilla täytyisi olla oikeus vapautua toistuvista, ei-halutuista raskauksista.²¹⁰ Russell aloitti määrätietoisen kampanjan Labourin puolueorganisaatiossa ja painosti tukijoukkoineen puoluetta ottamaan ehkäisyn vapaan saatavuuden viralliselle agendalleen. Hän onnistui tässä vuonna 1924, mutta kyseessä oli tyhjä voitto: puolue ei ryhtynyt asian suhteen mihinkään käytännön toimenpiteisiin, ja jo vuonna 1928 ehkäisy poistettiin puolueohjelmasta.²¹¹ Helen Jonesin mukaan lukuisat naisjärjestöjen ehkäisykampanjat eivät saaneet hallituksissa kannatusta, koska niissä nähtiin väestönkasvu naisten hyvinvointia tärkeämpänä.²¹²

Valtionhallinnon kanta ehkäisyyn oli siis ehdottoman kielteinen: tiedonlevitystä sensuroitiin kovalla kädellä, eikä menetelmiä haluttu laajasti naisten saataville. Asia oli tutkija Albertin mukaan vaikea myös monille naisjärjestöille, sillä koko seksuaalisuus oli pitkään ollut kiusallinen ja hyvin yksityiseksi nähty aihealue. Pitkien sisäisten keskustelujen jälkeen kuitenkin esimerkiksi NUSEC ja Labouria lähellä ollut *Women's Cooperative Guild* –järjestö ottivat ehkäisyn saatavuuden avioliitossa eläville naisille viralliselle agendalleen 1920-luvun alussa.²¹³ Six Point Groupin virallisesta kannasta ehkäisyyn ei ole tietoa lähteissä tai tutkimuskirjallisuudessa, mutta *Time and Tide* sivuilta löytyy kirjavaa keskustelua aiheesta. Pääkirjoituksessa kesäkuussa 1925 todettiin, että kyseessä oli hyvin vaikea aihe, josta puhuessaan paraskin keskustelija lipsui epämääräiseksi. Toimitus kuitenkin totesi myönteiseen sävyyn, että käynnissä oleva keskustelu oli selkeästi seurausta naisten kasvaneesta

²⁰⁹ Alberti 1989: 120—122.

²¹⁰ Spender 1982: 479—480.

²¹¹ Alberti 1989: 121—123.

²¹² Jones 2000: 79.

²¹³ Alberti 1989: 120—125.

koulutus- ja tietoisuustasosta. Lisäksi ehkäisy toisi yhden tärkeimmistä ihmiskehon funktioista yksilön oman tahdon alaiseksi, ja varmistaisi täten, että maailmaan tulevat lapset olisivat toivottuja ja tietoisesti hankittuja. Olosuhteita, joissa ehkäisyä olisi sopivaa käyttää, oli toimituksen mielestä kuitenkin vaikeampaa määritellä, koska keskusteluun liittyi niin moraalisia, kansallisia, taloudellisia kuin eugenistisiäkin аспектеja. Suoran ja järkevän keskustelun käyminen oli kuitenkin lehden mielestä tärkeää ja sitä olisi jatkettava.²¹⁴ Yleensä niin liberaalin *Time and Tide* varovaisuus ehkäisyn suhteen on kiinnostavaa. Ehkäpä toimituskunnan yläluokkainen tausta vaikutti asiaan: tutkimusaikaan ei ollut soveliaa puhua tällaisista intiimiasioista kovin suoraan. Voisiko taas toisaalta pohdinnan ehkäisyn käytön hyväksyttävistä ”olosuhteista” tulkita niin, että *Time and Tide* halusi herätellä keskustelua myös naimattomien henkilöiden oikeudesta ehkäisyyn?

Vaikka pääkirjoituksissa ei kovaan ääneen julistauduttu ehkäisyn etujoukoksi, *Time and Tide* ei kuitenkaan epäröinyt julkaista ehkäisyä puoltavia muita kirjoituksia. Kesäkuussa 1924 nimetön kirjoittaja perusteli artikkelissaan huolella ehkäisyn saatavuuden tärkeyttä. Hän totesi ensinnäkin, että lisääntyminen oli *yksi harvoista* asioista, jotka todella tekivät eron miesten ja naisten välille, ja että naiset olivat vihdoinkin oppineet, että oli heidän oikeutensa ja velvollisuutensa tuoda esiin oma kantansa ja myös tulla kuulluiksi. Kirjoittaja kuvaili, kuinka lisääntyminen oli miehelle hetken nautinto, siinä missä nainen joutui kuukausien paineeseen ja rasitukseen, jonka lopulta kruunasi hengenvaarallinen ja kivulias synnytys. Ehkäisyssä olisi kyse siitä, että tämä tuska käytäisiin läpi vain silloin, kun se oli toivottua ja suunniteltua, ja lapsesta myös kyettäisiin kasvattamaan huolella kunnon kansalainen. Vapaasti saatavilla oleva ehkäisy myös pelastaisi monet toistuvista raskauksista rasittuneet köyhät äidit, jotka muuten päätyisivät usein tappavaksi muodostuvaan pimeään aborttiin. Jutussa myös viitattiin epäsuorasti, että yläluokan naisilla oli jo pidempään ollut pääsy ehkäisyyn kotiensä suojissa, eikä olisi enää oikein pimittää tietoa (työväenluokalta), kaikkien täytyi saada valita. Erikseen vielä huomautettiin, että tämä ei kuitenkaan tarkoittanut moraalittoman seksin harrastamista.²¹⁵ Tässä artikkelissa näkyy hyvin, että ehkäisykeskustelussa painotus oli nimenomaan äitien terveydessä ja perhesuunnittelussa aviossa oleville. Liian suuri lapsiluku on selvästi ollut monelle ongelma, joka oli myös naisliikkeessä tunnistettu. Kirjoituksessa on kuitenkin nähtävissä ajatus myös naisen oikeudesta hallita itse omaa kehoaan ja valita tietoisesti, milloin halusi hankkia lapsia. Kuten yllä totesin, tämä ei kuitenkaan valtionhallinnolle sopinut, joka halusi väestöpolitiikkansa nimissä tuon oikeuden naisilta evätä.

²¹⁴ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 12.6.1925.

²¹⁵ ”The real meaning of the words birth control”, *Time and Tide* 6.6.1924. Kursivointi omani.

Ehkäisyn käyttöä pyrittiin kuitenkin myös puolustamaan kansallisen ja yhteiskunnallisen hyödyn nimissä. *Time and Tidessa* vuonna 1922 julkaistussa *Constructive Birth Control Society*n mainoksessa korostettiin, että ehkäisy oli yhteiskunnan, politiikanteon ja rodun parhaaksi, ja se täytyisi saada erityisesti niiden ulottuville, joilla oli jo valmiiksi liikaa lapsia, mutta myös niille, jotka olivat ”muulla tapaa sopimattomia” vanhemmiksi. Mainoksen mukaan viisas valtiomies ymmärtäisi, että ehkäisy olisi rationaalisuuden vahvistamista yhteiskunnassa ja sen avulla varmistettaisiin ”vauvat oikeissa paikoissa”. Lopuksi lueteltiin, keille kaikille ehkäisy olisi hyväksi, ja poikkeuksellisesti mainittiin myös poikamiehet ja sinkkunaiset. Syyksi selitettiin, että yksikään veronmaksaja ei varmastikaan enää haluaisi valtion rahojen menevän sellaisten lasten ylläpitoon, joiden ei olisi koskaan pitänyt syntyäkään. Lisäksi vedottiin perinteiseen ajatukseen äitiyden pyhydestä: se oli liian hieno asia vastentahtoisesti vastaanotettavaksi.²¹⁶ Mainoksessa näkyi ensinnäkin rotuopilliset ajatukset: imperiumi ei tarvitsisi enempää vääränlaisia kansalaisia, kuten aviottomia lapsia, vaan avioliitossa siitettyjä, hyvin kasvatettuja brittejä. Lisäksi siinä yritettiin vedota järkeen ja rationaalisuuteen, sekä yleiseen hyötyyn. *Constructive Birth Control Society* on ottanut suhteellisen suoran linjan: siinä missä monissa muissa kirjoituksissa puhuttiin epämääräisesti moraalittomuudesta, tässä mainoksessa todettiin suoraan, että avioliiton ulkopuolista seksiä kyllä harjoitettiin, ja parasta olisi vain moraalisaarnojen sijaan ehkäistä näiden tapahtumien kalliit seuraukset.

Ehkäisy ja seksuaalisuus avioliiton sisällä saattoivat olla feministeille kiusallisia puheenaiheita, mutta lasten hyväksikäytöstä ja prostituoitujen alhaisesta kohtelusta ei epäröity puhua suoraan ja äänekkäästi. Lasten hyväksikäyttöön puuttuminen oli Six Point Groupin alkuperäisen kuuden kohdan ohjelman kolmas kohta, ja sillä haluttiin lisätä turvaa nimenomaan nuorille tytöille. Tämä tarkoitti käytännössä seksin harrastamisen suojaikärajan nostamista neljästätoista kuuteentoista ikävuoteen. Asiasta väiteltiin kiivaasti heti 1920-luvun alussa, kun parlamentti käsitteli suojaikää koskevaa lakialoitetta. Tutkija Johanna Albertin mukaan asiasta oli jätetty säännöllisesti lakialoitteita vuodesta 1917 alkaen, koska nuorten tyttöjen hyväksikäyttö oli niin yleistä, ja etenkin sukupuolitaudit olivat alati ongelmana. Lakialoitteet olivat kuitenkin toistuvasti kaatuneet parlamentissa, sillä täysin miehistä koostuvat ala- ja ylähuone näkivät, että nuoret tytöt olivat itse syyllisiä: he käyttivät kaiken fyysisen vetovoimansa vietelläkseen miehiä, jotka olivat tässä asiassa täysin puolustuskyvyttömiä. Albertin mukaan käsitys naisesta ikuisena viettelijättärenä kummittelikin keskustelussa läpi 1920-luvun.²¹⁷

²¹⁶ Constructive Birth Control Society'n mainos, *Time and Tide* 24.3.1922.

²¹⁷ Alberti 1989: 118.

Six Point Gropin puhujana toiminut kirjailija Bernard Shaw (1856—1950) antoi kuviosta varsin erilaisen näkemyksen *Time and Tide*ssa lasten hyväksikäyttöä käsitelleessä artikkelissaan. Shaw'n mukaan tyttölapset saivat kiittää enemmän onneaan kuin lakia, jos selvisivät kaduilla kulkiessaan ahdistelutta. Hänen mukaansa tyttöjen hyväksikäyttö johtui muun muassa tiukkaan pinttyneistä kulttuurisista käsityksistä liittyen nuoriin neitseellisiin naisiin. Shaw esitti, että tietyissä piireissä uskottiin edelleen neitsyeen yhtymisen parantavan sukupuolitaudeilta. Tämä usko teki monista tyttölapsista uhreja, ja myös lisäsi sukupuolitautilien levinneisyyttä. Shaw'n mielestä askel parempaan olisi ensinnäkin tekoon syyllistyneiden miesten ankarampi rankaiseminen, sekä esimerkiksi teatteri- ja elokuva-alan herääminen: niiden täytyisi lakata esittämästä nuoret neitsyet hulttiopoikien parantajina ja pelastajina. Shaw esitti vielä lopuksi, että lasten hyväksikäytön kunnolla käsittelemiseksi tarvittaisiin lisää naispoliiseja, naisvalamiehiä, naistuomareita ja naislääkäreitä.²¹⁸ Shaw'n kiinnostavat näkemykset ovat hyvin feministisiä: ensinnäkin hän näki syyllisenä hyväksikäyttäjämiehen viettelevän naisen sijaan. Lisäksi hänestä kulttuuri, teatteri ja elokuvat, olivat osasyyllisiä välittäessään naisista tietynlaista, valheellista kuvaa. Shaw'n ratkaisuehdotus, naisten tuominen mukaan prosesseihin ja keskusteluihin, on sekin hyvin feministinen ja tutkimusaikana uraauurtava.

Myös *Time and Tide*n toimitus oli sitä mieltä, että naisten syyttämisen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tulisi loppua, ja sukupuolille olisi saatava tasa-arvoiset moraalistandardit. Pakinatyyllisellä *In the Tideway* -palstalla käsiteltiin sarkastisen huumorin kautta ajankohtaisia asioita. *Tideway*n kirjoittajat pysyivät anonyymeinä ”Big Ben” –nimimerkin takana, mikä mahdollisti ajoittain hyvinkin kipeät kannanotot. 1921 oli eräs lordi parlamentissa ehdottanut, että seksin suojaikärajan nostamisen sijaan täytyisi jokaiselle tytölle määrätä iltaisin saattaja-vartija. Big Ben pohdiskeli, yrittikö lordi ehdotuksellaan kenties poistaa maata piinaavaa työttömyyttä, mutta totesi sitten, että hänen tarkoituksensa lienee kuitenkin syyttää asiantilasta miesten sijaan naisia.²¹⁹

Myös Dennis Herbert –niminen herra (kons.) oli vastustanut parlamentissa suojaikärajaa muuttavaa lakia, ja lisäksi pilkannut yleisesti tasa-arvoista moraalistandardia tiedustelemalla edustajakollegoiltaan, oliko paikalla yhtäkään miestä, joka pitäisi poikansa aviorikosta yhtä rangaistavana kuin tyttärensä. *Time and Tide* ilmoitti Six Point Groupin päättäneen julkaista äänestäjien tiedoksi kokoelman muitakin edustaja Herbertin vastenmielisiä ajatuksia tavoitteenaan tuhota tämä poliittinen ura.²²⁰ Vuonna 1922 suojaikäraja nostettiin kuuteentoista, mutta lakiin jätettiin

²¹⁸ Bernard Shaw: ”The unprotected child and the law”, *Time and Tide* 23.3.1923.

²¹⁹ ”In the Tideway”, *Time and Tide* 18.3.1921.

²²⁰ ”The non-party spirit”, *Time and Tide* 27.7.1923.

(miehelle) mahdollisuus vapautua syytteistä, jos pystyi oikeudessa todistamaan uskoneensa tekohetkellä tytön olleen 16-vuotias tai vanhempi.²²¹ Mielestäni on irvokasta, kuinka intohimoisesti parlamentissa istuneet miehet ovat halunneet pitää kiinni ”oikeudestaan” harrastaa seksiä alle 16-vuotiaiden tyttöjen kanssa, vaikka kaikki naisjärjestöt tukijoineen pyrkivät rationaalisesti selittämään, kuinka tuhoisaa tämä oli lapsille ja koko yhteiskunnalle. Naisjärjestöt myös vaativat lakeja muutettavan niin, että sukupuolten moraalivaatimukset olisivat tasa-arvoisia, mutta lainsäätäjät olivat ilmeisen haluttomia näitä muutoksia tekemään.

Suojaikärajan nostaminen ja nuorten tyttöjen suojeleminen liittyi löyhästi myös keskusteluun prostituutiosta. Monet hyväksikäytetyt tytöt tulivat ilmeisen köyhistä oloista, ja sukupuolitaudin saatuaan päätyivät Bernard Shaw’n mukaan helposti prostituoiduiksi.²²² Prostituoitujen oikeudet ja asema yhteiskunnassa jakoivat Johanna Albertin mukaan mielipiteitä aikalaisfeministien keskuudessa: joidenkin mielestä prostituutio olisi pitänyt kieltää kokonaan, toisten mielestä seksin ostajaa rangaistava, kun taas joidenkin ehdotuksissa prostituoiduille olisi tarjottava parempi lain suoja ja muistettava heidänkin olevan ihmisiä ja kansalaisia. Six Point Group ja etenkin sen johdossa toiminut lady Rhondda edustivat viimeksi mainittua. Albertin mukaan Rhonddalle oli erityisen tärkeää, että prostituoituja ei enää kohdeltaisi muista erillisenä, alhaisena ihmisluokkana, vaan heidät nähtäisiin ammattiaan harjoittavina kansalaisina.²²³

Time and Tide julkaisiinkin useita prostituoitujen kohteluun kantaa ottavia juttuja. Alison Neilans (1884—1942), NUSEC:n johtokunnan jäsen, sekä seksuaaliasioihin erikoistuneen järjestön *Association of Moral and Social Hygienen* pääsihteeri, kirjoitti kysymyksestä perusteellisesti vuosina 1922 ja 1925, kun parlamentti käsitteli asiaan liittyviä lakialoitteita. Voimassa ollut laki antoi poliisille oikeuden pidättää kaduilla oleskelevia naisia ilman mitään varsinaista rikettä, perusteeksi riitti, että poliisi oletti naisen olevan prostituoitu. Neilansin mukaan tämä oli äärimmäisen epäoikeudenmukaista, sillä laki asettui jo periaatteen tasolla ”yleisiä prostituoituja” ja naisia vastaan, siinä missä kaduilla epäjärjestystä aiheuttavia miehiä poliisi ei halunnut pidättää.²²⁴ Neilans vaati, että laki kohtelisi prostituoituja samanarvoisina kuin muitakin kansalaisia, ja tuomitsi heidät perustuen tekoihin eikä oletuksiin.²²⁵ Vuonna 1925 Nancy Astor yritti parlamentissa saada läpi lakimuutosta, joka poistaisi poliisin mielivaltaisen pidätysoikeuden. *Time and Tide* katsoi, että aloite

²²¹ Alberti 1989: 118.

²²² Bernard Shaw: ”The unprotected child and the law”, *Time and Tide* 23.3.1923.

²²³ Alberti 1989: 116—117.

²²⁴ Alison Neilans: ”Street annoyance and solicitation”, *Time and Tide* 22.12.1922.

²²⁵ Alison Neilans: ”Street annoyance and solicitation”, *Time and Tide* 29.12.1922.

ei vain tekisi lainsäädännöstä oikeudenmukaisempaa, vaan myös vähentäisi vankiloissa viruvien syyttömien naisten määrää ja edistäisi yleisesti feministisiä periaatteita.²²⁶ Alison Neilans näki samaten, että lakialoite olisi parlamentille mahdollisuus näyttää, että myös Britannian miehet ymmärsivät näiden naisten kurjuutta.²²⁷ Tässäkin kysymyksessä *Time and Tide* kirjoittaneet feministit näkivät siis naisten ongelmien johtuvan yhteiskunnan asenteista ja kaksinaismoralistisesta lainsäädännöstä, joka kohteli miehiä ja naisia hyvin eri tavoin. Heidän vaatimuksensa tasa-arvosta koski myös prostituoituja, ”huonoja naisia”, joista monen kurjuus jäljitettiin olosuhteisiin eikä yksilön tai yleisesti naisten syntisyyteen.

²²⁶ ”The Street Bill”, *Time and Tide* 17.7.1925.

²²⁷ Alison Neilans: ”Two Enquiry Committees”, *Time and Tide* 2.10.1925.

4. Muureja murtamassa

4.1 Valtionhallinnon prioriteetit ja naisten asia: Tärkeimmät ensin

Edellisessä luvussa käsittelin naisten asemaa erityisesti avioliitossa sekä äiteinä. Luvussa huomasimme, kuinka Six Point Group ja muut tasa-arvo feministit vaativat, että sukupuolet olisivat avioliitossa ja vanhempina tasa-arvoisia. Lisäksi vaadittiin parempaa terveydenhuoltoa äideille, oikeudenmukaisempaa kohtelua prostituoiduille sekä alaikäisten tyttöjen suojelua. Nämä vaatimukset koskivat pitkälti naisen aseman parantamista perinteisesti yksityiseksi katsotulla elämäntilanteella, joka oli hyvin tärkeää aikalaisfeministeille. Tutkimilleni toimijoille oli kuitenkin yhtä lailla merkittävää puolustaa naisten oikeutta toimia elämän julkisella alueella ja osallistua yhteiskunnan toimintoihin yhdenvertaisina miesten kanssa. Tämä tarkoitti esimerkiksi naisten oikeutta käydä palkkatöissä, valita ammattinsa omien kiinnostustensa mukaisesti, edetä kykyjensä mukaan valitsemallaan uralla, saada samasta työstä samaa palkkaa, osallistua politiikkaan samoin ehdoin miesten kanssa ja päästä parlamentin ylähuoneeseen. Tässä luvussa käsittelen näitä vaatimuksia perusteluineen, ja pyrin myös purkamaan niitä yhteiskunnan instituutioissa ja päättäjien asenteissa vallinneita näkemyksiä, joiden takia tasa-arvon vaatijoilla oli tutkimusaikana erittäin hankalaa.

Nähdäkseni miehinen parlamentti ja valtionhallinto eivät ensinnäkään pitäneet naisten vaatimia reformeja tai heidän asemansa parantamista yli päänsä kovin tärkeänä. Vuonna 1919 oli säädetty *Sex Disqualification Removal Act* (SDR Act) –niminen laki, jonka oli ylevästi luvattu poistavan kaikki muodolliset esteet naisten tieltä työmarkkinoilla ja julkisessa elämässä. Laki oli kuitenkin tutkijoiden ja myös aikalaisten mielestä alusta asti täysi vesiperä, sillä se jätti paljon tulkinnanvaraa oikeuslaitokselle, ei päästänyt naisia parlamentin ylähuoneeseen ja epäonnistui takaamaan naisille tasa-arvoiset mahdollisuudet hallinnon omissa viroissa.²²⁸ *Time and Tide* toimitus kirjoitti elokuussa 1923, että lain säätämisen jälkeen noussut optimismi naisliikkeessä oli haihtunut jo viimeistään vuonna 1921, kun valtionhallinto sääti erilaiset sisäänottovaatimukset nais- ja miesviranhaltijoille, sekä esti avioliitossa olevien naisten työnteon lähes kokonaan, vaikka SDR Act:n tarkoitus oli nimenomaan estää tällaista tapahtumasta.²²⁹

Tutkija Olive Banksin mukaan SDR Act olikin vain yksi esimerkki puolueiden naisille tekemistä tyhjistä vaalilupauksista, joita annettiin naisten äänen saamiseksi, mutta joiden suhteen ei

²²⁸ Banks 1993: 72; Jones 2000: 50.

²²⁹ "The Civil service and the Sex Disqualification Removal Act", *Time and Tide* 17.8.1923.

todellisuudessa ollut aikomusta toimia.²³⁰ *Time and Tide* piti jatkuvasti esillä puolueiden petollisuutta ja naisten vaatimusten toistuvaa ”unohtamista”. Esimerkiksi vuonna 1924 oltiin erittäin pettynyttä Britannian historian ensimmäiseen Labour-hallitukseen, joka oli ennen voittoisia vaalejaan luvannut naisäänestäjille muun muassa äänioikeuden laajentamista, leskeneläkkeitä, samaa palkkaa sekä huoltajiuslakien tasa-arvoistamista, toteuttamatta niistä vaalit voitettuaan yhtäkään.²³¹ Pääkirjoituksessa huhtikuussa 1924 oli hyvin pettynyt ja turhautunut sävy: naisten etujen puolueeksi julistautuneen Labourin suhteen oli odotettu suuria, mutta valtaan päästyään sekin oli unohtanut lupauksensa. Lisäksi katkeruutta herätti, että Labourin alaisuudessa valtiovarainministeriöllä oli riittänyt rahaa viiden uuden risteilijän rakentamiseen, mutta ei lasten ja leskien ruokkimiseen.²³²

Myös konservatiivipuolue teki ahkerasti vaalilupauksia naisille, mutta jätti ne järjestelmällisesti täyttämättä ollessaan vallassa koko tutkimusajan lukuun ottamatta Labourin hallitusvuotta 1924. Tutkija Harold Smithin mukaa puolueelle tärkeiden naisäänestäjien kosiskelemiseksi retoriikan tasolla kyllä konservatiiveissakin ilmoitettiin tasa-arvon ja naisten oikeuksien puolustajiksi. Puolueen puheenjohtaja Stanley Baldwin lupasi epämääräisesti naisten äänioikeuden laajennusta jo vaalien alla loppuvuonna 1924, vaikka hänellä ei vielä tuolloin ollut aikomustakaan tarttua siihen käytännössä. Naisten äänioikeuden muuttaminen tasa-arvoiseksi miesten kanssa oli läpi koko tutkimusajan kaikkien naisjärjestöjen tavoite, jonka uskottiin vielä vuosikymmenen alussa olevan väistämätön ja helposti saavutettavissa oleva lakimuutos, varsinkin kun suurin osa poliitikoista julkisten puheiden tasolla oli sen puolella. Lakialoitteita asiasta käsiteltiin parlamentissa lähes joka vuosi 1920-luvun alkupuolella, mutta ne pysähtyivät poikkeuksetta komiteavaiheeseen. Esimerkiksi vuonna 1922 NUSEC:n muotoilema lakialoite naisten äänioikeuden laajentamisesta sai alahuoneen ensimmäisessä käsittelyssä 208 ääntä puolesta ja vain 60 vastaan, mutta ei ikinä edennyt laiksi asti.²³³

Nähdäkseni kysymys olikin juuri siitä, että naiset ja heidän vaatimuksensa nähtiin politiikassa toisarvoisina muiden ”tärkeämpien” asioiden rinnalla, ja tämä tuli myös heille itselleen selväksi. Naisjärjestöt pyrkivät jatkuvasti päättäjien puheille kertoakseen valmisteilla olevista lakialoitteista ja järjestöjen yhteisistä kannanotoista tullen toistuvasti torjutuiksi. Esimerkiksi vuonna 1923 naisjärjestöjen delegaatio pyrki pääministerin puheille ottaakseen esiin *Sex Disqualification Removal Act*:n täyden epäonnistumisen ja muita naisiin kohdistuvia epäoikeudenmukaisuuksia. *Time and*

²³⁰ Banks 1993: 90.

²³¹ Winifred Holtby, Eleanor Rathbone ja Eva Hubback: ”Women’s legislation and parliament”, Yleisönosasto, *Time and Tide* 8.8.1924.

²³² Pääkirjoitus, *Time and Tide* 4.4.1924.

²³³ Smith 2007: 96—100.

Tiden mukaan pääministeri oli ollut ”liian kiireinen” ottaakseen delegaatiota vastaan, joten vähäpätöisempi ministeri oli kuunnellut heidän asiansa, todennut, ettei voinut tehdä asialle mitään ja luvannut kertoa terveiset pääministerille.²³⁴ Muutama kuukausi myöhemmin myöskään sisäministeri ei suostunut ottamaan vastaan naisorganisaatioiden delegaatiota, jolla oli mukanaan kannanotto huoltajiuslakeihin.²³⁵ Lainsäätäjien ja korkeimman päätöksenteon ovi siis kirjaimellisesti paiskattiin naisten edessä kiinni. Vuonna 1926 järjestettiin lady Rhonddan johtamana 40 naisjärjestön yhteistyönä suuri mielenosoitus tasa-arvoisen äänioikeuden puolesta. Mielenosoitus sai yleisön ja lehdistön muistelemaan vanhoja naisten äänioikeusliikkeen päiviä yli 3000 osallistujallaan, mutta äänioikeuden laajennus ei vielääkään päässyt hallituksen agendalle.²³⁶

Lisäksi järjestöt lähettivät ministereille avoimia kirjeitä, joissa tiedusteltiin heidän kantojaan naisten kysymyksiin. *Time and Tide* julkaisi vaalien alla 1923 Six Point Groupin pääministerille lähettämät kirjeet, joissa oli tiedusteltu ministerin ja hänen puolueensa kantoja erilaisiin naisten kysymyksiin. Pääministeri oli itse ollut ”liian kiireinen” vastataksaan kirjeeseen, mutta hänen sihteerinsä oli toimittanut vastauksen, jossa todettiin puolueella olevan sympatiaa kaikkia naisten huolia kohtaan, mutta tällä hetkellä hallituksella ei olisi varoja tai resursseja tehdä niille mitään.²³⁷ Siihen, että naisten pyyntöihin ”ei juuri nyt ollut varaa” vedottiinkin ilmeisen useasti, mutta ainakaan *Time and Tide* toimittajakunta ei tätä selitystä niellyt. Esimerkiksi keväällä 1923 hallitus oli jälleen perustellut naisopettajien alhaista palkkaa sillä, ettei Englannilla ollut varaa enempään. Agnes Dawson kirjoitti, että varaa kyllä olisi, jos niin vain haluttaisiin. Dawsonin mukaan hallitus käytti vuosittain neljä miljoonaa puntaa hevoskilpailuiden ja erilaisten juhlien järjestämiseen, ja esimerkiksi jo tällä rahalla voitaisiin nostaa monen naisopettajan palkkaa huomattavasti.²³⁸ Hallitus siis sivuutti naisten keskustelunavaukset, antoi epämääräisiä vastauksia, tai sanoi, ettei taloudellinen tilanne sallinut suuria reformeja. Nähdäkseni voidaan tulkita, että naisten asioita ei nähty korkeana prioriteettina tai yli päänsä merkittävänä.

Tutkimani naisaktiivit vaikuttaisivat huomanneen saavansa hallinnolta toisarvoista kohtelua ja kyseenalaisia selityksiä. *Time and Tide* pääkirjoituksessa marraskuussa 1923 käsiteltiin SDR Act:n epäonnistumista ja tiedusteltiin, miten naisten hyväksi säädetty laki voitiinkin vain jättää toimeenpanematta, siinä missä mille tahansa miesten intressejä vahtivalle laille ei ikinä kävisi näin.²³⁹

²³⁴ ”The Sex Disqualification (removal) Act”, *Time and Tide* 8.8.1923.

²³⁵ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 16.11.1923.

²³⁶ Smith 2007: 102.

²³⁷ ”The reply of the prime minister to non-party women’s organizations”, *Time and Tide* 30.11.1923.

²³⁸ Dawson, Agnes: ”Equal pay and equal opportunities for men and women teachers”, *Time and Tide* 9.2.1923.

²³⁹ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 30.11.1923.

Laajemmin asiaa pohdittiin joulukuussa 1924 nimeämättömän kirjoittajan jutussa, jossa todettiin, että naisille oli hyvin pitkään yhteiskunnassa opetettu, että heidän asiansa tai pyyntönsä eivät olleet merkittäviä, ja ikävä kyllä monet naiset ajattelivat edelleen näin. Kirjoittaja otti esimerkiksi äänioikeuskamppailun, jossa 50 vuotta naisille oli kerrottu, että heidän asiansa oli pieni yksityiskohta verrattuna politiikan todellisiin kysymyksiin. Miten se, että puolelta väestöstä oli riistetty poliittinen status, oli pieni yksityiskohta? kirjoittaja kysyi.²⁴⁰

Naisten alistuvaisuus ei kuitenkaan kirjoittajan mielestä ollut missään määrin luonnollista: ylläpitääkseen naisten heikkoa asemaa yhteiskunnan oli pitänyt jatkuvasti osoittaa, että mikään, mitä naiset tekivät, ajattelivat, tai halusivat *ei ollut tärkeää*, sillä ”Orjiksi tehdään, ei synnytä”²⁴¹. Lopuksi jutussa julistettiin, että kaikkien naisten tulisi ravistaa olkapäiltään ajatukset toisarvoisuudesta ja tottelevaisuudesta. Lapsikuolleisuus oli yhtä merkittävä asia kuin vaikkapa valtioidenväliset sopimukset ja naisten äänioikeuden laajennus poliittisesti samanarvoista kuin rautatieläisten työehtosopimukset.²⁴² Mielestäni tämän artikkelin terävä analyysi osuu naisten alisteisuuden ydinongelmiin. Tutkija Johanna Albertin mukaan tutkimusaikana naisten vaatimat sosiaalireformit sivuutettiin, koska niiden katsottiin olevan toisarvoisia verrattuna juuri vaikkapa ulkopoliitiikkaan tai miestyöläisten työehtosopimuksiin.²⁴³ *Time and Tide* jutussa näkyy, että feministit tiesivät, että kyse oli osittain siitä, mitä miehiset vallanpitäjät määrittelivät tärkeäksi ja mitä eivät. Lisäksi jutussa korostettiin naisten itsekäsityksen tärkeyttä ja oman poliittisen toiminnan merkitystä: rakenteet eivät muuttuisi ilman, että niitä itse muutettaisiin.

Muutoksen ajaminen oli kuitenkin hyvin hankalaa, sillä valta säättää lakeja ja muuttaa kansalaisoikeuksia oli patriarkalisesti ajattelevilla miehillä, jotka edelleen näkivät naiset alempiarvoisina olentoina. *Time and Tide* uskoi, että kyse oli passiivisen ajattelemattomuuden lisäksi tietoisesta piittaamattomuudesta ja ulossulkemisesta:

”Ne [naisten äänioikeutta rajoittavat ja heidät ylähuoneesta ulos sulkevat lait] ovat edelleen olemassa, koska hallitusten päämiehet, jotka ovat kouluttautuneet politiikkaan aikana, jolloin naiset eivät olleet poliittisesti olemassa, pitävät edelleen mitä tahansa naisia koskevaa kysymystä vähäpätöisenä, ja kieltäytyvät näkemästä sitä pientä vaivaa, joka vaadittaisiin heidän rajoitteidensa poistamiseen. Molemmat näistä rajoitteista

²⁴⁰ ”A Matter of some Importance”, *Time and Tide* 5.12.1924.

²⁴¹ ”Slaves are made, not born.”, ”A Matter of some Importance” *Time and Tide* 5.12.1924.

²⁴² ”A Matter of some Importance”, *Time and Tide* 5.12.1924.

²⁴³ Alberti 1989: 163.

aiheuttavat vakavaa haittaa, eivät vain siksi, että täysien kansalaisoikeuksien kieltäminen miltä tahansa ihmisryhmältä vahingoittaa heidän arvokkuuttaan, valtaansa ja itsetuntoaan, vaan myös siksi, että juuri niitä oikeuksia tarvitaan tuon ihmisryhmän suojeluun.”²⁴⁴

Tässä näemme hyvin, miten turhauttavassa tilanteessa tasa-arvoa vaatineet naisjärjestöt olivat. Päästäkseen todella muuttamaan lakeja ja naisia alistavia rakenteita, heidän olisi pitänyt päästä vaikuttamaan lainsäädäntöprosesseihin, joilla tässä tarkoitettiin parlamentin ylähuonetta ja tasa-arvoista äänioikeutta. Valta päästää naiset mukaan näihin toimintoihin oli kuitenkin vallinneeseen järjestykseen sitoutuneilla miehillä, jotka eivät halunneet tai nähneet tärkeänä ottaa naisia mukaan tai antaa heille mahdollisuutta tasa-arvoiseen väittelyyn. Tutkija Dale Spender katsoo, että maailmassa, jossa naisia ei nähty aktiivisina poliittisina toimijoina tai intellektuelleina ajattelijoina, heidän ajatuksiaan tai kirjoituksiaan ei myöskään otettu vakavasti.²⁴⁵

Yksikään nainen ei ollut ikinä istunut Britannian parlamentin ylähuoneessa, jonne pääsivät ainoastaan miespuoliset vanhojen aatelissukujen perijät, kirkon edustajat sekä erityisen nimityksen saaneet muut miehet. Lady Rhondda oli isänsä toiveesta tämän ainoana lapsena perinyt varakreivittären aatelistarvon ja muut luottamustoimet, joten hän päätti myös vaatia isänsä paikkaa ylähuoneessa vuonna 1920. Rhondda vetosi *Sex Disqualification Removal Act*:in jonka kirjain kuului: ”Henkilö ei saa olla sukupuolen tai avioliiton takia estynyt harjoittamasta julkista toimintaa tai olla epäpätevä tullakseen nimitetyksi tai kantaakseen mitään hallinnon tai oikeuden virkaa tai asemaa.”²⁴⁶ Rhonddan vaatimuksesta käytiin parlamentissa kiihtynyt väittely, joka päättyi kieltävään lopputulokseen. Rhondda vei tapauksensa oikeuteen, joka niin ikään tulkitsi, ettei SDR Act oikeuttanut naispuolisia peerejä istumaan ylähuoneessa.²⁴⁷ Tämän jälkeen naisten pääsystä ylähuoneeseen tuli yksi naisjärjestöjen pysyvistä vaatimuksista, jonka puolesta laadittiin säännöllisesti lakialoitteita.²⁴⁸ Vuonna 1925 *Time and Tide* kirjoitettiin jo optimistiseen sävyyn, että lakialoite oli hävinnyt

²⁴⁴ ”They continue to exist because the heads of successive Governments trained to politics in the days when women were politically non-existent, continue to regard any matter which specially concerns them as politically negligible, and refuse to take the small amount of trouble necessary to remove their disabilities. In fact, both these barriers are doing serious harm, not merely because any deliberate refusal of the complete rights of citizenship must do harm to the prestige, power and self-confidence of any body of people whom it is refused, but because the functions to which they prevent access are necessary for the protection of large classes of the community. “The Rights of Citizenship” *Time and Tide* 11.4.1924.

²⁴⁵ Spender 1982: 396.

²⁴⁶ ”A person shall not be disqualified by sex or marriage from the exercise of any public function, or from being appointed to or holding any civil or judicial office or post.”

²⁴⁷ De Zordo 2002: 238.

²⁴⁸ Ks. esim *Time and Tide* 15.2.1921; 4.4.1924; 11.4.1924; 18.9.1925.

ylähuoneen äänestyksessä vain äänin 78—80, mitä pidettiin ilmaisuna ”virran kääntymisestä”, vastustajien uskottiin käyvän enää viivytystaistelua selkeän oikeudenmukaisuuden ollessa naisten puolella.²⁴⁹ Vaikka naiset ja heidän puolellaan olleet miehet (esimerkiksi useat lordit) kuinka vetosivat järkeen, kansalaisoikeuksiin ja oikeudenmukaisuuteen, optimismi oli turhaa. Ensimmäiset naispuoliset peerit pääsivät parlamentin ylähuoneeseen vasta vuonna 1958.

Tasa-arvoinen äänioikeus, eli naisten ikä- ja omaisuusrajoitteiden poistaminen oli yksi harvoista naisliikkeen vaatimista suurista reformeista, joka tämän tutkielman tarkasteluajalla toteutui. Se oli myös vaatimus, jonka takana kaikki poliittiset naisjärjestöt seisoivat. Vuoden 1918 äänioikeusreformin on Helen Jonesin mukaan arveltu antaneen äänioikeuden todellisuudessa vain joka viidennelletoista naiselle, joista suurin osa oli vaimoja. Moni ikäkriteerin (30 vuotta) täyttäneistä koulutetuista työssäkäyvistä naisista joutui pysytellä naimattomana, eikä ikinä saavuttanut omalla työllään riittävää omaisuutta täyttääkseen äänestämisen toista kriteeriä.²⁵⁰ Myös *Time and Tide* nosti esille, että äänioikeuslaki takasi äänioikeuden vain kotia hoitaville naimisissa oleville naisille jättäen työssäkäyvät, itsensä elättävät naiset vaille äänioikeutta. Tällä nähtiin olevan myös vaikutusta siihen, että vaatimukset palkkatasa-arvosta eivät parlamentissa edenneet: miksi etenisivätkään, kun ryhmä, jota asia pääasiallisesti koski, oli vailla poliittisia oikeuksia?²⁵¹

Time and Tide pitikin naisten epätasa-arvoista äänioikeutta ja parlamentin ylähuoneen naiskieltoa viimeisinä suurina esteinä formaalin poliittisen tasa-arvon tiellä uskoen vakaasti jo vuonna 1925, että äänioikeuden laajennus olisi vain ajan kysymys.²⁵² Tämä optimismi johtui etenkin siitä, että vaikka edellisuonna oli petytty Labour-hallituksen jätettyä täyttämättä vaalilupauksensa äänioikeudesta, konservatiivipääministeri Baldwin oli luvannut käynnissä olleella istuntokaudella tarttua asiaan.²⁵³ Lisäksi naiset katsoivat, että mitkään tasa-arvoista äänioikeutta vastustavat argumentit eivät kestäneet enää rationaalista tarkastelua, ja niiden esittäjät olivat pieni vähemmistö.²⁵⁴ Samaten lady Rhondda kertoi omissa muisteluissaan, että oli tässä vaiheessa jo hyvin kyllästynyt taistelemaan tämän saman vanhan asian puolesta; hän olisi jo halunnut siirtyä lakien muuttamisesta tapojen ja ajatusten muuttamiseen.²⁵⁵ Naiset joutuivat optimismistaan huolimatta odottamaan tasa-arvoista äänioikeutta vuoteen 1928 asti.

²⁴⁹ ”The turning of the tide” *Time and Tide* 29.5.1925.

²⁵⁰ Smith 2007: 93.

²⁵¹ ”The Rights of Citizenship” *Time and Tide* 11.4.1924.

²⁵² ”The two last barriers” *Time and Tide* 25.9.1925.

²⁵³ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 27.2.1925. Baldwin ei tarttunut asiaan.

²⁵⁴ ”The Rights of Citizenship”, *Time and Tide* 11.4.1924

²⁵⁵ Rhondda 1933: 298—299.

Vuonna 1927 oltiin tilanteessa, jossa tutkija Harold Smithin mukaan vallassa ollut konservatiivipuolue ei enää voinut lykätä naisille antamansa lupauksensa täyttämistä. Puolueen naisosastossa oli yli miljoona jäsentä, ja he olivat varainkerääjinä äärimmäisen tärkeä osa vaaliorganisaatiota, jota ei haluttu vaarantaa. Lisäksi arveltiin, että mikäli konservatiivit eivät nyt antaisi naisille pitkään vaadittua äänioikeutta, Labour saattaisi tehdä sen seuraavan kerran valtaan päästyään ja näin saada puolelleen liikkuvia naisäänestäjiä. Vastustus puolueen sisällä oli silti suurta, ja monet vaativat kompromissia: äänioikeus voitaisiin antaa naisille 25 vuoden ikärajalla. Naisjärjestöistä NUSEC Eleanor Rathbonen johdolla oli valmis hyväksymään tämänkin ehdotuksen, mutta lady Rhondda ja järjestöt hänen takanaan pysyivät ehdottomina: äänioikeus olisi saatava miesten kanssa täysin samoin kriteerein. Smithin mukaan Rathbone pelkäsi hetken, että Rhondda saattaisi aloittaa vanhana suffragettina militantit taktiikat uudelleen. Tätä ei kuitenkaan tarvinnut tehdä, sillä vuonna 1928 laki sukupuolten tasa-arvoisesta äänioikeudesta läpäisi parlamentin viimeisen äänestyksen äänin 387 puolesta – 10 vastaan.²⁵⁶ Laki teki naisista äänestäjien enemmistön 53 prosentilla. Tutkijat eivät kuitenkaan ole pitäneet tätä kovin suurena voittona Britannian naisliikkeelle tai feminismille yli päänsä, sillä naiset pysyivät vielä pitkään yhteiskunnassa syrjityssä ja alistetussa asemassa.²⁵⁷

4.2 Naiset työelämässä: Muureja, halveksuntaa, syrjintää ja vähän palkkaa

Yksi tärkeimmistä naisjärjestöjen vaatimista lakimuutoksista oli juuri *Sex Disqualification Removal Act*:n korjaaminen toimintakykyiseksi. Tämä tarkoitti ensinnäkin sitä, että avioliitto ei saisi olla syy erottaa naisia palkkatyöstään tai kieltää heiltä työntekoa kokonaan. 1920-luvun alussa oli näet säädetty niin kutsuttu ”avioliittomuuri”²⁵⁸ julkisille aloille, mikä tarkoitti, että esimerkiksi opettajan tai hallinnon virkoja saivat hakea vain lesket tai naimattomat naiset. Vuodesta 1922 alkaen ryhdyttiin myös irtisanomaan naimisissa olevia, jo pidempään virassa olleita naisia.²⁵⁹ Tämä lailla säädetty sukupuolisyrjintä työmarkkinoilla pohjasi vahvasti edellisessä luvussa esiteltyyn ajatukseen avioliitosta työparina, jossa miehen tehtävänä oli hankkia elanto ja naisen hoitaa koti ja lapset. Tutkija Olive Banksin mukaan 1920-luvulla yleisesti uskottiin, että kahden henkilön tulot yhteen talouteen

²⁵⁶ Murskalukemat eivät kerro koko totuutta. Monet konservatiivipuolueen edustajat, kuten kuuluisa antifeministi Winston Churchill olivat mielenosoituksellisesti poissa äänestyksestä ja kaikissa puolueissa jouduttiin käyttämään ryhmäpiiskureiden pakotusvoimaa äänestystuloksen varmistamiseksi.

²⁵⁷ Smith 2007: 102–113.

²⁵⁸ Engl. *Marriage bar*. Vaikka ”avioliittomuuri” ei ole suomen kielen vakiintunut sana, nähdäkseni lähes suora käänös on tässä yhteydessä kuvaavin termi asian käsittelyssä.

²⁵⁹ Lewis 1984: 199.

oli epäoikeudenmukaista ja kohtuutonta, varsinkin kun työttömyysluvut olivat korkealla ja paljon miehiä oli vailla työtä.²⁶⁰

Vaimojen työkielto osui tutkija Jane Lewisin mukaan pahiten juuri keskiluokan koulutettuihin naisiin, joiden työssäkäynti oli vähitellen alkanut yleistyä. Julkinen sektori oli ollut koulutettujen naisten tärkein työllistäjä, sillä opettajan ja viranhaltijan ammatit olivat ensimmäisiä heille mahdollistuneita töitä. Maailmansodan jälkeen valtionhallinto määritteli avioliittoelämän ”vaatimukset ja vastuut” kuitenkin mahdottomiksi yhdistää julkisen palveluksen kanssa pyrkien kokonaan poistamaan naimisissa olevat naiset työmarkkinoilta. Naiset siis aidattiin lainsäädännöllä kotiin, elämän yksityiseen piiriin. Lewisin mukaan sekä lehdistö, että kansanedustajat pitivät retoriikassaan kiinni ajatuksesta, että työssäkäyvä vaimo oli luonnon irvikuva, jonka toimet pahimmillaan pakottaisivat aviomiehen hoitamaan kotitöitä ja lapsia. Kumma kyllä tällaista huolta ei kuitenkaan ilmaistu työväenluokan naisista, joiden työssäkäyntiin ei kajottu.²⁶¹

Time and Tide yleisönosastolla avioliittomuuria perusteltiin vetoamalla juuri siihen, että vaimolla oli mies, joka kävi töissä ja täten tuloillaan elätti häntä. Lisäksi oltiin huolissaan siitä, että työssäkäyvä vaimo laiminlöisi miestään, lapsiaan ja kotiaan.²⁶² Nähdäkseni nämä argumentit perustuivat pitkälti jo aiemmin tässä tutkielmassa esiteltyyn erillisten elämänpiirien ideologiaan, jossa naisten luonnolliseksi paikaksi nähtiin koti ja ensisijaiseksi rooliksi äiti. Myös tutkija Olive Banks on tullut tulokseen, että valtaapitävät miehet onnistuivat vakuuttamaan itselleen ja monille naisille, että avioliittomuuri ja monet muut lakiin kirjatut sukupuolia eriarvoistavat käytännöt eivät olleet epäoikeudenmukaisia, vaan heijastivat luonnollista järjestystä, joka sekä vaati, että oikeutti naisten yhteiskunnallisen roolin tarkan rajaamisen.²⁶³ Kuten arvata saattaa, *Time and Tide* ja Six Point Group vastustivat avioliittomuuria raivokkaasti koko tutkimusajan.

*Time and Tide*en kirjoittaneet tasa-arvofeministit lähtivät vastustamaan vaimojen työkieltoa järjestelmällisesti pyrkien vetoamaan ennen kaikkea yksilönvapauksiin, oikeudenmukaisuuteen ja yhteiskunnan rationaalisuuteen. Lady Rhondda vaati maaliskuussa 1923 Six Point Groupin nimissä opetusministeriötä lopettamaan välittömästi naimisissa olevien opettajien irtisanomisen. Rhonddan mukaan käytäntö rikkoi räikeästi yksilönvapauksia, eikä tällaista toimintaa ikinä harjoitettaisi mieskansalaisten kohdalla. Lisäksi hän korosti, kuinka massiivisesti työkielto vahingoitti naisten

²⁶⁰ Banks 1993: 113.

²⁶¹ Lewis 1984: 76–77, 102.

²⁶² Yleisönosasto, *Time and Tide* 13.1.1922.

²⁶³ Banks 1993: 125.

mahdollisuutta taloudelliseen itsenäisyyteen.²⁶⁴ Myös yleisönosastolle kirjoittanut Mabel L. Ramsay vetosi yksilönvapauksiin: oli jokaisen naisen oma asia, miten järjesti työn ja kodin yhteensovittamisen, eikä siihen tarvittu julkisen tahon mielipidettä tai sääntöjä. Ramsayn mukaan vaikutti siltä, että naisten taloudellinen riippuvuus haluttiin säilyttää millä keinolla tahansa, sillä heidän viimeaikainen edistyksensä oli aiheuttanut pelkoa monissa miesvastustajissa, jotka halusivat pitää halvan työvoiman mieluiten kotonaan.²⁶⁵ Helmikuussa 1925 kuvailtiin avioliittomuuria suurimmaksi kuviteltavissa olevaksi tyyperyydeksi: kaiken muun lisäksi se riisti yhteiskunnalta koulutettujen ja ammattitaitoisten naisten työpanoksen.²⁶⁶ Yhteiskunnan menetykseen vedottiin toistuvasti: kansakunta menettäisi monta lahjakasta ja osaavaa työntekijää sulkemalla vaimot koteihin.²⁶⁷

Time and Tide esitteli vuonna 1922 syitä vastustaa avioliittomuuria kaikin voimin: se muun muassa asetti vaimon täysin miehestään riippuvaiseksi, sekä esti naisia suuntautumasta ammattitaitoa vaativille aloille lisäten ylitarjontaa muilla aloilla.²⁶⁸ Eräs yleisönosastokirjoittaja pohtikin, että avioliittomuuri oli etenkin osaamista vaativilla aloilla merkittävin syy naisten huonoon asemaan työelämässä. Työnantaja näki naisessa aina ”avioliittoriskin”, eikä siksi halunnut panostaa tämän kouluttamiseen.²⁶⁹ Samoin Ray Strachey huomasi, että naisten työura katkesi juuri siinä vaiheessa, kun eteneminen olisi tullut mahdolliseksi. Hänen mukaansa neljä viidesosaa naisista kävi töissä jossain vaiheessa elämäänsä, useimmiten juuri ennen avioliittoa, mutta tämä työssäkäyntijakso oli juuri niin lyhyt, etteivät he ehtineet saavuttaa korkeampaa asemaa tai vaatia parempaa palkkaa.²⁷⁰ *Time and Tidessa* otettiin vielä esille, kuinka useammassa tapauksessa oli ollut vaikeaa löytää uutta henkilöä esimerkiksi erotetun koulunjohtajattaren tilalle, kun haussa oli joko selibaattilupauksen tehnyt naimaton nainen, tai leski, joka ei luultavasti ollut tehnyt töitä vuosikymmeniin tai koskaan elämässään. Kirjoituksessa todettiin, että tämä oli absurdiudessaan lähes huvittavaa, joskin kehoitettiin naurahduksen jälkeen kaikkia jatkamaan kamppailua tällaisia naisia halventavia asenteita vastaan.²⁷¹ Naisaktiivien näkemys siis oli, että vaimojen työkielto oli epäoikeudenmukaisuutensa lisäksi myös järjetön.

²⁶⁴ Yleisönosasto, *Time and Tide* 2.3.1923.

²⁶⁵ Yleisönosasto, *Time and Tide* 13.1.1922.

²⁶⁶ ”Married Women and the London County Council”, *Time and Tide* 27.2.1925.

²⁶⁷ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 12.5.1923; ”The Married Women’s Case”, *Time and Tide* 24.2.1922.

²⁶⁸ ”The Married Women’s Case”, *Time and Tide* 24.2.1922.

²⁶⁹ Yleisönosasto, *Time and Tide* 20.6.1922.

²⁷⁰ Strachey 1936: 137, 138, 144.

²⁷¹ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 11.8.1922.

Yksilönvapauksien, rationaalisuuden ja yhteiskunnan edun korostamisen lisäksi osoitettiin myös, kuinka pitämättömiä olivat argumentit, joissa vedottiin vaimojen äidinvollisuuksiin ja kodinhoidollisiin tehtäviin. Paljon julkisuutta sai vuonna 1923 Rhonddan²⁷² piirikunnassa tehty naimisissa olevien opettajien joukkoirtisanominen, jota oli oikeudessa perusteltu vetoamalla naisten lastenhoidollisiin velvollisuuksiin ja niistä aiheutuviin työpoissaoloihin. *Time and Tide* huomautti, että suurin osa 58 irtisanotusta opettajasta oli keski-ikäisiä naisia, joiden lapset olivat jo aikuisia. Esimerkiksi nostettiin eräs rouva Price, joka oli toiminut opettajanvirassa vuodesta 1899 alkaen, mennyt naimisiin vuonna 1901 ja tullut irtisanotuksi avioliittonsa takia vuonna 1922. Artikkelin nimeämätön kirjoittaja ihmettelikin, että mikäli lapset olivat irtisanomisen syy, miksi irtisanominen tehtiin heti avioliiton alkaessa eikä vasta raskauden aikana. Kirjoittaja päätyi toteamaan, että avioliittomuurin perusteet olivat tekaistuja, eivätkä kestäneet loogista tarkastelua.²⁷³ *Time and Tide*en kirjoittaneet naiset eivät siis uskoneet avioliittomuurille julkisuudessa annettuja perusteluja, jotka perustuivat pitkälti kaksoisstandardiin. Nähdäkseni suurin peruste vaimojen työkiellolle olikin ajatus siitä, että naisen paikka olisi kotona. Tutkija Helen Jonesin mielestä osasyynä oli myös talouden huono tilanne ja laaja työttömyys: päättäjät näkivät vaimojen poistamisen työmarkkinoilta keinona hoitaa työttömyyttä.²⁷⁴ Olive Banks lisää syiden luetteloon myös sen, että avioliittomuurin ansiosta rutiinitöihin kuten pikakirjoittajiksi tai kauppa-apulaisiksi oli tarjolla halpaa työvoimaa sopivalla vaihtuvuudella.²⁷⁵

Rutiinitöihin saatavilla oleva halpa työvoima viitanee nuoriin naimattomiin naisiin, joihin avioliittomuuuri vaikutti epäsuorasti. *Time and Tide*ssa ilmaistiin toistuvasti huolta siitä, että avioliittomuurin myötä kaikkien naisten koulutusmahdollisuudet huononisivat. Toimitus pelkäsi, että nuorten naisten ”avioliittoriskin” takia heitä ei enää haluttaisi kouluttaa kovin pitkälle, kun koulutus menisi suurimman osan kohdalla täysin hukkaan, sillä ammattia ehtisi harjoittaa vain muutaman vuoden ennen naimisiinmenoa. Tästä taas seuraisi, että naiset olisivat yhä tiukemmin ansassa kouluttamattoman työvoiman yksitoikkaisilla aloilla.²⁷⁶ Käytännön esimerkki oli saatu jo vuonna 1922, kun lontoolainen opetussairaala kielsi naisopiskelijoiden sisäänoton katsoessaan koulutuksen menevän hukkaan.²⁷⁷

²⁷² Viittaa tässä maantieteelliseen alueeseen, ei henkilöön.

²⁷³ ”The Rhondda Teachers”, *Time and Tide* 11.5.1923.

²⁷⁴ Jones 2000: 58.

²⁷⁵ Banks 1993: 114.

²⁷⁶ ”The Rhondda teachers”, *Time and Tide* 11.5.1923.

²⁷⁷ ”Deeds not words”, *Time and Tide* 10.3.1922.

Time and Tide toimittajakunta epäili myös, että vanhemmat olisivat haluttomia maksamaan tyttäriensä koulutuksesta, kun olisi tiedossa, että vain selibaatissa elävät naiset saisivat käydä töissä osaamista vaativilla aloilla.²⁷⁸ Lisäksi pelättiin, että nuoret naiset eivät itsekään enää näkisi järkevänä esimerkiksi opettajaksi kouluttautumista, kun ammatinharjoittaminen tarkoittaisi käytännössä vanhanpiian elämään sitoutumista.²⁷⁹ Mielestäni tämä naisten korkeakoulutuksesta ilmaistu huoli oli olosuhteet huomioon ottaen erittäin aiheellinen. Korkeakoulutettujen naisten määrä oli jo ennestään varsin pieni, ja avioliittomuurin ansiosta se lienee pienentynyt entisestään. Lähteideni perusteella tasa-arvoa puolustaneet feministit näkivät ensinnäkin, että naisten olisi ollut tärkeää päästä laajemmin koulutetun työvoiman aloille. Lisäksi he huomasivat, että hallinto oli eri mieltä ja toimillaan päinvastoin vaikeutti naisten pääsyä rutiinitöiden ulkopuolelle.

Naimattomilla tai jostain muusta syystä ilman miespuolista elättäjää elävillä naisilla oli tutkijoiden mukaan monella tapaa todella hankalaa. Jos keskiluokkainen nainen halusi huonoista mahdollisuuksista huolimatta kouluttautua ja hankkia ammatin, tämä tarkoitti Jane Lewisin mukaan useimpien kohdalla sitoutumista naimattomuuteen ja koko elämän jatkuvaan selibaattiin (avioliiton ulkopuoliset sukupuoli-suhteet olivat tuomittavia). Lewisin mukaan työssäkäyvistä naisista vuonna 1921 78 % oli naimattomia tai muusta syystä (leskeys, hylkäys miehen puolelta) sinkkuja.²⁸⁰ Myös Harold Smithin mukaan koulutetut naiset joutuivat työmahdollisuutensa turvatakseen pysyttelemään naimattomina.²⁸¹ Tämä tarkoitti Johanna Albertin mukaan sitä, että naiset joutuivat käytännössä valitsemaan perheen perustamisen ja oman taloudellisesti itsenäisen työuran välillä. Monet kokivat tämän hyvin epäoikeudenmukaisena.²⁸² Tilanne koski toki vain keskiluokan naisia, joilla oli kunnianhimoa tai kiinnostusta opettajan tai viranhaltijan uraa kohtaan. Teollisuustyö ja palvelusektorin rutiinityöt olivat mahdollisia myös vaimoille. Lähdeaineisto ei kerro, kuinka moni kykenevä, älykäs ja omasta urasta kiinnostunut nainen päätyi valinnan edessä äitiyteen, tai kuinka vaikeaa tuon valinnan tekeminen on ollut. Nähdäkseni yhteiskunta kuitenkin pakotti naiset asettamaan itsensä ja omat unelmansa toisarvoisiksi lasten ja miehen tarpeiden rinnalla, ja näin myös katsoi, että naisten toiminta oli aina kytköksissä mieheen, siinä missä miesten saavutuksia ja toimia arvioitiin itsenäisinä. Miehet eivät joutuneet valitsemaan perheen ja uran välillä.

²⁷⁸ "Married Women and the London County Council", *Time and Tide* 27.2.1925

²⁷⁹ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 12.5.1923.

²⁸⁰ Käytän sanaa "sinkku" (engl. single), koska suomen kielessä ei ole muuta kompaktia käsitettä naiselle, joka ei ole parisuhteessa, mutta ei myöskään elä yksin (monet elivät sukulaisten tai ystävien kanssa) tai välttämättä ole naimaton esimerkiksi asumiseron takia.

²⁸¹ Smith 2007: 93.

²⁸² Alberti 1989: 131–132.

Vanhanpiian²⁸³ elämän valinnut keskiluokkainen nainen joutui siis luopumaan oman perheen mahdollisuudesta, ja sai tuon taakan lisäksi kohdata yhteiskunnan vihamielisyyden ja mahdollisesti myös oman lähisuvun tuomion. Johanna Alberti esittelee kirjassaan *Beyond Suffrage* 14 1920-luvulla toiminutta naisaktivistia, joista suurin osa oli poliittisen uran takia valinnut naimattomuuden tai vähintään lapsettomuuden. Esimerkiksi kirjallisesta urasta kiinnostunut Evelyn Sharp (1869—1955) ei saanut tukea haaveilleen perheeltään, joka oletti hänen odottavan isänsä taloudessa sopivaa aviomiestä. Tuskastuttuaan odottajan elämään Sharp muutti yksin Lontooseen ja liittyi naisjärjestöön päästen vihdoinkin kirjoittamaan ja toimimaan tärkeänä näkemiensä asioiden hyväksi. Sharpin äiti julisti tyttärensä elämän syntiseksi ja koko suku hyljeksi häntä vuosia.²⁸⁴ Albertin mukaan vihamielisyys naimattomina pysytteleviä naisia kohtaan olikin merkittävä piirre sotienvälisessä brittiyhteiskunnassa. Tällaiset naiset, etenkin nuoremmat, nähtiin liian vahvoina ja uhkaavan itsevarmoina verrattuna sodassa haavoittuneisiin ja mieleltään järkkyyneisiin nuoriin miehiin. Albertin mukaan julkisessa keskustelussa ilmaistiin, että naimattomina pysyvät naiset olivat valinneet väärän tien ja hylänneet luonnollisen tehtävänsä äiteinä ja vaimoina. Lisäksi heitä epäiltiin hedelmättömiksi ja naisina rikkonaisiksi.²⁸⁵

Samanlaisia tulkintoja on tehnyt tutkija Susan Kent, jonka mukaan naimattomat naiset nähtiin uhkana koko yhteiskuntarauhalle. Kentin mukaan rintamalta palaavat miehet haluttiin pitää tyytyväisinä ja etenkin työllistettyinä, jolloin työssäkäyvät sinkkunaiset muodostuivat viholliseksi. Lisäksi Kent esittää, että sodan jälkeen haluttiin palauttaa asiat mahdollisimman perusteellisesti entiselleen, mikä tarkoitti perinteisten sukupuoliroolien korostamista ja ”sukupuolirauhan” julistamista. Tämä taas johti siihen, että naimattomista naisista tehtiin tuon sukupuolirauhan pahin uhkakuva: pelkkä heidän olemassaolonsa, puhumattakaan feministeistä jotka vaativat heille laajempia oikeuksia, uhkasi sytyttää uuden konfliktin ja sodan sukupuolten välille.²⁸⁶

Tasa-arvoa ajaneet feministit eivät hyväksyneet näitä argumentteja tai naimattomien naisten syrjintää. Tutkija Dale Spender nostaa esiin *Time and Tideenkin* säännöllisesti kirjoittaneen merkittävän naisaktivistin ja feministisen teoreetikon Cicely Hamiltonin (1872—1952), joka otti elämäntehtäväkseen puolustaa naisten mahdollisuuksia itsenäiseen elämään. Spenderin mukaan Hamilton valitsi tietoisesti naimattomuuden pyrkien omalla esimerkillään osoittamaan, että naisen oli

²⁸³ Engl. Spinster. Suomen kielen ”vanhapiika” on hieman negatiivisesti väritynyt termi, mutta siihen on paremman puutteessa tyydyttävä. ”Ikäneito” on mielestäni yhtä huono, ja harhauttaa olettamaan, että tarkoitetut naiset olisivat kaikki olleet iäkkäitä.

²⁸⁴ Alberti 1989: 24—25.

²⁸⁵ Alberti 2013: 274.

²⁸⁶ Kent 1993: 99—107, 112.

mahdollista luoda ura ja pärjätä omillaan. Hamilton oli itse ensimmäiseltä ammatiltaan opettaja, mutta ryhtyi myöhemmin näyttelijäksi ja kirjailijaksi. Häneltä ilmestyi vuonna 1909 teos *Marriage as a Trade*, jonka pääväite oli, että miehet halusivat tehdä avioliitosta naisille pakollisen ja tästä johtuen naimattomien naisten mahdollisuudet kunnolliseen elämään oli tehty erittäin huonoiksi. Hamilton puhui omakohtaisen kokemuksen kautta kirjottaessaan, että yksin itsensä elättäminen oli naisille niin vaikeaa, että suurin osa ei etsinyt aviomiestä rakkauden, vaan hengissä selviämisen tarpeesta. Spenderin mukaan Hamiltonin sanoma oli myös, että naimaton nainen oli se, joka oli *tehnyt valinnan*, eikä suinkaan se, joka ei tullut valituksi. Cicely Hamilton halusi nähdä naiset itsenäisinä, miehistä riippumattomina toimijoina jo vuonna 1909.²⁸⁷

Hamilton oli merkittävä hahmo naisliikkeessä ja hänen ajatuksiaan kuunneltiin *Time and Tide* mukaan aina tarkalla korvalla. Tammikuussa 1923 julkaistussa henkilökuvassa kuvailtiin Hamiltonia periksi antamattomaksi, pelottomaksi ja huumorintajuiseksi naisasianaiseksi, joka oli vaatinut naisille oikeutta taloudelliseen itsenäisyyteen perustellummin ja terävämmin kuin yksikään toinen. Artikkelissa oli hyvin kunnioittava sävy, ja sen loppupuolella todettiin, että myöhemmin päästäisiin varmasti lukemaan elämäkertoja tästä kiehtovasta naisesta.²⁸⁸ *Time and Tide* jutun kirjoittaja ei toiveistaan huolimatta päässyt lukemaan yhtäkään elämäkertaa. Itsekin lukisin sellaisia mieluusti; Cicely Hamiltonin laajan kirjallisen tuotannon ja pitkäkestoisen feministiseen keskusteluun ja poliittiseen toimintaan osallistumisen perusteella tilaa lisätutkimuksille olisi.²⁸⁹

Sinkkunaisten asia oli paljon esillä *Time and Tidessa*. Usein korostettiin esimerkiksi sitä, kuinka eriarvoisessa asemassa sinkkunainen ja poikamies olivat. Säännöllisesti *Time and Tide*en kirjoittanut, Six Point Groupin puhujanakin toiminut, kirjailija ja journalisti Rebecca West (1892–1983)²⁹⁰ otti asiaan kantaa helmikuussa 1923. Westin mielestä oli uskomatonta, että ihmiset vilpittömästi uskoivat hallituksen argumentit, joissa miesten korkeampi palkka ja asema työelämässä perusteltiin sillä, että heillä todennäköisesti oli perhe elätettävänä. Jos miehen palkka perustui elatusvelvollisuuteen, miksi järjestelmä maksoi poikamiehelle huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi sukulaisiaan

²⁸⁷Spender 1982: 224, 444–225. Kursivointi omani.

²⁸⁸ "Personalities and Powers: Cicely Hamilton", *Time and Tide* 26.1.1923.

²⁸⁹ Hamiltonista on tietojeni mukaan kirjoitettu yksi tutkimus: Whitelaw, Lis: *The Life and Rebellious Times of Cicely Hamilton: Actress, Writer, Suffragist*. The Women's Press 1990. Hamilton tuli myöhemmin tunnetuksi myös pasifistina.

²⁹⁰ Rebecca Westin syntymänimi oli Cicely Fairfield, mutta hän otti myöhemmin taitelijanimen Rebecca West Ibsenin näytelmän *Rosmersholmin* kapinallisen sankarittaren mukaan. Monien muiden tässä tutkielmassa esiintyvien tapaan myös West oli entinen suffragetti. Hän ei ikinä opiskellut yliopistotutkintoaan loppuun, mutta hänestä tuli jo omana aikanaan erittäin tunnettu journalisti ja kirjailija. Hänen feministisiä esseitään julkaistiin muun muassa *New Statesmanissa*, *The New Yorkerissa* ja *Daily Telegraphissa*. Lisäksi West julkaisi matkakertomuksia, tietokirjoja sekä fiktiivisiä romaaneja.

palkallaan elättävälle vanhalle piialle? Miten voitiin maksaa yksin elävälle miehelle korkeampaa palkkaa kuin seitsemää lasta elättävälle leskinaiselle, ja *perustella tätä elätettävien määrällä?* Lopuksi West totesi vielä, että joissakin tapauksissa hallinto halusi ottaa yksilölliset tapaukset ja elämäntilanteet hyvinkin tarkasti huomioon, mutta tässä asiassa se tyytyi vain toteamaan, että käytössä oli ”karkeasti oikeudenmukainen systeemi”.²⁹¹ Nähdäkseni West pyrki jutussaan onnistuneesti paljastamaan hallinnon harjoittaman kaksinaismoralismin ja argumenttien epäloogisuuden. Jutun esittelemät olosuhteet osoittavat, kuinka kestäättömällä pohjalla valtapositiosta esitetyt ”rationaaliset” argumentit olivat: elättäjä-logiikan mukaisestihan poikamiehen ja naimattoman naisen olisi pitänyt saada saman verran palkkaa. Tulkintani mukaan näennäisesti järkeen perustuvan hallinnon argumentin takana lymyilikin puhtaasti tunneperäinen näkemys siitä, että naiset eivät kuuluneet työelämään.

Alhaisemman palkan lisäksi naimattomien naisten elämää vaikeutti saatavilla olevien kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen vähyys. Tutkija Jane Lewisin mukaan naisten palkat olivat niin pieniä, että oli suorastaan ihme, että he kykenivät yli päänsä pitämään itsensä hengissä saatika maksamaan vuokraa. Työnsaanti oli Lewisin mukaan yli päänsä sinkkunaisille hankalaa, ja vaikeutui iän myötä entisestään.²⁹² Tästä kaikesta huolimatta Lady Rhondda ilmaisi optimismia kirjoittaessaan *Time and Tide*ssa vuonna 1923, että itsensä elättäviä ja itse omasta taloudestaan huolehtivia naisia oli koko ajan enemmän. Rhonddan mielestä miehetkin olivat kasvavissa määrin alkaneet hyväksyä, että nainen oli kykenevä katsoman itse asioidensa perään. Rhondda näki tämän varsin loogisena, sillä tuskin työssäkäyvät miehetkään halusivat enää elättää kolmannen serkkunsa leskeä. Nuoret naiset olivat kuitenkin vielä kokemattomia raha-asioissa, josta johtuen kouliintuneena liikenaisena Rhondda aikoi kirjoittaa lehteensä pienen taloudenpidon ABC:n.²⁹³ Rhonddan usko miesten myönteisyyteen näyttää olosuhteet huomioon ottaen hieman naiivilta, mutta on muistettava, että hän oli elänyt erikoisolosuhteissa. Hänen isänsä oli aina suhtautunut tyttärensä liberaalisti, ja lisäksi varakkaan kreivin tytär oli varmasti saanut muutenkin hyvin erilaista kohtelua kuin monet muut työssäkäyvät naiset. Mielestäni on silti tärkeää huomata, kuinka vuonna 1923 Rhondda oli jo hyvin varma siitä, että taloudellisesti itsenäiset, työssäkäyvät naiset olisivat tulevaisuuden normi, vaikka ympäröivän yhteiskunnan valtanäkemyksessä vielä katsottiin, että nainen oli ensisijaisesti aviomiehestään riippuvainen äiti.

²⁹¹ Rebecca West: ”Equal Pay for Men and Women Teachers” *Time and Tide* 9.2.1923.

²⁹² Lewis 1984: 154, 168.

²⁹³ Lady Rhondda: ”Women and their money” *Time and Tide* 4.5.1923. Rhondda toteutti aikeensa, ja *Time and Tide*ssa julkaistiinkin vuonna 1923 taloudenpitoa käsittelevä juttusarja, jossa muun muassa opastettiin yksityiskohtaisesti miten avata pankkitili.

Avioliittomuuri osui siis pahiten opettajina ja viranhaltijoina työskenteleviin naisiin. Näillä aloilla se oli virallisesti säädetty käytäntö, kun taas muut työnantajat työllistivät tai jättivät työllistämättä naimisissa olevia naisia oman harkintansa mukaisesti. Vaimojen työkiellon lisäksi hallinnon ja opetuksen aloihin liittyivät erityisesti kysymykset samasta palkasta, tasa-arvoisesta rekrytointiprosessista sekä tasa-arvoisista mahdollisuuksista uralla etenemiseen. Vaatimukset näistä muodostivat Six Point Groupin kuuden kohdan ohjelman kaksi viimeistä kohtaa. Nähdäkseni SPG halusi taistella erityisesti opettajien ja viranhaltijoiden puolesta ensinnäkin siksi, että julkisten työnantajien toimiin uskottiin voitavan suoraan vaikuttaa lainsäädännöllä siinä missä yksityiset työnantajat olivat vapaita luomaan omat prosessinsa.²⁹⁴ Toiseksi toivottiin, että valtion esimerkki johtaisi muutkin työnantajat kohtelemaan sukupuolia tasa-arvoisesti.²⁹⁵ Six Point Groupin johtaja ja *Time and Tide* omistaja Lady Rhondda itse näki opettajien ja hallinnon työntekijöiden palkkatasa-arvon ja sukupuolten yhdenvertaiset mahdollisuudet ”avainreformina”. Hänen mukaansa näiden saavuttaminen loisi naisille parempia mahdollisuuksia yhteiskunnan kaikilla aloilla, minkä jälkeen voitaisiin helpommin jatkaa kohti lopullista päämäärää, sukupuolten tasa-arvoista statusta yhteiskunnassa.²⁹⁶

Otan ensimmäisenä käsittelyyn opettajat, joihin liittyi erityisesti kysymys samasta palkasta. Six Point Groupin ohjelman viides kohta linjasi, että naisopettajien [erittäin pieni] palkka suhteessa miehiin oli merkittävä epäkohta. Slogan kuului: ”Sama palkka samasta työstä!”²⁹⁷, ja se kiteyttikin feministien argumentin ytimen varsin mainiosti: jos kaksi ihmistä suoritti samoja työtehtäviä samalla koulutuksella ja samalla työpanoksella, heille olisi järjen ja oikeudenmukaisuuden nimissä kuulunut maksaa naisten mielestä yhtä suurta palkkaa.²⁹⁸ Näin ei kuitenkaan ollut. Tutkija Jane Lewisin mukaan naisille maksettiin tutkimusaikana noin 40—50% vähemmän kuin samoissa tehtävissä toimiville miehille.²⁹⁹ Jo aikaisemmin tässä tutkielmassa kerroin, että valtionhallinto kieltäytyi toteuttamasta naisten vaatimia reformeja vedoten siihen, ettei sillä yksinkertaisesti ollut niihin varaa. Samaa argumenttia käytettiin Olive Banksin mukaan myös keskustelussa samasta palkasta etenkin opetuslalla, kun koulutuksen rahoitukseen kohdistettiin 1920-luvulla leikkauksia. Lisäksi väitettiin, että naistyöntekijät eivät yksinkertaisesti olleet yhtä tehokkaita kuin miehet, ottivat enemmän sairaspöissaoloja ja kestivät fyysisesti vähemmän työtä. Banksin mukaan monet työnantajat, kuten

²⁹⁴ Tässä ajassa ei tunnuttu näkevän mahdollisuutena sitä, että lailla kiellettäisiin sukupuoleen perustuva syrjintä kaikilla aloilla.

²⁹⁵ Lady Rhondda: ”A Key Reform”, *Time and Tide* 16.2.1923.

²⁹⁶ Lady Rhondda: ”A Key Reform”, *Time and Tide* 16.2.1923.

²⁹⁷ ”Equal Pay for Equal work!” Ks. Esim *Time and Tide* 13.5.1921.

²⁹⁸ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 12.5.1923.

²⁹⁹ Lewis 1984: 164.

esimerkiksi paikallishallinnot, vastustivat samaa palkkaa kuitenkin eniten siksi, että naiset olivat työvoimana erittäin halpaa. Pätevän naisopettajan sai töihin puolella siitä hinnasta, mitä mies olisi maksanut. Banksin mukaan naiset myös pysyivät työnantajille edullisina työntekijöinä, koska varsinkaan naimisissa olevat naiset eivät uskaltaneet työpaikkansa menettämisen pelossa vaatia palkankorotuksia. Ajatus oli, että miehillä oli etuoikeus työpaikkoihin, ja jos mies- ja naistyönhakija kustantaisivat työnantajalle yhtä paljon, mies tulisi aina valituksi.³⁰⁰

Tutkijat ovat hyvin yksimielisiä siitä, että 1920-luvulla vaatimus samasta palkasta ei vielä saanut yhteiskunnassa laajaa kannatusta, eikä asia edennyt Britanniassa muutamien naisjärjestöjen kampanjoista pidemmälle ennen kuin vasta 30 vuotta myöhemmin.³⁰¹ Etenemistä hankaloittivat myös naisjärjestöjen keskinäiset näkemyserot: niin kutsutun uuden feminismin mukaisesti ajatelleet tahot, kuten NUSEC ja *Women's Cooperative Guild* – järjestö eivät pitäneet palkkatasa-arvoa ensisijaisena tai erityisen ajankohtaisena teemana. Naisjärjestöistä suurin, NUSEC, otti äitiyden tukemisen sekä naisia suojelevan työläinsäädännön agendansa kärjeksi. Johanna Albertin mukaan järjestöä johtanut Eleanor Rathbone ajatteli, että palkkatasa-arvosta voitaisiin puhua vasta sitten, kun kodeissa työnsä tekevät äidit olisi vapautettu miestensä taloudellisesta holhouksesta perhetuella.³⁰²

Six Point Groupin tärkein taistelupari naisopettajien oikeuksien puolustamisessa oli *National Union of Women Teachers* (NUWT), joka oli yksi harvoista naisten omista ammattiliitoista, sekä monien tutkijoiden mielestä myös yksi aikakauden feministisimmistä organisaatioista.³⁰³ NUWT:n olivat perustaneet vuonna 1920 opettajien kansallisesta ammattiliitosta *National Union of Teachers* (NUT):sta lähteneet naisopettajat. He olivat jättäneet NUT:n pääasiassa juuri palkkakysymysten takia: kansallinen liitto oli ottanut palkkatasa-arvon viralliselle agendalleen jo vuonna 1919, mutta kieltäytyi ryhtymästä sen suhteen mihinkään käytännön toimiin. Helen Jonesin mukaan NUWT:n feministinen agenda ylsi pian kuitenkin käsittelemään yhteiskunnan ongelmia huomattavasti opetusalaan laajemmin: NUWT:laiset näkivät koulutuksen avaimena yhteiskunnan sukupuolittuneiden rakenteiden purkamiseen. He kampanjoivat muun muassa tyttöjen ja poikien opetuksen yhdenmukaistamisen, naisten äänioikeuden laajentamisen ja tasa-arvoisen moraalistandardin puolesta. Lisäksi NUWT verkostoitui muiden ammattiliittojen sijaan ahkerasti juuri muiden

³⁰⁰ Banks 1993: 41, 115–16.

³⁰¹ Jones 2000: 60; Lewis 1984: 204; Banks 1993: 20. Sama palkka miehille ja naisille julkisilla aloilla säädettiin lakiin Britanniassa vasta vuonna 1954, eikä sitä ole käytännössä täysin saavutettu vielääkään.

³⁰² Alberti 1989: 126, 129, 169–171.

³⁰³ Jones 2000: 58; Banks 1993: 41; Alberti 1989: 155.

kansallisten ja kansainvälisten naisjärjestöjen kanssa pyrkien tekemään töitä kaikkien naisten aseman nostamisen eteen.³⁰⁴

Time and Tide antoi mieluusti palstatilaa NUWT:n kannanotoille ja tuki niitä varauksetta. Naisopettajia puolustaessaan NUWT ja Six Point Group saivat vastaansa kansallisen opettajaliitto NUT:n, joka vuoden 1922 jälkeen lopetti tukensa naisopettajien palkkojen nostamiselle,³⁰⁵ sekä avoimen antifeministisen rehtoriliitto *the National Association of Schoolmasters*:n, joka linjasi vuonna 1922, että miesopettaja ei saisi missään olosuhteissa työskennellä naisen alaisuudessa. Tämä tarkoitti, että sekakouluilla täytyisi aina olla miesrehtori, ja naiset saisivat johtaa vain tyttökouluja.³⁰⁶ Rehtoriliitto kannatti jyrkkää erottelua sukupuolten välille,³⁰⁷ niinpä se linjasi myös, että etenkin vanhempien poikien ei missään nimessä tulisi olla naisopettajan opetuksessa. Tämä ”dominantin naisvaikutuksen alaisuudessa” olemisen vaaransi rehtoriliiton mukaan poikien maskuliinisuuden ja heikensi heidän mahdollisuuksiaan pärjätä tulevaisuudessa työelämässä. Tähän *Time and Tide* vastasi, että rehtoriliiton tunteet taisivat kummuta isiltä perityistä ennakkoluuloista ja menneisyyden valheellisista naiskäsityksistä enemmän kuin todellisesta huolesta poikien hyvinvoinnista. Tällä hetkellä maassa toimivat 53 naisrehtoria, sekä vuosikymmeniä opettaneet lukuisat naisopettajat olivat jo todistaneet kykynsä ja ammattitaitonsa käytännössä, ja heidän opettamistaan pojista oli tullut kelpo kansalaisia.³⁰⁸ Asiaa kommentoineen pääkirjoituksen sävy oli suorastaan pilkallinen; *Time and Tiden* katsoi rehtoriliiton johdon olevan epätoivoisesti menneisyyden rippeisiin tarrautuva, pikkumaisten typerysten joukko, jonka argumentit tosielämän todisteet olivat jo aikoja sitten todistaneet perättömiksi.

Keskustelussa opetusalaista oli siis vastakkain kaksi hyvin erilaista kantaa: NUT:n ja Rehtoriliiton näkemys siitä, että parasta olisi, jos sukupuolet kävisivät koulunsa erillään, heidän opetuksestaan huolehtisi samaa sukupuolta edustava opettaja, ja poikia kouluttaville miehille kuuluisi korkeampi palkka kuin naisopettajille. Naisopettajan poikiin tartuttaman ”feminisaation” pelon nimissä myös sanottiin, että ammatin houkuttelevuus miehille olisi taattava kunnollisella palkalla, joka tarkoitti sitä, ettei naisopettajien palkkoja ollut varaa nostaa. Esimerkiksi William Davis – niminen herra kirjoitti *Time and Tidessa*, että poikien koulutus ei toki sinällään ollut tärkeämpää kuin tyttöjen, se vain vaati suurempia investointeja.³⁰⁹ Toinen naisten palkankorotuksia vastustanut oli puheessaan todennut, että

³⁰⁴ Jones 2000: 58–59.

³⁰⁵ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 27.10.22.

³⁰⁶ Banks 1993: 41.

³⁰⁷ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 27.10.1922.

³⁰⁸ ”Scholastic Feuds”, *Time and Tide* 25.4.1924.

³⁰⁹ William Davis: ”Equal pay for equal work”, *Time and Tide* 6.5.1921.

naisille olisi maksettava vähemmän palkkaa, jotta he pysyisivät naimattomina pidempään. Sama puhuja oli myös katsonut, että huonossa taloustilanteessa kaikki mahdolliset varat tulisi naisopettajien sijaan käyttää lapsiin. Tähän taas *Time and Tide*, edustaen naisopettajien näkemystä, totesi, ettei nähnyt mitään loogista yhteyttä huonon palkan ja naimattomana pysyttelemisen välillä, eikä uskonut alipalkattujen ja sorrettujen opettajienkaan varsinaisesti edistävän lasten hyvinvointia.³¹⁰ *Time and Tiden* mielestä opettajan sukupuolella ei ollut tyttöjen tai poikien opettamisessa merkitystä, ja pätevät, pedagogisesti kyvykkäät naisopettajat ansaitisivat työstään aivan yhtä suuren korvauksen kuin mieskollegansa.³¹¹

Mielestäni tässä keskustelussa on monia kiinnostavia piirteitä. Huoli uhatusta maskuliinisuudesta on kiintoisa: se osoittaa, että lukittuihin, essentialisesti erilaisiin sosiaalisiin sukupuoliin uskoneet jossain määrin kuitenkin näkivät sukupuoli-identiteetin opittuna ja sosiaalisesti rakentuneena. Argumentti naisopettajien kyvystä ”feminiinisellä vaikutuksellaan” pilata poikien kasvu maskuliiniseksi miehiksi näyttäisi kumoavan argumentin luonnollisesta, syntymässä saadusta ja muuttumattomasta (sosiaalisesta) sukupuolesta. Huolensa esittäneet tuskin tätä kuitenkaan itse käsittivät. Tutkimani feministit sen sijaan näyttäisivät uskoneen hyvinkin vahvasti opittuihin ja kasvatuksen kautta rakennettuihin sukupuolirooleihin (aiheesta lisää luvussa 5.) Lisäksi tässäkin keskustelussa näkyy, että naisten oletettiin laittavan muiden tarpeet aina omiensa edelle. Lisää palkkaa vaatinut naisopettaja oli itsekäs, kun ajatteli omaa elantoaan ennen lasten hyvinvointia, siinä missä paksua palkkaansa nostanut miesopettaja ei saanut osakseen kritiikkiä. Itseäni riemastuttaa myös *Time and Tiden* armoton ja kyyninen ote: lehti katsoi miehisten valtaansa takertuvien auktoriteettien olevan sokeita typeryksiä, eikä pelännyt kirjoittaa näkemystään sivuilleen.³¹² Surullista on, että NUWT:n, Six Point Groupin ja *Time and Tiden* 1920-luvulla esittämä hyvin perusteltu vaatimus ei saanut ratkaisevaa laajempaa kannatusta vielä vuosikymmeniin.

Vaatimus palkkatasa-arvosta koski toki myös hallinnon viroissa työskenteleviä naisia, mutta kuten lady Rhondda avainreformista kirjoittaessaan totesi, viranhaltijoiden kohdalla mahdollisuuksien tasa-arvo nähtiin vielä tärkeämpänä.³¹³ Six Point Groupin alkuperäisen ohjelman kuudes ja viimeinen kohta oli naisten asema valtion viroissa, ja tällä haluttiin puuttua nimenomaan naisten syrjintään hallinnon rekrytointi- ja etenemisprosesseissa. Naisten oli todella vaikea yli päänsä päästä hallinnon virkoihin, ja vuoteen 1924 asti miesten ensisijaisuus rekrytoinnissa oli taattu lailla. Tutkija Helen

³¹⁰ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 19.1.1923.

³¹¹ Eleanor Wembridge: ”Equal pay for teachers in the United States”, *Time and Tide* 2.2.1923.

³¹² Ks. Esim R.F. Cholmeley: ”Equal Pay for Equal Work”, *Time and Tide* 13.5.1921.

³¹³ Lady Rhondda: ”A Key Reform”, *Time and Tide* 16.2.1923.

Jonesin mukaan tämänkin jälkeen kaikkialla hallinnossa rehottavat sukupuoleen perustuvat syrjimiskäytännöt pitivät avioliittomuurin ohella huolen siitä, että naisten määrä valtion viroissa pysyi vähäisenä. Yksittäinen pääsykokeen ja rekrytointiprosessin läpäissyt nainen sai taistella todella sinnikkäästi, jos halusi ylennyksen, sillä vaikka työssäolovuodet ja kokemus olisivatkin riittäneet, naiset ohitettiin helposti ylenemisprosesseissa kokonaan.³¹⁴ Vuoteen 1924 asti Six Point Group argumentoikin sisäänottovaatimusten tasa-arvoistamiseksi: naisten tulisi saada kilpailla pääsykokeissa yhdenvertaisina mieshakijoiden kanssa, ja pelkästään kykyjen pitäisi ratkaista lopullisessa valinnassa. *Time and Tide* pyrki vetoamaan esimerkiksi vuoden 1919 *Sex Disqualification Removal Act* -lakiin, jossa suoraan kiellettiin sukupuoleen perustuva syrjintä julkisissa viroissa.³¹⁵ Kampanja tuotti jonkinlaista tulosta, kun naiset pääsivät vuodesta 1925 alkaen teoriassa osallistumaan sisäänpääsykokeisiin samoin ehdoin miesten kanssa.

Seuraavaksi huomio kiinnitettiin naisten harvalukuisuuteen hallinnon ylemmissä viroissa.³¹⁶ Vera Brittain (1893—1970)³¹⁷ kirjoitti hallinnossa harjoitettavasta sukupuolisyrynnästä laajasti elokuussa 1924. Brittain epäili ensinnäkin, että naiset laitettiin tahallisesti vain rutiinitehtäviin kuten pikakirjoittajiksi ja puhelimenhoitajiksi esittäen valheellisesti, että naiset sopivat parhaiten näihin tehtäviin, koska todellisuudessa heidän ei haluttukaan tekevän miesten kanssa samoja töitä. Brittain katsoi, että tällä tavoin estettiin naisten vaatimukset palkkatasa-arvosta, kun voitiin sanoa, että kyseessä eivät olleet samat työt. Brittainin mielestä naiset eivät ”luonnostaan” sopineet rutiinitöihin sen paremmin kuin miehetkään, ja heillä pitäisi olla mahdollisuus omien kykyjensä mukaan päästä myös kiinnostavampiin tehtäviin, kuten diplomatian ja siirtomaiden hallinnon aloille. Lopuksi Brittain korosti, että tällä hetkellä kyse ei ollut rehdistä kilpailusta, vaan naisia aktiivisesti estettiin pääsemästä hallinnon ylempiin virkoihin. Tähän vaadittiin muutosta parlamentissa, kun Lady Astor ja toinen naiskansanedustaja Margaret Wintringham (lib.) yrittivät painostaa Labour-hallitusta toimimaan tilanteen muuttamiseksi. He olivat kuitenkin saaneet kuulla, että asialle ei aiottu tehdä mitään.³¹⁸

³¹⁴ Jones 2000: 151.

³¹⁵ ”A person shall not be disqualified by sex or marriage from being appointed to or holding of any civil or judicial office or post.” ”The Civil service and the sex disqualification removal act”, *Time and Tide* 17.8.1923.

³¹⁶ ”Westminster”, *Time and Tide* 19.12.1924. Lady Astor kysyi parlamentissa sisäministeriltä, oliko tämä tietoinen, että vuoden sisään vain yksi nainen oli saanut toimihenkilötasolla ylennyksen. Ministeri vastasi olevansa tietoinen asiasta, ja ettei nähnyt asiassa mitään huomautettavaa.

³¹⁷ Kirjailija Vera Brittain oli parhaan ystävänsä Winifred Holtbyn tapaan Six Point Groupin nuorempaa jäsenistöä. Kuten Holtby, hänkin oli opiskellut kirjallisuutta Somerville collegessa. Brittain oli feminismiin lisäksi myös intohimoinen pasifisti.

³¹⁸ Vera Brittain: ”Opportunity and Importunity”, *Time and Tide* 1.8.1924.

Vera Brittainin artikkelista käy nähdäkseni ilmi, että tutkimani feministit havaitsivat rakenteellisen ja instituutioihin juurtuneen sukupuolisyrynnän ja kaksinaismoralismin, kokivat ne epäoikeudenmukaisina ja vaativat niihin muutosta. He uskoivat, että naiset kykenisivät rehdyssä kilpailutilanteessa nousemaan johtotehtäviin ja kantamaan vastuuta. *Time and Tide* ja Six Point Group eivät siis monien aikalaisten tapaan uskoneet, että kaikkien naisten parhaat ominaisuudet olisivat äitiydessä ja huolenpidossa, tai että naiset eivät olisi kunnianhimoisia, kiinnostuneita politiikasta tai kykeneviä esimerkiksi diplomaattisiin tehtäviin. Tämä tuntuu nykypäivänä itsestäänselvyyksien kertomiselta, mutta 1920-luvun Britanniassa käsitykset naisten kyvyistä, kiinnostuksen kohteista ja heille ”sopivista” ammateista olivat hyvin erilaisia. Tutkijoista esimerkiksi Martin Pugh on esittänyt, että suuri osa myös naisista uskoi naisten toisarvoisuuteen kaikkialla muualla kuin kodin piirissä.³¹⁹ Nähdäkseni koko naissukupuoli generalisointiin yhtenäiseksi massaksi, jossa kaikki naiset olivat ensisijaisesti sukupuolensa edustajia eivätkä itsenäisiä yksilöitä. Tästä lisää seuraavaksi.

4.3 Universaali ihminen (mies) ja sukupuoleensa sidottu nainen

Kuten tässä tutkielmassa olen esittänyt, 1920-luvun Britanniassa uskottiin vielä vahvasti erillisten elämänpiirien ideologiaan, jossa nainen ja mies olivat luonnostaan hyvin erilaisia, ja tästä johtuen sopivat maailmassa erilaisiin tehtäviin. Edellisessä luvussa esittelin, kuinka naisille kieltäydyttiin maksamasta samaa palkkaa samasta työstä vedoten esimerkiksi naisten ensisijaisiin tehtäviin äiteinä ja poikien oikeuteen saada opetusta miesopettajalta. Lisäksi naisia syrjittiin systemaattisesti hallinnon viroissa, eikä heitä haluttu päästää hierarkiassa korkeammalle. Tätä taas perusteltiin monissa tapauksissa sillä, että naiset sopivat hyvin rutiinityöhön. Mona Wilson-niminen aikalaistarkkailija kirjoitti *Time and Tidessa* helmikuussa 1923 epäilevänsä, että todellinen syy naisten huonoihin lähtökohtiin työelämässä olivat kuitenkin heistä tehtävät yleistyksiset. Wilsonin mukaan naisista ja naisten osaamisesta tehtiin yleisesti seuraavat olettamet: naiset pitivät rutiinityöstä, he eivät pitäneet vastuusta ja keskittyivät liikaa yksityiskohtiin. Wilsonin mielestä yksikään näistä väitteistä ei pitänyt yleisenä lakina kaikkiin naisiin, ja niiden tekeminen oli erittäin vaarallista ja perusteetonta. Kiintoisin Wilsonin tekemistä huomioista oli kuitenkin, että näitä väitteitä esittävät miehet eivät koskaan tehneet yleistyksiä omasta sukupuolestaan, jos huomasivat mieskollegan pitävän vaikkapa rutiinityöstä.³²⁰ Wilsonin huomiot ovat teräviä: nähdäkseni tutkimusaikana naiset nähtiin aina ensisijaisesti

³¹⁹ Ks. Pugh 1992.

³²⁰ Mona Wilson: ”Women in the Civil Service” *Time and Tide* 16.2.1923.

sukupuolensa edustajina, siinä missä miehet olivat yksilöitä, universaaleja ihmisiä. Naiset myös oletettiin yhtenäiseksi joukoksi, jonka kaikki edustajat kantoivat tiettyjä, hyvin tarkkaan määriteltyjä ominaisuuksia, siinä missä miesten olemisen ja toimimisen sallittu kirjo oli huomattavasti moninaisempi.

Monet tutkijoista ovat tulleet Wilsonin kanssa samoihin päätelmiin (kumma kyllä miestutkijat eivät ole nostaneet asiaa esille). Olive Banks sanoo, että hyvistä yrityksistä huolimatta Six Point Groupin vetoomukset liberaaleihin ajatuksiin yksilön oikeuksista eivät tehonneet, koska naisia ei välttämättä nähty itsenäisinä ihmisyksilöinä.³²¹ Myös Susan Kent toteaa, että tutkimusajalla yhteisö jaettiin kahteen: ihmisiin ja naisiin, joista naiset olivat ikään kuin ihmisyyden alalaji. Kent kuitenkin nostaa esille, että ”vanhat feministit” kuten Six Point Group, torjuivat ajatuksen kummankaan sukupuolen erityisominaisuuksien korostamisesta ja yrittivät puhua yhdestä ihmisyydestä.³²² Lähdemateriaalini vahvistaa Kentin tulkinnan. *Time and Tide* pyrki jatkuvasti osoittamaan yhteiskunnassa harjoitetun kaksinaismoralismin ja kumoamaan käsitykset naisista yhtenäisenä joukkona. Lisäksi lehteen kirjoittaneet naiset ja lady Rhondda omissa muistelmissaan pohtivat yleistyksien sukupuolirooleja luonutta vaikutusta ja taustoja erittäin terävästi ja oivaltavasti.

Ensinnäkin *Time and Tide* ilmaisi ärsyntyntymisensä julkiseen keskusteluun, jossa puhuttiin yleisesti ”naisten asiasta” ja esitettiin naisäänestäjät yhtenäisenä joukkona. Pääkirjoituksessa marraskuussa 1922 kritisoitiin pääministeri Andrew Bonar Law’ta (kons.), joka oli luvannut puheessaan ajaa ”naisten asiaa” erittelemättä tarkemmin mitä tällä tarkoitti. *Time and Tiden* yleisönosastolle kirjoittanut L. Meade-King teroitti, että naiset eivät olleet yhtenäinen ryhmä, jolla olisi yksi mielipide kaikista ”naisten asioista”, vaan kuten miehetkin, olivat jakaantuneet eri tavalla ajatteleviin ryhmiin.³²³ Samaten pääkirjoituksessa 19.6.1925 kritisoitiin erästä miespoliitikkoa, joka oli tulkinnut *Mother’s Union* –naisjärjestön kannan edustavan kattavasti ”naisäänestäjien” mielipidettä. *Time and Tide* katsoi, että yksittäisen naisjärjestön kannan esittäminen kaikkien naisten näkemyksenä oli sama asia, kuin vaikkapa YMCA:n mielipiteiden hyväksyminen kaikkien miesten edustajaksi.³²⁴

Myös tuolloinen valtiovarainministeri Neville Chamberlain (kons.) sai osansa: hän oli vakuuttanut vaalien alla konservatiivipuolueen pitävän huolta naisten ja lasten asioista. *Time and Tide* tiedusteli, miten Chamberlain ensinnäkin ajatteli erottaa naisten ja lasten asiat miesten asioista, ja miksi naisia

³²¹ Banks 1993: 130.

³²² Kent 1993: 125

³²³ L. Meade-King: ”Mr. Bonar Law and Women electors”, Yleisönosasto, *Time and Tide* 24.11.1922.

³²⁴ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 19.6.1925.

piti kohdella erillisenä luokkana, varsinkaan kun tuolle luokalle ei oltu valmiita tekemään erillisiä lupauksia? Lopuksi todettiin, että vaalipuheissa yleisesti oletettiin, että naiset olivat jokin yhtenäinen, omituinen, puoli-inhimillinen luokkansa.³²⁵ Nähdäkseni näissä kirjoituksissa pyrittiin sanomaan, että naiset olivat ihmisiä siinä missä miehetkin. Yhtä lailla kuin miehetkin, naiset olivat kirjava joukko eri tavalla ajattelevia, erilaisista taustoista tulevia yksilöitä, eivätkä he, kuten eivät miehetkään, kyenneet muodostamaan miljoonien ihmisten yhtä yhteistä mielipidettä. Poliitikkojen puheissa näkyy mielestäni hyvin, kuinka naiset olivat ensisijaisesti aina sukupuolensa edustajia, kun taas miehet edustivat kansalaisina tai ihmisinä puolueita, ammattiliittoja tai yhteiskuntaluokkia. Naisten kohdalla riittäväksi katsottiin, kun kuultiin yhden naisjärjestön tai yhden yksittäisen naisen mielipide parlamentissa tai erilaisissa komiteoissa. ”Mies” ei ollut sukupuoli samalla tavalla kuin nainen.

Naisäänestäjiä kuitenkin mitä ilmeisimmin kohdeltiin varsinkin mediassa yhtenä massana, jota mielellään syytettiin ”vääristä” vaalituloksista. *Tideway*-palstalla nimimerkki Big Ben pohti, kuinka vastikään äänioikeutensa saaneita naisia oli helppo syyttää kaikissa puolueissa kilpailevan puolueen valheellisten lupauten uskomisesta. Tappiotilanteessa päiviteltiin, kuinka typerät naisäänestäjät olivat aiheuttaneet tappion äänestämällä vastapuolen typeriä ehdokkaita, mutta samoja typeryyksiä äänestäneillä miehillä ei tuntunut olevan merkitystä.³²⁶ Nähdäkseni tässä kuten edellä huomataan, kuinka miehen sukupuoli piiloutui universaalin ihmisen taakse, siinä missä naisten päätökset ja toiminta olivat aina jäljitettävissä juuri sukupuoleen ja sen kuviteltuihin ominaisuuksiin. Vuonna 1924 *New Statesman* -lehti oli julkaissut analyysin, jossa naisäänestäjiä pidettiin vaalien epävarmuustekijänä, koska naimattomat naiset äänestivät vaihtuvien miespuolisten ”ystäviensä” ohjeiden mukaisesti, eikä vaalitulosta voitu tästä syystä kunnolla ennustaa. Naimisissa olevien naisten oletettiin äänestävän aviomiestensä ohjeiden mukaan.³²⁷ Jutusta voidaan nähdäkseni yleistämisen lisäksi (taas) huomata, kuinka naista ei haluttu nähdä itsenäisenä toimijana tai ajattelijana, vaan tämän toimet ja mielipiteet sidottiin mieheen.

Time and Tide julkaisi vuonna 1924 naisten yleistämistä käsitelleen juttusarjan, jossa vierailevana kirjoittajana sotakirjeenvaihtaja ja kirjailija Oliver Madox Hueffer (1877 – 1931) läksytti sydämensä kyllyydestä yleistämiseen syylistyvää lehdistöä yleisöineen. Ensimmäisessä jutussa Hueffer kritisoi lehdistön kiinnostusta naisten ulkonäköön. Hänen mielestään naisilla oli oikeus tulla kohdelluiksi

³²⁵ ”The Woman Voter”, *Time and Tide* 30.11.1923.

³²⁶ ”In the Tideway” *Time and Tide* 11.3.1921.

³²⁷ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 10.12.1924. *Time and Tide* oli *Statesmanin* jutusta raivoissaan; miten tällaista naisvihamielistä propagandaa yli päänsä kehdatiin julkaista? Lehti ei ollut myöskään suostunut julkaisemaan ilmeisesti *Time and Tiden* toimituksen laatimaa, kunnollista vastakirjoitusta ”analyysilleen”.

osaavina ja ajattelevina ihmisinä, eikä vain viehättävinä ja eksoottisina neitoina. Huefferin mukaan lehdistöllä oli tapana naisia käsitellessään kirjoittaa jutuissa enemmän naisten kauneudesta kuin heidän teoistaan, ja halventaa esimerkiksi ihmishenkiä pelastanutta naislääkärinä puhumalla vain hänen suloisuudestaan. Hueffer totesi, ettei ollut ikinä nähnyt otsikkoa, jossa kuvailtaisiin miehen ulkonäköä.³²⁸ Nähdäkseni Hueffer tässä pyrki ensinnäkin osoittamaan vallinneen kaksoisstandardin, jossa sukupuoli arvioitiin hyvin erilaisin kriteerein. Naisia katsottiin ensisijaisesti ulkonäön kautta, kun taas miesten kohdalla huomioitiin teot ja ajatukset. Lisäksi Hueffer halusi kenties jossain määrin rikkoa myyttistä kuvaa sadunomaisista, jalustalle nostetuista naisista, jotka eivät aivan olleet ihmisiä.

Juttusarjan toisessa osassa Oliver Hueffer kohdisti kritiikkinsä erityisesti lehdistön tapaan laajentaa yksittäisten naisten vahingot tai hölmöt lausunnot edustamaan koko sukupuolta. Hänen mielestään suurin osa ihmisistä oli sukupuoleen katsomatta idiootteja, mutta pahin mahdollinen oli yleistyksiä tekevä lehti- tai mainosmies:

”Yksittäisellä idiootilla ei tietenkään ole niin suurta merkitystä, mutta kun brittiläisen propagandistin tai kansallisen mainostajan kaltaiset aasit levittävät julkisuuteen materiaalia, johon voidaan perustaa se sietämätön oletus, jonka mukaan on yllättävää, jos nainen on mitään muuta kuin idiootti, pelkuri tai lavertelija, en näe muuta vaihtoehtoa kuin toivoa kyseisen miehen saavan ansaitsemansa pikaisen tuhon asiansa osaavien naisten käsissä.”³²⁹

Tässä kirjoituksessa on mielestäni erityisen huomionarvoista se, että Hueffer näki lehdistön ja mainosalan luoman naiskuvan muokkaavan ihmisten käsityksiä. Hän myös julisti median naiskuvan valheelliseksi ja perusteettomaksi, ja toivoi siihen todenmukaisuutta. Tutkijoiden mukaan 1920-luvulla lehdistö ja etenkin erilaiset naisille suunnatut aikakauslehdet rajasivatkin naisten toimintakentän ja kiinnostuksen kohteet hyvin perinteisesti: lehdet keskittyivät kotitalousasioihin, kauneuteen ja pukeutumiseen, ja antoivat myös käytännön vinkkejä aviomiesten miellyttämiseen. Sanomalehtiin oli ilmestynyt ”naisten sivu”, joka niin ikään käsitteli edellä lueteltuja teemoja.³³⁰

³²⁸ Oliver Madox Hueffer: ”If I were a woman” *Time and Tide* 29.8.1924.

³²⁹ ”The individual idiot does not matter very much, of course, but when asses such as our friend British propagandist or the nation wide advertiser spread broadcast matter upon which can be based the insufferable assumption that it is surprising for a woman to be anything but an idiot, a coward or a sneak, he appears to me to deserve prompt extirpation at the hands of women who know how to treat them.” Oliver Madox Hueffer: ”The Women were splendid” *Time and Tide* 5.9.1924.

³³⁰ Thackery 2013:202–203. *Time and Tide* julkaisi vuonna 1924 ”Miesten sivua” vastalauseena inhoamilleen naisten sivuille. Miesten sivulla kuvitteelliset hätääntyneet miehet kyselivät pukeutumisvinkkejä ja neuvoja vaimojensa miellyttämiseen. Ks. esim. *Time and Tide* 4.1.1921, 18.1.1924, 25.1.1924.

Tosin tutkija Catherine Clay on esittänyt, että jotkut kaupallisista naistenlehdistä olivat sisällöltään ajateltua feministisempiä ja pyrkivät tarjoamaan lukijoilleen laajan kattauksen maailman asioita naisnäkökulmasta.³³¹

Viimeisissä kolmessa jutussaan Oliver Madox Hueffer toivoi muutosta sukupuolten väliseen kanssakäymiseen ja etenkin miesten suhtautumiseen. Hänen mielestään naisten täytyisi ensinnäkin lopettaa turha keimailu ja laittautuminen, sillä se ei ainakaan edistänyt toverillisia, keskinäiseen kunnioittamiseen perustuvia suhteita sukupuolten välillä.³³² Lisäksi täytyisi tehdä loppu naisille suunnatusta erityiskohtelusta, kuten ovien availusta, tuolien tarjoamisesta ja muusta ”ritarillisuudesta”. Huefferin mielestä tällainen toiminta nimenomaan vahvisti käsityksiä naisista heikompina ja suojeltavina olentoina, sekä lisäsi nuorten miesten luuloja itsestään naisten holhoajina.³³³

Huefferin mielestä naiset syyllistyivät itsekkin yleistysten tekoon itsestään, ja moittikin yhtä lailla naisten tapaa alentaa omaa sukupuoltaan. Suurimman kritiikin Huefferilta saivat osakseen kuitenkin juuri lehdistö sekä muista valta-asemista sukupuolittuneita yleistyksiä latelevat miehet. Esimerkiksi kirkonmiehet syyllistyivät pahimpaan mahdolliseen kaksinaismoralismiin ja sukupuolioletusten rakentamiseen: he, ikuiset poikamiehet, vaativat aviossa olevia naisia synnyttämään 12 lasta ja samaan aikaan tuomitsivat modernit tytöt turmeltuneiksi irstailijoiksi. Miten nuori mies tällaista kuullessaan voisikaan tulla muuksi kuin naisvihaajaksi tai moraaliseksi pedoksi? Hueffer kysyi. Viimeisessä jutussaan hän julisti, että jokaista naisten yleistäjää tulisi lailla rangaista.³³⁴ Huefferin jutut on kirjoitettu todella pilkalliseen ja jopa ihmisvihamieliseen sävyyn, mutta ne ovat kaikessa kirpeydessään erittäin kiinnostavaa luettavaa. Hueffer luo sukupuolten välisistä suhteista teatteriesitystä muistuttavan kuvan, jossa molemmat puolet esittävät naurettavaa rooliaan käsittämättä omaa typeryyttään. Nähdäkseni hänen mielestään sukupuolet olivatkin nimenomaan rooleja, keksittyjä ja kuviteltuja kokonaisuuksia, joita ylläpidettiin toiminnan ja puheiden kautta. Tässä näkemyksessä on hämmästyttäviä kaikuja feministiteoreetikko Judith Butlerin 1990-luvulla esittämään näkemykseen siitä, että sukupuoli luodaan nimenomaan toiston ja tekojen kautta.³³⁵

Naiset siis nähtiin tutkimusaikanani usein ensisijaisesti sukupuolensa kautta ja yhtenäisenä joukkona. Miehet sen sijaan olivat ihmisiä, yksilöitä, joihin ei liittynyt samoissa määrin sukupuolitettuja

³³¹ Clay 2013: 203.

³³² Oliver Madox Hueffer: ”Pretty, Pretty”, *Time and Tide* 12.9.1924

³³³ Oliver Madox Hueffer: ”The Best of Both Worlds”, *Time and Tide* 26.9.1924.

³³⁴ Oliver Madox Hueffer: ”Ex Uno Disce Omnes”, *Time and Tide* 8.10.1924.

³³⁵ Ks. Butler, Judith: *Gender trouble* 1990.

oletuksia. Nähdäkseni tämä tiedostettiin jossain määrin jo tutkimusaikana: *Time and Tide* toimitus kirjoitti vuonna 1923 pohtineensa, että halu kohdella naisia eri tavalla kuin miehiä perustui valheelliseen tuntemukseen siitä, että naiset eivät olleet yksilöitä vaan ”sukupuoli”.³³⁶ Samaten Lady Rhondda havaitsi, että liikemaailmassa miehet tuntuivat aina olevan ensisijaisesti tietoisia siitä, että hän oli nainen eikä henkilö. Tämä tuli erityisesti esiin silloin, kun hän naisena oli jostain asiasta eri mieltä, jolloin hänen mielipiteensä sivuutettiin aivan eri tavalla kuin muiden läsnäolijoiden (hän oli ainut nainen). Lisäksi Rhondda huomasi, että hänen virheensä laitettiin aina hänen naiseuteunsa syyksi, aivan kuin ne olisivat vain näytteitä koko sukupuolen typeryydestä ja kykenemättömyydestä. Niinpä Rhondda kertoi yrittävänsä ikään kuin harhauttaa miehiä unohtamaan, että läsnä oli myös nainen. Tässä tärkeintä oli puhua aina vain asiaa (koska naiselta suvaittiin lörpöttelyä vielä vähemmän kuin miehiltä), mutta myös esimerkiksi itse tupakoida jatkuvasti, tällöin miehet kokisivat olonsa mukavaksi, sillä tupakointi naisten seurassa oli ilmeisesti paheksuttavaa.³³⁷

Margaret Rhondda toimi hyvin miesvaltaisessa liikemaailmassa ollen omien sanojensa mukaan lähes aina ainut paikalla ollut nainen (joka ei ollut tarjoilija tai sihteeri). Lisäksi Rhondda oli usein myös ensimmäinen erinäisiä positioita saavuttanut nainen, ja häntä pidettiin poikkeuksena sukupuolestaan.³³⁸ Rhondda toimikin vielä hiili-, teräs- ja laivanvarustusaloilla, joita ei varsinaisesti katsottu perinteisiksi naisten aloiksi. Tutkijoiden mukaan naisten toiminta julkisessa elämässä oli 1918 saadun osittaisen äänioikeuden jälkeen alkanut tulla yleisemmäksi ja hyväksyttymmäksi, mutta heidän toimintakenttäänsä rajattiin edelleen koskemaan perinteisiä ”naisten asioita”, eli lähinnä sosiaalipoliittisia kysymyksiä äideistä, lapsista ja kodeista, sekä terveydenhuollosta.³³⁹ Tätä rajausta ei toki tehty vain miesten toimesta, vaan tutkija Karen Huntin mukaan monet aktiiviset järjestö- ja poliittikonaiset kokivat itse, että heille oli tärkeää toimia nimenomaan vähäosaisimpien ja heikoimpien ihmisten puolesta. Näin ikään kuin valjastettiin julkisella toiminnalla koko kansakunnan hyväksi naisten ”luonnollisiksi” katsotut erityiskyvyt, kuten huolenpidon ja hoivaamisen taidot. Huntin mukaan eräät aktiivinaiset julistivat esimerkiksi, että vaimoina ja äiteinä asumiseen liittyvät poliittiset kysymykset olivat heidän erityisosaamisaluettaan.³⁴⁰ Naiset siis toimivat julkisella elämänalueella, mutta sielläkin useimmiten yksityisen elämänalueen ohjaamina tai aitaamina.

³³⁶ Engl. *Sex. Time and Tide* – toimituksen kommentti yleisönosastokirjoitukseen 26.1.1923.

³³⁷ Rhondda 1933: 229–232, 265–266.

³³⁸ Ibid.

³³⁹ Hunt 2013: 131; Bingham 2013:99.

³⁴⁰ Hunt 2013: 130–133.

Adrian Binghamin mukaan Britannian lehdistö ja kansalaisjärjestökenttä kyllä pyrkivät 1920-luvulla kouluttamaan vastikään äänioikeutensa saaneita naisia julkiseen elämään ja politiikkaan, mutta se tehtiin nimenomaan puhutellen naisia äiteinä ja vaimoina, sillä ajatus oli, että talous, ideologiset keskustelut tai varsinkaan ulkopolitiikka eivät edelleenkään kuuluneet naisille tai edes kiinnostaneet heitä.³⁴¹ Naisten toimintamahdollisuudet julkisessa elämässä perustuivat siis ajatuksiin, että koko naissukupuoli oli kiinnostunut vain kodin piirin asioista. Tämä rajausta näkyi erityisen hyvin ulkopolitiikassa, johon naisten ei haluttu edelleenkään osallistuvan. Tutkija Helen McCarthyn mukaan diplomatia pysyi koko sotienvälisen ajan miehisenä linnakkeena, vaikka naisjärjestöt vaativat naisille osallistumisoikeutta. Naisten vaatimukset sivuutettiin vetoamalla esimerkiksi siihen, että suurlähettiläiden vaimot edustivat jo valmiiksi Britannian naisia.³⁴² Nähdäkseni tässä näkyy erinomaisesti edellä esitelty ajatus siitä, että naiset edustivat aina sukupuoltaan ja jotakin mystistä yhteistä ”naisnäkemystä”; heillä ei ajateltu olevan yksilöllisiä näkemyksiä esimerkiksi poliittisiin tai filosofisiin kysymyksiin. McCarthyn mukaan muita perusteluita naisten ulossulkemiselle ulkopolitiikassa olivat myös vetoomukset naisten fyysiseen ja henkiseen heikkouteen ja haurauteen: he eivät kestäisi matkustelua, ja miten onnistuisi lastenhoito ja äidinvelvollisuuksien täyttäminen ulkomaanmatkojen aikana? Lisäksi katsottiin, että naisdiplomaatteja maailmalle lähettävää Britanniaa ei otettaisi vakavasti.³⁴³

McCarthyn mukaan monet naisjärjestöt, kuten NUSEC, pyrkivät kuitenkin uuden feminismin hengessä sanomaan, että juuri naisten erityisominaisuuksien takia heidät pitäisi ottaa mukaan ulkopolitiikkaan. Tässä näkemyksessä naisten ”luonnolliset ominaisuudet” kuten äidinvaistot, taipumus huolenpitoon ja elämän synnyttämisen kyky, tekivät heistä tarpeellisia kauheasta suursodasta toipuvassa maailmassa. Naisaktiivit sanoivat, että naiset toisivat uuden näkökulman kansainväliseen politiikkaan, ja ennen kaikkea edistäisivät rauhaa ja kansojen sopuisaa yhteiseloja. Monet tässäkin tutkielmassa esiintyvät naistoimijat, kuten esimerkiksi Vera Brittain ja Winifred Holtby, olivatkin hyvin aktiivisia kansainvälisissä naisjärjestöissä ja erilaisissa muissa kansainvälisissä liikkeissä. Eräs näkyvimmistä kansainvälistä uraa tehneistä naisista oli journalisti ja pasifisti Helena Swanwick (1864–1939)³⁴⁴, joka ammensi pasifismiinsa paljon vaikutteita

³⁴¹ Bingham 2013: 99.

³⁴² McCarthy 2013: 144, 153.

³⁴³ McCarthy 2013:153.

³⁴⁴ Swanwick oli toiminut ennen ensimmäistä maailmansotaa naisten äänioikeuskampanjassa muun muassa NUWSS:n lehden päätoimittajana. Sodan aikana pasifismista tuli hänelle kuitenkin tärkein aate, vaikka feminismi ei koskaan jäänyt kauas. Swanwick oli muun muassa mukana perustamassa *Women's International League for Peace and Freedom* -järjestöä ja otti kansainvälisten toimien lisäksi aktiivisesti osaa Britanniassa käytyyn keskusteluun naisten oikeuksista.

feminismistä. Swanwick muun muassa edusti ensimmäisenä naisena Britanniaa Kansainliitossa. Hän ei kuitenkaan halunnut tulla laitetuksi vain perinteisesti naisten asioita käsitteleviin komiteoihin (esim. ihmiskauppa ja pakolaisasiat), sillä hänen erityisosaamistaan olivat aseistariisunta ja rauhanneuvottelut.³⁴⁵ Vaikka naisia ei siis päästetty virallisesti osaksi valtion ulkopoliittikkaa ja päätöksentekoa, he kyllä osallistuivat Swanwickin tavoin yksilötasolla pyrkien vaikuttamaan kansainväliseen tilanteeseen esimerkiksi Kansainliiton kautta. Lisäksi sotienvälisenä aikana perustettiin useita naisten kansainvälisiä järjestöjä, kuten esimerkiksi *Women's International League for Peace and Freedom*, joka oli tutkija Helen Jonesin mukaan erittäin suosittu brittin naisten keskuudessa.³⁴⁶

Olen tässä luvussa esittänyt, että naiset nähtiin 1920-luvun Britannian julkisessa keskustelussa ja heitä koskevissa päätöksissä yhtenäisenä ryhmänä, jonka kaikkien jäsenten ajateltiin karkeasti jakavan samat luonteenpiirteet, taipumukset ja mieltymykset. Nämä naisista tehdyt yleistykset pohjasivat erillisten elämänpiirien ideologiaan, jossa naisten paikka oli elämän yksityisellä alueella, kotona, ja ensisijaisia rooleja yhteiskunnassa olivat äiti ja vaimo. Tähän ideologiaan pohjaava ajattelu näkyi myös naisten poliittisessa toiminnassa, jossa heidän haluttiin keskittyvän pääasiassa sosiaalipoliittisiin, yksityiseen piiriin kytköksissä olleisiin kysymyksiin. Lisäksi naiset haluttiin pitää erossa ulkopoliitikasta, ja sanomalehdissä osoitettiin heille ”naisten sivuilla”, että talous ja ”kova politiikka” eivät varsinaisesti kuuluneet heille. Tämä ajatus yksityisen piirin kautta julkisella alueella toimimisesta ja naisten luontaisesta erityisosaamisesta näkyi hyvin myös työmarkkinoilla, jossa kotiapulaisen³⁴⁷ ammatin katsottiin edelleen olevan etenkin nuorille naisille sopivin palkkatyö. Tutkija Jane Lewisin mukaan kotitalousavun työt nähtiin monella tapaa hyödyllisinä, sillä niissä työpaikan lisäksi nuoret naiset saivat ikään kuin koulutuksen tuleviin tehtäviinsä vaimoina ja äiteinä. Sodan jälkeen kotitaloustyövoimasta oli kuitenkin kasvavissa määrin pulaa, sillä ammatti ei enää houkutellut nuoria naisia. Tämä yhden alan työvoimapula johti siihen, että samanaikaisesti työttömyydestä kärsivässä Britanniassa haluttiin ohjata kaikki työttömät ja palkkatyötä etsivät naiset ensisijaisesti kotitaloustyöhön.³⁴⁸

³⁴⁵ McCarthy 2013: 145—151.

³⁴⁶ Jones 2000: 102.

³⁴⁷ Engl. *domestic service*. Suomeksi voitaisiin kenties käyttää sanaa piika, mutta nähdäkseni suomalainen sana viittaa etenkin maaseudun työvoimaan, siinä missä Britannian kotiapulaiset olivat enimmäkseen ylä- ja keskiluokan kodeissa työskentelevää palvelusväkeä, joiden tehtävä oli siivota, pyyätä, tarjoilla, hoitaa lapsia ja avustaa isäntäväkeä muun muassa pukeutumisessa.

³⁴⁸ Lewis 1984: 186—191.

1920-luvulla julkisessa keskustelussa käytiin Lewisin mukaan kiivasta väittelyä siitä, tulisiko naisille maksaa ollenkaan työttömyystukia, jos samaan aikaan kotitaloustyön alalla oli vapaita työpaikkoja. Lisäksi naisten työnvälitykseen erikoistunut *the Central Committee for Women's Training and Employment* sai valtiolta erityisiä määrärahoja kouluttaakseen naisia nimenomaan kotitaloustyöhön. Työväenluokan nuoret naiset eivät kuitenkaan enää halunneet olla palvelijoita, ja monet näkivät minkä tahansa muun työn parempana.³⁴⁹ Johanna Albertin mukaan kotitaloustyö oli keskiluokan naisille vaikea puheenaihe, koska siinä he olivat usein itse muiden naisten työllistäjiä ja vastuussa huonoista työoloista.³⁵⁰ *Time and Tide*ssa käytiinkin vilkasta keskustelua tästä aiheesta, ja mielipiteitä esitettiin moneen suuntaan. Vaikka lehti julkaisikin muutaman yläluokkaisen lady:n nuoria tyttöjä syyllistävät mielipiteet palvelijoiden puutteesta, suurimmassa osassa asiaa käsitelleistä jutuista tuomittiin valtion ”naisten työllistämistoimet” ja yleisesti esitetty näkemys siitä, että kaikki naiset olivat sopivia kotitaloustyöhön.

*Time and Tide*n toimitus nosti toukokuussa 1923 esille, että sodan aikana esimerkiksi kirjanpitäjinä ja pikakirjoittajina toimineet naiset saivat nyt työttömiksi jäätyään työvoimatoimistolta tarjouksia vain kotitalousapulaisen paikoista. Monet naiset olivat raportoineet, että kieltäytyttyään kotitalousapulaisen töistä, heidän työttömyystukensa oli lakkautettu. Tämä nähtiin erittäin epäoikeudenmukaisena, sillä työttömiltä miehiltä ei viety tukea vastaavin perustein. Miehiä ei myöskään yritetty väkisin työntää ammattiin, josta heillä ei ollut mitään aiempaa kokemusta tai koulutusta (kuten monilla sodan aikana aikuistuneilla naisilla ei palvelijan työstä ollut). Artikkelissa vedottiin hallitusta lisäämään työvoimatoimistojen palveluita naisille, niin että lisäkoulutuksella ja ohjauksella he voisivat palata niihin ammatteihin, joissa sodan aikana olivat työskennelleet. Lisäksi kehuttiin *the Central Committee for Women's Training and Employment*:n perusteellista työtä vanhan ”kotitalouspalvelun myytin” kitkemiseksi: julkisessa keskustelussa oli pitkään kieltäytytty hyväksymästä naisten työttömyyttä todellisena ongelmana, koska uskottiin heidän kaikkien voivan halutessaan työllistyä palvelijoiksi.³⁵¹

Time and Tide huomautti myös, että monilla nuorilla naisilla ei ollut osaamista tai koulutusta haastavaan kotitalousapulaisen työhön sen enempää kuin nuorilla miehillääkään. Asiaa käsitelleessä jutussa todettiin, että maskuliininen luulo siitä, että kotitaloustyö olisi naisissa jollain tapaa perinnöllisesti ohjelmoituna, oli täysin valheellinen. Kotitalousavun työt olivat taitoa vaativia tehtäviä siinä missä muutkin ammatit; niihin opiskeltiin, ei synnytty. Ennen oli ollut yleistä, että naiset siirsivät

³⁴⁹ Lewis 1984: 189, 191, 115.

³⁵⁰ Alberti 1989: 156.

³⁵¹ ”Unemployed Women”, *Time and Tide* 4.5.1923.

tämän alan osaamisen sukupolvelta toiselle lähipiirissään. Tähän oli kuitenkin tullut teollisuuden kasvun ja sodan myötä muutos, kun nuoret naiset olivat työllistyneet ensisijaisesti muualle kuin palvelusväeksi. Nämä tehdastöissä olleet naiset eivät halunneet palvelustytöiksi, yksinäiseen ja halveksittuun ammattiin. Jutun lopussa arveltiin, että keskiluokan perheet tulisivat muutenkin kasvavissa määrin kattamaan pöytänsä ja avaamaan ovensa itse.³⁵² Työmarkkinatkin elivät siis tämän asian suhteen jonkinlaista murroskautta 1920-luvulla.

Luullakseni yksi suurimmista tekijöistä nuorten naisten haluttomuudessa lähteä kotitalouspalvelijoiksi oli kuitenkin työolot. Yksinäisyyden lisäksi palvelustytön työssä täytyi sietää pitkiä työpäiviä, aikaisia aamuja ja myöhäisiä iltoja, oman vapaa-ajan lähes täydellistä puuttumista ja usein myös huonoa ruokaa. Eniten työssä vaikuttaisi kuitenkin ärsyttäneen isäntäväen suhtautuminen työntekijöihinsä: yleisönosastolle kirjoittanut entinen palvelija kuvaili, kuinka häntä oli kohdeltu kuin lasta tai muuten vajaakykystä henkilöä.³⁵³ Ongelmasta kirjoitti myös Aberdeenin markiisitar, joka itse tuskaili pätevän palvelusväen löytämisen kanssa. Hänen mielestään huonojen työolojen ja sosiaalisen statuksen lisäksi markiisitar ongelmana oli moderneissa nuorissa naisissa elävä viheliäinen itsenäisyyden tarve, jota heille ei pitäisi opettaa.³⁵⁴ Myös asiaa tutkinut virallinen komitea oli tullut tulokseen, että työn huono status, psykologiset aspektit eli kaiketi isäntäväen alentuva käytös, sekä työtunnit ja työolot vaikuttivat siihen, että kotitalousapua oli niin vaikea löytää.³⁵⁵ Nähdäkseni on varsin uskottavaa olettaa, että sodan aikana vapautta ja itsenäisyyttä maistaneet nuoret naiset eivät enää halunneet lähteä edes pakon edessä palvelustytöiksi. Vaikka tehdastyö tai työ vaikkapa pikakirjoittajana oli epäilemättä rankkaa, työpäivän jälkeen sai kuitenkin itse päättää missä ja miten vapaa-aikansa vietti, kun taas palvelustyttönä täytyi asua työpaikalla ja vapaa-aika oli hyvin rajoitettua. Yhä useampi moderni nuori nainen halusi olla itsenäinen ja päättää itse vapaa-ajastaan.

Monet olivat kuitenkin eri mieltä itsenäisyyttä etsivän nuoren naisen kanssa, ja esimerkiksi työministeriössä pohdittiin hyvin tarkkaan, miten naisia saataisiin lisää kotitaloustyön alalle. On helppo kuvitella, että esimerkiksi ylähuoneen edustajilla ja monella alahuoneenkin parlamentaarikoilla on ollut niin sanotusti oma lehmä ojassa, sillä suurin osa heistä oli itse yläluokkaisia palvelusväen työllistäjiä. Ministeriön raportissa oltiin marraskuussa 1923 tultu tulokseen, että kotitaloustyön houkuttelevuuden takaamiseksi kaikille 12—14-vuotiaille tytöille olisi

³⁵² "Training and Domesticity", *Time and Tide* 7.9.1923.

³⁵³ A.H.B.: "Domestic Service" Yleisönosasto, *Time and Tide* 27.4.1923.

³⁵⁴ Aberdeenin markiisitar: "Status of Domestic servants", *Time and Tide* 2.11.1923.

³⁵⁵ "Domestic service", *Time and Tide* 9.11.1923.

opetettava pakollisena aineena ”kotitaloustiedettä”³⁵⁶ peruskoulussa sekä toisen asteen kouluissa, ja tarjolle olisi laitettava stipendejä kotitaloustieteen ammattitutkinnon suorittamisesta kiinnostuneille tytöille. *Time and Tide* oli asiasta vahvasti eri mieltä. Toimituksen mielestä peruskoulun tehtävänä oli tarjota lapsille laaja yleissivistys ja kansalaiskasvatus, ja tähän tarvittiin lasten koko oppimiskapasiteetti. *Time and Tide* kannatti kyllä periaatteessa kotitalousopetusta toisen asteen kouluissa, mutta niin, että sitä opetettaisiin molemmille sukupuolille. Asiaa käsitelleen artikkelin mukaan olisi erittäin vaarallista tehdä jostakin yksittäisestä oppiaineesta pakollista vain toiselle sukupuolelle, ja väkisin laittaa kaikki tytöt opiskelemaan ainetta, joka ei kiinnostanut osaa heistä ollenkaan.³⁵⁷

Kaiken kaikkiaan keskustelu kotitaloustyöstä kuvastaa mielestäni tutkimusajan yhteiskunnassa vallinnutta asetelmaa hyvin: valtionhallinto, valtavirran sanomalehdet ja jotkin kansanosat katsoivat, että kaikki naiset olivat luonnostaan hyviä ja sopivia kotitöihin, ja tästä syystä heidän tulisi mukisematta ottaa vastaan alalta tarjotut paikat. Tasa-arvofeministit, kuten Six Point Group ja *Time and Tide* taas näkivät, että *kaikki naiset* eivät lähtökohtaisesti olleet yhdessä yhtään mitään, sillä naiset olivat yksilöitä siinä missä miehetkin: osa heistä saattoi olla päteviä kotiapulaisia, mutta toiset halusivat olla mekaanikkoja tai journalisteja. Naisten olisi saatava itse päättää ammatinsa. Joulukuun 1922 pääkirjoitus puolusti työttömien naisten oikeutta saada töitä kotitaloustyön ulkopuolelta tiivistäen yllä kuvailemani keskustelun varsin mainiosti:

”Joidenkin vanhempien sanomalehtiemme julkaiseman upean mielipidekirjoittelun perusteella maassamme on yhä melko sääliävä joukko ihmisiä, joka edelleen näkee naisen vain kotitaloustyön puitteissa. Kotitaloustyö on taitoa vaativaa työtä, eivätkä kaikki ”naiset” ole siihen yhtään sen sopivampia kuin kaikki ”miehet” hovimestareiksi. Olkaamme kiitollisia siitä, että meillä on sekä miehiä että naisia jotka osaavat tämän erityisalan.”³⁵⁸

Tutkija Jane Lewis katsoo, että tärkein taustamotiivi naisten työntämisessä kotitaloustyöhön oli tarve määritellä, minkälainen työ oli yli päänsä sopivaa naisille. Sopivuus taas oli tiukasti linkittynyt yhteiskunnan toivottuun moraalijärjestykseen, jolle nuoret työssäkäyvät naiset nähtiin suoranaista

³⁵⁶ Engl. *Domestic science*.

³⁵⁷ ”Domestic Service”, *Time and Tide* 9.11.1923.

³⁵⁸ ”Judging by the wonderful correspondence on this subject that some of our more elderly newspapers have printed, there is still a rather pathetic group of people who think of woman only in terms of domestic work. Domestic work is skilled work and ”woman” is no more suited to it as a whole than is ”man” as a whole able to be butlers. Let us only be thankful that there are both women and men who are skilled at this particular trade.” Pääkirjoitus, *Time and Tide* 29.12.1922.

uhkana. Lewisin mukaan esimerkiksi tehtaissa työskenteleviä nuoria naisia pyrittiin monin tavoin valvomaan ja ”suojelemaan” asettamalla heille erilaisia rajoitteita ja valvontajärjestelmiä, jotta turvattaisiin toivottuna pidetty moraalijärjestys. Tämä tarkoitti käytännössä esimerkiksi sitä, että palkattiin erillisiä vanhempia naisvalvoja pitämään tehdastyttöjä silmällä ja tehtiin nais- ja miestyöntekijöille erillisiä työskentelysaleja. Eräässä tehtaassa mentiin niin pitkälle, että asetettiin naisille ja miehille eri ajat töistä pääsemiseen, jotteivat sukupuolet kohtaisi tarpeettomasti toisiaan. Tämä kaikki tehtiin Lewisin mukaan pääosin perustuen uskomuksiin ja näkemyksiin nuorten naisten käytöksestä, ei käytännön kokemuksen tai todisteiden pohjalta.³⁵⁹ Nähdäkseni tämä valvonta ja suojelun viittaan verhottu holhoaminen olikin yksi merkittävä etenkin nuorten naisten työssäkäyntiin tutkimusajallani vaikuttanut seikka.

Valvotuimpia aloja olivat juuri tehdastyö sekä sairaanhoito, joilla työskenteli suhteellisen paljon nuoria naisia. Tutkija Helen Jonesin mukaan sairaanhoitajien työolot ja oikeudet työpaikalla olivat todella huonot: palkka oli erittäin matala, työtunnit pitkiä ja lisäksi hoitajien oli pakko elää sairaaloiden yhteydessä olevissa asuntoloissa, joissa heitä valvoi erillinen valvoja. Valtio myös perusti *General Nursing Council* – nimisen elimen pitämään rekisteriä hoitajista ja säätelemään heidän työtään, mikä teki Jonesin mukaan ammattiryhmän itsenäisestä järjestäytymisestä erittäin hankalaa.³⁶⁰ Eräs entinen sairaanhoitaja kirjoitti keväällä 1924 *Time and Tidessa*, että sairaanhoitajan työ oli monella tapaa hyvin rankkaa. Fyysisesti ja henkisesti rasittavan työpäivän jälkeen hoitajat joutuivat vielä illallakin olemaan valvonnan ja tarkkailun alla asuntolassaan, eikä rentoon tai iloa tuottavaan vapaa-aikaan juuri ollut mahdollisuuksia.³⁶¹ Nähdäkseni nuoria sairaanhoitajanaisia kohdeltiin kuin he olisivat jollain tapaa lapsen tai vajaavaltaisen kaltaisia. Heidän ei haluttu asuvan itsenäisesti ilman valvontaa, koska pelättiin sen johtavan ”moraalittomuuksiin” eli sukupuoltenväliseen seksuaaliseen kanssakäymiseen. Samanlaista huolta ei kuitenkaan kannettu nuorten miesten yksin asumisesta, mistä voimme jälleen nähdä voimakkaana vaikuttaneen kaksoisstandardin sekä taipumuksen syyttää ensisijaisesti naisia ”moraalittomuuksista”, ikään kuin nuoret miehet olisivat aina vain viettelijänaisten uhreja.³⁶²

Vapaa-ajan ja asumisen valvonta ei koskenut vain sairaanhoitajia. Kotitalousapulaisina työskentelevät naiset olivat tietenkin helposti valvottavissa, koska heidän oli pakko asua

³⁵⁹ Lewis 1984: 185–188.

³⁶⁰ Jones 2000: 64.

³⁶¹ C.M.B.: ”Shortage of Nurses”, *Time and Tide* 8.2.1924.

³⁶² Kumma kyllä tässä kuvassa nuori nainen oli aktiivinen toimija, jonka ansaan nuori viaton mies lankesi, siinä missä esimerkiksi avioliitossa naisen haluttiin olevan seksuaalisesti passiivinen vastaanottaja.

työpaikallaan. Eräs entinen palvelija korostikin juuri vapaa-ajan valvontaa yhtenä ammatin suurimmista haittapuolista.³⁶³ Tämä valvonnan helppous on kenties ollut yksi syistä, joista johtuen valtionhallinnossa ja julkisessa keskustelussa nähtiin kotitaloustyö niin sopivana ammattina nuorille naisille. Myös kaupungeissa esimerkiksi myymäläapulaisina, pikakirjoittajina tai sihteereinä työskenteleville naimattomille naisille tarjolla olevat asumismuodot rajoituivat *Time and Tide* mukaan pääasiassa erilaisiin asuntoloihin, joissa yksityisyyttä ei juuri ollut. Jane Mander – nimisen aikalaiskirjoittajan mukaan yksin elävällä naisella ei Lontoossa millään ollut varaa muihin kuin asuntoloihin, joissa omaa ovea ei välttämättä saanut lukkoon ja joku piti jatkuvasti silmällä. Mander kertoi, että ”kriitikot” julistaisivat tietenkin, että nuorten naisten itsenäinen elämä ilman valvontaa rohkaisisi moraalittomuuksiin, mutta piti tätä itse aiheettomana pelkona. Miten nuori nainen olisi omassa asunnossaan yhtäkkiä vaarallisempi kuin missään muussa tilassa yksin ollessaan?³⁶⁴

Manderin esittämä kysymys on erinomainen. Naisten valvominen liittyy nähdäkseni patriarkaaliseen tarpeeseen kontrolloida naisia ja tarkkaan rajata heidän toimintamahdollisuutensa. Lisäksi kaksoisstandardi ja sen omituisuudet korostuvat: samaan aikaan kun naisia haluttiin ”suojella” julkisen elämänpiirin raadollisuuksilta ja esimerkiksi pimeillä kaduilla liikkumiselta (oletetusti metsästävien miespetojen takia), heitä myös haluttiin syyllistävästi valvoa heidän käytöksestään johtuvien ”moraalittomuuksien ehkäisemiseksi”.

Moraalinen suojele ulottui asumisasiointia ja iältään nuoria naisia laajemmalle. Naiset olivat sodan jälkeen saaneet pitkään vaaditun oikeuden istua valamiehistöissä. Oikeuden henkilökunta kohteli heitä kuitenkin eri tavalla kuin mieskollegoita vedoten juuri moraaliseen suojeleluun. Esimerkiksi eräässä tapauksessa syyttäjä piti yhtä oikeusjutun todisteista naisen silmille sopimattomana ja kieltäytyi näyttämästä sitä naisvalamiehille (ilmeisesti kyseessä oli ollut jokin epäsiiveellisellä kuvalla varustettu kortti). Asiasta *Time and Tide* kirjoittanut henkilö ihmetteli, minkä takia valamiesten välille täytyi tehdä eroja sukupuolen takia, ja minkä takia naisia täytyisi ”suojella” joltakin kuvalta. ”Ovatko lääketieteen parissa työskentelevät naiset suojattu sukupuolielinten näkemiseltä?” ”Eivätkö naiset kohtaa sosiaalityöntekijöinä ja poliiseina päivittäin epämiellyttäviä asioita?” Kirjoittajan mukaan tällainen outo menettely loukkasi naisvalamiehiä ja aliarvioi heidän hyödyllisyyttään.³⁶⁵

Saman tyyppinen tapaus oli nähty keväällä 1923, kun oikeusistuntoa johtanut tuomari oli määrännyt kaikki naiset poistettavaksi salista, kun käsittelyyn oli otettu 14-vuotiaan tytön seksuaalinen

³⁶³ A.H.B.: ”Domestic Service” Yleisönosasto, *Time and Tide* 27.4.1923.

³⁶⁴ Jane Mander: ”Flats for single women”, *Time and Tide* 25.4.1924.

³⁶⁵ ”Women Jurors”, *Time and Tide* 4.2.1921.

hyväksikäyttö. Asiasta tuohtuneen kirjoituksen *Time and Tiden* yleisönosastolle kirjoittanut sosiaalityöntekijä Ella Riddle ihmetteli, etteikö tyttölapsellakin olisi helpompaa, kun ympärillä olisi virnistelevien nuortenmiesten lisäksi myös muita naisia. Jos tyttö pystyi antamaan todistuksensa näiden herrojen edessä, naistenkin korvat sen kyllä kestäisivät.³⁶⁶ *Time and Tiden* toimitus ja lukijakunta siis nostivat esiin keskustelussa vaikuttavan kaksoisstandardin, eivätkä uskoneet naisten moraalisen suojelun olevan perusteltua tai järkevää. Nykypäivän näkökulmasta tätä naisten silmien peittämistä seksuaaliasioissa on hieman hankala ymmärtää: eivätkö naiset kuitenkin olleet hyvin usein toisena osapuolena seksuaalisessa kanssakäymisessä ja täten yhtä tietoisia niiden luonteesta kuin miehetkin? Miten samaan aikaan voitiin ylevästi suojella naisten puhtoiseksi esitettyjä mieliä ja silti syyttää heitä kaikesta seksuaalisuuteen liittyvästä moraalittomuudesta? Nainen oli samaan aikaan sekä enkeli että paholainen (mutta ei vahingossakaan ihminen).

Miehisen valtionhallinnon, ammattijärjestöjen ja valtavirtalehdistön ajama naisten ”suojaus” eli holhoaminen ja valvonta huipentuivat tutkimusaikani työmarkkinoiden vain naisia koskeviin suojelulakeihin. Aiemmin kerroin, kuinka kiistat suojelevista laeista olivat yksi suurimmista naisjärjestöjä jakaneista kysymyksistä. Uuden feminismin puitteiden mukaisesti ajattelevat järjestöt ja esimerkiksi Labour-puolueen naisosasto ja naiskansanedustajat kannattivat naisten työtä tehtaissa rajoittavia suojelulakeja, siinä missä vanhat feministit kuten Six Point Group vastustivat. Jane Lewisin mukaan motiivi suojelulakien säätämiseen tuli nimenomaan moraalista ja halusta määritellä mikä työ olisi naisille sopivaa ja mikä ei. Valtiolla oli erityisesti tarve kertoa suojelevansa nimenomaan äitiyttä, mikä käytännössä tarkoitti raskaiden fyysisten töiden kieltämistä naisilta, koska niiden pelättiin vahingoittavan hedelmällisyyttä ja kykyä synnyttää terveitä lapsia. Naiset eivät siis tehtaissa saaneet nostella raskaita esineitä, mutta kotitaloustöihin tuohon aikaan kuulunut hyvinkin raskaiden esineiden nostelu ja ankara fyysinen työ ei aiheuttanut samanlaista huolta. Lewisin mukaan suojelevat lait rajoittivat tutkimusaikana naisten työllistymistä yksityiselle sektorille tehokkaasti.³⁶⁷

Time and Tidessa suojelulakeja ja yleisesti kaksoisstandardiin perustuvaa naisten suojelua vastustettiin vedoten etenkin yhteen ihmisyyteen ja siihen, että suojeltujen sijaan naiset halusivat olla vapaita ja päättää itse elämästään. Crystal Eastman pohti tammikuussa 1924, kuinka naurettavaa oli, että naisilta kiellettiin öisin työskentely suojelusyistä, mikä taas rajasi heidät ulos monista mahdollisista töistä, koska heidän silmänsä vahingoittuisivat kirkkaasta valosta eivätkä keuhkonsa kestäisi yöilmaa samalla tavalla kuin miesten. Eastman ehdotti, että kiellettäisiin sitten samalla

³⁶⁶ Ella E. Riddle: ”Clear the Court of Women!” Yleisönosasto, *Time and Tide* 23.3.1923.

³⁶⁷ Lewis 1984: 187–188.

logiikalla myös kotiaideilta öisin tapahtuva tiskaaminen ja siivoaminen. Toisena suojelulakiin johtaneena syynä oli ollut huoli pimeillä kaduilla kävelevistä naisista. Eastman totesi, että tähän olisi vain kaikkien naisten edelleen sinnikkäästi koetettava viestittää ”En ole lapsi, en tarvitse suojeluanne”, ja että heitä voitaisiin kyllä kohdella työssä kuten mieskollegoitakin.³⁶⁸ Anne Martin kirjoitti samaan tapaan, että sekä miesten että naisten olisi hylättävä vanhat teoriat siitä, että naisia täytyisi miehen toimesta suojella tai elättää. Tämä ei Martinin mukaan hyödyttäisi vain naisia vaan koko ihmiskuntaa.³⁶⁹ Yhteen ihmisyyteen vetoaminen oli myös suojelulakeja vastustamaan perustetun Open Door Council – järjestön ajattelun kulmakivi. Tutkija Johanna Albertin mukaan järjestön perustaja Elizabeth Abbott piti tärkeänä, että jos suojelulakeja säädettäisiin, niiden pitäisi suojella samoin ehdoin myös miehiä.³⁷⁰

Tässä luvussa olen käsitellyt naisten työstä käytyä keskustelua. Six Point Group, *National Union of Women Teachers* ja Open Door Council puolustivat naisten oikeutta valita itse ammattinsa, työskennellä vapaasti ilman sukupuolen perusteella asetettuja rajoituksia tai suojelua, edetä urallaan kykyjensä mukaan ja saada tehdystä työstä saman verran palkkaa kuin mieskollegat. Nämä tasa-arvoa vaatineet feministit olivat kuitenkin tutkimusajan yhteiskunnassa vähemmistössä, ja jäivät julkisessa keskustelussa sivuääneksi. Uudet feministit katsoivat, että äitiys oli naisten ensisijainen ammatti, ja palkkatasa-arvosta tai etenemismahdollisuuksista puhuminen oli epäoleellista tai jopa turhaa. He myös tukivat naisille työelämässä säädettäviä suojelulakeja, ja uskoivat jossain määrin käsityksiin naisten huonommuudesta kaikissa muissa kuin kodin piirin töissä. Tutkija Martin Pugh kuvaa monien muiden tavoin 1920-lukua uuden feminismin ja yhteiskunnan naisvihamielisen asenteen voiton vuosikymmenenä: Pugh’n mukaan naiset itse myös pitkälti hyväksyivät heille osoitetun roolin ja vahvistivat omilla toimillaan käsityksiä naisista ensisijaisesti äiteinä ja kotitalouden ammattilaisina.³⁷¹

Six Point Group ja sen mielipiteitä kanavoinut *Time and Tide* olivat hyvin eri mieltä, ja pyrkivät sanomaan, että naiset halusivat olla samanarvoisia kansalaisia miesten kanssa. Heidät pitäisi tunnustaa yksilöinä, jotka olivat vapaita jakamaan kaikki samat oikeudet ja velvollisuudet muiden ihmisten kanssa.³⁷² Lady Rhondda halusi viedä naiset kaikkialle, mihin miehilläkin oli pääsy, eikä tällä tarkoittanut vain työelämää yli päänsä: hänen mielestään naisten oli aika kiivetä myös kaupallisen

³⁶⁸ Crystal Eastman: ”Equality or Protection”, *Time and Tide* 18.1.1924.

³⁶⁹ Anne Martin: ”Why women must leave the home”, *Time and Tide* 4.5.1923.

³⁷⁰ Alberti 1989: 176.

³⁷¹ Pugh 1992: 121–124.

³⁷² Audrey Harverson: ”The legal priviledges of women” yleisönosasto, *Time and Tide* 30.3.1923

maailman huipulle ja yritysten johtoon.³⁷³ *Time and Tide* jopa kannusti naisia lähtemään itsenäisesti imperiumin kolonialisteiksi ja aloittamaan esimerkiksi plantaasin johtamisen ja oman omaisuuden rakentamisen. Juttu suositteli erikseen naimattomana pysymistä siihen asti, että kunnollinen yritysvaltakunta olisi rakennettu.³⁷⁴ Lähdemateriaalin perusteella voidaan siis todeta, että näkemykset sukupuolten ominaisuuksista poikkesivat hyvinkin paljon toisistaan. Seuraavassa tämän tutkielman viimeisessä luvussa katson vielä näitä näkemyksiä hieman tarkemmin.

³⁷³ Lady Rhondda: "University Women and Business", *Time and Tide* 19.9.1924.

³⁷⁴ Nellie Hamel-Smith: "Empire Colonising for the Modern Woman", *Time and Tide* 13.3.1925

5. Muuttuva sukupuoli

5.1 Miesten rakentama maailma

Tässä tutkielman viimeisessä luvussa käsittelen hieman aatteellisemmalla tasolla lähdeaineistosta löytyviä näkemyksiä sukupuolirooleista ja niiden vaikutuksista naisten yhteiskunnalliseen asemaan. Nähdäkseni tutkimusaikana ei ollut, kuten ei tänäkään päivänä ole, yhtä jaettua käsitystä siitä, mitä sukupuoli oikeastaan on, mitä termit feminiininen ja maskuliininen tarkoittavat, ja mitä ominaisuuksia kuului kategorioihin ”mies” ja ”nainen”. Tutkimusajan sukupuolikäsityksiä voidaan kuitenkin löyhästi erotella kahteen ryhmään: niihin, jotka uskoivat sukupuolen olevan essentialistinen, ”luonnollinen”, ihmisille syntymässä annettu paketti ominaisuuksia, ajatustapoja ja toimintamalleja, ja toisaalla niihin, joiden näkemyksissä sukupuoli oli enemmän sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentunut, biologisen sukupuolen päälle asetettava kokoelma merkityksiä. Kahtiajako ei ole selkeä, ja lähdemateriaalissa näkyy paljon molemmista näkemyksistä yhtä aikaa rakentavia sukupuolikäsityksiä. On kuitenkin selvää, että *Time and Tide*n kirjoittaneet henkilöt käsittelivät käytännön tason (kuten lakimuutosten) lisäksi sukupuoleen liittyviä ongelmia myös filosofisemmalla asteella. Tässä keskustelussa ongelmat paikannettiin yksittäisten lakien, lainsäätäjien ja työolosuhteiden lisäksi sukupuolittuneeseen kulttuuriin ja yhteiskunnan rakenteisiin; tutkimani toimijat näkivät, että käytännön lakimuutosten lisäksi olisi muutettava *käsityksiä* sukupuolista

Monet *Time and Tide*ssa sukupuolten eriarvoisuutta pohtineet kirjoittajat katsoivat, että maailma, jossa he elivät, oli pitkälti miehen rakentama ja määrittelemä. Miehet ja maskuliininen näkökulma olivat olleet vallassa vuosisatoja, ja tästä valtapositioista miehet olivat myös määritelleet naiseuden ja naisen alistetun paikan maailmassa. Yhdysvalloista käsin vuonna 1922 kirjoittanut Anne Martin pureutui naisten alemmuuskompleksiksi nimeämäänsä ilmiöön terävästi. Hänen mukaansa naisille oli vuosisatoja opetettu, että he olivat alempiarvoinen sukupuoli. Tässä ”miehen rakentamassa maailmassa” naiset edelleen pitivät suurimpana kohteliaisuutena, jos heidän ajattelunsa sanottiin olevan ”maskuliinista”. Martinin mukaan naisten mahdollisuudet työ- ja akateemisessa maailmassa olivat rajoitetut ja heihin sovellettavat standardit erilaiset, eivät vain koska miehet kontrolloivat materiaalista maailmaa, vaan myös siksi, että vallalla oleva tulkinta naisesta oli miehen määrittelemä. Tämä kävi erityisen hyvin ilmi kirjallisuudessa ja muussa kulttuurissa, jossa oli vuosisatojen ajan ollut esillä vain miesten näkemys naisista. Martinin mukaan erinomainen esimerkki tilanteen ongelmallisuudesta olivat naisaktivisti Margaret Fullerista kirjoitetut elämäkerrat: mieskirjoittajat

väheksyivät Fullerin saavutuksia räikeästi, siinä missä ensimmäisessä naisen kirjoittamassa tulkinnassa kuva oli aivan erilainen.³⁷⁵

Anne Martin jatkoi analyysiaan tasa-arvotilanteesta toisessa artikkelissa kaksi vuotta myöhemmin. Hänen mukaansa kirjoitushetkellä naisten ainut keino tasa-arvon saamiseksi oli adaptoitua miehiseen poliittiseen kulttuuriin ja miesten rakentamiin puolueisiin, joissa naisnäkökulma ohitettiin. Martin katsoi, että miehet olivat valtaapitävä luokka, jolla ei ollut aikomustakaan luopua asemastaan.³⁷⁶ Samaten *Time and Tide* toimitus pohti helmikuussa 1924, että kaikenlaiset julkiset tunnustukset ja kunniamerkit olivat sidottuja miessukupuoleen, joka valta-asemastaan pystyi jakamaan niitä tietoisesti vain omalle sukupuolelleen pitääkseen kiinni ylemmyydestään.³⁷⁷ Vuonna 1925 pääkirjoitustoimitus arveli, että miehiset ammattiliitot tekaisivat perusteet, joilla naisia estettiin hakemasta töihin. Todellinen motiivi liittojen toiminnan takana oli kuitenkin aktiivinen pyrkimys pitää naiset ulkona ja estää heitä osoittamasta kykynsä käytännössä.³⁷⁸ Nähdäkseni näissä kirjoituksissa ongelma paikannettiin nimenomaan miesten itselleen rakentamiin valta-asemiin ja miesten oikeuteen määritellä politiikan, julkisen elämän ja työmarkkinoiden toimintaehdot.

Ajatuksia miesten pitkään jatkuneesta oikeudesta määritellä poliittinen kulttuuri ja naisen rooli siinä näkyi myös lainsäädäntökeskustelussa. Eräässä nimeämättömän kirjoittajan jutussa pohdittiin, että lain taipumus rangaista naista miesten tekemistä rikoksista (kuten aviottoman lapsen saamisesta) johtui mitä todennäköisimmin siitä, että lait olivat miesten säätämiä.³⁷⁹ *Tideway* -palstalla ihmeteltiin elokuussa 1922, miten jotkut syyttivät jatkuvasti naisia sukupuolten sodasta, sukupuoli ajattelusta ja ylipäänsä kaikesta sukupuoli -etuliitteisestä. Nimimerkki Big Ben katsoi, että miehet olivat vuosisatojen ajan keskustelleet ja säätäneet lakeja näistä asioista, mutta vasta kun naiset alkoivat osallistua, niistä tuli ”sukupuoliasioita”.³⁸⁰ Kirjoituksessa siis nähtiin, että miehet olivat säätäneet lait itselleen sopiviksi huomioimatta naisten tarpeita. Lisäksi huomattiin, kuinka vain nainen määrittyi sukupuoleksi ja mies oli kategorian *ihminen* normaali, jota vasten naista aina verrattiin.

Lakien ja politiikan sääntöjen lisäksi *Time and Tide*ssä nähtiin, että miehet ja maskuliinisten periaatteiden mukaan ajattelevat naiset olivat rakentaneet myös monet naisista esitetyt stereotypiat ja

³⁷⁵ Anne Martin: ”Woman’s inferiority complex”, *Time and Tide* 4.8.1922. Samanlainen ilmiö näkyy vielä tänäkin päivänä esimerkiksi naisista kirjoitetussa historiassa. Erinomainen esimerkki ovat Pankhurstin naiset, joista on kirjoitettu todella erilaisia kuvauksia mies- ja naistutkijoiden toimesta.

³⁷⁶ Anne Martin: ”Will La Follette give women equality?”, *Time and Tide* 24.10.1924.

³⁷⁷ ”Honours”, *Time and Tide* 15.2.1924.

³⁷⁸ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 19.6.1925.

³⁷⁹ ”Justice not Mercy”, *Time and Tide* 26.1.1923.

³⁸⁰ *Tideway*, *Time and Tide* 4.8.1922.

naisille osoitetut toiminnan rajat. *Tideway*-palstan Big Ben kertoi nähneensä lehtiotsikon, jonka ajatteli puhuvan naisten työssäkäynnin tasa-arvoistamisesta, mutta joutuikin pettymään löytäessään otsikon takaa ”taas yhden miehen näkemyksen siitä, mikä kuuluu naisille: pukeutuminen ja ruoanlaitto.”³⁸¹ Toisessa taas kommentoitiin viimeaikaista tapausta, jossa eräs rouva oli julkisesti todennut viisaiden vaimojen pysyttelevän kodin piirissä. Big Benin mukaan rouva oli epäilemättä nainen, mutta hänen ”viktoriaaniset aivonsa” olivat miehen työn tulosta.³⁸² Gisela Urban – niminen kirjoittaja rohkaisi kaikkia naisia etsimään toiminnalleen uusia muotoja kulttuurissa ja yhteiskunnassa ja vapautumaan perinteisistä naisideaaleista, jotka olivat kehittyneet miesten hallitsemassa maailmassa ja väkisin rajoittaneet naisten persoonan vapaata ja omaperäistä kehitystä.³⁸³ Nähdäkseni näissä kirjoituksissa katsottiin, että miehet olivat määritelleet naiseuden ja sen ehdot, ja naiset olivat kauan mukautuneet ja uskoneet. Tämä näkemys kiteytyi hyvin *Time and Tide* -artikkelissa, jossa todettiin, että mies oli pitkään nähnyt naisen omiin tarpeisiinsa sopivalla tavalla: joko hauraana enkelinä tai kirottuna paholaisena, muttei koskaan sellaisena kuin hän todellisuudessa oli: pystyvänä samoihin saavutuksiin ja älyltään yhtä pätevänä.³⁸⁴ Nancy Astor julisti parlamentin alahuoneelle vuonna 1927, että olisi pantava päätös pitkäaikaiselle kysymykselle siitä, oliko miehellä oikeus päättää, missä nainen sai olla.³⁸⁵ Pelkkä Astorin oma läsnäolo kyseisessä huoneessa lieene kertonut hänen mielipiteensä kysymykseen.

Vaikka useimmat lähdemateriaalini ajattelijat vaikuttavat olleen enemmän vakuuttuneita siitä, että sukupuolen korostamisen sijaan olisi puhuttava yhdestä ihmisyydestä ja poistettava maailmasta sukupuoleen perustuvat rakenteelliset oletukset, jotkut pyrkivät ajamaan muutosta nimenomaan sukupuolieron korostamisen kautta. *Time and Tide* -ssä, sekä kirjan *Our Freedom and its Results* – esseissä jotkut kirjoittajista esittivät, että feminiinisyys ja naiset olivat jotakin hyvin erilaista kuin vallassa olleet maskuliinisuus ja miehet, ja juuri tästä syystä rakenteita pitäisi muuttaa. Esimerkiksi Alison Neilans korosti esseessään naisnäkökulman tärkeyttä: Naisten täytyisi tuoda feminiininen periaate kokonaan maskuliiniseen maailmaan, jossa he elivät miesten asettamien sääntöjen alaisina, olosuhteissa, joissa heidän näkökulmansa oli jätetty täysin huomiotta tai sen olemassaolo kielletty.³⁸⁶ Samaten nimeämätön kirjoittaja totesi *Time and Tide* -ssä elokuussa 1924, että naisten olisi päästävä maailman poliittisten ja kaupallisten organisaatioiden johtopaikoille nimenomaan tarjoamansa

³⁸¹ Tideway, *Time and Tide* 21.7.1922.

³⁸² Tideway, *Time and Tide* 28.7.1922.

³⁸³ Gisela Urban: ”The Non-Party Woman”, *Time and Tide* 6.2.1925.

³⁸⁴ ”War neurosis and Lord Knutsford”, *Time and Tide* 31.3.1922.

³⁸⁵ Jones 2000: 53.

³⁸⁶ Neilans 1936: 186.

erilaisen perspektiivin takia. Naiset eivät olleet huonompia tai parempia kuin miehet, mutta heidän ratkaisunsa ongelmiin saattoivat olla hyvin erilaisia. Tämä olisi erityisen tärkeää kansainvälisen rauhan säilyttämisen takia, sillä naiset arvostivat kirjoittajan mukaan miehiä enemmän elämää ja rauhaa.³⁸⁷ Monien naispasifistien feminismi lähtikin liikkeelle juuri ajatuksesta, että naiset rakastivat luonnostaan rauhaa ja maailmaa johtaessaan pyrkisivät ensisijaisesti välttämään sotia.³⁸⁸

Naiseuden erityispiirteiksi ajatelluista ominaisuuksista puhui myös Mary Agnes Hamilton kirjoittaessaan tasa-arvoa puoltaneen esseensä loppupuolella, että naisilla oli ”kyky välittää” ja ”ajatella ihmisiä”, ja näiden takia heidän panoksensa työelämässä oli yhteiskunnalle aivan erityisen tärkeä.³⁸⁹ Hamiltonin tekstin kanssa samassa *Our Freedom and its results* –kirjassa oleva Ray Stracheyn essee on mielenkiintoinen. Strachey ei monen muun aikalaiskirjoittajan tapaan osannut tai halunnut sanoa, olivatko sukupuolet perusolemukseltaan todella erilaisia, vai oliko kyseessä enemmänkin juuri kulttuurin muovaama rakennelma. Esseensä alussa Strachey näkee naiseuden erityispiirteiksi katsomansa ominaisuudet työelämässä tärkeiksi, ja perustelee niiden kautta naisten oikeuksien laajentamista. Esimerkiksi opettajan ja sairaanhoitajan ammatit hän näkee luonnollisesti kuuluvan naisille, sillä hoivaaminen ja kiinnostus lapsiin olivat läpikotaisin feminiinisiä piirteitä.³⁹⁰ Muita juuri naisiin liittyviä ominaisuuksia olivat Stracheyn mielestä esimerkiksi rehellisyys, tunnollisuus, yksityiskohtien hallinta ja henkilökohtaisen kunnianhimon puute; kaikki etuja monissa ammateissa. Hän siis näki sukupuolilla olevan erilaista osaamista, mutta se olisi yhteiskunnalle vain hyödyksi: naisten kyky välittää, tehdä asioita sydämellä ja hoivata olisivat hänen mukaansa koko kansakunnan eduksi, ja sen tähden naisten ammattien tulisi nauttia korkeampaa arvostusta ja palkkaa. Esseensä loppupuolella Strachey kuitenkin epäröi: hän kirjoittaa, ettei tällä hetkellä voida tietää, mitkä edellä luetelluista ominaisuuksista olivat perustavanlaatuisia ja mitkä ”hankittuja”.³⁹¹

Tutkijat ovat käsitelleet eri tavoin naisten suhtautumista maskuliinisessa maailmassa toimimiseen, sen muuttamiseen ja sukupuolieroon. Olive Banksin mukaan uudet feministit, joihin Ray Strachey voidaan jossain määrin lukea, pyrkivät purkamaan miehistä dominanssia nimenomaan sukupuolieron biologisen ”tosiasian” kautta.³⁹² Banksin tulkinta näyttäisi saavan vahvistusta yllä esittelemissäni lähdeteksteissä. Myös Helen Jones sanoo, että poliittinen kulttuuri ja esimerkiksi parlamentin

³⁸⁷ ”Women, Universities and the World”, *Time and Tide* 1.8.1924.

³⁸⁸ Alberti 1989: 191–200; Pugh 1992: 103–107. Tätä keskustelua rauhasta feminiinisenä periaatteena käydään feministisen teorian piirissä edelleen.

³⁸⁹ Hamilton 1936: 282, 285.

³⁹⁰ Strachey 1936: 151.

³⁹¹ Strachey 1936: 148, 155–160, 162–164, 172.

³⁹² Banks 1993: 76.

työkäytännöt olivat niin naisvihamielisiä ja sukupuolitettuja, että pärjätäkseen naispoliitikkojen oli pakko adaptoitua puolueiden epäfeministisiin agendoihin ja pyrkiä parhaansa mukaan käyttäytymään miesten sääntöjen mukaan.³⁹³ Johanna Albertin mukaan naiset joissain yhteyksissä omaksuivat miehiset ajatustavat ja taipumuksen väheksyä feminismiä ja naisliikettä. Tämä koski erityisesti Labour –puoluetta, joka oli kieltänyt piirissään toimivilta naisilta osallistumisen naisjärjestöjen toimintaan. Albertin mukaan Labourin naiset tulivat näin eristetyiksi laajemmasta feministisestä keskustelusta ja muista naisista, ja olivat siksi alttiimpia omaksumaan mieskollegoidensa näkemyksiä.³⁹⁴ Miespuolisten tutkijoiden Brian Harrisonin ja Martin Pughin esityksissä ei juurikaan käsitellä naisten analyysiä yhteiskunnan miehisistä rakenteista ja niiden vaikutuksista naisten asemaan, sillä herrat vaikuttaisivat näkevän nuo rakenteet itsessään neutraaleina ja sinänsä sukupuolettomina.³⁹⁵

Mielestäni esimerkiksi Ray Strachey'n epävarmuus on ajan kontekstiin asetettuna erittäin ymmärrettävää. Naiset olivat eläneet satoja vuosia yhteiskunnassa, jossa heidät oli nähty miesten omaisuutena (lain kirjaimessakin) ja kykenemättöminä toimimaan muualla kuin kodin piirissä. Lisäksi stereotypioita naisista pidettiin luonnollisina totuuksina, asioina, joita laajemmassa julkisessa keskustelussa ei vielä tutkimusaikanakaan kyseenalaistettu. Tällaisessa toimintaympäristössä on nähdäkseni hyvin ymmärrettävää lähteä laajentamaan omaa toimintakenttää olemassa olevilla työkaluilla, kuten ajatuksilla naisten käyttökelpoisista ja tärkeistä erityisominaisuuksista. Uuden feminismin retoriikka ja vaatimukset ovatkin ehdottomasti kiinnostavia, mutta itse pidän vielä mielenkiintoisempana sitä, että yllä kuvailemassani kontekstissa *Time and Tide*n (ja miksei muillekin minulle vielä tuntemattomille alustoille) kirjoittaneet naiset ulottivat analyysinsä yhteiskunnan patriarkaalisiin rakenteisiin ja miesten määrittelemiin sääntöihin.

5.2 Maskuliininen muutos

Tarve muutokselle yhdisti kaikkia naisten oikeuksien puolesta kampanjoineita naisjärjestöjä. Tässä tutkielmassa on esitelty, miten muutosta vaadittiin konkreettisesti esimerkiksi lakimuutoksilla. Lähdemateriaalista löytyy kuitenkin hyvin selkeänä näkemys siitä, että todellinen muutos vaatisi myös tapojen, asenteiden ja ajatusten muuttamista. Ensimmäisenä käsittelen lähteissä näkyviä ajatuksia siitä, että miesten olisi myös muututtava: heidän olisi nähtävä naiset eri tavalla ja

³⁹³ Jones 2000: 134, 138–139.

³⁹⁴ Alberti 1989: 180–181.

³⁹⁵ Pugh 1992; Harrison 1984.

hyväksyttävä heidät yhdenvertaisina ihmisyksilöinä. Joissain kirjoituksissa tämä näkemys maskuliinisen muutoksen tarpeesta ulottui aatemuutosten lisäksi myös käytännön tasolle: miesten olisi aika tarttua myös rättiin ja paistinpannuun.

*Time and Tide*ssa vaadittiin miehiä korjaamaan asennettaan naisiin. Rebecca West kirjoitti helmikuussa 1923, että miehet kyllä rakastivat naisia äiteinä, vaimoina, siskoina ja rakastajattarina, mutta muissa rooleissa toivoivat heidän olevan rampautettuja. Westin mukaan miesten esittämät perustelut (heikkous, typerys) naisten ulossulkemiselle ja työelämässä syrjimiselle olivat täysin tekaistuja, ja todellisuudessa heidän motiivejaan olivat epävarmuus ja pelko. Miehet olivat epävarmoja omasta osastaan universumissa, ja hakivat vahvistusta asemalleen pitämällä naisia alistettuina. Westin mukaan tässä ongelmassa miehiä auttaisi uskon itseen, jonka jälkeen voitaisiinkin ilman uhkakuvia ja tunneperäisiä reaktioita antaa naisten kukoistaa työelämässä ja saada uurastuksestaan kunnollista palkkaa.³⁹⁶ Rebecca Westin kirjoitustyyli oli hyvin pureva, ja hän vaikuttaa olleen todella kyllästynyt naisten kohteluun ja epätasa-arvoon.

Westin mielestä selkeä ongelma oli juuri miehissä, jotka pyrkivät kaikin keinoin estämään naisten pääsyn työmarkkinoille ja politiikkaan. Lokakuussa 1924 hän kirjoitti olevansa vanhanaikainen feministi, joka ei nähnyt tarpeellisenä miesten kanssa yhteistyössä työskentelyä. Tällä hän viittanee esimerkiksi Labourin piirissä toimineisiin naisiin ja muihin maltillisempiin feministeihin, jotka pyrkivät kompromissien kautta hitaaseen muutokseen. Westin mukaan nämä naiset ylistivät miehiä ja vähättelivät naisia julistamalla, että heidän täytyisi vain oppia työskentelemään miesten kanssa. Westin mielestä naisilla ei ollut opittavaa, sillä he kyllä osasivat työskennellä muiden ihmisten kanssa. Miehillä sen sijaan olisi paljon parannettavaa, sillä suurin osa heistä kohteli naiskollegoitaan kuin raakalaiset: jos mies koki itsensä huonoksi, hänen ratkaisunsa oli osoittaa jonkun olevan vielä huonompi ja se joku oli lähes aina nainen.³⁹⁷ Westin kiukkuiset mielipiteet saattavat tämän päivän kontekstissa jopa hieman hätkähdyttää, mutta mielestäni ne ovat perusteltuja ottaen huomioon kirjoitusajan olosuhteet. Naisia syrjittiin avoimesti työelämässä, parlamentissa, oikeussalissa, sekä myös Westin omalla alalla kirjallisuudessa ja journalismissa.

Mielestäni myös Rebecca Westin kritiikki maltillisemmille feministeille on ymmärrettävää. Vuonna 1924 West oli 32-vuotias näyttelijä, kirjailija ja journalisti, joka oli kasvanut aikuiseksi vapaammassa ilmapiirissä kuin monet vanhemmat naisaktiivit osallistuen jo nuorena tyttönä militanttiin

³⁹⁶ Rebecca West: "Equal pay for men and women teachers", *Time and Tide* 9.2.1923.

³⁹⁷ Rebecca West: "On a form of nagging", *Time and Tide* 31.10.1924.

suffragettiliikkeeseen. Nähdäkseni West olisi halunnut maailman jo olevan hänelle avoinna, mutta saikin jatkuvasti törmätä yhteiskunnassa rajoitteisiin ja kieltoihin, jotka johtuivat vain hänen sukupuolestaan. Tutkija Dale Spenderin mukaan West saikin suorilla ja radikaaleilla mielipiteillään paljon vihamiehiä oikealta ja vasemmalta. Hän oli itse naimaton äiti, jonka romaaneissa kuvattiin peittelemättä esimerkiksi raiskauksia ja naisten kokemaa väkivaltaa. West olikin Spenderin mukaan kirjailijana vaikea asettaa oman aikansa naiskirjailijoille varattuihin kategorioihin: hän ei kirjoittanut kevyttä romanttista draamaa, vaan yhteiskunnallisia aiheita perkaavia romaaneja, joissa naisten kokemukset olivat pääosassa. Monet naiset ihailivat häntä, mutta mieskriitikot kuvasivat hänen tuotantoaan kuvottavaksi ja sensaatiohakuiseksi. Spenderin mukaan West paikansikin hyvin usein naisten alisteisuuden miesten valtapositioon ja oikeuteen määritellä esimerkiksi mitä oli hyvä kirjallisuus.³⁹⁸

Myös lady Rhondda pohti miesten käytöstä ja asenneongelmia. Muistelmissaan hän kirjoitti, että arveli miesten penseän suhtautumisen naisten saapumiseen työelämään johtuvan pelosta. Miehet kenties pelkäsivät, että heidän omat ansaintamahdollisuutensa pienenevät naisten kilpaillessa samoista työpaikoista. Lisäksi Rhondda epäili, että miehet pelkäsivät ammattiensa arvostuksen ja kunnian laskevan, jos naiset pystyisivät samoihin työtehtäviin. Rhonddan mielestä nämä pelot taas juonsivat juurensa opittuun ajatukseen naisista alempiarvoisena ryhmänä. Hänen oma läsnäolonsa oli monelle miehelle ongelma, muttei kuitenkaan niin suurissa määrin kuin Rhondda itse oli odottanut. Tätä hän selitti sillä, että yksi ”poikkeuksellinen nainen” ei vielä aiheuttanut suurempaa huolta: ”Minun aikani miehiä ei opetettu uskomaan naisiin yleisesti, mutta heidät opetettiin uskomaan Poikkeukselliseen Naiseen. - - Henkilökohtaisesti olen aina uskonut poikkeuksellisen naisen olevan puhdas myytti.”³⁹⁹ Nähdäkseni Rhondda katsoi ensinnäkin, että miesten olisi työelämässä laitettava pelkonsa syrjään ja annettava naisille mahdollisuus. Lisäksi hänen analyysinsä poikkeuksellisen naisen myytistä on osuva: muutama nainen oli aina hyväksytty ”erikoisyyksilönä” moniin paikkoihin, kuten yliopistoihin ja hallinnon korkeampiin virkoihin, mutta nämä muutamat haluttiin aina nähdä nimenomaan poikkeuksina sukupuolestaan, heidän saavutuksensa eivät tarkoittaneet, että naiset laajemmin pystyisivät vaikkapa johtamaan liikeyrityksiä.

Time and Tide julkaisi lady Rhonddan yliopistonaisten liitolle pitämän kiinnostavan puheen syyskuussa 1924. Rhondda oli puheessaan pitänyt erittäin tärkeänä, että naiset nousisivat kaupallisen

³⁹⁸ Spender 1984: 460—464.

³⁹⁹ ”Men in my day were not taught to believe in women as a whole, but they were taught to believe in the Exceptional Woman. - - Personally I have always believed that the exceptional woman is a pure myth.” Rhondda 1933: 227—228, sitaatti sivulta 235.

maailman huipulle ja liikeyritysten johtoasemiin. Hän lähti hakemaan ratkaisua nimenomaan maskuliinisen muutoksen kautta: yrityksiä johtavia miehiä tulisi kouluttaa näkemään tyttärensä yhtä potentiaalisina työnsä jatkajina kuin poikansakin. Rhonddan mukaan suurin osa yritysten johdossa olevista miehistä oli päässyt asemaansa, koska heidän isänsä tai setänsä oli luovuttanut sen heille. Naisten olisi päästävä mukaan tähän hyvä veli – verkostoon, ja se tapahtuisi nimenomaan miesten ajatustapojen muuttamisella: olisi päästävä tilanteeseen, jossa ajatus naisesta johtoasemassa ei tuntuisi epäluonnolliselta.⁴⁰⁰ Tästä voimme nähdä, että Rhonddan feminismissä lähtökohtana ei ollut sukupuolieron kautta naisten erityisominaisuuksien korostaminen. Hän halusi, että naiset ottaisivat osaa yhteiskunnan toimintoihin tasavertaisina miesten kanssa, koska he yksilöinä pystyisivät ja halusivat. Nähdäkseni Rhondda uskoi vahvasti, että sukupuolten väliset erot osoittautuisivat todellisuudessa erittäin pieniksi, kun kilpailu vain olisi tasapuolista ja kasvatus tasa-arvoista. Rhonddan mielipiteissä näkyy vahvasti hänen oma taustansa: hän oli kasvanut ujoista tytöistä menestyväksi liikenaiseksi juuri ennakkoluulottoman isän tarjoaminen mahdollisuuksien ponnistusvoimalla.

Ajatus maskuliinisen muutoksen laajuudesta on lähdeaineistossa ajan kontekstin huomioon ottaen jopa yllättävä. *Time and Tide* tarjoaa analyyseja, joissa rikotaan perinteisiä käsityksiä elämän yksityisen ja julkisen piirin jaosta ”radikaalilla” tavalla: naisen oli päästävä julkiselle alueelle mutta lisäksi miehen olisi päästävä (ja tultava) yksityiselle alueelle. Tutkija Johanna Albertin mukaan tutkimusajalla vaatimusta tasa-arvosta ei ulotettu kodin sisälle, vaan sukupuolten tasa-arvoa haluttiin edistää vain julkisessa sfäärissä.⁴⁰¹ Lähdeaineistoni perusteella olen Albertin kanssa eri mieltä; 1920-luvun Britanniassa oli kyllä naisia, jotka katsoivat, että miehen olisi aika osallistua kodin töihin ja tasa-arvoa vaadittiin myös elämän yksityiselle alueelle. Tämä ei rajoittunut vain kotitöihin, vaan myös perheen sisäiseen dynamiikkaan ja avioparin rooleihin.

Ray Strachey pohti esseessään varsin maltillisesti, että mikäli nainen kävi töissä, oli hänen mahdotonta hoitaa siinä ohessa myös kaikki kodin työt ja lapset. Hänen mukaansa ratkaisuvaihtoehtoja oli kaksi: joko nainen tekisi lyhempää työpäivää, tai sitten mies osallistuisi enemmän kotona. Strachey piti molempia yhtä mahdollisina tulevaisuusskenaarioina.⁴⁰² Samaten *Time and Tidessa* kirjoitettiin, että äidillä oli kontollaan aivan liikaa töitä ja vastuita, eikä hän voinut millään selvittää niistä kaikista. Kirjoituksen mukaan luonnollinen ratkaisu tähän olisi, että aviomies

⁴⁰⁰ Lady Rhondda: ”University Women and Business”, *Time and Tide* 19.9.1924.

⁴⁰¹ Alberti 1989: 134.

⁴⁰² Strachey 1936: 169—171.

osallistuisi enemmän kotitöihin ja lasten kasvatukseen.⁴⁰³ Jutun sävy antaa olettaa, että kyseinen ratkaisu olisi kirjoitusaikana hyvinkin mullistava, kuten se epäilemättä olikin. Anne Doubleday totesi suoraan, että miesten osallistuminen kotitöihin vaikuttaisi ainoalta ratkaisulta naisten työssäkäynnin helpottamiseksi, mutta sen toteuttaminen käytännössä voisi osoittautua hyvin vaikeaksi.⁴⁰⁴ Crystal Eastman ehdotti, että niin tytöille kuin pojillekin täytyisi opettaa kotitaloutta koulussa. Hän oli sitä mieltä, että tämä tuskin olisi kenenkään mielestä kovin mieluisaa, mutta ainakin sitten ne henkilöt, tytöt tai pojat, jotka kotitöistä pitävät, voisivat koulutuksen saatuaan valita, halusivatko tehdä siitä itselleen ammatin.⁴⁰⁵ Näissä teksteissä suoraan siis ehdotettiin, että pojat kasvatettaisiin yhtä lailla ottamaan osaa kotitöihin, ja että aviomiehen tulisi tukea vaimonsa työssäkäyntiä auttamalla kotitöissä ja lastenhoidossa.

Time and Tide julkaisi syksyllä 1922 Florence Woolstonin kirjoittaman pitkän parisuhteen dynamiikkaa pohtineen artikkelin. Kirjoitus kantoi otsikkoa ”Albertism” viitaten edesmenneen kuningatar Viktorian ja tämän puolison Albertin suhteeseen, jossa miehen ja naisen työnjaon oli nähty olleen epätavallinen kuningattaren ollessa naisena ”johtoasemassa”. Woolstonin viesti oli, että perinteisten sukupuoliroolien ja myös miehen elämänpiirin muuttaminen voisi tuoda helpotusta ja iloa molemmille sukupuolille, ei siis vain naisille. Woolston kertoi pitkän esimerkin mieskodinhoitajasta, joka kohtasi paljon halveksuntaa ja vaikeuksia valitsemassaan ammatissa, koska hänen toimintaansa pidettiin niin epätavallisena. Kyseinen mies oli ollut avioliitossaan kovin onneton, hän kun ei ollut lainkaan pitänyt tehdastyöstä, eikä toisaalta hänen vaimonsa kotitöistä. Pariskunta oli vaihtanut rooleja, ja molemmat olivat tulleet onnellisemmiksi. Tarinan totuusperä voitaneen kyseenalaistaa, mutta Woolstonin sanoma tulee selväksi: hänen mielestään miehet kohtasivat yhtä lailla epäoikeudenmukaisuutta keskusteluissa työelämästä. Naiset saivat jo mennä töihin kodin ulkopuolelle, mutta miehelle ei ollut ikinä annettu vapautta poistua sieltä. Woolston toivoi, että vielä jonakin päivänä myös mies saisi yhteiskunnan hyväksynnän päätökselle jäädä kotiin.⁴⁰⁶

Miehen ”velvollisuutta” olla perheen pää ja avioliiton johtohahmo pohdittiin myös. Yleisönosastolle kirjoittanut H. W. H. Helby nosti koko avioliiton ja siihen liitetyt odotukset ongelman keskiöön: hänen mukaansa miehiin kohdistui odotus vaimon hallitsemisesta, joka pakotti kenties onnesta ja rakkaudesta haaveilleen parin suhteeseen, jossa toinen johti toista. Mikäli miehet vapautettaisiin tästä

⁴⁰³ ”The protection of motherhood”, *Time and Tide* 14.7.1922.

⁴⁰⁴ Anne Doubleday: ”Careers and livelihoods”, *Time and Tide* 29.4.1921.

⁴⁰⁵ Crystal Eastman: ”Boys and Girls”, *Time and Tide* 4.1.1924.

⁴⁰⁶ Florence Woolston: ”Albertism”, *Time and Tide* 1.9.1922.

”hallitsijan” vastuusta, heistä harva tuskin enää edes haluaisi sitä takaisin.⁴⁰⁷ Yleisönosastolla kantaa ottanut rouva Helen Findlay oli samoilla jäljillä: hän pohti, että avioliitossa ei pitäisi olla johtajaa ja asetelmaa, jossa naisen oli pakko ottaa vähempiarvoisen rooli. Hän epäili, että jos tällainen jako poistettaisiin, molemmat osapuolet olisivat avioliitossa onnellisempia.⁴⁰⁸ Nähdäkseni näissä kirjoituksissa toivottiin, että parisuhteessa miehen ja naisen välillä voisi vallita tasa-arvoinen kunnioitus ja rakkaus.

On kiinnostavaa, että miehistä ei kuitenkaan puhuttu ainakaan saatavillani olleessa lähdemateriaalissa juuri ollenkaan isinä. Isän roolin kasvattaminen lasten elämässä ei noussut harvoja lastenhoitoon viittanneita kommentteja lukuun ottamatta aineistossa esiin. Mielestäni voidaankin tulkita, että myös *Time and Tide*en kirjoittaneet, radikaalisti sukupuolta pohtineet naiset pitivät edelleen äitiä lasten ensisijaisena hoitajana ja kasvattajana. Yksi harvoista vanhempien vastuunjakoa käsitelleistä jutuista on Professori Arthur Thomsonin kirjoittama hassu pieni artikkeli, jossa lueteltiin pitkä lista erilaisia eläinlajeja, joissa myös uros osallistui paljon jälkeläisten hoitoon. Jutun lopuksi Thomson totesi, että vanhemman hoiva ei ollut äitien monopoli, mutta mitään suoraa viittausta ihmisvanhempiin ei tehty.⁴⁰⁹

5.3 *Time and Tide wait for no Man* – Muutos lähtee meistä

Maskuliininen muutos katsottiin lähdemateriaalissa hyvin tärkeäksi, mutta nähdäkseni vielä oleellisempana pidettiin naisten omien ajattelutapojen ja asenteiden muutosta. *Time and Tide*en kirjoittajakaarti kuten Winifred Holtby, Vera Brittain, Rebecca West, Anne Martin ja monet anonyymit ajattelijat kutsuivat naisia tarkastelemaan omaa itsekäsitystään. He katsoivat, että juuri mikään ei muuttuisi, ennen kuin naiset ravistaisivat harteiltaan uskon omaan alemmuuteensa ja ryhtyisivät toden teolla vaatimaan oikeuksiaan. Tämä koski naisia sekä yksilö- että joukkotasolla: miesten johtamat ammattiliitot, puolueet ja muut instituutiot eivät luopuisi vallastaan vapaaehtoisesti: naisten olisi perustettava lisää omia järjestöjä ja yhdistyttävä yhdeksi feministiseksi voimaksi.

Rebecca West käsitteli aihetta tapansa mukaan purevasti. Hänen mukaansa nainen, joka kuvitteli miesten olevan hänen puolellaan ja puoltavan hänen oikeuksiaan, oli hölmö ja unohti elävänsä ”piiritetyssä kaupungissa”. Tällä hän viittasi nähdäkseni miesten valtaan lähes kaikilla yhteiskunnan

⁴⁰⁷ H. W. H. Helby: ”The Ownership of Betty”, Yleisönosasto, *Time and Tide* 7.7.1922.

⁴⁰⁸ Helen Findlay: ”The Woman in the Little House”, Yleisönosasto, *Time and Tide* 5.5.1922.

⁴⁰⁹ Prof. J. Arthur Thomson: ”Motherly Fathers”, *Time and Tide* 24.4.1925.

aloilla. Westin mukaan feminismin ei silti tarvinnut olla kiivasta tai hysteeristä, oli täysin mahdollista olla tyyni piirityksen keskellä. Hän kannusti naisia valppauteen ja päättäväisyyteen: omia oikeuksia olisi vahdittava ja puolustettava.⁴¹⁰ Westin teksti on kiinnostava. Siitä voidaan nähdäkseni päätellä, että kuten tänäkin päivänä, feministejä nimiteltiin myös 1920-luvulla julkisuudessa hysteerikoiksi ja raivoajiksi. Lisäksi West kuvaa sukupuolten välisiä suhteita sotaan liittyvin termein. Kenties juuri tämän kaltaiset kannanotot olivat yksi syy siihen, että julkisuudessa peloteltiin ”sukupuolten sodalla” ja feminismin yhteiskuntarauhaa vaarantavilla vaikutuksilla. Tutkijoista Susan Kent on esittänyt, että sukupuolten välisen suhteen todella nähtiin 1920-luvun alussa olevan sotatilassa, ja tämä oli yksi syy naisten kodin piiriin palauttamisessa, sillä sukupuolten sota haluttiin lopettaa ja palauttaa ”rauha maahan”.⁴¹¹

Muut lähdeaineiston kirjoittajat puhuttelivat naisia hieman Westiä lempeämmin. Winifred Holtby katsoi, että palkkauskysymyksissä olisi ensiarvoisen tärkeää, että naiset eivät hyväksyisi heille tarjottuja alhaisia palkkoja. Naisten olisi itse vaadittava kunnollista korvausta työstään ja oltava vähemmän nöyriä.⁴¹² Samaa mieltä oli R. F. Cholmeley –niminen kirjoittaja, jonka mielestä osasyynä naisten surkeaan palkkaan oli, että he itse hyväksyivät vähemmän.⁴¹³ Agnes Dawson kannusti etenkin naisopettajia eräänlaisena etujoukkona vaatimaan itselleen tasa-arvoista kohtelua niin palkan kuin nimitystenkin suhteen. Dawsonin mukaan naisten olisi vaadittava ja taisteltava ei vain itsensä, vaan kouluissa kasvavien tyttöjen, tulevaisuuden naisten, puolesta.⁴¹⁴ Nähdäkseni nämä naiset katsoivat, että muutos saavutettaisiin pääosin itse vaatimalla ja naisten yhteistyöllä. Naisten olisi korjattava käsitystä itsestään halvempaan työvoimaksi, ja rohkeasti uskallettava ottaa aktiivisempi rooli esimerkiksi palkkaneuvotteluissa.

Feministit halusivat myös saada lisää naisia parlamenttiin sekä naisten äänen kuuluviin puolueissa ja ammattiliittokentällä. Tutkijoista esimerkiksi Brian Harrison ja Martin Pugh ovat sanoneet, että pieni kourallinen parlamenttiin päässeitä naisia (korkein edustus tutkimusaikana 2,4 %) 1920-luvulla todisti, ettei äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden saavuttaminen kantanut toivottua hedelmää. Herrat vaikuttaisivat väittävän, että naiset epäonnistuivat, eikä heitä esimerkiksi asettunut ehdolle riittävästi

⁴¹⁰ Rebecca West: ”On a form of nagging”, *Time and Tide* 31.10.1924.

⁴¹¹ Kent 1993: 107.

⁴¹² Winifred Holtby: ”Ladies First”, *Time and Tide* 8.8.1924.

⁴¹³ R. F. Cholmeley: ”Equal pay for Equal work”, *Time and Tide* 13.5.1921.

⁴¹⁴ Agnes Dawson: ”Equal pay and equal opportunities for men and women teachers”, *Time and Tide* 9.2.1923.

tai heidän taakseen saatu riittäviä äänestäjämassoja. Lisäksi Harrison sanoo, että suurin osa parlamenttiin päässeistä naisista ei ollut ollenkaan feministisiä, eivätkä he ajaneet naisten asioita.⁴¹⁵

Naistutkijoista esimerkiksi Olive Banks on tehnyt tilanteesta varsin erilaisen tulkinnan: hänen mukaansa naisparlamentaarikoita toki oli vähän, mutta he kyllä yrittivät parhaansa mukana ajaa feministisiä tavoitteita. Tehtävä oli vaikea, sillä konservatiiviset voimat sekä Labourissa että konservatiivipuolueessa tekivät kaikkensa estääkseen naisen roolin suuret muutokset. Tämä ei silti tarkoittanut, etteivätkö naiskansanedustajat olisi tukeneet esimerkiksi palkkatasa-arvoa tai muita tasa-arvokysymyksiä kun niistä parlamentissa äänestettiin. Banksin mukana puolueuskollisuus rajoitti jossain määrin naisparlamentaarikoiden laajempaa yhteistyötä, mutta tämä ei suinkaan tarkoittanut, että he olisivat olleet esimerkiksi antifeministisiä, kuten jotkut tutkijat ovat väittäneet. Esimerkiksi Nancy Astor äänesti useamman kerran omaa konservatiivipuoluettaan vastaan naisten kysymyksissä.⁴¹⁶ Tutkija Mari Takayanagi on tutkinut naiskansanedustajien työtä erilaisissa parlamentaarisisissa komiteoissa, ja tullut tulokseen, että naiset ajoivat niissä tasa-arvoasioita menestyksekkäästi ja heidän työllään oli käytännön poliittista merkitystä naisasioissa.⁴¹⁷

Time and Tide piti naisten parlamentaarisen edustuksen kasvun suurimpana esteenä miehisiä puoluekoneistoja, joissa naisehdokkaille annettiin vaaleissa vain mahdottomia vaalipiirejä. Mahdoton tarkoitti sitä, että vaalipiirissä oli vankka vastakkaisen puolueen kannatus, mikä taas Britannian vaalijärjestelmässä, jossa vain yksi ehdokas yhdestä vaalipiiristä pääsi läpi, teki voitosta käytännössä mahdottoman. *Time and Tiden* mukaan lehdistö syytti silti naisia: he eivät ”voittaneet vaaleja”, vaikka todellinen syy oli lehden mielestä pitkälti puolueiden ehdokasasettelussa. *Time and Tiden* mukaan naisjärjestöt olivat ongelman kimpussa ja pyrkivät parhaansa mukaan vaikuttamaan puolueisiin, jotta ne muuttaisivat suhtautumistaan naisehdokkaisiin.⁴¹⁸ Lisäksi useammassa *Time and Tiden* numerossa korostettiin, että puolueiden sisällä toimivien naisten pitäisi ehdottomasti yrittää kovemmin saada aikaan muutosta puolueissaan.⁴¹⁹

Nähdäkseni naisjärjestöissä oltiin kuitenkin jo viimeistään vuonna 1925 Labourinkin osoittauduttua pettymykseksi huomattu, että puolueet eivät vilpittömästi olleet valmiita edistämään naisten asioita. Niinpä puoluepolitiikan ulkopuolisia naisjärjestöjä pidettiin naisten parhaana toivona, sillä niissä

⁴¹⁵ Harrison 1987: 305–312, 323; Pugh 1992: 121–124.

⁴¹⁶ Banks 1993: 3, 45, 46, 60, 126.

⁴¹⁷ Takayanagi 2013: 192–194.

⁴¹⁸ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 1.12.1922.

⁴¹⁹ ”What the Liberal convention forgot” *Time and Tide* 6.2.1925; Pääkirjoitus, *Time and Tide* 6.2.1925.

voitaisiin asettaa naisasia aina ensimmäiseksi. Helmikuussa 1925 *Time and Tidessa* ylistettiin naisjärjestöjä: niissä ymmärrettiin, että naiset olivat vielä kaikkialla yhteiskunnassa huonommassa asemassa, ja feminismi laitettiin aina esimerkiksi ammatin tai luokan edelle. Naisjärjestöissä ei tarvinnut hyväksyä miehisen puoluejohdon määräyksiä.⁴²⁰ Tämä oli toki hieman keskiluokkainen lähtökohta, sillä *Time and Tidessa* puhuivat lähinnä koulutetut ja varakkaat naiset, joilla elämän perusedellytykset olivat kunnossa. Työväenluokan naisille köyhäinapu ja esimerkiksi asumisolojen parannus olivat usein tärkeämpiä kuin tasa-arvokysymykset.

Nähdäkseni keskiluokan naiset ottivat kuitenkin agendassaan huomioon myös työväenluokan naisten huolet. Tasa-arvofeministit näkivät juuri naisliikkeen ja feministisen politiikan olevan ratkaisu myös köyhyyteen ja vähävaraisten perheiden auttamiseen. Esimerkiksi teollisuuden ammattiliittokentällä toivottiin naisten perustavan omia liittoja ja ajavan itse asiaansa. Winifred Holtby korosti tämän seikan tärkeyttä, sillä naisten aloittaessa työuransa aivan eri lähtökohdista kuin miehet, ei sama liitto voinutkaan ajaa molempien asioita. Tämä oli huomattu etenkin ruumiillisen työn aloilla, joissa ammattiliitot eivät kiinnittäneet mitään huomiota esimerkiksi palkkojen epätasa-arvoon tai naisten työoloihin. Holtbyn mukaan teollisuuden aloilla odotettiin vielä naisammattiliittoja, kun taas asianajajat, lääkärit, opettajat ja viranhaltijat olivat tienraivaajia omilla ammattiliitoillaan.⁴²¹ Tutkija Martin Pugh on taas tulkinnut, että naiset eivät itse halunneet liittyä ammattiliittoihin, osin koska tiesivät niiden olevan naisvihamielisiä, mutta myös koska pitivät työssäkäyntiään vain hetkellisenä. Naisilla ei siis ollut vaikutusvaltaa ammattiliittojen kautta.⁴²² Pughin väitteessä voi olla jotain perää, mutta *Time and Tiden* perusteella kyse ei ollut naisten omasta passiivisuudesta vaan ammattiliittojen asenteesta. Tutkija Olive Banksin mukaan taas naisten omat ammattiliitot, kuten tässäkin tutkielmassa esitelty opettajaliitto NUWT ja viranhaltijoiden liitto olivat aktiivisia toimijoita omien alojensa keskusteluissa.⁴²³

Time and Tiden feministit siis katsoivat, että maskuliinisen muutoksen lisäksi naisten olisi itse muututtava ja noustava vaatimaan oikeuksiaan niin työpaikoilla, parlamentissa kuin ammattiliitoissakin. Lähdemateriaalissa puhuu hyvin päättäväinen ja intohimoinen joukko naisia, heitä voisi kuvailla jopa voimautuneiksi. Itse luen teksteistä eräänlaista mielen vapautumisen tunnelmaa: ikään kuin naiset olisivat kokeneet jonkinlaisen herätyksen, tai heidän silmiltään olisi poistettu vuosisatoja vanha side. Nyt kun he olivat nähneet maailman kaikkine

⁴²⁰ Gisela Urban: "The Non-Party Woman" *Time and Tide* 6.2.1925.

⁴²¹ Winifred Holtby: "Ladies first" *Time and Tide* 8.8.1924.

⁴²² Pugh 1992: 27.

⁴²³ Banks 1993: 41.

epäoikeudenmukaisuuksineen, ei paluuta vanhaan enää ollut. Esimerkiksi Vera Brittain kuvaili, kuinka heidän äitinsä opetettiin uskomaan, että naisen tehtävä oli läpi elämänsä palvella muita ihmisiä ja elää heidän kauttaan. Äitien sukupolvi oli oppinut, että miehet työskentelivät ”asioiden” kanssa, ja naisille kuului aina vain muihin ihmisiin liittyvät työt. Brittain kuvaili, kuinka vanhoissa balladeissa miesten takia uhrauksia tehneet naiset julistettiin pyhimyksiksi, mutta Jeanne d’Arc poltettiin noitana. Kuvissa Jeesus-lapsi katsoi maailman yli, mutta Marian katse oli vain pojassa. Brittainin mukaan edelleen elettiin tämän ajan ja alistuvaisuuden kulttuurin varjossa, mutta tietoisuuden myötä toivo muutoksesta oli selvästi herännyt.⁴²⁴ Brittain tekee tekstissään selvän eron äitien sukupolven ja omansa välille, ja nähdäkseni katsoo, että modernit naiset eivät enää ajatelleet samoin kuin menneet sukupolvet. Jotakin naisten ajattelutavassa oli muuttunut.

Lähdemateriaalin kirjoittajat vaikuttaisivat kuitenkin kokeneen, että läheskään kaikkien naisten silmät eivät vielä olleet auenneet. Anonyymi kirjoittaja kuvaili ongelmia joidenkin naisjärjestöjen toiminnassa: he pyysivät kauniisti tulla kuulluiksi, ja olivat valmiita väistämään heti, jos kerrottiin, että asia ei ollut tärkeä. Kirjoittajan mukaan mitään todellista muutosta ei saataisi aikaiseksi ennen kuin tällainen ”ovimatto-asenne” olisi parannettu, ja naiset itse tunnistaisivat olevansa tärkeitä ja merkittäviä.⁴²⁵ *Tideway*-palstalla kritisoitiin Labourin kansanedustajaa Margaret Bondfieldia, joka oli ylistänyt puoluettaan siitä, että se ei jättänyt naisia huomiotta. Tähän nimimerkki Big Ben totesi: ”Yhtä hyvin voisi kiittää miehiä siitä, että he huomasivat sateen. Naiset vaativat edelleen tasa-arvoa ja sade sataa. Rakentava toiminta toisessa tapauksessa ja sateenvarjo toisessa olisivat hyödyllisempiä [kuin huomiosta kiittäminen].”⁴²⁶ Nähdäkseni tässä irvailtiin Bondfieldille etenkin siitä, että hän nöyrästi kiitteli puolueensa miehiä pelkistä kaunopuheista, kun käytännössä Labour ei tehnyt naisten vaatimusten eteen mitään. Lopussa kehoitettiin Bondfieldiä tutustumaan naisten asiana syvällisemmin, ehkä hänkin heräisi todellisuuteen ja lopettaisi nöyristelyn.

Muissakin kirjoituksissa näkyy ajatus siitä, että kirjoittajat itse olivat jo käsittäneet jotain, mitä muiden naisten pitäisi nyt myös ymmärtää. Chambre Hayes –niminen kirjoittaja julisti intohimoisesti, että naisten oli aika lopettaa oma orjuutensa. Sodan aikana miehet ja naiset olivat taistelleet tasavertaisina, rinta rinnan, mutta sen jälkeen oli palattu miehiseen dominanssiin ja naisten alistamiseen. Hayesin mielestä naisten olisi nyt uskottava omaan parempaan tietoonsa ja lopetettava

⁴²⁴ Vera Brittain: ”The whole duty of woman”, *Time and Tide* 23.2.1923.

⁴²⁵ ”The Importance of being important”, *Time and Tide* 2.2.1923. ”Door-mat attitude”

⁴²⁶ ”She praised the Labour party for not ignoring women. As well praise a man for not ignoring that it rains. The women still demand equality and the rain still rains. Constructive action in the one case an umbrella in the other would be more helpful.” In the *Tideway*, *Time and Tide* 5.9.1924.

kaikki nämä harhakäsitykset omasta alisteisuudestaan, ei kilpaillakseen miesten kanssa vaan suojellakseen ihmisyyttä.⁴²⁷ Myös Anne Martin pyysi naisia käsittämään oman arvonsa ja tärkeytensä. Itsetunnon löytämisen jälkeen naiset voisivat vihdoinkin alkaa muuttaa maailmaa humanimmaksi.⁴²⁸ Näissä ylevissä sanoissa on nähdäkseni paljon optimismia ja toivoa: kirjoittajat vaikuttaisivat uskoneen, että muutos todella oli mahdollinen ja he itse voisivat omana elinaikanaan olla rakentamassa uudenlaista maailmaa.

5.4 Tulevaisuus todistaa: Nainen voi olla mitä vain

Tässä luvussa on käsitelty lähdemateriaalistani löytyviä näkemyksiä siitä, miten naisten asemaa ja roolia maailmassa muuttaakseen niin miesten kuin naistenkin olisi ajateltava sukupuolta uudestaan. Tällä tarkoitan sitä, että tutkimani feministit halusivat laajentaa käsitystä siitä, mitä naisena oleminen ja toimiminen tarkoittivat. He kritisoivat naisten toiminnalle asetettuja rajoja ja kyseenalaistivat monia pitkään itsestään selvinä pidettyjä näkemyksiä naisten ”luonnollisista ominaisuuksista”. Tätä ei tule kuitenkaan ymmärtää niin, että 1920-luvun feministit olisivat kyseenalaistaneet esimerkiksi biologista sukupuolta tai sukupuolten jakoa kahteen, mieheen ja naiseen. Nähdäkseni lähdemateriaalin perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että etenkin ”vanhat feministit” eli tasa-arvosta ja yhdestä ihmisyydestä puhuneet naiset (ja miehet), katsoivat, että sukupuoliroolit ja – identiteetit olivat jossain määrin yhteiskunnassa ja kulttuurissa rakentuneita ja täten myös muuttuvia ja muutettavissa. Englannin kielen sosiaaliseen sukupuoleen viittaava sana *gender* on otettu käyttöön vasta vuosikymmeniä myöhemmin, mutta nähdäkseni lähdemateriaalissani näkyy jo ajatuksia siitä, että biologisen sukupuolen (*sex*) päälle asetettiin ihmisen kehittämä sosiaalinen sukupuoli (*gender*), joka ei ollut luonnollinen tai muuttumaton perusolemus.

Aikaisemmin tässä tutkielmassa olen esitellyt, kuinka tutkimani feministit näkivät, että esimerkiksi miesten rakentamat yhteiskunnan säännöt ja tavat vaikuttivat naisten toimintamahdollisuuksiin ja käsityksiin naisista. Lisäksi niihin vaikuttivat miesten ja naisten omat ajattelutavat. Nämä puhuvat jo mielestäni sen puolesta, että voidaan sanoa lähdeaineiston kirjoittajien katsoneen sukupuolen sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneeksi. Lisäksi teemaa käsiteltiin suoraan *Time and Tide*ssa julkaistuissa artikkeleissa. Vera Brittain kirjoitti helmikuussa 1923 pitkän pohdinnan siitä, miksi nuorten naisten oli niin vaikea lähteä rakentamaan itsenäistä työuraa. Kaikki lähti Brittainin mukaan

⁴²⁷ Chambre Heyes: ”War neurosis and lord Knutsford”, *Time and Tide* 31.3.1922.

⁴²⁸ Anne Martin: ”Woman’s Inferiority Complex”, *Time and Tide* 4.8.1922.

jo kotoa, jossa pojan lahjakkuus ja kiinnostus maailmaan oli perheelle ylpeydenaihe, siinä missä tytön lahjakkuus aiheutti vain ristiriitoja. Perhe tuki pojan haaveita jo kotona ja myöhemmin koulutiellä. Tyttären sen sijaan odotettiin osallistuvan kodin töihin ja tukevan perheenjäseniä sen sijaan että saisi itse tukea. Jos tytär kaikesta huolimatta pääsi kouluun, ei hänelle annettu samalla tavoin aikaa perehtyä asioihin ja kehittää itseään, sillä kotitöissä oli autettava. Brittainin mukaan tyttö pystyi siis vasta pitkän taistelun ja vaikeuksien jälkeen saavuttaa saman lähtöviivan, jolta poika sai automaattisesti aloittaa.⁴²⁹ Nähdäkseni Brittain tässä kirjoituksessa esitti tytön kasvavan naiseksi ympäristön asettamien raamien mukaisesti. Hänen mielestään prosessi ei ollut millään tapaa ”luonnollinen” tai biologisen kohtalon ohjaama.

Myös *Time and Tide* toimitus kirjoitti pitkän analyysin prosessista, jossa perinteiset sukupuoliroolit opetettiin tytöille ja pojille. Artikkelin mukaan enää sokea höpsö uskoi väitteeseen, jonka mukaan sukupuolten väliset erot luonteessa ja älykkyydessä olisivat suurempia kuin yksilöiden väliset erot yhden sukupuolen sisällä. Naisten ja miesten oppimista tutkinut raportti oli tullut tulokseen, että psykologiset erot sukupuolten välillä johtuivat pitkälti sosiaalisista vaikutteista, joille yksilö oli altistunut lapsuudestaan asti. Esimerkiksi pojilta odotettiin aloitteellisuutta ja johtajuutta, kun taas tytöiltä sovinnaisuutta ja lempeyttä. Poikien ajateltiin olevan parempia matematiikassa ja tyttöjen kirjallisuudessa ”luonnollisesti”, mutta *Time and Tide* mukaan tutkimus oli osoittanut, että tämä johtui kouluopetuksesta, jossa poikia kannustettiin keskittymään matematiikkaan ja tyttöjä kaunokirjallisuuteen. Viimeisenä todettiin, että myös ”naisten ja miesten ammatit” olivat keinoitekoisesti rajattuja ja luokiteltuja, ja tulevaisuudessa sosiaalisten tapojen muutoksen myötä kaikenlaiset tuolla hetkellä naisille sopimattomiksi katsotut ammatit olisivat heille avoimia.⁴³⁰ Tulkintani mukaan tässä oltiin varsin vakuuttuneita siitä, että naiset ja miehet eivät todellisuudessa olleet luonteiltaan tai kyvyiltään mitenkään fundamentaalisesti erilaisia. Sukupuoliroolit ja kummankin sukupuolen aikaisemmin luonnollisiksi katsotut henkiset ominaisuudet nähtiin sosiaalisesti rakentuneiksi.

Kuten yllä esitellyistäkin lähteistä kävi ilmi, kasvatus nähtiin yhtenä tärkeimmistä sukupuolirooleja rakentavista tekijöistä. Lady Rhondda koki, että liike-elämässä naisten toimintaa rajoitti syrjivien käytäntöjen lisäksi etenkin koulutuksen puute. Hän tarkensi, että ei puhunut pelkästään kouluopetuksesta, vaan siitä, miten lapsesta saakka pieni tyttö ja poika kasvatettiin erilaisiin rooleihin. Hänen mukaansa tytöt opetettiin lukemattomilla tavoilla olemaan luottamatta itseensä ja pelkäämään

⁴²⁹ Vera Brittain: ”The whole duty of woman”, *Time and Tide* 23.2.1923.

⁴³⁰ ”Sex and Intelligence”, *Time and Tide* 2.2.1923.

riskejä sekä vastuuta. Rhonddan mukaan hänen oman sukupolvensa naiset opetettiin aina uskomaan auktoriteetteihin ja siihen, että muut tiesivät paremmin. Lisäksi tytöiltä ei koskaan odotettu parasta ja virheet sai aina anteeksi, siinä missä pojilta uskallettiin vaatia enemmän. Näistä tytöistä naisiksi kasvaneilla oli vaikeuksia pärjätä liikemaailmassa, jossa oltaisiin tarvittu nimenomaan pojille opetettuja taitoja.⁴³¹ Tulkintani mukaan Rhondda vaikuttaisi ajatelleen, että syntyessään ihminen oli henkisiltä ominaisuuksiltaan kuin tyhjä taulu: naiset ja miehet olivat lähtökohtaisesti samalla viivalla, mutta kasvatus ja ympäröivä yhteiskunta pakottivat kehyksiin syntyvät maalaukset hyvin erilaisiksi.

Time and Tide oli Rhonddan kanssa samaa mieltä (artikkeli voi hyvin myös olla Rhonddan itsensä kirjoittama) siitä, että pieni tyttövuva aloitti elämänsä aivan yhtä itsenäisenä ja ajattelevana olentona kuin poikavuuvakin. Artikkelin mukaan yhteiskunta joka halusi naistensa olevan tottelevaisia, alistuvia ja säyseitä joutuikin ankarasti painostamaan ja kouluttamaan saadakseen tuosta tyttövuuvasta passiivisen vaimon. *Time and Tide* katsoi, että kyse oli koulussa, kirjoissa ja kotona tapahtuvasta koulutuksesta, eikä syntymässä annetuista luonteenpiirteistä.⁴³² Ratkaisun avaimet olivatkin juuri kasvatuksessa ja koulutuksessa, jota muuttamalla naiset pääsisivät näyttämään todelliset kykynsä ja voimansa. Tämä muutos nähtiin äärimmäisen tärkeänä, ja sen puolesta kirjoitettiin *Time and Tidessa* paljon. Six Point Group kuului niihin harvoihin mutta äänekkäisiin ryhmiin, jotka vaativat tytöille ja pojille samanlaista opetussuunnitelmaa. Jane Lewisin mukaan 1920-luvulla Britanniassa keskusteltiin siitä, pitäisikö tytöille esimerkiksi opettaa kotitaloustiedettä ja käsitöitä, joista kumpakaan ei opetettu pojille. Kotitaloustiedettä opetettiin myös yliopistoissa opiskelevilla naisille.⁴³³

Opetusministeriö ja yhteiskunnan muut patriarkaalisesti ajattelevat vallanpitäjät siis halusivat vahvistaa sukupuolten erilaista koulutusta ja kasvatusta. *Time and Tide* ei olisi voinut olla enempää eri mieltä. Crystal Eastman kirjoitti tammikuussa 1924 olevansa varma, että jos naiset saisivat samat koulutusmahdollisuudet ja vapaudet kuin miehetkin, he saavuttaisivat varmasti samat asiat.⁴³⁴ Naisten paremman koulutustason ajateltiin jo nyt vaikuttavan siihen, että he näkivät mahdollisuutensa laajemmin.⁴³⁵ Biologi A. G. Tansley kirjoitti maaliskuussa 1921, että toivo oli laitettava rationaaliseen ja tasa-arvoiseen koulutukseen. Kunhan kaikilla ihmisillä olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet, voitaisiin antaa yksilöllisten erojen tehdä tehtävänsä ja sen perusteella määritellä,

⁴³¹ Rhondda 1933: 229–232.

⁴³² "A Matter of some Importance", *Time and Tide* 5.12.1924.

⁴³³ Lewis 1984: 101.

⁴³⁴ Crystal Eastman: "Boys and Girls", *Time and Tide* 4.1.1924.

⁴³⁵ "The English Home", *Time and Tide* 19.6.1925.

kuka olisi johtoasemassa ja kuka alaisena.⁴³⁶ Anne Doubleday katsoi, että avain muutokseen ja naisten mahdollisuuksien laajenemiseen olisi mielen tapojen muutos ja koulutus, jolla voitaisiin kitkeä ihmisissä sitkeänä elävä ”taikausko” sukupuolten erilaisista ominaisuuksista.⁴³⁷

Useissa teksteissä katsottiin toiveikkaina tulevaisuuteen. Ajatus oli, että kunhan ensin luotaisiin tasa-arvoiset mahdollisuudet naisille, voitaisiin lopulta käytännön elämän esimerkkien kautta todistaa naisten olevan yhtä kykeneviä kuin miehetkin. Esimerkiksi Frances Kellor kirjoitti, että vielä tulisi päivä kun naisten toiminnan kautta sekä nuoret pojat että tytöt saisivat valita aktiviteettinsa perustuen sukupuolen sijasta vain omiin kykyihinsä ja mieltymyksiinsä.⁴³⁸ Naisjärjestöjen yhteistyöelimen konferenssin päätöslauselmassa kesällä 1924 julistettiin, että tulevaisuudessa naisten osallistuminen julkiseen elämään oli enemmän sääntö kuin poikkeus.⁴³⁹ Naisjärjestöissä myös uskottiin, että koittaisi päivä, kun ei enää tarvitsisi erikseen laskea naisedustajia parlamentissa.⁴⁴⁰ Nähdäkseni *Time and Tide*ssa ei siis epäilty hetkeäkään, että tasa-arvoisen koulutuksen ja kasvatuksen myötä suurin osa sukupuolten välisistä julkista elämää määrittävistä eroista osoittautuisi kulttuurisesti rakentuneiksi ja ihmisen luomiksi. Toki eroja olisi, mutta ne nähtäisiin *ihmisyksilöiden* välillä, eikä sukupuoli olisi enää keskustelun kategoria. Lehti epäili jopa, että naisten kyky kantaa ja synnyttää lapsia olisi todellisuudessa ainut sukupuolet toisistaan erottava, pysyvä ominaisuus.⁴⁴¹

Ray Strachey tiivistä *Our Freedom and its results* – kirjassa julkaistun esseensä lopussa tämän keskustelun hyvin. Strachey oli itse hieman maltillisempi kuin yllä esiteltyt kirjoittajat, mutta hänkin epäili, että todellisuudessa sukupuoli osoittautuisi pitkälti opituksi. Stracheyn mukaan asiaa voitaisiin tarkastella valistuneemmin vasta sitten, kun olisi ollut muutama sukupolvi vapaita naisia, sillä tuolla hetkellä kaikki oli niin ”tapojen, mielipiteiden ja ennakkoluulojen kyllästämää”, että kuvasta tuli epäselvä. Siksipä täytyi odottaa ja katsoa:

”Feministit ovat yleisesti uskoneet, että vapaissa olosuhteissa osoittautuisi, että naiset ovat keskenään hyvin erilaisia, eikä heillä ole sukupuolena mitään erityisiä

⁴³⁶ A. G. Tansley: ”The Human Mind”, *Time and Tide* 25.3.1921.

⁴³⁷ Anne Doubleday: ”Careers and Livelihoods”, *Time and Tide* 29.4.1921.

⁴³⁸ Frances Kellor: ”Youth and the new Freedom”, *Time and Tide* 21.9.1923.

⁴³⁹ Pääkirjoitus, *Time and Tide* 27.6.1925.

⁴⁴⁰ In the Tideway, *Time and Tide* 13.6.1924.

⁴⁴¹ ”The real meaning of the words birth control”, *Time and Tide* 5.5.1924.

taipuvaisuuksia tai rajoitteita. Emme vielä tiedä, onko tämä totta vai ei, mutta mikä totuus ikinä onkaan, tulemme ottamaan selvää.”⁴⁴²

Monet tutkijoista ovat kuitenkin esittäneet, että sotienvälisenä aikana usko essentialistiseen, biologiasta tulevaan sukupuoleen, joka määritteli miehen ja naisen hyvin erilaiset roolit, säilyi kyseenalaistamattomana. Jane Lewisin mukaan tämä näkemys sukupuolten luonnollisista aluejaoista ja roolituksesta itse asiassa vahvistui, sillä sen taustalle löydettiin uusia ”tieteellisiä” teorioita, kuten Sigmund Freudin psykologia ja Havelock Ellisin seksologia. Lewisin mukaan naisten näkeminen alempiarvoisina ja vajaakykyisinä olentoina oli niin itsestään selvää, että myös monet feministit operoivat täysin tästä lähtökohdasta.⁴⁴³ Martin Pughin mukaan feministinen politiikka ja ajattelu marginalisoitui sotienvälisenä aikana ja naiskysymykset keskittyivät lähes pelkästään äidin ja vaimon huoliin.⁴⁴⁴

Myös Olive Banks katsoo, että sotienvälisenä aikana uusi feminismi kukoisti ja näkemys, jossa biologiset erot sinetöivät sukupuolten kohtalon sitoen naiset äideiksi ja vaimoiksi, oli vielä lähtökohta Britannian miehille sekä suurimmalle osalle naisista.⁴⁴⁵ Johanna Albertin mukaan suurin osa naisaktiiveista ei tehnyt valintaa sukupuolieron ja yhden ihmisyyden korostamisen välillä. Näkyvimmmät naisjärjestöt NUSEC ja Six Point Group joutuivat Albertin mukaan tutkimusajalla kuitenkin hyväksymään, että toivoa radikaalista muutoksesta ei ollut, sillä yhteiskunnan valtasuhteet eivät olleet heidän puolellaan. Alberti ei kuitenkaan ole yhtä valmis kutsumaan sotienvälistä aikaa pelkästään patriarkaalisen ajattelun voitoksi; hänen mukaansa tietyt ryhmät, kuten lehti *Time and Tide* jatkoivat edelleen kyseenalaistamista ja naisten oikeuksien vaatimista.⁴⁴⁶

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt osoittamaan, että Six Point Group ja *Time and Tide* olivat erittäin näkyvä poikkeus ja vastalause edellä esitellylle valtavirta-ajattelulle. Lewisin, Pughin, Banksin ja monen muun tulkinnat 1920-luvun feminismistä perustuvat varmasti laajaan otantaan lähdemateriaalia ja kuvaavat ajan yhteiskunnassa jaettuja näkemyksiä. Näitä näkemyksiä eivät kuitenkaan kaikki jakaneet, sillä tulkintani mukaan ainakin *Time and Tide* ja siihen liittyneet ajattelijat katsoivat, että sukupuolirooleja ja käsityksiä sukupuolesta voitiin ja täytyi muuttaa. He uskoivat, että tulevaisuus näyttäisi naiset yhtä kyvykkäiksi ihmisolentoiksi kuin miehetkin, ja että

⁴⁴² Strachey 1936: 157, 158, 162, 172. ”Feminists have generally tended to believe that under free conditions women would prove to differ widely from each other, and to be without any special aptitudes or limitations as a sex. Whether that be true or not we do not yet know. But whatever the truth might be we shall presently discover it.” (s. 172)

⁴⁴³ Lewis 1984: 82, 88–91.

⁴⁴⁴ Pugh 1992: 122, 124, 228, 229.

⁴⁴⁵ Banks 1993: 76.

⁴⁴⁶ Alberti 1989: 185–190.

muutos siinsi jo horisontissa. Tämän tutkielman kenties keskeisin hahmo, *Time and Tiden* perustaja, omistaja ja pitkäaikainen päätoimittaja lady Rhondda kirjoitti itse oman missionsa olevan näkökulmien muuttaminen. Vaikka lakien muuttaminen oli tärkeää, se ei ollut Rhonddan mielestä yhtä merkittävää kuin muuttaa tapoja ja vaikuttaa aatteisiin. Hän halusi tarjota alustan, jolla voitaisiin käydä keskustelua ja pohtia näitä asioita. Tällä alustalla myös nainen pääsisi sanomaan sanottavansa, ja ne, jotka halusivat kuulla, kuulisivat. Rhondda tiesi, että tällaista ei ollut yksikään nainen tehnyt aikaisemmin, mutta kyseessä oli hänen unelmansa, ja hän päätti tarttua haasteeseen.⁴⁴⁷ *Time and Tiden* syntytarinaa kuvaa mielestäni myös Rhonddan perustamaa Six Point Groupia ja hänen mukaansa lähteneitä naisia hyvin. He tiesivät, että asiat olivat pitkään olleet yhdellä mallilla, ja että monilla kentillä naisten oikeuksien ajamisessa tarvittiin vielä tienraivaajia. Tehtävä saattoi vaikuttaa ajoittain mahdottomalta, mutta tasa-arvo ja naisten oikeus määritellä itse oma ihmisyytensä olivat unelma, jota kohti mennessä ei ollut aikaa odotella miestä.

⁴⁴⁷ Rhondda 1933: 300—304.

6. Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tutkinut vuosina 1918—1928 Britanniassa vaikuttaneita näkemyksiä naisten yhteiskunnallisista rooleista ja asemasta. Keskiössä oli sukupuolten tasa-arvoa ja naisten oikeuksia vaatinut Six Point Group ja etenkin siihen liittynyt lehti *Time and Tide*. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen osa naisista ei enää nähnyt mahdollisena paluuta entiseen, sillä sekä sota, että sitä edeltäneet vuodet naisten äänioikeusliikkeessä olivat muuttaneet heidän itsekäsitystään ja näkemystään naisten mahdollisuuksista. Sukupuolten laajaa tasa-arvoa ja naisten oikeutta tehdä itse omat valintansa puolustaneita alettiin kutsua 1920-luvulla vanhoiksi feministeiksi, ja Six Point Groupin voidaan katsoa olleen yksi tämän suuntauksen näkyvimmistä edustajista. Nämä tasa-arvofeministeiksikin kutsutut naiset näkivät, että naisen asema yhteiskunnassa tulisi olla täysin tasa-arvoinen miehen kanssa. He halusivat, että yhteiskunnan patriarkaalisia lakeja ja käytäntöjä muutettaisiin niin, että ne kohtelisivat sukupuolia yhdenvertaisesti. Tämä tarkoitti esimerkiksi naisten oikeutta itse valita kotiin jäämisen ja oman työuran välillä, ilman että päätös tarkoittaisi äitiydestä luopumista tai syrjintää yhteiskunnassa. Näitä vaatimuksia perusteltiin vetoamalla yksilönvapauksiin, oikeudenmukaisuuteen ja koko yhteiskunnan hyötyyn. Tasa-arvofeministit katsoivat, että naiset olivat yksilöitä ja kansalaisia siinä missä miehetkin, ja täten heille kuului myös samat oikeudet, vapaudet ja velvollisuudet. He nostivat esille yhteiskunnan kaksinaismoralismin ja naisten eriarvoisen kohtelun pyrkien osoittamaan, ettei niille löytynyt rationaalisia perusteluita.

Yhteiskunnan valtarakenteet suosivat kuitenkin hyvin erilaista näkemystä naisten roolista ja asemasta. Patriarkaalinen valtionhallinto piti kiinni erillisten elämänpiirien ideologiasta, jossa sukupuolilla nähtiin olevan luonnostaan hyvin erilaiset, toisiaan täydentävät tehtävät. Tämä ajattelu näkyi myös laeissa ja instituutioissa, jotka katsoivat naisen paikan olevan ensisijaisesti kotona elämän yksityisessä piirissä. Tutkimusajalla jopa säädettiin uusi laki avioliittomuurista, joka rajoitti merkittävästi naisten työntekoa ja mahdollisuuksia. Myös vallanpitäjien tarve kontrolloida perhettä, lisääntymistä ja seksuaalisuutta tarkoitti sukupuolten perinteisen roolijaon ylläpitämistä. Naisen toimintakenttä haluttiin pitää rajattuna ja miehen valvonnassa. Lisäksi esitin tässä tutkielmassa, että valtaapitävät tahot eivät nähneet naisten tilanteen korjaamista tai heidän pyyntöjensä kuulemista ylipäänsä tärkeänä tai merkittävänä. Taloudellinen tilanne Britanniassa oli tutkimusajalla vaikea ja työttömyys laajaa, mutta mielestäni se ei tosiasiassa ollut tärkein tekijä naisten vaatimien reformien sivuuttamisessa, sillä kuten *Time and Tidessakin* huomautettiin, kyse oli enemmänkin siitä, ketkä saivat määritellä valtion varojen ensisijaiset käyttökohteet ja budjetoinnin preferenssit.

Naisia ei tulkintani mukaan myöskään monissa yhteyksissä nähty ihmisyksilöinä samaan tapaan kuin miehiä, vaan heidät yleistettiin yhdeksi yhtenäiseksi sukupuoleksi. Tämä tarkoitti, että kaikilla naisilla ajateltiin olevan tiettyjä kykyjä ja puutteita, joista seuraten heidän tulisi sijoittua työmarkkinoille näitä naisellisia kykyjä vastaaviin ammatteihin esimerkiksi kotiapulaisiksi ja rutiinityön suorittajiksi. Naisten uskottiin myös kaikkien ajattelevan samantapaisesti, mikä taas tarkoitti sitä, että yhden naisen sanomiset tai yksittäisen naisjärjestön kanta usein yleistettiin edustamaan koko sukupuolta. Miehiä ei samaan tapaan nähty sukupuolen kautta, vaan he olivat enemmänkin universaaleja ihmisiä. Tässä tutkielmassa osoitin, että lähdemateriaalin mukaan tätä vinoutunutta asetelmaa tarkasteltiin ja kritisoiitiin jo tutkimusajalla.

Kuten monet tutkijat ovat todenneet, naisten formaali poliittinen edustus säilyi koko 1920-luvun hyvin pienenä; naisliikkeellä ei ollut riittävästi valtaa muuttaa puolueita feministisemmiksi tai painostaa läpi lakeja esimerkiksi tasa-arvoisesta palkasta tai naisten pääsystä parlamentin ylähuoneeseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteikö vallasta määritellä naisten asemaa ja oikeuksia olisi käyty jatkuvaa kamppailua. Tässä tutkielmassa on katsottu, kuinka joukko naistoimijoita jatkuvasti kritisoi yhteiskunnan rakenteita ja naisen toiminnalle asetettuja rajoja, vaaten heille itsenäisyyttä ja päätäntävaltaa kaikilla elämänalueilla. Mielestäni on myös merkittävää, kuinka terävästi lähdeaineistossa puhuneet ihmiset analysoivat sukupuolten välisiä suhteita ja niitä tuottavia valtarakenteita, kuten miehiseen näkökulmaan perustuvia lakeja. *Time and Tide* kirjoittaneet naiset myös pohtivat sukupuolen luonnetta ja katsoivat, että suurin osa sukupuolten välille ajatelluista eroista johtui biologian ja luonnollisen järjestyksen sijaan kasvatuksesta ja kulttuurista. Yllätyin itse siitä, kuinka lähelle joitakin nykyfeminismin teorioita tutkimieni ajattelijoiden käsitykset sosiaalisesta sukupuolesta tulivat.

Joissakin vanhemmissa aikakautta 1918—1928 käsittelevissä tutkimuksissa on esitetty, että ensimmäisen maailmansodan jälkeen brittifeminismi koki takaiskun ja naiset palasivat elämän yksityiseen piiriin ollakseen ensisijaisesti äitejä ja vaimoja. Tämä tutkielma, sekä monet muut naisten omaa toimintaa ja ajatuksia katsoneet tutkimukset ovat kuitenkin tulleet erilaisiin johtopäätöksiin. Passivoitumisen sijaan naistoimijat jatkoivat monipuolista keskustelua ja poliittista toimintaa pyrkien väsymättä vaikuttamaan päätöksentekoon, yhteiskunnalliseen keskusteluun ja naisten itsekäsitykseen. Six Point Group ja *Time and Tide* ovat mielestäni erinomainen esimerkki siitä, kuinka vaarallista on tehdä yleistyksiä jonkin aikakauden naisista tai muista yhtä laajoista ihmisryhmistä. Uusien lähderyhmien ja niiden myötä erilaisten näkökulmien tuleminen tämänkin tutkimusalueen piiriin on osoittanut, ettei naisten voida sanoa olleen pääasiallisesti kotitalousasioihin keskittynyt,

epäpoliittinen massa. Jatkotutkimuksissa olisi kiinnostavaa katsoa tarkemmin erilaisten naisryhmien välistä dynamiikkaa sekä Britannian sisällä että kansainvälisesti. Monet Six Point Groupin jäsenistä toimivat aktiivisesti kansainvälisissä naisjärjestöissä ja etenkin rauhanliikkeessä; millaisia vaikutuksia tällä oli heidän ajatteluunsa ja toimintaansa? Naisten rauhanliike ja kansainvälinen toiminta olisivat itsessäänkin kiinnostavia aiheita lisätutkimukselle. Minkälaista kansainvälistä roolia niissä rakennettiin naisille, ja mikä näiden suhde oli esimerkiksi Kansainliittoon?

Time and Tide lukeminen ja tämän tutkielman kirjoittaminen ovat vahvistaneet käsitystäni siitä, että sukupuolihistorian saralla ylipäänsä olisi vielä paljon kiinnostavaa tutkittavaa ja mahdollisuuksia uusiin tulkintoihin. Mitä kaikkia lähderyhmiä vielä onkaan tutkimatta! Lisäksi johdannossa esittelemäni scottilainen lähestymistapa patistaisi tutkimaan myös sellaisia aikoja, joihin ei näennäisesti ole tuotettu naisia koskevaa lähdeaineistoa. Kuten tässäkin tutkielmassa huomataan, valtarakenteilla ja kulttuuriin iskostuneilla käsityksillä on suuri vaikutus sukupuolten välisiin suhteisiin ja naisten asemaan. Itselläni oli suhteellisen helppo ja hauska tehtävä, kun käytettävissäni oli niinkin suorasanaista ja sukkela lähdeaineisto kuin *Time and Tide*. Uskoakseni naisten kokemuksia eri aikoina on kuitenkin myös mahdollista tutkia juuri valtarakenteita ja merkitysverkkoja aukomalla myös sellaisissa paikoissa, joissa käytettävissä olevat lähteet eivät suoraan puhu naisista. Toivottavasti saamme yhä kasvavissa määrin nauttia sellaisten tutkimusten lukemisesta.

Lähteet

Painetut lähteet

Hamilton, Mary Agnes: "Changes in social life".

Teoksessa Strachey, Ray (toim.): *Our freedom and its results*. Leonard and Virginia Woolf at the Hogarth press, Lontoo 1933.

Neilans, Alison: "Changes in sexual morality".

Teoksessa Strachey, Ray (toim.): *Our freedom and its results*. Leonard and Virginia Woolf at the Hogarth press, Lontoo 1933.

Rathbone, Eleanor: "Changes in public life".

Teoksessa Strachey, Ray (toim.): *Our freedom and its results*. Leonard and Virginia Woolf at the Hogarth press, Lontoo 1933.

Rhondda, Margaret Haig: *This was my world*.

Lontoo 1933.

Strachey, Ray: "Changes in Employment".

Teoksessa Strachey, Ray (toim.): *Our freedom and its results*. Leonard and Virginia Woolf at the Hogarth press, Lontoo 1933.

Sanomalehdet

Time and Tide 1921—1925.

Tutkimuskirjallisuus

Alberti, Johanna: "A symbol and a key" The suffrage movement in Britain, 1918—1928".

Teoksessa Purvis, June & Stanley Holton, Sandra (toim.): *Votes for women* Routledge 2000.

Alberti, Johanna: *Eleanor Rathbone*.

Sage, Lontoo 1996.

Alberti, Johanna: *Beyond Suffrage: Feminists in War and Peace 1914—28*.

Palgrave Macmillan 1989.

Banks, Olive: *The Politics of British Feminism, 1918—1970*.

Edward Elgar Publishing Limited, Aldershot, Hants 1993.

Bingham, Adrian: "Enfranchisement, Feminism and the Modern Woman: Debates in the British Popular Press, 1918–1939".

Teoksessa Gottlieb V., Julie & Toye, Richard (toim.): *The Aftermath of Suffrage: Women, Gender, and Politics in Britain, 1918–1945*. s. 87–104, Palgrave Macmillan 2013.

Butler, Judith: *Hankala sukupuoli: Feminismi ja identiteetin kumous*.

Suom. Pulkkinen Tuija ja Rossi, Leena-Maija, Gaudeamus 2006 (alkuperäinen englanninkielinen teos Routledge 1990).

Clay, Catherine: "The woman journalist".

Teoksessa Joannou, M. (toim.): *The history of British Women's writing, 1920–1945*. S. 199–214, Palgrave Macmillan 2013.

De Zordo, Ornella: "London 1920s: *Time and Tide Wait for No Man*."

Julkaisussa Camboni, Marina (toim.): *Networking Women: Subjects, Places, Links Europe-America. Towards a re-writing of cultural history, 1890–1939*. Proceedings of the International Conference Macerata, March 25–27, 2002.

DiCenzo, Maria: "'Our Freedom and Its Results': measuring progress in the aftermath of suffrage."

Women's History Review, 23:3, 2014. S. 421–440.

Harrison, Brian: *Prudent Revolutionaries: Portraits of British feminists between the wars*.

Clarendon Press 1987.

Hunt, Karen (et al): "Towards an Archaeology of Interwar Women's Politics: The Local and the Everyday".

Teoksessa Gottlieb V., Julie & Toye, Richard (toim.): *The Aftermath of Suffrage: Women, Gender, and Politics in Britain, 1918–1945*. S. 124–141, Palgrave Macmillan 2013.

Jones, Helen: *Women in British Public Life, 1914–1950: Gender, Power, and Social Policy*.

Routledge 2000.

Kent, Susan Kingsley: *Making Peace: The Reconstruction of Gender in Interwar Britain*.

Princeton University Press 1993.

Kent, Susan Kingsley: *Sex and Suffrage in Britain 1860–1914*.

Princeton University Press: 1987

Lewis, Jane: *Women in England 1870–1950: Sexual divisions and social change*.

Wheatsheaf Books 1984.

Mayhall, Laura E. Nym: *The Militant Suffrage Movement. Citizenship and Resistance in Britain 1860–1930*.

Oxford University Press 2003.

McCarthy, Helen: "'Shut Against the Woman and Workman Alike': Democratising Foreign Policy Between the Wars".

Teoksessa Gottlieb V., Julie & Toye, Richard (toim.): *The Aftermath of Suffrage: Women, Gender, and Politics in Britain, 1918–1945*. S. 142–158, Palgrave Macmillan 2013.

- Pugh, Martin: *Women and the Women's Movement in Britain 1914-1959*.
Macmillan 1992.
- Scott, Joan: *Gender and the Politics of History*.
Columbia University Press 1999.
- Smith, Harold: *The British Women's Suffrage Campaign, 1866—1928*.
Routledge 2007.
- Spender, Dale: *Women of ideas and what men did to them*.
Routledge & Kegan Paul Ltd 1982.
- Takayanagi, Mari: “‘They Have Made Their Mark Entirely Out of Proportion to Their Numbers’: Women and Parliamentary Committees, c.1918–1945”.
Teoksessa Gottlieb V., Julie & Toye, Richard (toim.): *The Aftermath of Suffrage: Women, Gender, and Politics in Britain, 1918—1945*. S. 181—202, Palgrave Macmillan 2013.
- Thackery, David: “From Prudent Housewife to Empire Shopper: Party Appeals to the Female Voter, 1918—1928.”
Teoksessa Gottlieb V., Julie & Toye, Richard (toim.): *The Aftermath of Suffrage: Women, Gender, and Politics in Britain, 1918—1945*. S. 37—53, Palgrave Macmillan 2013.
- Van Windegren, Sophia A.: *The Women's Suffrage movement in Britain, 1866–1928*.
Palgrave Macmillan 1999
- Vervaecke, Philippe: ”Doing great public work privately : female antis in the interwar years.”
Teoksessa Gottlieb V., Julie & Toye, Richard (toim.): *The Aftermath of Suffrage: Women, Gender, and Politics in Britain, 1918—1945*. S. 105—123, Palgrave Macmillan 2013.
- Winter, J.M: “Britain's ‘Lost generation’ of the First World War”.
Population Studies, 31:3, S. 449—466, 1977.

Julkaisematon tutkimus

- Toivanen, Eeva: *Äänettömien huuto: Women's Social and Political Unionin militantti kampanja naisten äänioikeudesta Britanniassa 1905–1914*.
Kandidaatintutkielma, Helsingin Yliopisto 2015.